

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého

Mgr. Ondřej Kolář

**Státní pořádkové složky na Chebsku
v době první Československé republiky**

Olomouc

2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto studii vypracoval samostatně, pouze na základě uvedených zdrojů.

V Olomouci dne.....

Podpis:

Poděkování

Za pomoc při psaní této práce děkuji (v abecedním pořadí): Bc. Ivaně Bartečkové, Ing. Jaroslavu Benešovi, Mgr. Zuzaně Bušíkové, Michalu Dlouhému, Mgr. Radku Galašovi, PhDr. Petru Klinovskému, Mgr. Pavlu Koberovi, Ivaně Konečné (in memoriam), Mgr. Janě Ordáňové, Mgr. Jaroslavě Plosové, PhDr. Karlu Podolskému, Bc. Zdeňku Skalickému, Mgr. Františku Švábenickému, Rudolfu Urbanovi mladšímu (in memoriam), PhDr. Michaelu Viktoříkovi, PhD., prof. PhDr. Miloši Traplovi, CSc. a v neposlední řadě pracovníkům Národního archivu v Praze a Státního okresního archivu v Chebu.

Obsah

Úvod.....	s. 1
Rozbor pramenů a literatura.....	s. 4
Československé pořádkové složky.....	s. 10
<i>Finanční stráž</i>	s. 10
<i>Policie</i>	s. 12
<i>Četnictvo</i>	s. 16
Část 1: Bezpečnostní aparát na Chebsku v meziválečném období.....	s. 19
<i>Struktura</i>	s. 19
<i>Úkoly a působnost</i>	s. 23
<i>Mužstvo</i>	s. 35
<i>Stanice a ubytovny</i>	s. 67
<i>Vybavení</i>	s. 73
<i>Výchova, vzdělávání a péče</i>	s. 79
Část 2: „Nepřítel“.....	s. 90
<i>Kriminalita</i>	s. 90
<i>Iredenta</i>	s. 110
<i>Komunismus</i>	s. 128
<i>Nacismus</i>	s. 145
<i>Ostatní</i>	s. 185
<i>Závěr</i>	s. 189
Seznam použitých zkratk.....	s. 192
Přílohy.....	s. 193
<i>Příloha č. 1: Struktura československých pořádkových složek ve zkoumaném období</i>	s. 193
<i>Příloha č. 2: Srovnávací tabulka hodnotí – třicátá léta</i>	s. 194
<i>Příloha č. 3: Struktura četnictva a finanční stráže na Chebsku ve třicátých letech</i>	s. 196
<i>Příloha č. 4: Dobové a současné názvy obcí uváděných v textu</i>	s. 197
Fotografická příloha.....	s. 199
Prameny a literatura.....	s. 203

Úvod

Dějiny ozbrojených složek meziválečného Československa patří k tématům, jejichž zkoumání bylo v období komunistického režimu podrobena silnému ideologickému tlaku.¹ Teprve po roce 1989 se otevřel prostor pro objektivnější výzkum a hodnocení této problematiky.

Převážnou většinu odborných i populárně naučných publikací, věnovaných prvorepublikovému bezpečnostnímu aparátu, můžeme rozdělit do dvou kategorií. Na jedné straně jde o studie, popisující obecné dějiny jedné či několika bezpečnostních složek. Na druhé straně se pak jedná o monografie, věnované jednotlivým osobám či událostem. V posledních letech se ovšem objevují i publikace, které se pohybují někde uprostřed mezi zmíněnými úhly pohledu a které zkoumají určitou dílčí problematiku v podmínkách konkrétního regionu.

K nim patří i předkládaná práce, jejímž cílem je zmapovat činnost československých pořádkových složek v oblasti Chebska v období První republiky, tedy od přelomu října a listopadu 1918, kdy československé úřady začaly přebírat výkon bezpečnostní služby v pohraničí, do října 1938, kdy byla zkoumaná oblast na základě Mnichovské dohody odstoupena Německu.

Zatímco časově lze téma výzkumu vymezit zcela jednoznačně, regionální vymezení je poněkud komplikovanější. Pojmem „Chebsko“ se v tomto textu rozumí především oblast dřívějších politických okresů Aš, Cheb a Mariánské Lázně, nicméně pro plné zachycení kontextu je nutno věnovat pozornost i územím, spadajícím do kompetence bezpečnostních institucí sídlících v Chebu a Mariánských Lázních.² V rámci věcných souvislostí se však v některých případech zabýváme i událostmi, k nimž došlo v širším okolí vymezeného regionu.

Jde tedy o příhraniční oblast s výraznou převahou německého obyvatelstva. Z ekonomického hlediska byla pro sledovanou oblast určující absence významnějších průmyslových center (s výjimkou Sokolovska), roztroušená (převážně textilní) výroba a turistický ruch, spojený s lázeňstvím. Všechny zmíněné faktory pochopitelně ovlivňovaly i kriminalitu, politické smýšlení obyvatelstva,³ činnost komunistického hnutí a tím pádem celkovou bezpečnostní situaci.

¹ Viz například: Bohata, Ivan: *Protidivá úloha četnictva v letech 1918–1938*.

² V této souvislosti je třeba zdůraznit, že zejména v případě četnictva se územní působnost v průběhu sledovaného období měnila. To se týká především okresů Loket a Sokolov, jež byly počátkem třicátých let vyňaty z kompetence chebského četnického oddělení.

³ K politické situaci v regionu viz tabulky volebních výsledků v příloze č. 5.

Kromě časového a místního zasazení je nutno věnovat také několik vět tématickému vymezení předkládané práce. V českém jazyce se obvykle nečiní zásadní rozdíly mezi pojmy „bezpečnostní“, „ozbrojené“ či „pořádkové“ složky. V tomto textu jsou „bezpečnostní“ složky chápány jako ozbrojené sbory, jejichž primárním úkolem je zajištění bezpečnosti daného státu. Do této skupiny tedy spadá i armáda.

„Pořádkové“ složky v pojetí této studie představují podkategorii bezpečnostních složek. Pořádkové složky slouží k udržení veřejného klidu a pořádku na území daného státu a jsou složeny výhradně z profesionálně vyškolených dobrovolníků, zatímco armáda může v případě války plnit i ofenzivní úkoly a její základ tvoří profesionálové, nýbrž odvedenci.⁴ Samozřejmě, že ostatní bezpečnostní orgány s armádou v řadě ohledů spolupracovaly. Této problematice je v textu přirozeně věnována pozornost, byť půjde pouze o jedno z dílčích témat.

Za pořádkové složky se v kontextu tohoto výzkumu považují tři hlavní organizace: četnictvo, státní policie a finanční stráž. Pořádkové úkoly samozřejmě plnila i obecní policie jednotlivých měst a vesnic, v tomto případě se ovšem nejednalo o státní a centrálně řízenou instituci, tudíž není do této práce zahrnuta.

Výzkum se věnuje dvěma základním tématům, z nichž první představuje fungování pořádkových složek v daném časoprostoru, tedy jejich struktura, administrativa a hmotné zabezpečení. Druhý tematický okruh se týká úlohy policie, četnictva a finanční stráže při potírání jevů, ohrožujících bezpečnost obyvatelstva či celistvost republiky. Konkrétně se jedná především o kriminalitu, německý iredentismus, komunismus a nacismus.

Na základě poznatků, zjištěných studiem archivních materiálů, usilujeme o zodpovězení otázky, zda lze v případě obou dílčích problémů vysledovat určité vývojové tendence a vytvořit tak jakousi periodizaci činnosti pořádkového aparátu v dotyčné oblasti. Cílem bádání je tedy zjistit, jak se v průběhu meziválečného období proměňovalo chápání hlavního „nepřítele“ a jak se měnily způsoby boje proti tomuto nepříteli.

V této souvislosti pochopitelně nelze opomenout zásadní otázku, do jaké míry lze z poměrů v chebské oblasti vyvozovat obecně platné závěry, řečeno jinými slovy, zda se tamní situace výrazně lišila od poměrů v jiných pohraničních regionech. Není však naším cílem pokoušet se o podrobnou komparaci bezpečnostní situace v jednotlivých

⁴ Uvedená definice pochopitelně vychází ze situace, která panovala ve zkoumaném období. V dnešní době, kdy existuje profesionální armáda, je situace samozřejmě odlišná.

částech československo–německého pohraničí, něco takového by ostatně vzhledem k rozsahu této studie ani nebylo možné. Naším cílem je pouze poukázat na určitá specifika Chebska.

Základní zdroj informací, na nichž je výzkum postaven, představují dobové úřední písemnosti pořádkových složek. Většinou jde o spisy věnované konkrétním případům, jimiž se bezpečnostní orgány zabývaly, ať už se to týkalo kriminálních činů či interních problémů. Ačkoliv se často jedná o zdánlivě marginální jednotlivosti, lze na těchto případech názorně sledovat praktické postupy bezpečnostních složek.

Předkládanou práci rozhodně nelze chápat jako vyčerpávající líčení činnosti pořádkových orgánů a bezpečnostních poměrů v nejzápadnějším regionu ČSR. Vzhledem ke značné šíři zkoumaného tématu a rozsáhlosti pramenné základny bylo nutno omezit výběr pramenů na nejdůležitější materiály, tedy na archivní fondy policie, četnictva a finanční stráže. Další zmínky o činnosti bezpečnostního aparátu lze samozřejmě najít i v dobovém tisku či v písemné agendě správních a justičních institucí. V případě předkládané studie jsou tyto sekundární zdroje použity pouze okrajově pro dokreslení situace.

V poznámkovém aparátu jsou názvy citovaných publikací a článků uváděny pouze ve zkrácené podobě, plné bibliografické záznamy čtenář nalezne v závěrečném soupisu zdrojů. Všechna jména ponecháváme v podobě, v jaké se objevují v archivních pramenech, tedy včetně počešťování německých křestních jmen, které se v dobových úředních dokumentech vyskytuje vcelku běžně.

Rozbor pramenů a literatury

Před započítím výkladu je potřeba stručně se seznámit s hlavními zdroji, ze kterých tento výzkum vychází.

Stěžejní zdroj základních faktografických informací k problematice policie a četnictva představují třídílné *Dějiny policie a četnictva* z let 1997–2001 autorské dvojice Macek – Uhlíř, vycházející zejména z dobových předpisů, zákonů, služebních instrukcí atd.

Kromě tohoto zásadního díla mohou zájemci o uvedenou problematiku také sáhnout po popularizačních knihách Michala Dlouhého, který popisuje některé pozoruhodné kriminální případy z období První republiky, bohužel bez udání pramenů. Dlouhý se však neomezuje pouze na převyprávění konkrétních historek, v jeho knihách lze nalézt četné citace z dobových předpisů a jiné reálie, které většina literatury opomíjí.

Zatímco první Dlouhého práce byly v podstatě sbírkami jednotlivých historek, jeho pozdější publikace se specializují na jednotlivé konkrétní jevy či osoby. Za zmínku stojí především kniha o osudech četníka Karla Macharta s názvem *Četnické trampoty*, která představuje cenný příspěvek k otázce četnické „každodennosti“.

Michal Dlouhý, který se jako odborný poradce podílel na natáčení seriálu *Četnické humoresky*, vystupoval také v televizním dokumentu *O četnících a humoreskách*, na němž se podílela i ředitelka *Muzea policie ČR* Marcela Machutová a další historikové. Součástí dokumentu jsou i rozhovory s bývalými četníky a jejich rodinnými příslušníky.

Za zmínku stojí i dvě studentské práce, obhájené v posledních letech na Masarykově univerzitě v Brně. Studie Miroslava Suchého pojednává o vzdělávání prvorepublikových četníků a policistů, a to jak z historického, tak pedagogického hlediska. Práce Jaroslavy Plosové popisuje na příkladu Zemského četnického velitelství Brno (tedy nejvyššího orgánu četnictva v Zemi moravskoslezské)⁵ situaci četnictva ve dvacátých a počátkem třicátých let minulého století, přičemž autorka věnuje pozornost i obrazu četnictva v očích dobové společnosti.

V posledních letech vznikly i další absolventské práce s četnickou tematikou, z nichž je třeba připomenout především pojednání Petra Klinovského o bezpečnostních poměrech na Děčínsku v posledních letech první československé republiky a studii Kateřiny Maštalířové o četnictvu na Teplicku. Jelikož oba autoři popisují poměry

⁵ Od roku 1927 se Československo oficiálně dělilo na zemi Českou, Moravskoslezskou, Slovenskou a Podkarpatoruskou.

v národnostně smíšeném pohraničí v meziválečné éře, jejich zjištění mohou názorně posloužit pro srovnání s výsledky našeho výzkumu a ukázat, do jaké míry se situace v různých částech pohraničí podobala či naopak lišila.

Literatury k dějinám policie najdeme poněkud méně, krom starší, leč informačně přínosné, práce Ivana Bohaty *Místo a úloha policie ve státním aparátu buržoazního Československa v letech 1918–1938* lze za světlou výjimku označit především publikaci amatérského historika Tomáše Herajta o Policejním ředitelství v Plzni.

Publikované memoáry bývalých policistů a četníků nejsou bohužel příliš četné. Pro účely tohoto výzkumu lze využít především paměti Františka Fary, vydané v roce 2002 pod názvem *Četnické vzpomínky*. Autor popisuje svou službu v pohraničí ve třicátých letech a své působení u protektorátního četnictva. Také v třídílné práci Radana Láška *Jednotka určená SOS* (viz níže) může čtenář nalézt vzpomínky řady příslušníků prvorepublikových ozbrojených složek.

Co se týče archivních pramenů týkajících se policie a četnictva, pro účely tohoto výzkumu máme k dispozici jednak materiály regionální provenience, jednak dokumenty centrálních policejních a četnických institucí. Na regionální úrovni jde o prameny, uložené ve Státním okresním archivu Cheb.

Při studiu dějin policie na Chebsku jsme odkázáni především⁶ na archivní fond s názvem „*Státní policejní úřad Cheb*“ (dále SPÚ), který navzdory svému názvu obsahuje jen minimum informací o jmenované instituci. Ve skutečnosti je fond tvořen především písemnostmi různých spolků, které zasílaly policejním úřadům povinné údaje o své činnosti. Mezi spolkovou agendou však můžeme najít také dokumenty Státního policejního úřadu Aš a nevelké množství spisů, týkajících se Stráže obrany státu na Chebsku a Sokolovsku.

V chebském archivu lze najít rovněž několik fondů četnických stanic, které spadaly pod pravomoc chebského velitelství četnického oddělení. Většinu dochovaných materiálů představují kroniky jednotlivých stanic, zatímco korespondenci a staniční knihy bohužel nemáme k dispozici.

V Národním archivu v Praze mohou badatelé využít fond „*Presidium policejního ředitelství*“ (dále PPŘ), dochované materiály státních policejních úřadů v Chebu a Aši obsažené v tomto fondu jsou však dosti skoupé. V případě Aše máme k dispozici zejména materiály, týkající se personálního obsazení úřadu.

⁶ Další fondy orgánů státní i obecní policie deponované v Chebu se dochovaly v dosti torzovité podobě.

Ve stejném archivu se nachází i fond „*Zemské četnické velitelství Praha*“ (dále ZČV), který má vzhledem ke svému rozsahu a tematické pestrosti vůbec největší význam pro prezentovaný výzkum a z něhož nás zajímá především a korespondence s podřízenými i nadřízenými institucemi a dále též materiály věnované Stráži obrany státu.

Jelikož regionální četnické orgány pochopitelně neinformovaly zemské velitelství o všech případech, jimiž se zabývaly, najdeme v příchozí korespondenci zejména údaje o závažných zločinech (vraždy, zhářství apod.), ale také o záležitostech, týkajících se cti četnictva, ať už se jednalo o kritické a posměšné novinové články nebo o prosté urážky četníků občany. Hodnotnou podsekcí fondu tvoří takzvané důvěrné zpravodajství, tedy spisy věnované aktivitám protistátních agitátorů, vyzvědačů a dalších „politicky nebezpečných“ elementů. Značná část agendy se týká také personálních záležitostí.

Pozornost zasluhuje karton 1041 obsahující vzpomínky četníků sepsané pro účely zamýšlené jubilejní publikace k 20. výročí samostatnosti ČSR. Z hlediska analyzovaného tématu jsou relevantní zejména paměti vrchního strážmistra Karla Kříže působícího v první polovině dvacátých let na Chebsku, jež velmi otevřeně popisují rozličné aspekty bezpečnostní služby v pohraničí pohledem řadového četníka.

Obdobnou strukturu jako výše uvedený fond má též fond „*Generální velitel četnictva*“ (dále GVC), v němž je věnováno více prostoru personální problematice důstojníků a agendě vyšších organizačních celků četnictva.

V Národním archivu se nacházejí také fondy dvou institucí státní správy, které se intenzivně zabývaly monitorováním bezpečnostní situace. Jedná se o „*Presidium Ministerstva vnitra*“ (dále PMV) a „*Presidium Zemského úřadu*“ (dále PZÚ). Obě shromažďovaly mimo jiné i informace o extremistických politických hnutích na území Československa a o bezpečnostní a vojenské situaci v sousedních státech. Většinu materiálů však tvořila obecně formulovaná situační hlášení, o konkrétních incidentech se dočítáme řidčeji, navíc se zde často opakují údaje z materiálů Zemského četnického velitelství, od něhož oba orgány získávaly značnou část zpráv o bezpečnostních poměrech a jemuž naopak předávaly poznatky zjištěné armádními zpravodajci či jinými informátory.

Pokud jde o finanční stráž, touto tematikou se dosud systematicky zabývali tři autoři. Prvním z nich byl Ota Holub, jehož kniha *Stůj! Finanční stráž!* vyšla roku 1987. Holub svou práci, pojatou jako soubor jednotlivých historek, napsal především na základě vzpomínek bývalých financů, bohužel však dostatečně neuvedl své zdroje.

U většiny popisovaných příhod tudíž není známo, jestli autor čerpal informace od přímého účastníka dotyčné události, nebo zda se jedná o zprostředkované zprávy. Nutno podotknout, že sám autor si uvědomoval, že jeho práce nemůže být považována za kompletní a vyčerpávající zachycení dějin finanční stráže.

Vzhledem k době svého vydání se kniha pochopitelně nemohla obejít bez slovních výpadů proti prvorepublikovému politickému zřízení. Politicky motivován je i výběr historek, většina příběhů se týká boje financů s nacisty a konfliktů s příslušníky americké armády po skončení druhé světové války.

Navzdory této ideologičnosti i chybějícím citacím pramenů můžeme Holubovu knihu označit za průkopnické dílo, které poskytlo základní vodítko všem pozdějším badatelům. Autorovi lze též přičíst k dobru, že neopomenul ani poválečný vývoj finanční stráže (byť jeho výklad událostí byl silně tendenční), což je problematika dosti opomíjená.

Dalším autorem, který věnoval nemalou pozornost problematice meziválečné ostrahy československých hranic, je historik a publicista Jindřich Marek. Jeho knihy *Vzdušní donkichoti*, *Hraničářská kalvárie* a především *Smrt v celním pásmu* představují cenný příspěvek k dějinám finanční stráže, stejně jako desítky Markových novinových a časopiseckých článků.

Autor své knihy pojal spíše jako sbírky reportáží, jednotlivé kapitoly na sebe obvykle navazují jen volně. Oproti Holubovi, jehož práce byla založena především na výpovědích pamětníků, Marek mnohem více využívá archivní prameny. Přestože nepoužívá klasický vědecký aparát, obvykle uvádí své zdroje. Stejně jako Holub, i Marek často upřednostňuje pohled „zdola“, ale vždy se snaží zařadit informace do širšího kontextu.

Nejnovějším a zatím patrně nejucelenějším dílem o finanční stráži je monografie Jaroslava Beneše *Finanční stráž československá 1918–1938*, vydaná roku 2005. Autor, přestože není profesionální historik, zpracoval problematiku vskutku systematicky a přehledně, ačkoliv ne vždy uvádí přesné zdroje citací. Benešova kniha, doplněná řadou fotografií, tabulek a citací z dobových dokumentů, navzdory časovému vymezení, uvedenému v názvu, stručně popisuje i vývoj po druhé světové válce. Základní prameny Benešova výzkumu představují dobové příručky, předpisy a materiály z archivních fondů Ministerstva financí a Zemského finančního ředitelství v Národním archivu.

Kromě odborné a popularizační literatury existují pochopitelně i memoáry bývalých financů. Většina takových prací vyšla pouze formou novinového nebo

časopiseckého článku, jedinou zásadní výjimku představují vzpomínky Josefa Nevyhoštěného, vydané v roce 2003 pod názvem *Financem na Podkarpatské Rusi*.

Autor popisuje události od svého nástupu k finanční strážní v roce 1930 až do března 1939, tedy v období, které se z převážné části překrývá s časovým vymezením této studie. Přestože poměry na Podkarpatské Rusi se v řadě ohledů značně lišily od situace na Chebsku, mnoho jevů, o nichž bude v textu řeč, se týkala všech financů. Nevyhoštěného vzpomínky jsou tudíž cenným pramenem, neboť přinášejí pohled řadového příslušníka finanční stráže na tehdejší události.

Pro oblast Chebska máme k dispozici archivní fond, označený jako „*Vrchní inspektorát finanční stráže Cheb*“, uložený v chebském okresním archivu. Název fondu je poněkud zavádějící, jelikož od roku 1930 v Chebu sídlil „pouze“ inspektorát, nikoliv vrchní inspektorát. (O okolnostech této administrativní změny se ještě zmíníme.)

Uvedený fond obsahuje především korespondenci, ale též různé statistické záznamy, údaje o mzdách apod. Převážná část dochovaných materiálů pochází z první poloviny třicátých let, dřívější i pozdější období je v pramenech zachyceno jen minimálně. Ani archivní fond „*Zemské finanční ředitelství Praha*“ deponovaný v Praze nepřináší mnoho informací k danému tématu.

V posledních letech se na českém trhu objevilo několik prací, pojednávajících o Strážní obrany státu (dále SOS). Roku 2002 vyšla v Praze kniha *Stráž obrany státu*, sepsaná autorským kolektivem pod vedením Roberta Speychala. Uvedená publikace, doplněná řadou fotografií, je zaměřena především na problematiku stejnokrojů, zbraní a výstroje jednotek SOS.

Další příspěvek k této problematice představuje třídílná práce Radana Láška *Jednotka určení SOS*, která kromě nástinu dějin a organizační struktury zkoumané organizace obsahuje i četné úryvky ze vzpomínek příslušníků SOS. Vcelku ucelený pohled na historii SOS pak přináší i nová kniha Jaroslava Beneše *Stráž obrany státu*.

Pokud jde o prameny, popisující vznik a vývoj SOS na Chebsku, určité informace lze získat ve výše zmíněném fondu Státního policejního úřadu Cheb. O začleňování četníků do SOS vypovídá rovněž korespondence Zemského četnického velitelství.

Krom odborných publikací a archivních pramenů lze využít též dobové předpisy a příručky, stejně jako prvorepublikový tisk;⁷ tento typ pramene je však vzhledem ke své

⁷ Dobové noviny lze vnímat jako poněkud problémový zdroj, jelikož při popisování kriminálních případů i kázeňských či organizačních potíží bezpečnostního aparátu se nejrůzněji projevovala značná senzacechtivost, která vedla ke zveličování či překrucování faktů, ne vždy navíc média disponovala relevantními informacemi. O problematice věrohodnosti řady článků svědčí i početná četnická hlášení o

značné rozsáhlosti recipován pouze okrajově. Hodnotná zjištění přinášejí i rozhovory s pamětníky. Ačkoliv se nepodařilo dohledat potomky příslušníků bezpečnostního aparátu ze zkoumané oblasti, rozhovory s rodinnými příslušníky bývalých četníků přinesly určité poznatky o praktické podobě služby v meziválečných ozbrojených silách.

Mimo literatury, která se zabývá konkrétně pořádkovými složkami, představují cenný zdroj i publikace a články o politickém dění sledované éry, zejména studie o bezpečnostně-politických událostech ve střední Evropě v meziválečném období. V této kategorii jednoznačně dominují statě věnované problematice nacismu.⁸ Oproti tomu odborná produkce, zaměřená na dějiny německého iredentistického hnutí v prvních letech po zániku Rakousko-Uherska, není příliš početná. O daném tématu pojednává starší a ideologicky zbarvená práce Jaroslava Cesara a Bohumila Černého⁹, cenný příspěvek k této problematice představuje edice pramenů od Josefa Harny a Jaroslava Šebka,¹⁰ stejně jako první tři svazky rozsáhlého rakouského edičního počínu *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938*. Dále se badatel může opřít o některé regionálně zaměřené případové studie.¹¹

Zatímco událostem v pohraničí v období vzniku a především zániku republiky věnovala česká i zahraniční historiografie pozornost, mnohé aspekty života v národnostně smíšených oblastech v době mezi těmito dvěma dramatickými érami teprve čekají na své zmapování, k němuž snad částečně přispěje i tato práce.¹²

výskytu zavádějících zpráv v tisku. Jen výjimečně lze v novinách nalézt údaje, které by se neobjevovaly ve zkoumaných archivních pramenech, jistý přínos mají příležitostně zveřejňované statistiky o výsledcích činnosti četnictva v jednotlivých částech ČSR za určitá období.

⁸ Z českých autorů, dlouhodobě se zabývajících událostmi v Československu spojenými s nástupem nacismu zmiňme alespoň Bořivoje Čelovského, Zdeňka Kárníka, Václava Kurala či Roberta Kvačka. Z české odborné produkce posledních let stojí za pozornost i monografie Jana Brunera s názvem *Nový kancléř v sousedství*, která analyzuje ohlasy československého tisku na Hitlerův nástup k moci. Širšímu střeoevropskému kontextu se věnuje například Jindřich Dejmek. Ze zahraničních publikací, relevantních ke zkoumanému tématu, uveďme alespoň knihu René Küppera *Karl Hermann Frank (1898–1946): politische Biographie eines sudetendeutschen Nationalsozialisten*.

⁹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Díl 1, 1918–1929*.

¹⁰ Harna, Josef – Šebek, Jaroslav: *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918–1920*.

¹¹ Viz zejména Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*. Dále například Koukal, Pavel: *Muži 28. října na severu Čech*.

¹² Je třeba uvést, že v průběhu psaní této studie vznikla na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni diplomová práce Jany Ordáňové *Četnictvo na Chebsku ve 30. letech 20. století*, obhájená v roce 2011. Autorka ovšem vychází pouze ze sekundární literatury a materiálů deponovaných v chebském okresním archivu, jež byly v převážné míře již dříve zpracovány pisatelem předkládané stati v rámci jeho bakalářské a magisterské diplomové práce a několika článků, a nepřináší tedy nové poznatky.

Československé pořádkové složky

Finanční stráž

Počátky systematického střežení státních hranic v prostoru bývalé habsburské monarchie spadají do tereziánského období. Na hranicích s Bavorskem, Saskem a Pruskem začaly po sedmileté válce vznikat takzvané „hraniční kordony“. Ty ovšem, na rozdíl od moderní ostrahy hranic, která obvykle slouží k potírání pašeráctví a k bránění nežádoucím osobám ve vstupu do země, měly především za úkol bránit vojenským zběhům v útěku do ciziny. Proto se vedle názvu „*Militär–Cordon*“ používalo také výmluvné označení „*Deserteurs–Cordon*“. Uvedené jednotky plnily jak vojenské, tak i policejní funkce.

O postupné specializaci pohraničních sborů svědčí ustavení „*mýtného kordonu*“ (německy „*Mauth–Cordon*“, někdy též označován jako „*Bancal–Cordon*“), který od 70. let 18. století střežil nejen západní hranici habsburské monarchie, ale rovněž vnitřní hranici s Uherskem. Jak název napovídá, specializovala se tato instituce na výběr mýta a na potírání celních přestupků.

Sloučením nového vojenského kordonu, ustaveného roku 1779, s mýtným kordonem vznikl *Militär–Grenz–Cordon*, podléhající armádě a plnící vojenské, policejní i celní úkoly.¹³

Ponechejme stranou drobné změny v organizaci hraničních kordonů, k nimž v následujících letech došlo, a přesuňme se do roku 1830, kdy byla na základě dvorského dekretu z 10. října vytvořena „*pohraniční stráž*“ (v originále „*Grenzwache*“), která zpravidla bývá označována za první přímou předchůdkyni pozdější finanční stráže. Od většiny předchozích pohraničních sborů se zmíněná jednotka lišila především tím, že se jednalo o nevojenskou organizaci.

Zatímco *Grenzwache* působila na státních hranicích, finanční přestupky ve vnitrozemí měla potírat „*důchodková stráž*“ („*Gefällenwache*“), ustavená roku 1835. Titulatura používaná příslušníky důchodkové stráže se později stala základem pro hodnostní členění finanční stráže.

22. prosince 1842 vznikla sloučením pohraniční a důchodkové stráže nová organizace, pojmenovaná „*finanční stráž*“ (německy „*Finanzwache*“). Pro podrobnější popis struktury a činnosti finanční stráže v období habsburské monarchie zde nemáme

¹³ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 87.

dostatek prostoru, zájemcům o tuto problematiku lze doporučit již zmíněnou publikaci Jaroslava Beneše *Finanční stráž československá*.

Je ovšem nutno zmínit služební předpis z roku 1907, který (navzdory mnohým snahám o reformu) zůstal v platnosti po celou éru První republiky. Uvedený dokument definoval poslání finanční stráže následovně:

- potírání důchodkových přestupků (zejména podloudnictví)
- odhalování nesprávného postupu úředních orgánů
- bránění podezřelým jedincům ve vstupu do země
- pronásledování dezertérů
- spolupůsobení při vojenské ostraze hranic¹⁴

Po vzniku samostatné Československé republiky zůstala finanční stráž zachována, roku 1919 byl však sbor rozdělen na „*finanční stráž pohraniční*“ a „*důchodkovou kontrolu*“. Zatímco financové měli na starosti práci na hranicích, důchodková kontrola dbala na dodržování finančních zákonů ve vnitrozemí.

Toto rozdělení kompetencí vycházelo z předpokladu, že zatímco pro pohraniční službu jsou zapotřebí především fyzicky zdatní jedinci, činnost důchodkové kontroly vyžaduje spíše úředníky, u nichž hraje rozhodující roli jejich vzdělání a odborná způsobilost. Poměrně záhy však vyšlo najevo, že zvolené řešení nebylo právě nejšťastnější.

Osamostatnění důchodkové kontroly se stalo předmětem ostré kritiky, která přicházela i z úředních míst. Dokonce i v oficiální pamětní publikaci k desátému výročí vzniku Československa se objevuje názor, že zřízením důchodkové kontroly finanční stráž přišla o řadu schopných úředníků.¹⁵

V prvních letech existence samostatného Československa se finanční stráž potýkala s řadou dalších problémů, k nimž patřil mimo jiné i nedostatek výzbroje a nižší platy oproti jiným pořádkovým složkám. Situaci navíc komplikovala skutečnost, že finanční stráž na rozdíl od policie a četnictva nepodléhala ministerstvu vnitra, nýbrž ministerstvu dopravy, což v některých případech znesnadňovalo snahy o koordinaci činnosti s ostatními bezpečnostními složkami.

Jak již bylo řečeno, po celé meziválečné období zůstal v platnosti služební předpis z roku 1907. Přesto v průběhu dvacátých let došlo k řadě komplikovaných reforem (o nichž zatím nejdůkladněji pojednává Jaroslav Beneš), které byly završeny vydáním

¹⁴ Beneš, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*, s. 10.

¹⁵ *Deset let československé republiky. Svazek druhý*, s. 78.

vládního nařízení číslo 202/1930. Jelikož uvedený dokument platil v celém průběhu námi zkoumaného období, jistě nebude na škodu, když se o jeho obsahu zmíníme poněkud obšírněji.

Vládní nařízení upravilo hodnostní hierarchii příslušníků finanční stráže (viz přílohu). Došlo rovněž k úpravě povinností finanční stráže, k nimž kromě ostrahy hranic patřil výkon strážní, kontrolní a pátrací služby, a to zejména ve finančním oboru. V případě potřeby financové spolupůsobili i při potírání nedůchodkové trestné činnosti.¹⁶

Základní organizační jednotku finanční stráže představovalo oddělení. Spojením několika oddělení (jejich počet se v jednotlivých případech lišil) vznikal inspektorát, pod jehož pravomoc spadaly i celní úřady. Ty však nejsou předmětem našeho zájmu.

¹⁶ Beneš, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*, s. 38–48.

Policie

V období středověku a po značnou část raného novověku vykonávali policejní úkoly v řadě měst samotní měšťané. Například ve Vídni (Wien) měli podle nařízení Ferdinanda I. z roku 1526 měšťané pod velením purkmistra konat hlídkovou službu, přičemž jednotlivým vídeňským okrskům veleli takzvaní „čtvrťmistři“ („*Viertelmeister*“).¹⁷ Na střežení městských bran a dalších významných míst bývali obvykle najímáni vojáci.¹⁸

V případě Vídně plnily policejní funkce i další ozbrojené složky, jako „*stráž městského soudu*“ („*Stadtgerichtswache*“), „*městská garda*“ („*Stadguardia*“) či takzvaná „*Rumorwache*“.¹⁹ Aniž bychom zabíhali do detailů, lze na základě uvedeného výčtu konstatovat, že počátky policejní služby byly dosti komplikované.

K prvním pokusům o unifikaci došlo v době panování Karla VI., který roku 1720 zřídil při dolnorakouském místodržitelství „*bezpečnostní komisi*“ („*Sicherheitskommission*“). Tato instituce, do jejíž kompetence spadala veškerá policejní správa, s určitými administrativními změnami fungovala do roku 1782.²⁰ Na praktický výkon policejní služby měla činnost komise z počátku jen nevalný dopad, bezpečnostní službu v praxi často vykonávala armáda.²¹

O zrušení komise definitivně rozhodl hrabě Hans Anton Pergen, který rozdělil policii na „vyšší“ (tajnou) a „nižší“ (uniformovanou). Obě složky byly od roku 1783 podřízeny „*vrchnímu policejnímu řediteli*“ („*Polizei-Oberdirektor*“). Z Pergeny iniciativy vznikla v roce 1785 policejní ředitelství v nejdůležitějších městech monarchie, mezi jinými také v Praze, Brně a Opavě. O krušných počátcích těchto nově zřízených úřadů svědčí mimo jiné skutečnost, že pražský policejní ředitel musel z počátku úřadovat ve vlastním bytě, jelikož nedostal přidělenou žádnou kancelář.²²

V letech 1793–1804 zastával Pergen nově vytvořenou funkci „*policejního ministra*“ („*Oberster Polizeiminister*“), jeho následovníci byli titulováni jako „*policejní prezidenti*“ („*Polizeipräsident*“).²³ Od roku 1801 spadala pod policejní pravomoc i cenzura.

¹⁷ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 45.

¹⁸ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 45.

¹⁹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 45–46.

²⁰ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 46.

²¹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 46.

²² Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 49.

²³ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 50–51.

Od roku 1848 byla policie podřízena ministerstvu vnitra, ačkoliv „*Nejvyšší policejní úřad*“ („*Oberste Polizeibehörde*“), ustavený roku 1852, měl prakticky status ministerstva, jelikož jeho představený se účastnil jednání vlády a podléhal přímo císaři. Nepřekvapí nás tedy, že roku 1859 byl úřad přeměněn na samostatné policejní ministerstvo, které však existovalo pouze do roku 1865. Po dalších pěti letech se po určitých byrokratických komplikacích policie s konečnou platností vrátila pod pravomoc ministerstva vnitra.²⁴

Policejní ředitelství (zřizovaná pouze ve větších městech) a policejní komisařství podléhala místně příslušným orgánům státní politické správy, tedy místodržitelstvím a okresním hejtmanstvím či krajským úřadům. Policejním ředitelstvím podléhala komisařství, jimž byly podřízeny jednotlivé strážnice.²⁵

Na rozdíl od četnictva neměla státní policie pevnou strukturu, policejní pracoviště byla zakládána podle momentální potřeby. V době svého vzniku mohl nový československý stát převzít pouze policejní ředitelství v Praze a Brně, komisařství v Plzni a Moravské Ostravě a pohraniční komisařství v Podmoklech (v dnešním Děčíně), Chebu a Bohumíně. Z toho pouze v Praze vedle neuniformované policie existoval i „*sbor uniformované stráže bezpečnosti*“. Na Slovensku s výjimkou Bratislavy státní policie prakticky neexistovala.²⁶

Policejní ředitelství byla podřízena zemskému prezidentovi a komisařství se dostala pod pravomoc okresních hejtmanů. Působnost jednotlivých pracovišť byla upravena vyhláškami. Většinu funkcí policejních ředitelů a správců komisařství zastávaly osoby s právnickým vzděláním.²⁷

V průběhu dvacátých let vznikla celá řada nových policejních úřadů, které byly zakládány podle momentální potřeby a s přihlédnutím k situaci v příslušném regionu. Roku 1928 existovalo již 29 státních policejních úřadů, z toho 9 ředitelství. Počet policistů se vyšplhal na 7 000.²⁸ Na základě zákona z roku 1927 mohly policejní úřady bez soudního řízení potrestat občana pokutou do výše 10 000 Kč nebo vězením v délce do 14 dnů.²⁹

S rostoucím nebezpečím nacistické agrese se prudce zvyšovaly počty policistů, jichž v roce 1937 bylo přes 14 000. Od roku 1936 do podpisu Mnichovské dohody

²⁴ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 51.

²⁵ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 51–52.

²⁶ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 21.

²⁷ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 21.

²⁸ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 27.

²⁹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 27.

vzniklo 49 nových policejních úřadů a 2 ředitelství. Většina těchto policejních pracovišť byla zřízena právě v pohraničních oblastech.³⁰

³⁰ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 27.

Četnictvo

Obdobně jako u ostatních bezpečnostních orgánů, i v případě četnictva byly počátky značně složité. První četnickou jednotkou (alespoň podle jména) se roku 1815 stal „*četnický pluk v Lombardii*“ („*Gendarmerie-Regiment in der Lombardie*“). Jednalo se o jednotku složenou z pěšáků i jezdců a podléhající vojenskému velitelství v Miláně. Úkolem pluku bylo (na rozdíl od jiných vojenských uskupení v oblasti) zejména udržovat veřejný pořádek v době míru.³¹

Po revolučních událostech let 1848 a 1849 bylo rozhodnuto o zřízení dalšího četnického pluku, určeného pro oblast Uher.³² Existence četnictva byla institucionalizována zákonem, vydaným v lednu 1850 a definujícím četnictvo jako vojensky organizovaný sbor, který je součástí armády. V určitých ohledech však četnictvo spadalo do kompetence ministerstva vnitra.³³

Během roku 1850 vzniklo 16 četnických pluků, z toho dva v českých zemích. Pluky, z nichž každý čítal přibližně tisíc mužů, podléhaly nově ustavenému úřadu „*generálního inspektora četnictva*“ (v originále „*General-Gendarmerie-Inspector*“).³⁴

Válka v Itálii a pád Bachova absolutismu četnictvo výrazně poznamenaly. Ztráta Lombardie měla logicky za následek snížení celkového počtu četníků. Liberální politikové, jejichž pozice se po Bachově pádu upevnily, se zasazovali buďto „*o úplné rozpuštění četnictva nebo alespoň o zrušení jeho vojenského charakteru*“.³⁵ Hlavním projevem těchto tendencí se stalo snižování početních stavů.

V této době také došlo k prvním pokusům o koordinaci činnosti policie a četnictva. Četnické stanice měly být napříště zakládány jen v okresních městech, avšak pouze tehdy, pokud v dotyčném městě nepůsobila státní policie.³⁶

Počátkem roku 1866 došlo ke zrušení četnických pluků. Místo nich vzniklo 15 „*zemských četnických velitelství*“ (*Landes-Gendarmerie-Commanden*). Plukovní soudy byly zrušeny a četnictvo přešlo pod pravomoc vojenských soudů. Po řadě dílčích reforem bylo četnictvo definitivně odloučeno od armády roku 1876.³⁷

³¹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 64.

³² Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 64. Návrhy na zřízení četnického sboru v českých zemích se však objevovaly již od napoleonských válek. Viz Roubík, František: *Pokusy o zřízení četnictva v Čechách*.

³³ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 64–65.

³⁴ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 65.

³⁵ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 65.

³⁶ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 65.

³⁷ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*, s. 66.

Podle zákona z roku 1894 spadalo četnictvo pod pravomoc ministerstva pro zemskou obranu. Proto i po rozpadu Rakousko-Uherska bylo četnictvo nejprve podřízeno nově vzniknuvšímu československému ministerstvu národní obrany. Avšak již koncem listopadu 1918 padlo rozhodnutí převést četnictvo do kompetence Švehlova ministerstva vnitra, proti čemuž ministerstvo národní obrany z počátku protestovalo. Vztah četnictva k armádě zůstával po dlouhou dobu z právního hlediska nejasný.³⁸

V poslední říjnový den roku 1918 došlo ke zřízení funkce „*generálního velitele četnictva*“, kterého jmenoval prezident republiky.³⁹ Jemu podléhala jednotlivá „*zemská velitelství*“, jejichž pole působnosti se dále dělilo na „*četnická oddělení*“. Velitelstvím četnických oddělení podléhala „*četnická okresní velitelství*“, rozdělená podle politických okresů.⁴⁰ Počet okresních velitelství podřízených jednomu četnickému oddělení se značně lišil. (Například v roce 1924 se pohyboval v rozmezí od dvou do sedmi.)⁴¹

Postupem času začala vznikat specializovaná pracoviště, jako byly „*četnické pátrací stanice*“, zřizované s účinností od 1. ledna 1928 u okresních velitelství. Od roku 1932 byly „*pátračky*“ podřízeny četnickým oddělením.⁴² Jelikož pátrací stanice disponovaly motorovými vozidly, plnily mimo jiné i funkci dopravní policie, jelikož „*četnické silniční kontrolní stanice*“ vznikaly až od května 1935.⁴³

V září 1932 začalo vytváření „*četnických pohotovostních oddílů*“, vybavených motorovými vozidly a pověřených udržováním veřejného pořádku, zejména v krizových pohraničních oblastech. V létě 1935 byly zřízeny „*četnické letecké hlídky*“, které podléhaly přímo ministerstvu vnitra.⁴⁴ Část personálu ovšem tvořili příslušníci armády. Tyto útvary se podílely na ostraze vzdušného prostoru v blízkosti státních hranic, pátrání po přechajících zločincích a vyšetřování dopravních nehod.

Co se týče územní působnosti četnictva, lze obecně shrnout, že tento bezpečnostní sbor byl činný na celém území republiky s výjimkou lokalit, jež spadaly do kompetence postupně zřizovaných pracovišť státní policie. To ovšem neznamenalo, že by se ve

³⁸ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 52. Plosová, Jaroslava: *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*, s. 8.

³⁹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 52–53.

⁴⁰ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 52–53.

⁴¹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 56.

⁴² Dlouhý, Michal: *Kutnohorská pátračka na stopě*, s. 7–8.

⁴³ Dlouhý, Michal: *Kutnohorská pátračka na stopě*, s. 8.

⁴⁴ Dlouhý, Michal: *Kutnohorská pátračka na stopě*, s. 8. K činnosti četnických letců viz též: Marek, Jindřich: *Vzdušní donkichoti.*; Václavík, Josef: *Četnická letecká hlídka v Dolním Benešově, Moravské Ostravě a Německém Brodě (Jihlavě) 1935–1939.*

městech, kde sídlily policejní úřady, nenacházeli četníci. V Chebu se nacházelo okresní četnické velitelství a velitelství oddělení, později i pátrací stanice a pohotovostní oddíl. Příslušníci těchto útvarů ovšem neměli oprávnění vyšetřovat v policejním obvodu, pouze zde byli dislokováni.

Žadatelé o přijetí k policii či četnictvu byli pečlivě prověřováni (kromě legionářů, pro něž platily i další výjimky).⁴⁵ Četnická stanice v místě uchazečova bydliště vyšetřovala nejen minulost samotného uchazeče, ale zajímala se také o pověst jeho rodiny. Důležitou roli při posuzování žádosti o přijetí sehrávala rovněž politická příslušnost žadatele, přičemž členství v komunistické či národně sociální straně mohlo dotyčnému výrazně přitížit.⁴⁶ (Problematika přijímání četníků, k níž se dochovaly četné prameny, by jistě představovala zajímavý námět pro odborné pojednání.) Pochopitelně se posuzovaly též fyzické dispozice zájemce.⁴⁷ Po přijetí musel adept absolvovat půlroční školu četníků na zkoušku a poté si odbýt zkušební lhůtu na četnické stanici, až po roce služby měl nárok na převzetí do definitivního stavu sboru.

Nelze opomenout otázku spolupráce četnictva se státní i místní policií. Četníci působili mimo statutární města a mimo oblasti, spadající do kompetence policejních úřadů. Při pronásledování zločince ovšem četník mohl překročit hranice svého obvodu. V takovém případě měl četník povinnost informovat příslušné bezpečnostní orgány a postupovat v součinnosti s nimi. Bylo přitom výslovně zakázáno, aby si zástupci jednotlivých pořádkových složek konkurovali a „*uzavírali se pomoci a spolupráci ostatních složek bezpečnostní služby*“.⁴⁸

Četnictvo rovněž nemělo zasahovat do kompetencí místní policie v obcích. Pokud četník zjistil v určité obci nesrovnalosti, hlásil to starostovi, který ručil za zjednání nápravy. V případě nutnosti mělo četnictvo místním orgánům asistovat. Na druhou stranu měli četníci právo žádat místní úřady o spolupráci při vyšetřování.⁴⁹

⁴⁵ *O četnících a humoreskách*. TV dokument 2007. Legionáři, usilující o vstup do řad četnictva, mohli mimo jiné měřit minimálně 160 centimetrů.

⁴⁶ NA Praha, ZČV. Otázkou přijímání nových četníků se stručně zabývá i Suchý, Miroslav: *Historie vzdělávání u četnictva a policie Československé republiky*.

⁴⁷ K méně obvyklým kritériím patřil například předpis, že žadatel nesmí být holohlavý a musí mít v každé dásni alespoň šest zdravých zubů schopných artikulace, z toho nejméně dvě stoličky. Viz: Erhart, Josef – Pinkas, Oldřich: *Sbírka četnických předpisů*.

⁴⁸ *Vysvětlivky ke služební instrukci pro četnictvo*, cit. dle: Plosová, Jaroslava: *Cit. d.*, s. 24.

⁴⁹ Plosová, Jaroslava: *Cit. d.*, s. 24.

Část 1: Bezpečnostní aparát na Chebsku v meziválečném období

Struktura

Z výše uvedených informací vyplývá, že struktura meziválečného bezpečnostního aparátu byla poněkud komplikovaná a decentralizovaná. To se, jak dále uvidíme, názorně projevilo i na Chebsku.

Hlavním orgánem finanční stráže ve zkoumaném regionu byl od počátku třicátých let, kdy skončila zdoluhavá série organizačních reforem uvnitř sboru, Inspektorát finanční stráže Cheb, pod jehož pravomoc spadala oddělení v Libštejně (dnes Libá), Mühlbachu (Pomezí), Starém Kynšperku (Starý Hroznatov) a Wiesu (Háje). V čele uvedené instituce stál v té době inspektor I. třídy Jan Krejčí, který na Chebsku působil v různých funkcích již od počátku 20. let a roku 1935 byl vystřídán vrchním inspektorem II. třídy Františkem Sládkem.⁵⁰

Policejní úřad v Chebu vznikl „zestátněním“ tamního městského policejního sboru. V první polovině roku 1922 se začalo uvažovat o zřízení poboček státní policie v Chebu, Jihlavě a Znojmě. Jako personální základ měli posloužit dosavadní městští strážníci. Do Chebu byl v poslední srpnový den roku 1922 vyslán ministerský rada Karel Haisinger, pověřený vypracováním posudku o možnostech „zestátnění“ městské policie.

Haisinger zjistil, že ačkoliv vedení města se k chystané operaci staví odmítavě, samotní městští policisté, jejichž profesionalitu si ministerský rada pochvaloval, by plánovanou změnu uvítali. Někteří z nich se dokonce z vlastní iniciativy začali učit česky, aby vyhověli požadavkům, kladeným na příslušníky státní policie.⁵¹

Podle vyhlášky ministerstva vnitra, vydané 22. listopadu 1922, příslušela nově ustavenému Státnímu policejnímu úřadu Cheb částečná kompetence nad soudním okresem Cheb a úplná kompetence nad městy Cheb a Matzelbach (Maškov). (Blíže ke kompetencím policejních úřadů viz *Dějiny policie a četnictva II.*) Vyhláškou z 15. října 1936 byla pravomoc chebského policejního úřadu rozšířena o nově zřízenou expozituru

⁵⁰ Kolář, Ondřej: *Inspektorát finanční stráže Cheb 1931–1938*, s. 90. Jan Krejčí sloužil u finanční stráže od září 1908 a na Chebsku působil nejpozději od roku 1921. Podle záznamu z roku 1930 byl ženatý. František Sládek se narodil roku 1886, k finanční stráži nastoupil v lednu 1908, vrchním inspektorem II. třídy finanční stráže se stal v lednu 1934.

⁵¹ Topinka, Jiří: *Vznik státní policie v Chebu*.

ve Vildštejně (Skalná) s působností pro soudní okres Vildštejn.⁵² K dalšímu rozšíření pravomocí došlo 24. května 1937.⁵³

V roce 1938 úřad sídlil v Mincovní ulici č. p. 1 a používal telefonní čísla 681, 682 a 683. Na chebském železničním nádraží působila expozitura strážnice. Další filiální strážnice sídlila ve Františkových Lázních. Funkci správce Státního policejního úřadu Cheb tehdy zastával policejní rada JUDr. František Jakl.⁵⁴

Na základě vyhlášky z 15. října 1936 vznikl mezi jinými také Státní policejní úřad Aš, který měl částečnou kompetenci nad příslušným soudním okresem a do jehož úplné kompetence spadal kromě samotné Aše též Schönbach (Luby) a policejní expozitura v Nassengrubu (Mokřiny).⁵⁵ Sídlo úřadu se nacházelo na Masarykově třídě č. p. 29, jeho telefonní číslo bylo 2211. Pobočné strážnice působily na Bavorském nádraží v Aši a na Obecním úřadě v Schönbachu. Systematizovaný stav neuniformovaného strážního sboru činil 70 mužů, počátkem roku 1938 však ašský policejní úřad disponoval pouze 56 neuniformovanými policisty.⁵⁶

Není bez zajímavosti, že se zřizování nových policejních úřadů neobešlo bez určitých organizačních zmatků. Například armáda nebyla často o vzniku nových policejních pracovišť dostatečně informována. Jak generální štáb, tak různá místní velitelství, opakovaně žádala Presidium policejního ředitelství o poskytnutí přesných údajů o dislokaci policejních úřadů.⁵⁷

Nejpočetněji bylo v regionu zastoupeno četnictvo. Cheb byl již v rakousko-uherské éře sídlem četnického oddělení s pořadovým číslem 7, jehož územní působnost se v meziválečné éře často měnila. Ve dvacátých letech do jeho působnosti kromě ašského okresu spadalo i Sokolovsko a Kraslicko, ve třicátých letech naopak Tachovsko a okres Město Teplá. Když k 1. říjnu 1922 došlo ke zrušení Četnického oddělení číslo 25 v Mariánských Lázních, přešel i mariánskolázeňský okres do kompetence Četnického oddělení v Chebu.⁵⁸

Od konce dvacátých let v Chebu sídlila četnická pátrací stanice, do jejíhož obvodu podle záznamů z roku 1935 spadala následující okresní četnická velitelství: Cheb, Tachov, Mariánské Lázně, Planá u Mariánských Lázní, Teplá, Žlutice, Aš,

⁵² NA PRAHA, PPŘ, kart. 106, sign. P-74/4.

⁵³ NA PRAHA, PPŘ, kart. 106, sign. P-74/4, *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938.*

⁵⁴ *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938.*

⁵⁵ NA PRAHA, PPŘ, kart. 106, sign. P-74/4, *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938.*

⁵⁶ *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938.*

⁵⁷ NA PRAHA, PPŘ, kart. 106, sign. P-74/4.

⁵⁸ SOKA Cheb, *Četnická stanice Dolní Žandov, pamětní kniha.*

Falknov nad Ohří (dnešní Sokolov), Locket, Karlovy Vary, Jáchymov, Nejdek a Kraslice.⁵⁹

Od 1. září 1933 v Chebu sídlil četnický pohotovostní oddíl s působností pro politické okresy ašský a chebský (s vyloučením obvodu Státního policejního úřadu Cheb) a pro politické úřady kraslický a nejdecký. Oddíl se později přesunul do Falknova nad Ohří.⁶⁰

V roce 1935 se v Chebu rovněž nacházelo jedno z pěti stanovišť Četnických leteckých hlídek, vybavené stíhacím letadlem typu Škoda D – 1.19 s označením OK – PAB. Jako pilot byl přidělen nadporučík letectva Vladimír Svozil.⁶¹ Chebská letecká hlídka měla operovat nad obvody četnických oddělení Cheb, Karlovy Vary, Chomutov a Most.⁶² Od podzimu 1936 docházelo k začleňování příslušníků pořádkových sil do Stráže obrany státu (dále jen SOS). Na zkoumaném území působily dva prapory tohoto útvaru (se sídly ve Stříbře a Falknově nad Ohří), o němž podrobněji pojednáme níže.

Během léta 1938 došlo k několika organizačním změnám. K 1. červenci byla četnická letecká hlídka z Chebu přeložena na karlovarské letiště.⁶³ Četnický pohotovostní oddíl Cheb se téhož dne přesunul do Falknova nad Ohří, kde o několik dní později část příslušníků oddílu žádala o přidělení služebních bytů.⁶⁴

Ačkoliv armáda není primárním předmětem našeho zájmu, musíme se alespoň ve stručnosti zmínit o vojenských útvech, působících na Chebsku. V tomto regionu se během meziválečného období vystřídal celá řada armádních jednotek, základ chebské posádky však tvořil pěší pluk 33 „*Doss Alto*“. Ten vznikl v roce 1920 sloučením 33. pěšího pluku československých legií v Itálii a dvou tradičních „chebských“ pluků, konkrétně 73. pěšího (vznikl 1860) a 6. střeleckého (založen 1889). Název „*Doss Alto*“ odkazoval na bojiště první světové války. V únoru 1938 byl pluk vyslán na Slovensko.⁶⁵ Kromě pozemního vojska v regionu působili také příslušníci letectva, jelikož v Chebu se nacházelo vůbec nejstarší vojenské letiště na území republiky.⁶⁶

⁵⁹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 265.

⁶⁰ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 207 – 208. *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938*.

⁶¹ Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 209. Letecká hlídka byla původně zřízena v Mariánských Lázních, zakrátko však přesídlila do Chebu a během roku 1938 došlo k jejímu přemístění do Karlových Varů, jak je uvedeno níže.

⁶² *Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938*.

⁶³ NA Praha, ZČV, kart. 674.

⁶⁴ NA Praha, ZČV, kart. 675.

⁶⁵ http://www.vojenstvi.cz/vasedotazy_70.htm.

⁶⁶ Blíže viz: Matějček, Luděk: *Chebská křídla*.

O tom, že i příslušníci armády někdy postrádali, zejména v počátcích meziválečné éry, přehled o struktuře a pravomocích pořádkových složek, vypovídá mimo jiné prohlášení Generálního velitelství četnictva z roku 1923 oznamující, že Ministerstvo vnitra požádalo Ministerstvo národní obrany, „*aby toto vhodným způsobem upozornilo všechny příslušníky branné moci, že příslušníci četnictva jsou (...) na roveň postaveni osobám vojenským stejné hodnosti*“, takže vojáci nižších hodností mají při setkáních s četníky povinnost „*vzdáti jim předepsanou vojenskou poctu*“. Zároveň však generál četnictva Karel Vyčítal zdůraznil svým podřízeným „*povinnost vojenského pozdravu vůči příslušníkům branné moci*“, z čehož lze usuzovat, že toto pravidlo nebylo zcela respektováno ani vojáky, ani četníky.⁶⁷

Jelikož československé velení v době hrozícího konfliktu s nacistickým Německem očekávalo nepřátelský útok ze severu a po „anšlusu“ Rakouska též z jihu, nevěnovala armáda západním Čechám mnoho pozornosti a nebylo zde budováno opevnění. O to větší díl odpovědnosti nesly právě pořádkové složky.

⁶⁷ NA Praha, ZČV, kart. 96, sign. 650/23.

Úkoly a působnost

Nyní se podívejme, jak vypadaly povinnosti a úkoly jednotlivých složek pořádkového aparátu.

Nejnámějším a nejdůležitějším aspektem činnosti finanční stráže bylo provádění ostrahy hranic. Rozdělení strážních služeb prováděl obvykle přednosta příslušného oddělení. Strážní služba se dělila na službu bodovou a úsekovou (rajónovou). Zatímco při bodové službě musel financ při obchůzce postupovat po přesně určené trase, při službě rajónové měl možnost volného pohybu po určeném úseku, byl pouze povinen dostavit se v určenou dobu na kontrolní bod.⁶⁸

Bodová služba, pozůstatek z dob Rakousko-Uherska, značně omezovala pracovníky finanční stráže při sledování podezřelých osob. Pokud financ neúspěšně pronásledoval pašeráka a následně byl nadřizným přistižen mimo předepsanou trasu, mohl jen obtížně dokázat, že se z této trasy odchýlil ze služebních důvodů. Na druhou stranu financům nic nebránilo použít údajné sledování podloudníka jako výmluvu pro porušení rozkazu. Při úsekové službě tyto problémy zcela nemizely, přesto byl tento typ pochůzek pochopitelně mnohem praktičtější než bodová služba, ačkoliv na druhou stranu při úsekové službě mohli velitelé své podřízené hůře kontrolovat.

V agendě chebského inspektorátu můžeme najít celou řadu zmínek o odchylkách z trasy. V takových případech financové obvykle pochopitelně tvrdili, že se vzdálili za účelem sledování podezřelých osob.

Mezi úkoly financů patřilo mimo jiné i konání dohledu nad tabákovou (zejména na Podkarpatské Rusi⁶⁹) a cukrovarnickou produkcí. Například v listopadu 1930 vedení vyslalo dozorce finanční stráže Františka Hrušku ze Starého Kynšperka do cukrovaru ve Velvětech, zatímco Hruškov kolega a František Kroh (dle jiného pramene Josef Kroha) z Libštejna se vydal do žateckého cukrovaru.⁷⁰ Podobných případů bychom našli mnohem více.

Obzvláště rušno bývalo v západních Čechách během lázeňské sezóny. Není proto divu, že v létě 1930 přednosta oddělení finanční stráže Mühlbach, inspektor II. třídy finanční stráže Adolf Tykač, žádal Okrskovou celní správu v Praze o vyslání posil, neboť vzhledem k množství lázeňských hostů, které bylo nutno na hranicích odbavovat,

⁶⁸ Beneš, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*, s. 60.

⁶⁹ SOKA Cheb, IFS, sign. 14/171–172.

⁷⁰ SOKA Cheb, IFS, sign. 13.

Tykačovi muži nezvládali vykonávat všechny svěřené úkoly.⁷¹ K obdobným problémům docházelo i v následujících letech.

K dalším povinnostem příslušníků finanční stráže patřily například opravy hraničního značení (k nimž mělo na Chebsku dle plánu dojít roku 1932)⁷² nebo vedení evidence novostaveb, vzniklých po roce 1918.⁷³ Financové se rovněž podíleli na sčítání lidu.⁷⁴ Nadřízené orgány ovšem mohly finanční stráž využít i jinak. Například roku 1931 se objevil návrh na „posílení české menšiny“ v Kunžvartu⁷⁵ přeložením několika financů do zmíněné obce. Představitelé finanční stráže však neprojevíli o tuto iniciativu, která byla pochopitelně spjata s nemalými finančními náklady, zájem.⁷⁶

Stejně jako u finanční stráže, i u četnictva představovaly standardní hlavní pracovní náplň obchůzky v obvodu stanice. Služba v terénu vypadala následovně: četník, vyzbrojený puškou s bodákem, šavlí a v některých případech i obuškem, konal obchůzky v délce 8–14 hodin. Trasa byla předepsána služební knížkou, do níž četník zaznamenával průběh služby a do které nadřízení, kteří četníky v terénu příležitostně kontrolovali, zapisovali potvrzení o provedené inspekci. Výsledky jednotlivých obchůzek se poté zapisovaly do staniční knihy.

Jednou z citlivých otázek, které musel československý bezpečnostní aparát v pohraničí řešit, byla komunikace s německými ozbrojenými složkami, která se zejména v době Hitlerovy vlády neobešla bez značných komplikací. V některých případech se československé policejní úřady při pátrání po sudetských separatistech uprchlých do Říše obracely na německou policii či četnictvo, jako například při pátrání po Franzi Tropnerovi, kdy byl policejní úřad v Selbu žádán o zjištění osobních údajů podezřelého.⁷⁷ Netřeba dodávat, že „spolupráce“ s německými bezpečnostními složkami v tomto ohledu zpravidla nepřinášela žádné významnější výsledky.

O něco úspěšnější byla kooperace při vyšetřování běžných přestupků a zločinů. V řadě případů němečtí četníci zcela legálně překračovali státní hranice, aby zjistili od československých úřadů údaje o podezřelých osobách, nebo aby naopak informovali bezpečnostní orgány o zadržení československých státních příslušníků v Německu.

⁷¹ SOKA Cheb, IFS, sign. 13/33.

⁷² SOKA Cheb, IFS, sign. 14/29.

⁷³ SOKA Cheb, IFS, sign. 13/390.

⁷⁴ SOKA Cheb, IFS, sign. 13/75.

⁷⁵ Je dost možné, že ve skutečnosti se jednalo o Kynžvart.

⁷⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 13.

⁷⁷ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/30.

Nemůžeme pochopitelně vyloučit možnost, že některé služební návštěvy německých četníků (zejména v Hitlerově éře) ve skutečnosti sloužily jako zástěrka pro různé špionážní úkoly, například pro předávání tajných pokynů henleinovským aktivistům nebo pro zkoumání stavu československých bezpečnostních složek.

Jako ukázka sporného překročení hranic nám může posloužit případ z 19. září 1933, kdy dvojice německých četníků z Wernesreuthu, velitel stanice Bernard Böhner a hauptwachtmeister Lang, navštívila četnickou stanici ve Starém Kynšperku. Oficiálním důvodem návštěvy těchto dvou mužů, kteří překročili hranice v civilních šatech, bylo prověření zprávy o údajném postřelení příslušníka československé finanční stráže.

Praporčík Alois Ježek však ve svém hlášení vyslovil domněnku, že se dvojice Němců přišla přesvědčit o síle místní četnické stanice. Do Starého Kynšperka totiž krátce předtím, 7. září, přišly dvě šestičlenné hlídky chebského pohotovostního oddílu, což pochopitelně neuniklo pozornosti sudetoněmeckých aktivistů. 9. září se podle Ježka členové oddílu SA v bavorském „*Novém Albenreuthu*“ vyptávali obyvatel, zda byla posílena i četnická stanice v Dolních Lažanech. Návštěva německých četníků tedy dost možná měla špionážní charakter.⁷⁸

Z dalších případů pracovního styku československého a německého četnictva zmiňme za všechny ještě jeden: 23. dubna 1933 byl na taneční zábavě v Hazlově zatčen Vilém Richter, člen SA z německého Schönbergu, jelikož u něho četníci objevili střelnou zbraň. Během následného vyšetřování vyšlo najevo, že Richter překročil hranice ilegálně. Zatčený se hájil tím, že si pistoli vzal s sebou „*v důsledku stávajících poměrů na hranicích*“. Ovšem „*v důsledku v poslední době udavších se případů vpádů ozbrojených S. A. hakenkreuzlerských členů na zdejší území*“ (o nichž bohužel chybí podrobnější informace) existovalo důvodné podezření, že Richter měl v Hazlově plnit určité výzvědné či sabotážní úkoly.⁷⁹

Den po tomto incidentu navštívil četnickou stanici v Hazlově Hauptwachmeister Arthur Hermsdorf z Bad Brambach, aby se dotázal na okolnosti Richterova zatčení. Poté, co si vyslechl vysvětlení, Hermsdorf československé četníky ujistil, že proti Richterovi bude po jeho návratu do Německa vedeno trestní řízení. Navíc uvedl, že Richter jakožto člen SA neměl právo nosit zbraň bez povolení nadřízeného velitelství SA v Bad Brambach.

⁷⁸ NA Praha, ZČV, kart. 444, sign. 23408/33.

⁷⁹ NA Praha, ZČV, kart. 439, sign. 10808/33.

Hranice ovšem přecházeli i českoslovenští strážci zákona. Například 13. března 1933 informoval štábní strážmistr Karel Semrád, velitel stanice v Schönbachu, nadřízené orgány o tom, že o dva dny dříve strážmistr Václav Cibula navštívil německé policejní a četnické stanice v Marknuekirchen v rámci pátrání po komplicích padělatelů, zatčených krátce předtím ve Vildštejně.⁸⁰ Přechody hranic příslušníky bezpečnostních orgánů (jak československých, tak německých) hlásily příslušné četnické stanice Zemskému četnickému velitelství.

Ojedinele se stávalo, že četník (zejména pokud v obvodu sloužil teprve krátkou dobu) zabloudil na druhou stranu hranic. Dne 2. září 1937 vyrazil praporčík Karel Nerad, velitel četnické stanice v Heslově, na kontrolní obchůzku za strážmistrem Jaroslavem Jonášem, jehož zastihl v Hirschfeldu. Jelikož se však Nerad chtěl přesvědčit, že bude Jonáš i po kontrole řádně pokračovat v předepsané pochůzce, rozhodl se Jonášovi nadejít a počkat si na něj poblíž státních hranic.

Po cestě však Nerad ztratil orientaci a nechtěně překročil hranici. S nalezením správné cesty mu musel pomoci německý rolník. Praporčík Nerad se vrátil na československé území a ještě stihl zkontrolovat Jonáše na Fořtovně. Jelikož existovalo nebezpečí, že německý rolník oznámí Neradův přechod hranic úřadům, četník raději sám vše nahlásil.

Velitel oddělení, poručík výkonný Karel Kopper, byl po provedeném vyšetřování nucen „konstatovati, že ztráta orientace může lehkou nastati pro neschůdnost terénu“. Nerad vyvázl bez kázeňského postihu, bylo mu však důrazně nařízeno, „aby si osvojil (...) důkladnou znalost svého služebního obvodu“.⁸¹

Četníci ovšem neměli na starost pouze potírání kriminality, plnili také celou řadu jiných úkolů. Kolem poloviny dvacátých let, tedy v době, kdy v ČSR panovaly poměrně konsolidované poměry a administrativní aparát nebyl oproti dřívějšímu období natolik zaneprázdněn, vzrostl zájem státu o evidenci a údržbu památek na první světovou válku, stejně jako o výstavbu nových válečných pomníků (zejména u příležitosti desetiletého výročí hlavních bojů československých legií a následně při jubileu skončení konfliktu.)

Svou úlohu při těchto aktivitách sehrálo i četnictvo, jednak svou účastí na výročních oslavách a pietních aktech, především však zapojením do provádění evidence míst posledního odpočinku obětí války, což dokládá kromě jiných archivních dokumentů i výkaz „válečných hrobů okresu loketského“, zasláný Okresním četnickým

⁸⁰ NA Praha, ZČV, kart. 433.

⁸¹ NA Praha, ZČV, kart. 644, sign. 22415/37. Po Mnichovu byl Nerad převelen do Kokořína.

velitelstvím v Lokti Zemskému četnickému velitelství, které dokument předalo Ministerstvu národní obrany.

Bezpečnostní složky se rovněž zabývaly kontrolou tisku. Chebský inspektorát finanční stráže pravidelně dostával hlášení od Zemského finančního ředitelství o zákazech dovozu některých zahraničních periodik.

Zhoršující se mezinárodní i tuzemská bezpečnostně–politická situace ve druhé polovině třicátých let přiměla československé úřady k zásadnímu zásahu do struktury bezpečnostního aparátu. Během dvou desetiletí existence První republiky zazněla řada návrhů na unifikaci ozbrojených složek nebo alespoň na lepší koordinaci činnosti jednotlivých bezpečnostních sborů. Již v průběhu dvacátých let sice armáda připravovala předpisy pro součinnost s finanční stráží v případě války, vzhledem k odmítavému stanovisku ministerstva financí však toto koordinační úsilí přineslo jen málo praktických výsledků.⁸² Až bezprostřední ohrožení státu nacistickým Německem přimělo československé vládní kruhy k lepší koordinaci činnosti bezpečnostních složek.

Na jaře 1936 přišlo ministerstvo národní obrany s návrhem na sloučení policie, četnictva a finanční stráže, což ministerstva vnitra a financí důrazně odmítla. Modifikovaná podoba uvedeného návrhu se však nakonec prosadila, neboť 23. října 1936 byla rozhodnutím vlády zřízena Stráž obrany státu (SOS), k níž byli zařazováni příslušníci četnictva, státní policie a finanční stráže. Během nepokojů v pohraničí v rámci SOS v praxi působili i Sokolové, železničáři, oddíly německých sociálních demokratů (takzvaná *Republikanische Wehr* či *Rote Wehr*), střelecké spolky a jiné.

Celkem vzniklo 31 praporů SOS, jejichž hlavní úkol představovala ostraha hranic. V případě hrozícího nepřátelského útoku měly oddíly SOS obsadit strategické pozice na státní hranici a bránit je do příchodu vojenských posil. Kromě toho SOS v případě potřeby vykonávala úkoly celní správy a asistovala při udržování veřejného pořádku.

Formování SOS hned na počátku narazilo na nezanedbatelné pochybnosti a projevy nedůvěry ze strany „tradičních“ ozbrojených složek, zejména pak četnictva. Například neznámý autor dopisu pro 13. oddělení ministerstva vnitra z 11. ledna 1937 se značnou nelibostí reaguje na „*případný úmysl vycvičiti všechny příslušníky četnictva pro službu SOS*“. Podle pisatelova mínění by toto opatření mělo za důsledek nedostatek

⁸² O jednáních mezi armádou a ministerstvem financí podrobněji pojednávají obě citované práce Jaroslava Beneše.

četníků, potřebných „nejen pro bezvadný průběh mobilisace, ale i pro ochranu týla bojujících vojsk“.⁸³

Příčiny sporů četnictva a SOS byly v některých případech poměrně malicherné. Například velitel Četnického oddělení Plzeň si v únoru 1937 stěžoval na velitele praporu SOS ve Stříbře majora Kasala (pod jehož vedení – jak ještě uvidíme – spadala i část četníků z Chebska), že „nevhodným způsobem“ disponuje služebním automobilem a že z blíže nespecifikovaných příčin hrozil několika četníkům přeložením. Skutečnost, že Kasal hodlal jednoho z četníků přidělených k SOS použít jako řidiče služebního vozu, byla dokonce označena za „zneužívání četnictva“.⁸⁴ Jak můžeme vidět, počátky SOS rozhodně nebyly jednoduché.

Všichni členové SOS museli projít zvláštním výcvikem, s nímž se na Chebsku podle dostupných údajů začalo v prvních měsících roku 1937. Ve zkoumaném regionu sídlily v té době čtyři instituce, jichž se zřízení SOS primárně týkalo. Jednalo se o státní policejní úřady v Chebu a Aši, Inspektorát finanční stráže Cheb a Velitelství četnického oddělení Cheb. Posledně jmenovanému orgánu podléhalo pět okresních četnických velitelství.

Nejpodrobnější informace o výcvikových kurzech SOS máme pro finanční stráž. Ačkoliv v dochovaných písemnostech chebského inspektorátu finanční stráže nacházíme jen minimum informací o přípravách na ozbrojený konflikt s Německem, archivní fond Státního policejního úřadu v Chebu obsahuje složku, označenou jako *Záznam zaměstnanců finanční stráže příslušníků SOS*.

Z uvedených materiálů se dozvídáme, že v dubnu 1937 z oddělení finanční stráže Mühlbach, Libštejn a Wies bylo vybráno po jedné osobě pro třítydenní velitelský výcvikový kurz SOS. Financové, vybraní do uvedeného kurzu, se hlásili v chebských vojenských kasárnách U Horní Brány. Jejich výstroj měla dle předpisů vypadat následovně: „plášť, blusa, kalhoty do bot nebo kožené kamaše, dohodový opasek“. Výzbroj v případě úředníků tvořila pistole s deseti náboji, zřízení měli „pušku, bodlo, 2 sumky, 30 nábojů“.⁸⁵

Několik financů též prošlo instruktorským výcvikem SOS, který trval tři týdny a jehož účastníci se – „bez nábojů pro pušku“ – hlásili na chebském letišti. Přinejmenším tři z pracovníků chebského inspektorátu finanční stráže po úspěšném

⁸³ NA Praha, ZČV, kart. 942.

⁸⁴ NA Praha, ZČV, kart. 942.

⁸⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551/7.

absolvování výcviku krátce působili jako instruktoři SOS, obvykle po dobu dvou týdnů.⁸⁶

Třítýdenní zákopnický výcvik, k němuž financové nastupovali „*bez nábojů pro pušku*“, probíhal v Karlíně u ženijního pluku 5. V karlínských Žižkových kasárnách se hlásil také frekventant dvoutýdenního kurzu pro řidiče motorových vozidel, dozorce finanční stráže Václav Kasl.⁸⁷

Nejběžnějším kurzem SOS byl všeobecný výcvik, který zpravidla trval dva týdny. Frekventanti se scházeli buďto v chebských kasárnách, nebo na tamním letišti. V několika případech byly kurzy z praktických důvodů přerušeny, jak se můžeme přesvědčit z následujícího záznamu: „*Aby povolání neztratili hraniční strážní přídavek, budou dne 31. března 1938 propuštěni z výcviku k výkonu služby u svého úřadu dne 1. dubna 1938 a nastoupí opět dne 2. dubna*“⁸⁸.

O celkovém počtu financů z Chebska zařazených k SOS nemáme k dispozici přesné zprávy. Ze zápisu ze 7. září 1937 se ovšem dozvídáme, že všichni příslušníci oddělení finanční stráže Starý Kynšperk prodělali kurz SOS.⁸⁹

Dochované statistiky uvádějí celkem třicet frekventantů různých kurzů SOS z řad finanční stráže v roce 1937, následujícího roku prošlo výcvikem SOS přinejmenším šest financů. Účastníci kurzů byli povoláváni „*vynesením okresního úřadu ve Falknově nad Ohří*“ (Sokolov). Většina povolávacích rozkazů nese podpis velitele falknovského praporu SOS, majora pěchoty Františka Helwina.⁹⁰

Co se týče četnictva, máme k dispozici značné množství záznamů o povolávání četníků k SOS, obvykle však chybí údaje o tom, s jakou výzbrojí a výstrojí se dotyční měli hlásit. Četníci z Chebska byli přidělováni k praporům SOS ve Stříbře a Falknově nad Ohří. V prvních měsících utváření SOS probíhal výcvik i v Mostě. Z pramenů však není jasné, zda byli četníci ze zkoumané oblasti vysíláni do Mostu i v pozdější době.

Základní a instruktorské kurzy probíhaly i v Chebu. Jejich frekventanti se nerekrutovali pouze z četníků, podřízených tamnímu velitelství, k výcviku tam byli vysíláni i četníci z Karlovarska. Záznam Velitelství četnického oddělení Karlovy Vary ze 6. dubna 1937 uvádí, že v Chebu byl školen i zdravotnický personál.⁹¹ Rovněž dopis velitelství praporu SOS ve Stříbře z téhož měsíce se zmiňuje o vyslání tří četníků,

⁸⁶ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551.

⁸⁷ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551/19.

⁸⁸ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551/9.

⁸⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551/32.

⁹⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 551.

⁹¹ NA Praha, ZČV, kart. 943.

přidělených k SOS, ke třináctidennímu „výcviku zdravotních hlídek“, vedenému šéflékařem chebského pěšího pluku 33 „Doss Alto“.⁹²

Mezi četníky sloužícími u falknovského praporu SOS byl i bývalý řidič Četnického pohotovostního oddílu Cheb. Jméno tohoto muže se nepodařilo zjistit, víme však, že u SOS plnil funkci druhého řidiče a že se 8. března 1938 účastnil přebírání nákladních automobilů pro SOS v továrně PRAGA v Praze-Libni.⁹³

K Hlavnímu politickému úřadu ve Falknově byl přidělen dřívější II. důstojník správní Velitelství četnického oddělení Cheb nadporučík Otakar Stehlík, který zajišťoval komunikaci mezi četnictvem a falknovským praporem SOS. Ke Stehlíkovým povinnostem mimo jiné patřilo informování Zemského četnického velitelství v Praze o četnících, povoláných do kursů SOS.⁹⁴ Obdobná hlášení do Prahy ovšem zasílalo i Velitelství četnického oddělení Cheb.⁹⁵

Vzhledem k různorodosti složek, působících v rámci SOS, se vyskytly potíže se srovnáváním hodností, jelikož hodnostní označení četnictva, státní policie a finanční stráže neměla vždy příslušné ekvivalenty. Navíc někteří členové SOS dosáhli během dřívější vojenské služby vyšších hodností, než jaké zastávali v rámci pořádkového aparátu. Docházelo i k případům, kdy například četníci v rámci SOS veleli svým četnickým nadřízeným.

Máme k dispozici přehled četníků z okresů, podléhajících chebskému velitelství četnického oddělení, určených pro službu v SOS a pro další zvláštní úkoly. Uvedený dokument pochází z přelomu let 1936 a 1937.⁹⁶

⁹² NA Praha, ZČV, kart. 943.

⁹³ NA Praha, ZČV, kart. 944.

⁹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 943.

⁹⁵ NA Praha, ZČV, kart. 943, 944.

⁹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 943.

Tabulka 1	Pro G–IX–3⁹⁷	Pro SOS	Pro poplach	Celkem	Systematizovaný stav	Skutečný stav
Cheb	18	56	17	91	86	72
Aš	12	17	8	37	26	25
Mariánské Lázně	12	20	11	43	39	34
Město Teplá	2	10	10	22	21	18
Planá u Mariánských Lázní	10	7	15	32	39	35
Tachov	13	10	4	27	39	35

Z tabulky je patrné, že v některých okresech bylo pro zvláštní služby oficiálně vybráno více četníků, než kolika příslušné okresní velitelství disponovalo.

Podle záznamu z 27. května 1938 prošlo do té doby výcvikem SOS 27 četníků, podřízených Velitelství četnického oddělení Cheb.⁹⁸ Ve srovnání s jinými statistickými údaji, z nichž některé zde již zazněly a další budou citovány na jiném místě, se toto číslo jeví jako poněkud nízké, je proto třeba brát uvedený údaj s rezervou.

K povinnostem četnických oddělení nepatřilo pouze dodávání personálu pro SOS, četnictvo se rovněž podílelo na výběru stanovišť pro jednotky SOS. Primárně byla posuzována použitelnost jednotlivých četnických stanic pro účely SOS, případně četníci doporučovali i jiná vhodná místa.⁹⁹

Jak již bylo řečeno výše, zařazování četníků k SOS se neobešlo bez neshod a kompetenčních sporů, což lze názorně pozorovat i na příkladu Chebska. V některých případech nebylo četnictvo dostatečně informováno o přesných kompetencích SOS. Při jedné příležitosti Velitelství četnického oddělení Cheb upozornilo nadřízené orgány na skutečnost, že velitel praporu SOS ve Stříbře povolal k SOS 50 četníků z okresů Planá

⁹⁷ Předpis G–IX–3 upravoval součinnost četnictva s armádou.

⁹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 944.

⁹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 944.

u Mariánských Lázní a Tachov, mezi nimi 12 velitelů stanic a okresního velitele v Tachově.

Jelikož systematizovaný stav četnictva v dotyčných okresech činil 77 mužů (v praxi zde však sloužilo jen 73 četníků), panovaly obavy, že nezbude na tamních 23 stanicích dostatek mužů pro plnění běžných služebních povinností a pro „*zajištění mobilizačních úkolů*“. Velitel praporu SOS se ovšem odvolával na rozhodnutí 14. oddělení ministerstva vnitra, podle něhož měla mít SOS k dispozici všechny četníky, s výjimkou příslušníků polního četnictva a pracovníků pátracích stanic. Velitel chebského četnického oddělení o existenci uvedeného rozkazu ovšem nevěděl a žádal Zemské četnické velitelství o bližší informace.¹⁰⁰

O komplikovaných vztazích mezi četnictvem a SOS vypovídá i hlášení Velitelství četnického oddělení Cheb pro Zemské četnické velitelství z 27. července 1938 pojednávající o dosavadních zkušenostech s SOS. Podle tohoto dokumentu začaly na Chebsku první přípravy na výstavbu jednotek SOS v únoru 1937, tedy ještě před vydáním předpisu G–XI–2. První kurzy probíhaly v Mostě, tamní velitelství SOS však údajně nedostatečně informovalo velitele chebského četnického oddělení o svých krocích. Podle vlastních slov chebský velitel „*neznal počet četníků určených jen pro služby v SOS (...), neznal stanoviště složek SOS, jejich sílu, úkoly*“.¹⁰¹ Informovanost četnictva se výrazně nezlepšila ani vydáním předpisu G–XI–2 v listopadu 1937.¹⁰² Problém nevyřešil ani kurz pro velitele oddělení, konaný od 28. února do 13. dubna 1938.¹⁰³

Vztah velitele chebských četníků, který podle svého přesvědčení „*hájl zájmy četnické služby*“, k SOS, byl navíc komplikován v důsledku skutečnosti, že k praporu SOS Most nebyl přidělen styčný důstojník četnictva. Z dochovaných dokumentů ovšem vyplývá, že k potížím docházelo i tam, kde byli styční důstojníci zařazeni, jelikož tuto funkci obvykle plnili mladší důstojníci správní, „*kteří podléhali úplně vlivu velitele praporu*“.¹⁰⁴

Konflikty mezi zájmy SOS a rezortními povinnostmi četnictva jsou doloženy i v jiných pohraničních oblastech. Jan Vondráček z četnické stanice v Tisé na Děčínsku byl v březnu 1938 odkomandován do Litoměřic, kde měl až do září téhož roku působit

¹⁰⁰ NA Praha, ZČV, kart. 943.

¹⁰¹ NA Praha, ZČV, kart. 944.

¹⁰² Zmíněný předpis upřesňoval dřívější ustanovení o SOS a oficiálně vešel v platnost 15. února 1938.

¹⁰³ NA Praha, ZČV, kart. 944.

¹⁰⁴ NA Praha, ZČV, kart. 944.

jako instruktor SOS. Jelikož převelení proběhlo v rámci SOS, nikoliv v rámci četnictva, nebyl do Tisé za Vondráčka přidělen náhradník.¹⁰⁵ Podobné potíže se později řešily povoláním posil z vnitrozemí a ze Slovenska.

Povolání četníků ke službě u SOS v průběhu květnové mobilizace mělo podle vyjádření velitele četnického oddělení Cheb za následek to, že „výkon bezpečnostní služby na četn. stanicích úplně ustal“, jelikož z celkového počtu 256 četníků, podřízených chebskému oddělení, konalo k 21. květnu 1938 rezortní službu pouhých 57 mužů.¹⁰⁶ Ačkoliv autor hlášení se domníval, že tím „autorita státu utrpěla“,¹⁰⁷ vzhledem k situaci se z dnešního pohledu povolání vysokého počtu četníků k SOS jeví jako pochopitelné. Jelikož v květnu 1938 existovala hrozba německého útoku, stály před československými bezpečnostními složkami důležitější úkoly, než konání rezortní služby.

Závažnější byla skutečnost, že k SOS byli během květnové mobilizace přiděleni všichni okresní četniční velitelé a většina velitelů stanic, v důsledku čehož zbývající četníci v obvodu postrádali vedení. Velitel oddělení navíc neměl k dispozici dostatek údajů o svých podřízených, povoláných k SOS. Informace zřejmě postrádalo i Zemské četnické velitelství, které se neustále dotazovalo na podrobnosti u chebského oddělení, jehož velitel zase musel shánět informace od velitelů praporů SOS a armádních důstojníků. Ani ti však nebyli vždy schopni poskytnout potřebné zprávy.¹⁰⁸

Problémy s komunikací se projevíly i během květnové částečné mobilizace, o čemž se podrobněji zmíníme v příslušné kapitole.

Na základě zjištěných skutečností lze konstatovat, že formování SOS na Chebsku bylo provázáno řadou kompetenčních sporů a předsudků, zejména ze strany četnictva. Nedostatek archivních materiálů nám bohužel neumožňuje jednoznačně odpovědět na otázku, zda k podobným konfliktům docházelo i mezi SOS a Inspektorátem finanční stráže Cheb. Nepříliš četné prameny se o žádných vážnějších problémech nezmiňují. Jelikož finanční stráž a SOS měly společný hlavní úkol, tedy ostrahu hranic, dalo by se předpokládat, že financové vycházeli s SOS o něco lépe než četníci, které služba v SOS naopak odváděla od jejich primárních úkolů.

Patrně nejzávažnější problém představovala nedostatečně zajištěná komunikace mezi SOS a četnictvem, v jejímž důsledku četniční velitelé často nebyli informováni

¹⁰⁵ Klinovský, Petr: *Četnictvo a Stráž obrany státu na Děčínsku v letech 1935–1938*, s. 121.

¹⁰⁶ NA Praha, ZČV, kart. 944.

¹⁰⁷ NA Praha, ZČV, kart. 944.

¹⁰⁸ NA Praha, ZČV, kart. 944.

o aktivitách svých kolegů z SOS a v některých případech dokonce ani neznali přesné kompetence SOS. Komunikaci navíc ztěžovala i skutečnost, že četníci, policisté a finanční povolání k SOS byli vysíláni do výcvikových kurzů do různých částí republiky.

K problémům přispívala i nepříliš vhodná lokace sídel praporů SOS a poněkud komplikovaný způsob přidělování osob k těmto praporům. Z okresů spadajících do obvodu chebského četnického oddělení byli četníci zařazováni k praporům ve Stříbře a Falknově.

Jako logičtější by se jevilo zřízení praporu SOS přímo v Chebu, kde sídlilo četnické oddělení, inspektorát finanční stráže a státní policejní úřad. Pro toto řešení by hovořil i fakt, že výcvik členů SOS často probíhal právě v Chebu. Tím by se usnadnila komunikace vedoucích představitelů všech zúčastněných organizací. Rovněž by bylo praktičtější, pokud by všechny politické okresy, podléhající chebskému četnickému velitelství, byly podřízeny pouze jednomu praporu SOS (ať už by tento prapor sídlil v Chebu nebo jinde). V takovém případě by bylo pro velitele četnického oddělení podstatně jednodušší udržet si přehled o svých podřízených, povolaných do kurzů SOS.

Navzdory výše zmíněným komplikacím neexistují záznamy o tom, že by se v průběhu květnové a zářijové mobilizace vyskytly vážnější potíže, přinejmenším u falknovského praporu, o němž jsme z pramenů informováni podrobněji. Další významné poznatky k problematice SOS v daném regionu by bylo možno získat studiem materiálů armádní provenience.

Mužstvo

Hned v prvních dnech existence Československa prošly pořádkové složky v pohraničí vážnou personální krizí, když došlo k pokusu o odtržení pohraničních oblastí. Separatisté mimo jiné usilovali také o zřízení vlastního četnického sboru. Velitelem četnictva v „*Deutschböhmen*“ byl jmenován plukovník Julius Stingl, k jeho nejbližším spolupracovníkům patřil rytmistr Alois Nekarda.

Stinglovo velitelství, původně sídlící v Liberci, se přesunulo nejprve do Teplic – Šanova a později do Aše. Vzhledem k neudržitelné vojensko–politické situaci však byli důstojníci separatistického četnictva nuceni uprchnout za hranice, odkud vyzvali prorakousky smýšlející československé četníky k odchodu do Lince.

Mezi těmi, kdo uvedené výzvy uposlechli, byl také někdejší velitel Četnického oddělení Mariánské Lázně rytmistr Arnošt Sieber. Kromě něho na přelomu let 1919 a 1920 odešlo do Rakouska přinejmenším pět četníků z Mariánských Lázní, čtyři z Ovesných Kladrub a několik dalších jednotlivců z různých stanic v mariánskolázeňském okrese. Někteří uprchli i v uniformě a s výzbrojí.¹⁰⁹

Z některých četnických stanic uteklo veškeré osazenstvo. Například stanice v Dolním Žandově zůstala po útěku velitele Rudolfa Reiningera a dvou podřízených četníků od 16. do 19. prosince 1918 neobsazená.¹¹⁰ Podobná situace nastala i na jiných místech.

Někteří zběhlí četníci později, když se situace Stinglovy skupiny ukázala jako beznadějná, žádali o opětovné přijetí k československému četnictvu. K těmto mužům patřil například Alois Schuster, který dříve sloužil jako šikovatel u 1. praporu polních myslivců a později byl přidělen jako náhradní četník na stanici Tři Sekery u Tachova, odkud 17. prosince 1918 zběhl do Lince. O necelý měsíc později se ovšem vrátil a požádal o znovupřijetí do svazku četnictva. Jeho žádost byla zamítnuta s odůvodněním, že „*náhradní četníci se více nepřijímají*“.¹¹¹

Z rozkazu Zemského četnického velitelství Praha z 27. ledna 1919 ovšem vyplývá, že někteří navrátilí se dezertéři byli opět přijati k četnictvu. V takových případech však muselo být zemskému velitelství nahlášeno, „*zdaž dotyčný muž češtinu slovem i písmem ovládá, že jest úřadování v této řeči zcela schopn*“.¹¹²

¹⁰⁹ SOkA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

¹¹⁰ SOkA Cheb, ČS Dolní Žandov, pamětní kniha.

¹¹¹ NA Praha, ZČV, kart. 286.

¹¹² NA Praha, ZČV, kart. 286.

Důvod návratu řady dezertérů lze patrně spatřovat především v ekonomických důvodech. Mnozí četníci německé národnosti se po zániku monarchie obávali, že budou propuštěni ze služby. Tyto domněnky posilovaly různé fámy, šířené mimo jiné i iredentistickou propagandou. Generální velitelství četnictva v Praze si tuto skutečnost uvědomovalo a již během listopadu vydalo několik výnosů, jímž ubezpečovalo podřízené, že se žádné rozsáhlé propuštění nechystá.¹¹³ Navzdory tomu nemálo četníků německého původu zběhlo do Rakouska, kde ke svému zklamání zjistili, že tamní hospodářské poměry nejsou příliš povzbudivé, proto se někteří rozhodli pro návrat.

Někteří němečtí četníci se zachovali oportunisticky, když sice plnili rozkazy z Prahy, ale zároveň dávali najevo antipatie vůči novému státu. Na přelomu ledna a února 1919 Zemské četnické velitelství v Praze prošetřovalo několik případů, kdy četníci německé národnosti, zejména v pohraničních oblastech, nosili na uniformách černožluté stužky, tedy symboly zaniknuvšího rakousko-uherského mocnářství. V této souvislosti dostala velitelství četnických oddělení za úkol prověřit, zda k podobným nepřístojnostem dochází i v jejich obvodech. Podle německy psaných hlášení z Chebu a Mariánských Lázní, datovaných 11. února, ve zkoumané oblasti nebyly zaznamenány žádné podobné případy. Zůstává však otázkou, jestli velitelé oddělení dotyčnou záležitost skutečně podrobněji prošetřovali, či zda se pouze snažili toto ožehavé téma co nerychleji zamést pod stůl.

K užívání rakousko-uherských insignií mezi německými četníky ostatně docházelo i později. Ještě v srpnu 1919 Zemské četnické velitelství řešilo případ velitele stanice v Doupově (Četnické oddělení Karlovy Vary), který nosil na límci služební pláštěnky knoflíky s císařskou korunou a monogramem Františka Josefa I.¹¹⁴

Tehdejší pohnutou situaci velmi zajímavě dokresluje dokument z 24. ledna 1919 nadepsaný jako „*Výslech o nepřístojnostech při soustředění v Aši*“. Uvedenému výslechu byli podrobena místostrážmistři Karel Huška, Cyríl Kostrhum, Viktor Hladký a František Novotný, dále četníci na zkoušku Jan Valík, František Grégr, Adolf Doležal, František Daníček a Rudolf Tománek. Místostrážmistr Jan Pátek, který měl být rovněž vyslechnut, v té době pobýval na dovolené.

Dotyční byli obviněni, že se při soustředění v Aši zdráhali poslouchat příkazy strážmistra Günzla a kritizovali poměry v ašských kasárnách. Karel Huška, který skupině četníků velel během přesunu do Aše, se hájil tím, že po příjezdu na ašské

¹¹³ NA Praha, GVČ, kart. 46.

¹¹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 88.

nádraží byli obvinění četníci osloveni Günzlem, oblečeným ve staré rakouské uniformě s císařskými distinkcemi. Z toho důvodu Günzla považovali za „četníka z německého Rakouska“ a proto Huška zpočátku nereagoval na jeho rozkaz k odchodu do kasáren. Ostatní četníci tvrdili, že Günzlův rozkaz vůbec neslyšeli. Huškovi bylo vytýkáno, že v době příjezdu do Aše a během pochodu do kasáren nebyl řádně ustrojen a nesl svou torbu v ruce. Tuto skutečnost Huška zdůvodnil zdravotními potížemi.

Günzl si později stěžoval, že během pobytu v kasárnách četníci jeví nespokojenost a porušovali disciplínu. Obvinění však během výslechu shodně vypověděli, že pouze požadovali odstranění starých distinkcí a obrazů císaře, které se v kasárnách nacházely. Günzl dále tvrdil, že mu jeden z četníků sdělil, že nerozumí německy a chce jít domů. K tomuto obvinění se četníci vyjádřili následovně: *„Žádali jsme, aby se s námi mluvilo co možná v naší mateřštině, poněvadž jsme Ašskému nářečí nerozuměli“*.

Další výtky se týkala stravování. Četníci si podle Günzlova tvrzení měli stěžovat na kvalitu jídla, dodávaného z armádních zásob, a měli požadovat, aby se vařilo přímo v kasárnách. U výslechu v Praze dotyční četníci vypověděli, že s obědy byli spokojeni, nicméně k snídani a večeři dostávali pouze kávu. V hostinci, který jim byl doporučen, se četníci stávali předmětem urážek a posměšků ze strany německého obyvatelstva. Na četnické stanici přítom byla kuchařka a četníci museli denně platit 60 haléřů za vaření a úklid, proto požadovali, aby se na stanici vařilo.

Günzl dále udal, že četníci na zkoušku Tománek a Grégr se pouštěli v hostinci do politických debat s nezaměstnanými dělníky. Podle výslechu se však nejednalo o Tománka, nýbrž o Daníčka, který byl s Grégrem skutečně přítomen v dotyčném hostinci. Jakékoliv nepřístojné chování ale vyslychaní popřeli.

Četníci byli u výslechu rovněž dotázáni, co je pravdy na tom, že odmítali plnit Günzlovy rozkazy s tím, že jsou svobodní lidé. Huška uvedl, že ve skutečnosti pouze řekl Günzlovi, že četníci jsou *„mimo službu volní občané jako druzí“*.

Kromě toho Karel Günzlovi vyčetl jeho laxní přístup ke článkům v německých novinách, které kritizovaly přítomnost soustředěného četnického oddílu v Aši. *„Kdyby se to stalo na mé stanici“*, nechal se slyšet Huška *„šel bych do redakce a tam jim vysvětlil, že četníci nepřijeli provokovat, nýbrž chránit osobu a majetek občanů, ať jsou Češi nebo Němci“*.

15. února 1919 zaslalo Zemské četnické velitelství Četnickému oddělení č. 7 v Chebu výsledek šetření, podle něhož strážmistr Günzel *„nevojenské chování (...)*

mužstva částečně sám zavinil“ tím, že „sám ještě nosil rakouské odznaky“. Povinností četníka je vyvarovat se všeho, co by „mohlo dát podnět k podezření, že se četnictvo nechce pokořiti předpisům republiky“. Z uvedené pasáže zřetelně vysvítají obavy z nepříznivého veřejného mínění, které si v té době často spojovalo četníky se starým rakouským režimem.

Dopis chebskému četnickému oddělení končil strohým příkazem: „*Konečně budiž hlášeno, proč mužstvo tamní stanice ještě stále nosí staré distinkce, ačkoliv již 7./12. 1918 vyšel rozkaz ohledně nové úpravy stejnokroje v čs. republice*“.¹¹⁵

Část německých četníků, stejně jako policistů a pracovníků finanční stráže, tedy po vzniku ČSR buďto sama odešla ze služby, nebo byla propuštěna kvůli „národní nespolehlivosti“ či neschopnosti složit zkoušku z nového služebního jazyka.¹¹⁶ V prvních letech československé samostatnosti též opustili řady sboru někteří četníci, kteří se zklamali ve svých očekáváních, že po vzniku republiky dojde k liberalizaci poměrů u sboru.¹¹⁷ Proto bylo potřeba doplnit početní stavy mužstva, přičemž při náboru dostali přednost bývalí legionáři, jelikož se jednalo o lidi s vojenskými zkušenostmi, kteří (alespoň teoreticky) účastí v zahraničním odboji prokázali svou loajalitu ideálu samostatného a demokratického Československa. Zaměstnání ve státních službách zároveň představovalo jistou formu odměny za zásluhy legionářů. Zvýhodnění veteránů zahraničního vojska se v praxi projevilo tím, že žadatelé o přijetí k četnictvu z řad legií nemuseli být na rozdíl od jiných uchazečů předem prověřováni z hlediska mravní zachovalosti, ale směli být rovnou přijati do školy četníků na zkoušku.

Pochopitelně došlo i k případům, kdy se četníci na zkoušku neosvědčili a byli propuštěni. Například četník Wachauf od chebského oddělení musel v listopadu 1918 odejít od sboru „*pro neschopnost k četnické službě*“. Podrobnosti bohužel chybí, nicméně nelze vyloučit, že v případě Wachaufa a dalších četníků na zkoušku přijatých před 28. říjnem 1918 sehrála roli nedostatečná znalost češtiny.

Wachauf měl být „*odevzdán příslušnému náhradnímu tělesu cestou správy zdejšího skladiště, kde odevzdá zde obdržené předměty*“.¹¹⁸

¹¹⁵ NA Praha, ZČV, kart. 286, sign. 1621/19.

¹¹⁶ K problematice jazykových zkoušek u četnictva viz výše zmíněnou studii Martina Klečáckého. O obdobné tématice v prostředí československé armády pojednává Zückert, Martin: *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität: Die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918–1938*.

¹¹⁷ Již na podzim 1918 začaly zaznívat hlasy, volající po odstranění vojenského charakteru četnictva a jeho nahrazení občanským principem. Zákon o četnictvu z roku 1920 však potvrdil dosavadní stav.

¹¹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 283, sign. 1934/18.

Při personálním obsazování četnických stanic v pohraničních oblastech, zejména pokud se jednalo o velitelská místa, byl brán ohled na národnost dotyčných četníků. Trefně to vystihl velitel Četnického oddělení Plzeň major Šustr, když 25. ledna 1919 napsal, že „zrovna jako dříve se na to hledělo, aby ve Stříbře jen Němci byli, tak nyní, při znovuzbudování našeho státu třeba, aby náš živel tam přednost dostal“.

Ve Stříbře v té době velel okresní strážmistr František Voráček, který podle Šustra „byl v těžké situaci obojakým“ a o jeho schopnostech nepřiliš lichotivě vypovídala i skutečnost, že nezřídka hledal radu u jiných důstojníků. Ani Voráčkovu zástupci, Němci Hofmannovi, Šustr příliš nedůvěřoval.

Zemské četnické velitelství Praha se rozhodlo řešit problematickou situaci přeložením obou četníků a dosazením spolehlivých Čechů. Hofmann se měl stát okresním velitelem v Mariánských Lázních, ale zažádal o anulování rozkazu. Vzhledem k Hofmannovu vyššímu věku major Šustr doporučil vyčkat pár měsíců, než dotyčný odejde do penze.

Co se týče Voráčka, ten byl rozkazem z 11. ledna 1919 převelen do Plané. Z tohoto záměru však patrně sešlo, jelikož ve svém výše citovaném hlášení z 25. ledna 1919 Šustr uvádí, že „zatím velenutným přeložení Voráčkovu není“. Šustr rovněž odmítl návrh na Voráčkovu suspendování „protože jinak obratný poddůstojník jest, který si na nový režim navykne“.¹¹⁹

Navzdory rozsáhlému přijímání nováčků pořádkový aparát na přelomu desátých a dvacátých let stále trpěl nedostatkem mužstva, zejména ve východní části republiky. Na jaře 1920 nastala potřeba dosadit četníky do oblastí Podkarpatské Rusi, z nichž se v té době stahovala rumunská armáda. Koncem května proto generální velitel četnictva nařídil jednotlivým zemským velitelstvím sestavit seznamy četníků, kteří mají být vysláni na východ. Ze zkoumané oblasti putovali na Podkarpatskou Rus četníci na zkoušku Jaroslav Smaha od chebského a Václav Šoukal od mariánskolázeňského oddělení.¹²⁰ Dále bylo potřeba doplnit stavy četnictva ve Slezsku mužstvem české národnosti. V případě Četnického oddělení Cheb se dochoval zápis o převelení četníka na zkoušku Rudolfa Kilba z Königsbergu (Kynšperk nad Ohří) v sokolovském okrese do Slezska.¹²¹

¹¹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 286, sign. 1681/19.

¹²⁰ NA Praha, GVC, kart. 51.

¹²¹ NA Praha, ZČV, kart. 294.

Bezpečnostní situace byla v té době navíc komplikována probíhajícími válečnými operacemi proti Maďarsku. Ačkoliv v západočeském pohraničí panoval nedostatek četníků, část mužstva z této oblasti musela být vyslána na Slovensko. Například 24. srpna 1919 byl vydán rozkaz k přidělení strážmistra Jana Curna z oddělení v Mariánských Lázních k velitelství polního četnictva v Košicích při armádě francouzského generála Hennocquea.¹²²

Kolem roku 1920 se personální situace na Chebsku relativně konsolidovala. V čele Okresního četnického velitelství Cheb stál v prvních letech československé samostatnosti František Schwan, který krátce vykonával i funkci provizorního velitele oddělení. Tento muž se narodil roku 1869, v roce 1890 nastoupil vojenskou službu a o tři roky později se stal četníkem. Ve zprávě z 15. června 1921 se můžeme dočíst, že v chaotických popřevratových dobách, kdy mnoho četníků z Chebska dezertovalo, dotyčný konal „*vše možné, by správné vykonávání služby bylo umožněno a věnoval se přes své pokročilé stáří s velkou pílí studiu české řeči*“.

Vzhledem ke svému německému původu Schwan totiž po vzniku nového státu přirozeně musel složit zkoušku ze služební „československé“ řeči, což se mu povedlo 28. dubna 1921 s dostatečným prospěchem. Přezkoušení proběhlo u úřadu Exponovaného štábního četnického důstojníka v Plzni. Šest dní poté byl Schwan navržen k povýšení z nadporučíka na kapitána.¹²³ Z této rychlosti lze usuzovat, že se o udělení vyšší hodnosti uvažovalo již dříve a že absolvování jazykové zkoušky představovalo poslední překážku.

Ve funkci velitele oddělení Schwana později nahradil Alfred Nowák, který v regionu zůstal poměrně krátce, načež na jeho místo nastoupil muž, který vedl chebské četnictvo po většinu dvacátých a první polovinu třicátých let. Karel František Borský (původním jménem Kobr) se narodil 12. ledna 1893 (databáze legionářů na webu Vojenského historického ústavu udává datum 11. ledna) v římskokatolické rodině v Příbrami, kde absolvoval gymnázium, načež odešel do Prahy na obchodní akademii. V hlavním městě roku 1915 složil zkoušku pro záložní důstojníky. Poté jej čekala služba u pěších pluků č. 73 a 8 a zajištění na ruské frontě u Trembolvy 7. září 1915.

O necelé dva roky později, v srpnu 1917, vstoupil v Suzdal Vladimíru do československých legií, v jejichž svazku setrval do 18. září 1920. Po celou tuto dobu byl zařazen u 5. střeleckého pluku.

¹²² NA Praha, ZČV, kart. 294.

¹²³ NA Praha, ZČV, kart. 90.

V červenci následujícího roku byl v hodnosti kapitána přejat k četnictvu a pověřen vedením četnického oddělení v Brně, odkud 17. května 1922 přešel do Chebu. V prosinci téhož roku se dočkal povýšení na štábního kapitána. Podle záznamu z roku 1924 byl Karel Borský „*ženatý, nemajetný, finančně uspořádaný*“. Ovládal němčinu a ruštinu, měl i základy francouzštiny. V kvalifikačních listinách býval opakovaně charakterizován jako vážný, ctižádostivý a někdy přehnaně sebevědomý člověk. Jako hlavní rysy však vynikaly píle a svědomitost.

Například roku 1922 získal Borský následující hodnocení: „*Vážné, mužné a otevřené povahy, velmi dobrých duševních schopností, má veliký zájem pro četnickou službu a ovládá velmi dobře všechny předpisy, ve službě velmi svědomitý a pilný, vůči představeným poslušný a ochotný, vůči stejně postaveným přívětivý, vůči podřízeným blahovlnně přísný a vůči obyvatelstvu zdvořilý a taktní*“.

Po odchodu z Chebska ve druhé polovině třicátých let Borský sloužil v Písku, Bratislavě a Táboře, načež v roce 1940 odešel do výslužby v hodnosti podplukovníka četnictva.¹²⁴

Z velitelů chebského četnického oddělení si rozhodně zaslouží zmínku i Václav Uhlíř, civilní profesí architekt a bývalý francouzský legionář, dlouholetý velitel Četnického oddělení Praha. Jeho působení v hlavním městě ve druhé polovině třicátých let přerušilo převelení do Chebu.¹²⁵ Dochované kvalifikační listiny uložené v archivním fondu „Generální velitel četnictva“ by nám umožnily pokračovat nástinem kariér dalších četnických důstojníků, to však není předmětem předkládané studie.

Cenný zdroj pro rekonstrukci personálního obsazení velitelských míst četnictva na Chebsku v prvních letech republiky představují také seznamy okresních četnických inspektorů a absolventů informačního kurzu pro četnické důstojníky, pořízené na základě výnosu Generálního velitelství četnictva z 15. června 1920, které obsahují i informace o rodinných poměrech dotyčných. Tak se dozvídáme, že chebský okresní velitel František Schwan byl otcem čtrnáctileté dcery, Emil Beckert z Kraslic měl syna a dceru ve věku 23 a 18 let, František Miller I.¹²⁶ z Lokte vychovával osmnáctiletou dceru a o tři roky mladšího syna, velitel falknovských četníků Jan Král II. měl tři syny a dceru ve věkovém rozmezí od devíti do dvaceti let, Josef Günzel z Aše byl sice ženatý,

¹²⁴ NA Praha, GVC, kart. 103.

¹²⁵ Za povšimnutí stojí fakt, že Uhlířova služba u nejzápadnějšího četnického oddělení v republice se časově víceméně překrývá s érou Františka Sládka v čele finanční stráže na Chebsku. Lze tedy vyslovit hypotézu, že v době zhoršujících se poměrů v pohraničí, způsobených sílícím vlivem Henleinova hnutí, byly do vedoucích pozic v exponovaném regionu dosazeni muži s vyššími hodnostmi a kvalifikací.

¹²⁶ Sloužilo-li u četnictva současně více mužů téhož jména, byli pro snazší rozlišení číslováni.

ale bezdětný atd.¹²⁷ Z pozdější doby máme obdobných informací osobního charakteru jen poskrovnu.

Nutno zdůraznit, že se četnictvo ve sledované oblasti téměř permanentně potýkalo s podstavem mužstva. Dochovalo se například hlášení z 22. ledna 1923 o situaci na několika četnických stanicích ašského okresu. Stanice v Aši byla v oné době „*obsazena dle systematizovaného stavu 1+8*“ pod velením vrchního strážmistra Uřídila. Dva strážmistři ze systematizovaného stavu však byli toho času přidělení pohraniční kontrolní četnické stanici v Aši a za přeloženého strážmistra Josefa Holíka II. dosud nebyl dodán náhradník.

Ve Wernereuthu (Verněřov), kde měl být systematizovaný stav 1+2, chyběl vrchní strážmistr Tomáš Němeček, přidělený „*na 6 měsíců k okresní pol. správě v Jindřichovém Hradci k vykonávání kancelářské praxe*“. Na stanici v Hazlově chyběl do předepsaného počtu 1+3 jeden strážmistr. Celkově bylo na šesti četnických stanicích v ašském okrese zařazeno pět vrchních strážmistřů a dvacet strážmistřů.¹²⁸

V Aši byl v té době kromě běžného stavu soustředěn oddíl četníků k potlačení případných nepokojů a dále se zde nacházela rota hraničářského praporu 5. Podle mínění exponovaného štábního četnického důstojníka v Plzni podplukovníka Františka Bazaly bylo „*pro každé nepředvídatelné okamžité ohrožení bezpečnosti dostatečně postaráno. Při hrozících nepokojích musí býti – jak okresní správa pol. v Aši presidiu zemské politické správy oznamuje – vždy vyžádáno přidělení cizích četníků, což jest samozřejmé a úplně normální, poněvadž žádný okres nemá tolik četníků, aby stev též pro mimořádné poměry vystačil*“.¹²⁹

Ačkoliv byla od příslušníků četnictva vyžadována tuhá kázeň, četník měl samozřejmě i určitá práva, jako například nárok požádat o přeložení. Pokud ho k tomu vedly zdravotní důvody, bývalo mu často vyhověno. V září 1936 dlouholetý četník štábní strážmistr Antonín Barnet (sloužil u sboru od března 1920) požádal o přeložení z Aše, nejlépe do Hlušic na Jičínsku nebo do Dymokur na Mladoboleslavsku. Jelikož Barnet trpěl cukrovkou, chtěl sloužit v rovinné oblasti s vlídnějším podnebím.

Oprávněnost Barnetovy žádosti potvrdili velitel četnické stanice a okresní četnický velitel poručík výkonný Kopper¹³⁰, který navíc doplnil, že pro případného

¹²⁷ NA Praha, GVČ, kart. 51, sign. 1744/20.

¹²⁸ NA Praha, ZČV, kart. 329.

¹²⁹ NA Praha, ZČV, kart. 329.

¹³⁰ Karel Dominik Kopper se narodil roku 1894 v rodině žižkovského policisty, civilním povoláním byl hudebník. Roku 1911 nastoupil vojenskou službu u 73. pěšího pluku se sídlem v Chebu, působil jako

Barnetova nástupce by byl k dispozici byt po odcházejícím četníkovi v blízkosti stanice s ročním nájemným 2 000 Kč. Zemské četnické velitelství Barnetově prosbě vyhovělo a přeložilo žadatele do stanici Horní Vidim v obvodu Okresního četnického velitelství Česká Lípa. Barnet si tímto přeložením navíc polepšil, jelikož na novém působišti měl vykonávat funkci velitele stanice.¹³¹

Výrazně komplikovanější situace ovšem nastávala, pokud chtěl četník přeložit z osobních důvodů, například proto, aby mohl žít v blízkosti svých příbuzných nebo aby mohl posílat své děti do lepší školy.

V květnu a v září 1936, tedy ve stejné době jako Antonín Barnet, opakovaně zažádal o přeložení i další četník z Chebska, strážmistr Karel Hošek z Vildštejna. Hošek chtěl přeložit do obvodu litoměřického nebo příbramského oddělení, aby mohl lépe zabezpečit svou ovdovělou matku a nezletilého bratra, žijící v Lánech. Hošek usuzoval, že pokud by sloužil v blízkosti Lán, mohl by snáze dohlédnout na bratrovu výchovu. Jak bylo v podobných případech běžné, Hošek spolu se dvěma svědky podepsal prohlášení, že pokud mu bude vyhověno, uhradí veškeré náklady za přeložení z vlastních prostředků.

Zemské četnické velitelství přezkoumalo Hoškovy rodinné poměry a zjistilo, že v porovnání se svými dalšími sourozenci (z nichž jeden byl četníkem na zkoušku a další policistou) Hošek svou matku finančně podporuje jen minimálně, takže existuje možnost, že Hošek používá neutěšenou situaci své rodiny jako záminku. Svou roli při posuzování prosby mohl sehrát i fakt, že Hošek sloužil u četnictva teprve necelých pět let. Žádost byla zamítnuta a nadřízené orgány Hoška upozornily, že pokud by přes opakované odmítnutí dále usiloval o přeložení, hrozil by mu postih.¹³²

9. března 1919 byl četník na zkoušku Josef Baxa, sloužící ve Svojsíně, přidělen k chebskému oddělení, konkrétně na pohraniční kontrolní stanici Voitersreuth (Vojtanov). Přesně na den o rok později Baxa požádal o navrácení na kmenovou stanici s odůvodněním, že „jako četník na zkoušku vykonával službu praktickou na jeho dřívější stanici ve Svojsíně jen po dobu dvou měsíců“ a jelikož služba na pohraniční kontrolní stanici se od běžné četnické služby dost lišila, Baxa se obával, že nebude mít dostatek

dirigent plukovní hudby. V listopadu 1918 byl přijat k četnictvu, sloužil na Karlovarsku a od roku 1935 v Aši. Po Mnichovu se stal okresním četnickým velitelem v Novém Bydžově, odkud byl v roce 1943 přeložen do Roudnice nad Labem. Jelikož byl Kopper příslušný do Německé Brusnice a navíc měl za manželku Němku, bylo mu během války uděleno říšskoněmecké občanství. V průběhu květnového povstání byl v Roudnici nad Labem odzbrojen a internován spolu s dalšími četníky německé národnosti. O jeho dalších osudech chybí informace.

¹³¹ NA Praha, ZČV, kart. 583, 30024.

¹³² NA Praha, ZČV, kart. 583, 24918/36.

příležitostí si osvojit potřebné dovednosti, které by mohl uplatnit během své další kariéry.

V žádosti Baxa zdůraznil, že v letech 1911–1918 sloužil nepřetržitě v armádě, v důsledku poválečné drahoty¹³³ v pohraničí přišel o veškeré úspory a jako sirotek nemůže počítat s finanční podporou od rodiny. Kromě toho ve Voitersreuthu na rozdíl od Svojšína byli četníci odkázáni na stravování v hostinci, které se pochopitelně prodražilo.

Velitelství četnického oddělení v Chebu přislíbilo vyslat do Voitersreuthu dalšího četníka. Dva týdny po jeho nástupu měl být Baxa přeložen zpět do Svojšína.¹³⁴

Štábní strážmistr Stanislav Šimon z Františkových Lázní argumentoval v žádosti o přeložení z března 1930 tím, že slouží na Chebsku přes jedenáct let a „*chtěl by již do českého území, kde jsou příznivější existenční poměry*“.¹³⁵

23. října 1930 prosil vrchní strážmistr Jan Zitterbart¹³⁶ z Tršnice o zrušení příkazu k jeho trvalému odkomandování na Písecko, o které původně sám zažádal. Změnu názoru odůvodňoval tím, že v době, kdy usiloval o přemístění, žil v Tršnici v nevyhovujících podmínkách, konkrétně v letech 1923–1929 obýval staniční kuchyň a pokoj četníků. V říjnu 1930 však již měl Zitterbart zajištěno vyhovující ubytování pro sebe a pro svou rodinu, kterou by v případě odkomandování musel nechat v Tršnici a – řečeno dobovou oficiální terminologií – vést dvojí domácnost, což by na Zitterbarta pochopitelně kladlo značné finanční nároky.

Velitel chebského oddělení štábní kapitán Karel Borský se vyjádřil, že „*vrchní strážmistr Zitterbart, ač německé národnosti, vychovává v tomto německém kraji své dva syny česky, t. j. navštěvují českých škol. Mám za to, že většího důkazu o jeho loyálnosti zapotřebí není*“. Kromě toho, pokud by na Zitterbartovo místo v Tršnici nastoupil ženatý četník, nebyl by pro jeho rodinu k dispozici byt. Borský tedy doporučoval vyhovět Zitterbartově žádosti a zrušit odkomandování. Zemské četnické velitelství ovšem návrh zamítlo s odůvodněním, že „*poměry školské v Sedlici*¹³⁷ *jsou výhodnější*“, takže Zitterbartovy děti budou moci navštěvovat tamní školy. Jakým

¹³³ Stížnosti na vysoké ceny potravin a dalšího zboží v pohraničí se v osobních žádiostech četníků objevovaly poměrně často. Příčin této drahoty bylo více: Do některých odlehlých oblastí se muselo zboží dovážet, v lázeňských městech zase panovaly vysoké ceny kvůli turistickému ruchu. V hornických osadách kolem Falknova pro změnu obchodníci využívali toho, že havíři byli dobře placeni, k nadsazování cen, jak ve svých vzpomínkách uvedl vrchní strážmistr Karel Kříž.

¹³⁴ NA Praha, ZČV, kart. 300.

¹³⁵ NA, ZČV, kart 391, sign. 2784/30.

¹³⁶ Jmenovaný sloužil v četnictvu od září 1921 a 1. ledna 1930 dosáhl hodnosti vrchního strážmistra.

¹³⁷ Sedlice u Blatné, kam měl být Jan Zitterbart odkomandován.

způsobem ale mělo být zajištěno ubytování Zitterbartovy rodiny v Sedlici, z pramenů nevyplývá.¹³⁸

Za normálních okolností, jak vyplývá z výše uvedeného, žádosti četníků procházely rukama okresních velitelů a velitelů oddělení, případně i exponovaných důstojníků. Teprve pak se ta část, kterou se nepodařilo uspokojivě vyřídit na regionální úrovni, dostala do Prahy. Existoval však způsob, jak tento poněkud zdlouhavý administrativní postup obejít. Pokud generální či zemský velitel prováděl inspekci četnické stanice, mohl mu kterýkoliv četník ústně přednést soukromou žádost.

V listopadu 1921 provedl generální velitel četnictva Karel Vyčítal inspekční cestu po západních Čechách, v jejímž průběhu navštívil i zkoumanou oblast. V Aši mu strážmistr Zikmund Gibtner přednesl stížnost proti tomu, že bývá kolegy označován za národně nespolehlivého, která byla po přezkoumání zamítnuta, *„poněvadž byla přednesena všeobecně, ne však proti nějaké osobě nebo představenému velitelství“*. Strážmistr Václav Šimr žádal generálního velitele o přeložení do etnicky české části republiky. Dodatek k zápisu o inspekční cestě udává, že byl dotýčný počátkem února 1922 převelen na stanici Lázně Letniny.¹³⁹

Žádosti se ovšem netýkaly pouze přeložení, i k uzavření sňatku četník potřeboval povolení zemského velitelství. Jednou z podmínek udělení souhlasu se vstupem do manželství bylo odsloužení čtyř let u četnictva, pouze v mimořádných případech se udělovaly výjimky. Kupříkladu v březnu 1932 se četnické správní orgány zabývaly žádostí strážmistra Emanuela Karla Fechtera z Plané u Mariánských Lázní o povolení k uzavření sňatku s Terezií Radovou z Týna nad Vltavou.

Při posuzování žádosti byl vyhotoven podrobný rozbor rodinných i majetkových poměrů Radové. Velitel Četnického oddělení Cheb, major Karel Borský, ve svém hlášení vyslovil obavu, že *„přihlížeje k skrovnému majetku a čtené rodině snoubenčiny rodičů (Radová pocházela ze sedmi sourozenců, pozn. aut.) – usuzuje, že nevěsta ani teď ani později valného věna neobdrží a žadatel by mohl snadno zabřednouti do dluhů“*. Fechter navíc dosud nesplnil podmínku odsloužení čtyř let.

Situaci ovšem zkomplikovalo otěhotnění Radové. Okresní velitel v Plané u Mariánských Lázní se vyjádřil, že *„narozením očekávaného dítěte v nemanželském stavu, byla by nevěsta strážm. Fechtera vystavena pomluvě, což by bylo dobré pověsti četnictva na úkor“*. Borský oponoval, dá se říci, že s poněkud přehnaným optimismem:

¹³⁸ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 16084/30.

¹³⁹ NA Praha, GVC, kart. 6.

„Případné narození nemanželského dítěte, nemůže u rozumných občanů poškodit dobré jméno četnictva“.

Fechtera podpořil nejen okresní velitel, ale i jeho velitel stanice vrchní strážmistr Vít, jenž poukázal na vcelku uspokojivé majetkové poměry žadatele, který měl našetřenu určitou hotovost, a na bezúhonnost nevěstiny rodiny. Těmito argumenty Vít pomohl rozptýlit obavy z hrozícího Fechterova zadlužení a patrně tím přispěl k tomu, že Zemské četnické velitelství nakonec žádosti vyhovělo.¹⁴⁰

Kromě převelení či sňatku se mnohé žádosti týkaly nošení osobních zbraní. Zejména v době rostoucího mezinárodního napětí ve druhé polovině třicátých let nebylo výjimkou, pokud příslušníci četnických útvarů žádali o souhlas s nošením osobních zbraní hromadně. Takové prosby pochopitelně docházely především z pohraničních regionů, zejména z Děčínska, Liberecka, Karlovarska a Chebska. Kupříkladu 2. května 1938 požádalo jedenáct příslušníků Četnického pohotovostního oddílu Cheb o povolení k nošení pistolí pro osobní ochranu. 10. května následovala další početná skupina žadatelů od téhož útvaru.

8. května podalo obdobné žádosti i sedm pracovníků chebské pátrací stanice, kteří však na rozdíl od kolegů z pohotovostního oddílu nepožadovali povolení pouze na pistole, ale také na lovecké zbraně a flobertky. Je tedy možné, že tímto opatřením chtěli někteří četníci legalizovat držení zbraní, které vlastnili již dříve, aniž by na ně měli povolení.

Nedílnou součástí agendy četnictva představovaly stížnosti na členy sboru a mezi četnickými důstojníky nebylo ničím výjimečným, pokud si na sebe stěžovali navzájem. V lednu 1921 obdrželo Zemské četnické velitelství stížnost ašského okresního velitele Günzela na velitele chebského oddělení kapitána Alfreda Nowáka. Ten podle obvinění při inspekci na četnické stanici ve Falknově nepřiměřeně křičel na své podřízené a používal nemístně silné výrazy. Jeho chování údajně pobouřilo i přítomné civilisty. Objevily se i výtky k Nowákovu vystupování při přehlídce v Kraslicích.

Ve svém ospravedlnění z 11. ledna Nowák uvedl, že před sérií přehlídek četnických stanic, během níž se zastavil i ve Falknově, předem hlásil podřízeným pracovištím, že hodlá přezkoušet mužstvo ze znalostí nového zákona o četnictvu a branného zákona, což bylo téma, na které kladl důraz i zemský velitel plukovník Skorkovský při nedávné inspekci v Chebu. Navzdory tomu, že četníci předem znali látku, z níž měli být zkoušeni, podle Nowáka *„byly odpovědi velmi slabé“*.

¹⁴⁰ NA Praha, ZČV, kart. 123, sign. 1412 dův./32.

Když velitel oddělení žádal vysvětlení těchto nedostatků, dostalo se mu odpovědi, že dotyčné zákony „*jednak dosud v řeči německé nejsou vydány, jednak dosud nebyly probrány*“. Tento argument kapitána Nowáka neuspokojil, jelikož na všech stanicích byl zařazen alespoň jeden česky hovořící četník, který měl za úkol své kolegy školit v nových zákonech. Kromě toho velitel oddělení zjistil, že většina podřízených je velmi dobře obeznámena s požitkovým zákonem, který vyšel teprve před několika dny a rovněž byl vydán pouze v češtině. O to více zarážela skutečnost, že značná část mužstva neznala půl roku starý zákon o četnictvu.¹⁴¹

Kromě toho některé četnické stanice se ukázaly být „*poněkud zanedbané*“, což jejich velitelé vysvětlovali tím, že funkce velitele chebského oddělení zůstávala po několik měsíců před Nowákovým jmenováním neobsazena, tudíž chyběl potřebný dohled a došlo k určitému úpadku morálky a disciplíny. Nowák ve zprávě pro Zemské četnické velitelství zdůrazňuje, že někteří velitelé stanic při hodnocení panujících poměrů sami použili výraz „*demoralisace*“.

V prosloveh k mužstvu velitel oddělení zdůraznil, že v důsledku bouřlivých událostí posledních let došlo k demoralizaci v celém světě a nikdo se nemůže divit, že se tento neblahý jev nevyhnul ani četnictvu. Vyjádřil se, že „*i nás nutno, ačkoliv máme pojem povinnosti a svědomí, jak ty jiné tvory Boží bohužel míti pod dozorem, že jsme tudíž také v širším slova smyslu – zvířátka – Vy, já, my všichni, nás nutno stále poháněti*“.¹⁴²

Právě zmínka o zvířatech zavdala příčinu k jednomu z bodů stížnosti na kapitána Nowáka, jelikož někteří četníci naslouchající jeho projevu tento výrok pochopili jako urážku adresovanou strážmistru Křížovi. Nowák také popřel tvrzení stěžovatelů, že by po ukončení proslovu žádal po přítomném nadporučíku Královi, aby veřejně projevil souhlas s jeho slovy. Poukázal na to, že obdobnou řeč pronesl již před návštěvou Falknova na různých dalších stanicích, aniž by zaznamenal negativní reakce, naopak část četníků spontánně vyjádřila souhlasné stanovisko.

Během inspekce ve Falknově Nowák dle vlastních slov objevil „*v jedné služební knize malou, však do očí bijící chybu*“. Velitel stanice se pokusil podat vysvětlení, ovšem učinil tak dosti neohrabaným způsobem, který vyvolal Nowákovo pobavení a sám jeho původce se nakonec začal smát, načež následovalo vtípkování, při němž Nowák žertem pronesl na adresu velitele stanice: „*Sie sind ein Affe*“. Záhy si však

¹⁴¹ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 111.

¹⁴² NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 111.

uvědomil, že označovat podřízeného za opičáka není příliš vhodné, a omluvil se. U uvedené příhody nebyli přítomni žádní svědci. To, že by použil některé další hanlivé výrazy uvedené ve stížnosti velitel oddělení popřel.

Stejně tak odmítl tvrzení, že by se při inspekci v Kraslicích choval jakkoliv nepatřičně, ačkoliv připustil, že jej dosti rozezlila nepřítomnost strážmistra Morwitze z pohraniční kontrolní stanice, „*který, byv na můj příchod upozorněn, odpověděl, že nepřijde, an má jiné věci*“. Morwitz se navíc již v minulosti opakovaně projevil jako nespolehlivý četník se sklony k alkoholismu. (V době vyšetřování stížnosti na Alfréda Nowáka byl přeložen na Slovensko.) K nervozitě velitele oddělení kromě toho přispěl dopis o onemocnění jeho matky, který jej zastihl během přehlídky kraslické stanice.

Obvinění, že v Kraslicích vedl školení mužstva až do půlnoci, Nowák označil za lživé. Uvedl, že mohlo dojít k záměně se stanicí v Kirchbergu (Kostelní), kde se školení protáhlo do půl deváté večer, jelikož kvůli špatnému počasí a zhoršené dopravní situaci Nowák na tuto stanici dorazil s určitým zpožděním a velitel stanice jej sám požádal, aby s ním některá témata probral podrobněji a pomohl mu lépe se připravit na chystané absolvování hodnostní školy.

Na závěr své apologie velitel oddělení shrnul náročné podmínky, v nichž v poslední době pracoval a v jejichž důsledku „*snad nervy stratily případně klid a já prohodil nějaké slovo, kteréhož jsem se měl vyvarovati. Jistě však nikdy neměl jsem ten nejmenší úmysl někomu tímto ublížiti, nýbrž vždy svědomitě věci sloužiti*“.

Verdikt Zemského četnického velitelství z 25. ledna 1921 zněl: „*Varuji Vás, aby jste vůči svým podřízeným nepoužíval výrazů pohoršujících a se vystříhal každého nevhodného chování ve styku s podřízenými*“.¹⁴³

S Nowákovou kauzou volně souvisela i další aféra, v níž rovněž figuroval Günzel. Během zimy a jara 1921 došlo k závažnému konfliktu mezi vrchním strážmistrem Jakubem Speidlem¹⁴⁴ a obyvateli obce Rossbach (Hranice u Aše), odkud byl dotýčný v průběhu inkriminovaného období přeložen do Kulmsalu, zejména rodinou Müllerů. Za počátek vleklého sporu lze označit nehodu z 1. února zmíněného roku, kdy jistý Robert Hoffmann při neopatrné manipulaci se zbraní neúmyslně zastřelil Luisu Müllerovou. Ačkoliv Speidl byl ještě téhož dne večer informován rodinou oběti, zahájil pátrání až

¹⁴³ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 111.

¹⁴⁴ Jakub Speidl pocházel z Haliče. V době popisovaných událostí mu bylo 45 let a měl za sebou 21 let služby u četnictva.

následujícího rána „*vymlouvaje se na čas noční a na to, že mu pachatel osobně znám není*“. V důsledku tohoto prodlení se Hoffmannovi podařilo uprchnout do Saska.¹⁴⁵

Pro další pátrání byla pochopitelně nutná spolupráce s německými bezpečnostními orgány. Speidl však, místo aby on sám nebo někdo z jeho podřízených kontaktoval říšské četnictvo, poslal k německým kolegům příbuzného oběti Ferdinanda Müllera s písemnou zprávou. Müller prý rovněž musel Speidlovi proplatit náklady za telefonické a telegrafické rozeslání pátracích oběžníků saským úřadům.

Toto četníkově počínání vedlo k tomu, že Marta Müllerová podala na vrchního strážmistra Speidla písemnou stížnost. Ta mimo výše uvedené údaje obsahovala i tvrzení, že Jakub Speidl nadával obyvatelům Rossbachu do podloudníků, což posléze dosvědčil i tamní starosta Jan Penel. Ačkoliv nařčený četník toto obvinění popřel, odmítl uposlechnout výzvy nadřízených, aby zažaloval Martu Müllerovou pro urážku na cti. Později dokonce prohlašoval, že jej velitel oddělení donutil k podání žaloby, „*ačkoliv tak učiniti byl povinen na základě stávajících předpisů*“.

Když nakonec došlo k soudnímu projednávání údajné urážky Speidla Müllerovou, nechal si četník od obviněné proplatit cestovné ve výši 32 korun, zřejmě za cestu k soudu a zpět. Kromě toho vrchní strážmistr Speidl v rozporu s rozkazy za nejasných okolností zatkl jednoho příslušníka rodiny Müllerů, který měl být pouze předvolán na úřad. (Z dokumentů nevysvítá, o jaký úřad se jednalo.) Uvedené jednání Speidl zdůvodnil tím, že „*zná tuto rodinu Müllera, jako nebezpečnou, sestávající z vícero členů, několikrát pro různé delikty trestanou*“.

Spory s rodinou Müllerů však nepředstavovaly jediný Speidlův problém. Jmenovanému se dále kladlo za vinu, že udal správce Wagnerovy továrny v Rossbachu, jistého Künzela, pro fingovanou krádež, přestože nakonec došlo k odhalení a usvědčení skutečných pachatelů. Velitel stanice v Rossbachu se zřejmě netěšil příliš velké popularitě ani u dalších obyvatel svěřeného obvodu, jelikož v dubnu 1921 neznámí výtržníci vytloukli okna jeho bytu.¹⁴⁶

V důsledku výše uvedených nařčení bylo na Jakuba Speidla podáno trestní oznámení. Celý případ se na základě dochovaných materiálů jeví jako poněkud nejednoznačný. Vrchní strážmistr patrně skutečně zanedbal služební povinnosti při pátrání po Hoffmannovi a vyšetřování krádeže v továrně a nepočínal si dostatečně iniciativně. Je dost možné, že se skutečně dopustil urážek vůči obyvatelstvu, po

¹⁴⁵ NA Praha, ZČV, kart. 90.

¹⁴⁶ NA Praha, ZČV, kart. 90.

dlouholeté službě u rakousko-uherského četnictva byl zřejmě zvyklý jednat s civilisty poněkud nadřazeně a autoritářsky. Na druhou stranu, pokud lze věřit Speidlovým slovům o kriminální minulosti Müllerů, nelze vyloučit, že některá obvinění proti Speidlovi byla úmyslně zveličena.

Za pozornost stojí i to, že nadřízené orgány kladly Speidlovy mimo konkrétních pochybení za vinu i to, že váhal s podáním žaloby na Martu Müllerovou a že tudíž nedostatečně hájil svou pověst a tím pádem i reputaci četnického sboru.

Speidlův případ se jaksi mimoděk stal součástí mnohem závažnějšího sporu, jehož aktéry byli okresní velitelé v Chebu a Aši a dokonce i velitel oddělení. V květnu a červnu 1921 podal nadporučík Günzel, šéf četnictva v ašském okrese, celkem tři stížnosti na svého chebského kolegu Františka Schwana a velitele Četnického oddělení Cheb Alfreda Nowáka, přičemž se Günzel dopustil porušení subordinace – jedna ze stížností byla adresována přímo generálnímu veliteli – a ignoroval několik dalších nařízeních. Prošetření aféry dostal na starost úřad Exponovaného četnického štábního důstojníka v Plzni. Ten většinu Günzelových výtek označil za nepodloženou a vyslovil dokonce pochybnosti o duševním stavu stěžovatele.

Günzel se domníval, že chebský okresní velitel Schwan proti němu chová osobní zášť, neuvedl však konkrétní důvody. Argumentoval pouze tím, že v době, kdy byl Schwan dočasně pověřen vedením oddělení, měli oba důstojníci různé názory na některé služební záležitosti. Jediná konkrétní výtku se týkala toho, že Schwan přiděloval na Ašsko méně četníků, než bylo dle Günzela nutné. Tento názor sdílel také dřívější kancelářský pracovník chebského oddělení Josef Heckl, podle něhož Schwan protěžoval ostatní okresy na úkor ašského.¹⁴⁷

Jako zcela nepodložené se ukázalo Günzelovo tvrzení, že jej Schwan jakožto jeho dřívější nadřízený persekvoval za užívání češtiny při služebním styku. Neprokázalo se ani, že by Schwan nabádal strážmistra Schittlera, aby s ním jakožto Němec hovořil německy.

Další výtku se týkala toho, že Schwan s Nowákem údajně zmařili zamýšlené udělení pochvaly ašským četníkům, které v červnu 1920 navrhl místodržitelství rada dr. Ulm z Aše. Nowák dle vlastních slov tehdy Ulmovi sdělil, že podobný návrh může být podán pouze služební cestou v rámci četnictva, nicméně na Ulmovu žádost se případem zabýval. Dospěl ovšem k závěru, že ašští četníci plnili své běžné povinnosti, za které jsou placeni, a nepřísluší jim tudíž žádná mimořádná odměna.

¹⁴⁷ NA Praha, ZČV, kart. 90.

Podle Günzela měl Schwan v roce 1919 svádět četníka na zkoušku Čecha k zanedbávání služebních povinností. Sám Čech ale vypověděl, že mu Schwan pouze při jeho nástupu do služby na Chebsku sdělil, že zde Čech bude mít z počátku jen málo práce. Tímto uklidňováním se Schwan zřejmě snažil rozptýlit obavy mladého četníka, který se netajil svou nelibostí nad tím, že byl přidělen do národnostně smíšené oblasti, aniž by dostatečně ovládal němčinu.¹⁴⁸

Další Günzelova kritika se týkala toho, že jej Schwan úmyslně očerňoval u dřívějšího velitele oddělení podplukovníka Mallyho a poté u jeho nástupce kapitána Nowáka. Oba důstojníci to však rozhodně popřeli. Poslední sporný bod v konfliktu mezi Günzelem a Schwanem se týkal již zmíněného problémového vrchního strážmistra Speidla. Ten se po vzniku Československa a odchodu řady německých četníků do Rakouska samovolně ujal vedení četnictva v ašském okrese, nicméně Schwan jej brzy nahradil právě Günzelem, dříve sloužícím ve Františkových Lázních. Později Schwan a Günzel sledovali Speidlovy excesy a oba se shodovali na nutnosti tohoto zbavit tohoto problémistu funkce, nicméně v důsledku Günzelovy nedůslednosti se vyšetřování Speidla zbytečně prodlužovalo.

Mimo připomínek na Schwanovu adresu Günzel ve svých stížnostech vyslovil i ostrou kritiku Alfreda Nowáka za jeho počínání během inspekčních cest, jejíž hlavní body již byly zmíněny výše.¹⁴⁹

Nepříjemností se stěžovateli nebyl uchráněn ani Nowákův nástupce major Karel Borský. 16. června 1927 večer se Borský vracel do svého bytu ve vile Sölch ve Františkových Lázních, když před domem potkal technika Emila Svobodníka, který se dvěma dělníky německé národnosti skládal uhlí do sklepa. Mezi Borským a Svobodníkem došlo ke slovní potyčce, jejíž průběh oba účastníci i jednotliví svědkové popisovali rozdílně.

Podle Svobodníka se četník nepředloženě rozčílil v okamžiku, kdy Svobodník nechtěně upustil lopatu, jež spadla Borskému k nohám. Velitel četnického oddělení naopak udával, že šlo o dohru dlouhodobějších rozepří, které vyvolal Svobodník nevhodným chováním k Borského služebné. Karel Borský připustil, že Svobodníkovu jednání označil za „*sprostotu*“, což mu vyneslo odsouzení brigádním soudem v Plzni k „*5ti dennímu domácímu vězení – podmíněně se zkušební dobou jednoho roku*“.

¹⁴⁸ NA Praha, ZČV, kart. 90.

¹⁴⁹ NA Praha, ZČV, kart. 90.

K rozsudku z 13. ledna 1928 zemský četnický velitel generál Bohuslav Knobloch podotkl, že „jde o důstojníka výtečných kvalit, který byl k dotyčnému trestnímu činu částečně vyprovokován“.¹⁵⁰

Spory a stížnosti se pochopitelně netýkaly pouze důstojníků, místní obyvatelstvo i tisk nezřídky podrobovali kritice řadové četníky, přičemž prameny mnohdy neumožňují plně posoudit oprávněnost nařčení, jak dokládá i následující případ.

14. března 1929 obvinil kočí František Winter z Aše četnického strážmistra Josefa Trčka z Thonbrunnu z opilosti ve službě. K incidentu mělo dojít 16. února, když Trčka vyslychal Wintera kvůli tomu, že tento a další kočí Richard Wunderlich nechali během návštěvy Kellerova hostince v Elfhausenu (Jedenáctidomí) své povozy s koni bez dozoru na ulici. Při následném přelíčení před ašským okresním soudem Winter prohlásil, že Trčka byl v době vyšetřování podnapilý.

19. března se Trčka a jeho nadřízený štábní strážmistr Václav Mužík dozvěděli o Winterově obvinění od soudce Antonína Böhma, kterého oba četníci ze služebních důvodů navštívili. Na Mužíkovu žádost soudce pořídil opis Winterovy výpovědi. Sám Mužík poté zahájil vyšetřování, na jehož základě v hlášení z 22. března 1929 označil Winterovo svědectví za lživé. Velitel oddělení doporučil „v zájmu dobrého jména četnictva“ zahájit Winterovou soudní stíhání. Ašský kočí byl v květnu „odsouzen na 3 dny zostřeného vězení a 50 Kč. pokuty podmíněně na 1 rok“, ani obhájcovo odvolání na výsledku nic nezměnilo.¹⁵¹

Otázkou zůstává, jak přesně probíhalo Mužíkovo vyšetřování. Z pramenů se žádné podrobnosti nedozvíme. Vyslechl velitel thonbrunnské stanice svědky, kteří byli přítomni Trčkově rozmluvě s Winterem v Kellerově hostinci? Nebo se jednoduše snažil krýt podřízeného a zamést aféru pod koberec?

Tuto variantu v žádném případě nelze vyloučit, neboť 17. listopadu 1930 oznámil štábní kapitán Karel Borský Zemskému četnickému velitelství, že „strážmistr Josef Trčka měl již v obvodě stanice v Thonbrunnu několik incidentů (...) nemluvě o nemírném požívání piva“. Rozhodně se tedy nejednalo o vzorného četníka. 5. května 1930 se Trčka dokonce zapletl do hospodské rvačky, při níž byl zraněn na hlavě dělníkem Janem Zapfem a za kterou si „vysloužil“ kázeňský trest. Vzhledem k předchozím konfliktům s místním obyvatelstvem podle Borského hrozilo Trčkovi v případě setrvání v Thonbrunnu další napadení. Sám Trčka prý při rozhovoru s velitelem oddělení při

¹⁵⁰ NA Praha, GVC, kart. 26.

¹⁵¹ NA Praha, ZČV, kart. 382, sign. 6053/29.

posledních cvičných střelbách „*prosil, aby při vhodné příležitosti byl z ašského okresu přemístěn*“. Lze spekulovat o tom, zda v pozadí snah o Trčkovu přeložení nebyla i snaha jeho nadřízených zbavit se problémového četníka.

Vítanou příležitostí k Trčkovu odvelení z Thonbrunnu se stala Borského inspekce na stanici v Novém Losmitálu. Tu vedl strážmistr Ludvík Šobr, nepříliš zkušený četník, sloužící u sboru teprve dva roky. Jelikož se jednalo o pohraniční stanici, v jejímž obvodu bylo evidováno „*28 zločinců z povolání*“, bylo Šobrovo postavení vsutku nezávaditelné. Borský proto doporučil přeložit Trčku, který navzdory svým neduhům měl nepochybné zkušenosti, do Nového Losmitálu. Pro toto řešení mluvil i fakt, že pro svobodného strážmistra Trčku nebylo nutné shánět v místě jeho nového působiště byt.¹⁵²

Jiné stížnosti se týkaly poměrně banálních záležitostí. Koncem roku 1931 velitelství chebského četnického oddělení obdrželo na stroji psané udání s nečitelným podpisem, podle něhož „*jeden strážmistr z Toužimi bez honebního lístku byl loni honiti*“ společně s přednostou tamní železniční stanice. Logicky se nabízí otázka, proč anonym tuto skutečnost oznámil s více než ročním zpožděním, pravděpodobně se jednalo o projev osobní msty vůči dotčenému četníkovi. (K této hypotéze se ostatně přiklonil i major Borský ve svém hlášení pro Zemské četnické velitelství.)

Okresní četnický velitel v Městě Teplé nadporučík výkonný Vlastimil Botka zjistil, že dotčným strážmistrem byl toužimský četník s exoticky znějícím jménem František di Paula Kounovský, který přiznal, že se na podzim roku 1930 dvakrát vydal s železničářem Bohumilem Timmerem na lov do Smilova. Podle vlastních slov se však účastnil pouze jako doprovod. Byl sice oblečen v uniformě, ale neměl s sebou pušku.

Major Karel Borský akceptoval Kounovského verzi, nicméně usoudil, „*že by bylo účelné, aby okresní četn. velitel v Městě Teplé náležitě objasnil příležitostně přehlídek na všech stanicích (...), aby se četníci neúčastnili honů ve stejnokroji ani jako diváci, nemají-li honebních lístků*“.¹⁵³

Některé, zejména anonymní, stížnosti lze považovat za projev osobní nevraživosti. Na přelomu ledna a února 1938 obdrželo Státní zastupitelství v Chebu nepodepsanou stížnost na mužstvo četnické stanice v Thonbrunnu (Studánka). Několik tamních četníků údajně udržovalo poměr s číšnicí v hostinci Arnošta Gosslera a přehlíželi různé drobné krádeže a podvody, jichž se hostinský podle stěžovatele

¹⁵² NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 16311/30.

¹⁵³ NA Praha, ZČV, kart. 416, sign. 16806/31.

dopouštěl. Rovněž tolerovali to, že číšnice pobývala v obci, aniž by tam byla úředně přihlášena.

Státní zastupitelství „*odstoupilo anonym velitelství četnického oddělení v Chebu, které nařídilo okresnímu četnickému velitelství v Aši záležitost přísně vyšetřiti*“. V polovině února okresní četnický velitel Karel Kopper hlásil, že nezjistil nic, co by nasvědčovalo pravdivosti obvinění, obsažených v dopise. I údajní svědkové, zmínění v textu, vše popřeli.

Za pravděpodobného pisatele Kopper označil Adama Poppa z Dvorů u Karlových Varů, který byl již několikrát vyšetřován a zatčen thonbrunnskými četníky. Poppova matka navíc „*žije v nepřátelství s rodinou hostinckého*“. S největší pravděpodobností se tedy jednalo o akt msty.¹⁵⁴

K méně obvyklým jevům patřily případy, kdy si na jednání četnictva stěžovala úřední osoba z titulu své funkce. Pro ilustraci uveďme incident z 5. července 1923, kdy západočeští četníci zajišťovali bezpečnost na silnicích v souvislosti s cestou prezidenta Masaryka do Františkových Lázní.

Toho dne ráno vrchní strážmistr Augustin Zwicker z Trejnice vyhledal cestáře Jiřího Strosse a Lorence Güttera, aby se jich zeptal, zda mají nějaké neodkladné pracovní povinnosti. Když oba odpověděli záporně, četník jim prozradil, že obcí bude projíždět významná osobnost, a požádal je o asistenci při udržování pořádku na vozovce, v čemž mu jmenovaní ochotně vyšli vstříc.

Problém nastal až ve chvíli, kdy se na scéně objevil okresní cestmistr z Chebu Jan Fischer, který situaci interpretoval tak, že vrchní strážmistr Zwicker zneužil svou pravomoc a odvedl cestáře od jejich pracovních povinností. V tomto ohledu také informoval Okresní správu politickou v Chebu a patrně z jejího popudu poté sepsal stížnost na Zwickera, kterou ovšem četnický nadporučík Přerost zamítl jako neodůvodněnou.¹⁵⁵

Existovaly samozřejmě i nacionálně motivované stížnosti, které se objevovaly zejména v počátcích meziválečného období a později v době sílící hrozby nacismu. V hlášeníh Presidia policejního ředitelství se objevovaly čas od času znepokojivé zprávy o účasti četníků a policistů v nacistických průvodech. Když vyšlo najevo, že

¹⁵⁴ NA Praha, ZČV, kart. 187.

¹⁵⁵ NA Praha, ZČV, kart. 96.

velitel četnické stanice v Zádubu u Mariánských Lázní posílá svou dceru do německé školy, nadřízené úřady začaly prověřovat spolehlivost dotyčného četníka.¹⁵⁶

Některé stížnosti na „nedostatečné národnostní uvědomění“ příslušníků četnictva se ovšem jeví jako poměrně sporné, jak se můžeme přesvědčit z dokumentů o událostech, k nimž došlo 21. října 1919 na taneční zábavě ve Fritschově hostinci v Habersbirku (Habartov) v okrese Falknov nad Ohří. Této akce se zúčastnil – dle vlastních slov „z toho důvodu, aby poznal zvyky a mravy zdejšího lidu“ – i správce místní české školy Bohumil Mühlstein.

Podle učitelovy stížnosti, zaslané 10. listopadu, tedy více než dva týdny po incidentu, Generálnímu velitelství četnictva, během oslav „zpívány byly známé štváčské písně velkoněmecké“ a zazněly urážky na Mühlsteinovu adresu, proti čemuž přítomní četníci (Stefan Stampe z místní stanice, jenž během inkriminovaného večera seděl s Mühlsteinem u jednoho stolu, a Reinhold Brückner z Kaceřova) nikterak nezasáhli. Mühlstein uvedl, že „smýšlení republikou placených bezpečnostních orgánů zde i v okolí je ryze velkoněmecké“ a že dotyční četníci již v minulosti několikrát při různých shromážděních zpívali píseň *Wacht am Rhein*.¹⁵⁷

Zemský četnický velitel v Čechách plukovník Skorkovský vyzval dvoujazyčným rozkazem šéfa chebského oddělení, aby vyšetřením případu pověřil okresního velitele ve Falknově, jímž tehdy byl vrchní strážmistr Jan Král.

Ten 8. prosince 1919 zaslal do Prahy zprávu, podle níž během zmíněné zábavy trojice číšníků z Františkových Lázní zazpívala u svého stolu jednu protičeskou píseň. Řada svědků včetně hostinského Fritsche prý v panujícím hluku zpěv vůbec nezaznamenala, tudíž se nabízelo vysvětlení, že jej přeslechl i strážmistr Stampe. Brückner, jak ostatně při výslechu potvrdil i stěžovatel Bohumil Mühlstein, se v době incidentu nacházel mimo místnost. O údajném slovním napadání učitele se zpráva nezmiňuje.

Královo hlášení posloužilo jako podklad pro zprávu zemského velitelství Generálnímu velitelství četnictva ze 17. prosince 1919, která nese podpis a razítko plukovníka Skorkovského. Zda byl autorem textu on sám nebo někdo z jeho podřízených, nelze s jistotou říci, na zmíněném dokumentu však na první pohled zaujme ostře kritický tón vůči stěžovateli, který v porovnání s dalšími obdobnými případy působí poněkud nezvykle: „Dle výsledku šetření zakládá se toto obvinění na úplně

¹⁵⁶ NA Praha, PPŘ, sign. C23/20.

¹⁵⁷ NA Praha, GVC, kart. 49, sign. 3664/19.

*neodůvodněné národnostní zaujatosti“ a je „pouhým znásilněním pravdy a skutečnosti“.*¹⁵⁸

Z pramenů vyplývá, že jak Král, tak Skorkovský, se při posuzování Mühlsteinovy stížnosti zaměřili pouze na události ve Fritschově hostinci a patrně se vůbec nezabývali (nebo se o tom alespoň nezmínili ve vyšetřovacích spisech) tvrzením, že Stampe a Brückner opakovaně zpívali „velkoněmecké“ písně.

Rovněž se nikdo nepozastavil nad tím, jak je možné, že Stefan Stampe zpěv tří číšníků přeslechl, když seděl u stejného stolu jako Mühlstein, který podle své výpovědi vše slyšel zcela zřetelně. Kromě toho vyšetřovatelé přijali svědecké výpovědi účastníků zábavy – vesměs Němců, kteří logicky měli zájem tajit případné projevy nacionalismu – dosti nekriticky. Skutečnost tedy nemusela být zdaleka tak jednoznačná a černobílá, jak sugeruje Skorkovského hlášení.

I ve třicátých letech se stávalo, že příslušníci bezpečnostních složek, kteří byli německého původu nebo měli německé manželky, bývali bez jakýchkoliv důkazů obviňováni ze sympatií k nacismu.

Pražský trhovce židovského původu Harry Hiršl (výjimečně uváděn také jako Hirschl) sdělil v rychlíku z Chebu do Liberce průvodčímu Antonínu Prokešovi, že se 17. dubna 1936 stal svědkem toho, jak československý policista na chebském nádraží při vstupu do místnosti, vyhrazené pro německé úředníky, pozdravil zdviženou pravicí a slovy „*Heil Hitler!*“ Prokeš nahlásil obsah svého rozhovoru s Hiršlem na policii, která trhovce následně předvolala k výslechu.

Na základě získaných informací byl podezřelý chebský policista identifikován jako obvodní inspektor II. třídy Ladislav Krupička, pocházející z Lišova u Českých Budějovic. Krupička nastoupil k policii 28. října 1922 v Užhorodě, kde sloužil až do svého přeložení do Chebu v únoru 1933.

Jelikož se jednalo o bezproblémového policistu, proti němuž do té doby nebyla vznesena žádná zásadnější stížnost, Krupičkovi nadřízení pochopitelně nechtěli Hiršlovu obvinění uvěřit, tím spíše, že žádný jiný svědek nepotvrdil, že by Krupička použil nacistický pozdrav. Trhovec navíc tvrdil, že hajlující policista byl český Němec, převzatý ke státní policii od chebské městské policie, což bylo v rozporu se skutečností. Hiršlovu důvěryhodnost snižovala i skutečnost, že se, ačkoliv dosud nikdy nebyl soudně stíhán, se netěšil nejlepší pověsti.

¹⁵⁸ NA Praha, GVC, kart. 49, sign. 3664/19.

Přesto vyšetřovatelé nemohli Hiršlovo svědectví zcela odmítnout a označit za nepodložené, jelikož jmenovaný při výslechu poznal Krupičku na předložené fotografii. Výsledek vyšetřování bohužel neznáme, z dostupných indicií však můžeme usuzovat, že si Hiršl uvedenou historku vymyslel, čemuž nasvědčují i prokazatelně nepravdivé údaje v Hiršlově výpovědi (zejména ohledně Krupičkova původu). Otázkou zůstává motiv Hiršlova jednání, teoreticky mohlo jít o pomstu za eventuální dřívější osobní konflikt s Krupičkou.

Za zmínku stojí i další případ. V květnu 1938 se manželka velitele četnické stanice Dolní Žandov, vrchního strážmistra Františka Smetany, vydala na dovolenou do Sangerbergu (Prameny), odkud pocházela její rodina. Na místním hřbitově se Smetanová náhodně setkala s manželkou vrchního strážmistra Traxlera.

Jak bylo zjištěno v průběhu pozdějšího vyšetřování, Traxlerová pocházela z německé rodiny z Hrdlovky v okrese Duchcov a neovládala český jazyk. Přestože nebyla členkou SdP, příležitostně docházela na schůze této strany a občas na fungování strany finančně přispívala, „*ale jen při sbírkách, kteréžto sbírky v německé oblasti jsou skoro každou neděli pořádané*“. Jinak ovšem bylo konstatováno, že „*stranu tuto zjevně nepodporuje*“.

Při setkání na hřbitově Traxlerová prohlásila, „*že vláda nutí své zaměstnance v německé oblasti, aby své děti posílaly (sic!) jen do českých škol*“. (Ve skutečnosti obě děti Traxlerových navštěvovaly německé školy.) Smetanová si tuto informaci zřejmě nenechala pro sebe, jelikož zakrátko byla četnictvu zaslána stížnost, jejíž neznámý pisatel se zmínil o uvedeném výroku Traxlerové a přidal několik dalších obvinění proti vrchnímu strážmistru Traxlerovi i jeho ženě, která se však nepodařilo prokázat.

Mariánskolázeňský okresní velitel se vyjádřil, že „*Traxlerovi nedá se služebně ničeho vytknouti, neb ač je národnosti německé, koná svojí službu podle předpisu*“. S tímto stanoviskem se ztotožnil i bývalý okresní velitel, štábní kapitán výkonný Outrata.¹⁵⁹

Během vyšetřování ovšem vyšly najevo znepokojivé informace o Traxlerových rodinných poměrech. Navíc se daly očekávat problémy ze strany místních komunistů, kteří Traxlera obviňovali z pronacistických sympatií a kteří podle názoru okresního velitele pravděpodobně stáli v pozadí výše zmíněné stížnosti.

¹⁵⁹ Pojem „štábní kapitán výkonný“ představuje oficiální označení hodnosti. Důstojníci četnictva se dělili na „výkonné“ a „správní“.

Jelikož existovalo nebezpečí, že by v důsledku uvedených skutečností mohlo dojít k ohrožení cti četnictva, bylo doporučeno Traxlerovo přemístění, nejlépe do Mariánských Lázní. Návrh na přeložení byl mimo jiné odůvodněn tím, že se v Mariánských Lázních nachází česká škola, kam by mohl vrchní strážmistr posílat své děti.¹⁶⁰ Vzhledem k výše citovanému výroku Traxlerovy manželky vyznívá tento argument poněkud paradoxně. Další vývoj kauzy není bohužel znám.

Případů, kdy zaměstnanci bezpečnostního aparátu skutečně projevovali sympatie k nacismu, nebylo mnoho. Strážmistr ve výslužbě Josef Markgraf, který byl později odsouzen za podvod a zbaven hodnosti, podle hlášení četnické stanice v Plesné, vycházejícího z informací Státní policejní expozitury Vildštejn, dne 4. července 1938 v obci Šneky nabádal místní děti k tomu, aby zdravily nacistickým pozdravem. V závěru uvedeného dokumentu z 15. července 1938 však velitel stanice Plesná praporčík Mentlík poznamenal, že Markgraf nebyl dosud vyslechnut.

Koncem téhož měsíce Mentlík informoval své nadřízené o tom, že podle „*svědků, které nelze před politickým terorem v udání uvést*“, pobýval Markgraf několik týdnů v Německu a při návratu 22. července jej k hranicím doprovázel jakýsi uniformovaný Němec. Markgraf ovšem popíral, že by toho dne překročil hranice. Údajně byl v inkriminované době na turistickém výletě. Mentlík dodal, že vzhledem ke své nepřítomnosti Markgraf dosud nebyl vyslechnut vildštejnsou policejní expoziturou. Z kontextu však jasně nevyplývá, zda se policie o Markgrafa zajímala kvůli podvodu, za nějž byl později odsouzen, kvůli incidentu s nacistickým pozdravem, či kvůli cestám do Německa.

V dalším hlášení pro Zemské četnické velitelství již mohl Mentlík seznámit své nadřízené s výpovědí vysloužilého četníka. Markgraf údajně na děti pouze pokřikoval „*Sieg!*“, zatímco děti odpovídaly „*Heil!*“ Tvrzení, že by kdokoliv provolával „*Heil Hitler!*“, vyslýchaný rezolutně popřel.

Při následném vyšetřování navíc vyšlo najevo, že Markgraf coby penzista zatajil svůj příjem z vedlejšího zaměstnání a že v březnu 1938 utekl z hostince bez placení. Za poslední uvedený přečin byl Markgraf odsouzen vildštejnským okresním soudem. Zda byla potvrzena i další obvinění proti Markgrafovi, není v dokumentech uvedeno.

Podobných případů však v dobových dokumentech najdeme minimum. Z dostupných materiálů se zdá, že převážná většina četníků německé národnosti

¹⁶⁰ NA Praha, ZČV, kart. 675.

zachovala v kritickém období věrnost republice. V případě policie a finanční stráže nám nedostatek pramenů neumožňuje vynést jednoznačný soud.

Četník, který byl kázeňsky potrestán, si mohl, pokud se po odpykání trestu již choval dle předpisů, po čase podat žádost o to, aby byl zápis o trestu vyřazen z jeho spisu. 13. listopadu 1928 štábní strážmistr Václav Nerad ze stanice ve Svatavě požádal o výmaz kázeňského trestu ze svých služebních záznamů. Konkrétně se jednalo o desetidenní jednoduché domácí vězení, k němuž byl dotyčný odsouzen Velitelstvím Četnického oddělení Praha I v srpnu 1923 a který si odpykal v říjnu téhož roku.

Jelikož byl Nerad do Svatavy pouze odkomandován z Mšena, neposuzoval jeho prosbu velitel chebského oddělení, ale představitelé pražského oddělení, tedy Neradova kmenového útvaru. Ti doporučili Neradovi vyhovět, jelikož žadatel již nebyl od zmíněného incidentu znovu trestán. Souhlas s vymazáním trestu nakonec udělil i zemský velitel generál Knobloch.¹⁶¹

V některých případech byla také četnická oddělení z různých důvodů dotazována na chování bývalých četníků v době jejich služby. Například v březnu 1927 požádal Městský úřad ve Vrchlabí o informace o bezúhonnosti jistého Roberta Freisse (narozen 1890), jenž do svého penzionování v únoru 1925 sloužil u chebského četnického oddělení. Podle oficiální odpovědi se Freiss během služby na Chebsku choval „v každém směru bezvadně a jako četnický strážmistr byl velmi dobře upotřebitelný“.¹⁶²

Za poměrně ojedinělý jev můžeme označit konflikty osobního charakteru mezi příslušníky jednotlivých složek pořádkového aparátu. Jednu z nečetných výjimek představuje spor přednosta chebského inspektorátu finanční stráže Jana Krejčího s četnickým strážmistrem Bedřichem Kottkem z Bezdrůžic.

V poslední dubnový den 1932 Krejčí navštívil chebského četnického velitele majora Karla Borského a stěžoval si, že jej Kottek veřejně kritizoval v přítomnosti jeho podřízeného, respicienta Karla Šmakala. Kritika se týkala Krejčího postupu při domovní prohlídce, konané 4. března u hostinské a trafikantky Alžběty Rupprechtové z Fischern (dnes zaniklá obec 9 km západně od Chebu), která byla sestrou Kottkovy tchyně.

Borský ponechal stranou otázku, zda Borský u Rupprechtové postupoval v souladu s předpisy, to dle jeho mínění měly posoudit nadřízené orgány finanční stráže.

¹⁶¹ NA Praha, ZČV, kart. 378, sign. 48/29.

¹⁶² NA Praha, ZČV, kart. 357.

Zaměřil se na prověření Kottkova jednání a vyšetřováním pověřil zástupce okresního četnického velitele v Chebu vrchního strážmistra Josefa Matějku.¹⁶³

Ten 10. května v Mühlbachu spolu s tamním praporčíkem Vojtěchem Hejdukem vyslechl respicienta Šmakala. Ten prohlásil, že jej 3. dubna navštívil Kottek a vyptával se ho na Krejčího, načež prohlásil, že přednosta inspektorátu údajně u Rupprechtové pátral po pašovaných potravinách, a když je nenašel, zabavil jmenované jakýsi porcelán a pod pohrůzkou odebrání živnostenského oprávnění ji bezdůvodně donutil k podepsání čistopisu, jímž se zavazovala k zaplacení pokuty.

Šmakal o obsahu rozmluvy informoval vrchního respicienta Františka Fortela (patrně se jednalo o Františka Vortela) a na jeho radu vše oznámil inspektorovi Krejčímu, který o pár dní později dorazil do Mühlbachu provést inspekci oddělení.

Kottek 7. dubna oznámil v soukromém dopise praporčíku Hejdukovi, že hodlá podat na Krejčího udání. Jelikož však ani Kottek ani sama Rupprechtová případ oficiálně neoznámili, Hejduk 26. dubna Kottkovi písemně doporučil, aby se s případnou stížností na Krejčího obrátil na soud.

Téhož dne Rupprechtová učinila oznámení strážmistru Ludvíku Šobrovi z Mühlbachu o údajných nezákonnostech při domovní prohlídce. Vzhledem k časovému odstupu od data prohlídky existovalo podezření, že stěžovatelka nejednala z vlastní iniciativy, ale na základě čísi rady.

Ještě před tím však již praporčík Hejduk z Mühlbachu při náhodném setkání hovořil s respicientem finanční stráže Kocourkem, jenž Krejčího doprovázel při inkriminované prohlídce u Rupprechtové, která prý financům vyhrožovala a odvolávala se na své styky s Kottkem.

Ten byl vyslechnut 6. května 1932, kdy prohlásil, že vycházel z informací o průběhu prohlídky, které mu sdělila Rupprechtová. On sám u zákroku finanční stráže nebyl přítomen, jako přímé svědky, kteří měli potvrdit pravdivost jeho slov, však jmenoval své dva příbuzné. Dále tvrdil, že se aférou začal zabývat poté, co jej Rupprechtová požádala, aby incident ohlásil četnictvu v Mühlbachu.

Proč tak neučinila sama, z Kottkovy výpovědi nevysvítá, můžeme pouze spekulovat, že Rupprechtová očekávala, že se udání setká s větším ohlasem, pokud vzejde od příslušníka četnictva. K tomu, z jakého důvodu o celé záležitosti hovořil se Šmakalem, se Kottek nevyjádřil.¹⁶⁴

¹⁶³ NA Praha, ZČV, kart. 123.

¹⁶⁴ NA Praha, ZČV, kart. 123.

Major Karel Borský v relaci pro Zemské četnické velitelství označil Bedřicha Kottka za neklidného a vznětlivého člověka, který se opakovaně vměšuje do cizích záležitostí a v minulosti již několikrát neadekvátním způsobem intervenoval ve prospěch svých příbuzných. Vyjádřil politování, že podobné případy mohou „*porušiti vzájemnou shodu, která jinak ve zdejším pohraničí panuje jistě ku prospěchu služby mezi pohraniční finanční stráží a četnictvem*“ a navrhl, že inspektor Krejčí může Kottka soudně stíhat pro urážku.

Zda k tomu došlo, není známo. Jisté však je, že Kottka čekal disciplinární trest v rámci četnictva za to, že „*nepřípustným způsobem kritizoval úřední činnost jiného státního zaměstnance před jeho podřízenými*“. Ačkoliv na konci června padl návrh na upuštění od Kottkova potrestání, záznam z 20. července 1932 uvádí, že Zemské četnické velitelství provinilce potrestalo pěti dny jednoduchého domácího vězení.¹⁶⁵

Je třeba zmínit i kázeňské poměry u chebského inspektorátu finanční stráže. Většina záznamů o nežádoucím chování financů se týká poměrně běžných záležitostí. Nejčastějším jevem je odchýlení z předepsané pochůzkové trasy. K takovým případům docházelo po celé meziválečné období.

Další skupinu prohřešků tvoří pozdní nástupy do služby, přičemž někdy finančové používali na svou omluvu poněkud kuriózní argumenty. Vrchní strážmistr František Gräth roku 1921 zmeškal nástup služby, neboť hodiny na služebně ani kostelní hodiny ve Starém Kynšperku nebyly funkční a Gräthovy hodinky se zpozdily.¹⁶⁶ Strážmistr Bedřich Špaček téhož roku nepřišel do služby, neboť dle vlastních slov byl stížen jedním za záchvatů malárie, jimiž trpěl od dob svého zajetí ve Finsku za první světové války. Nadřízení tuto historku ovšem nebrali příliš vážně, protože svědkové Špačka viděli krátce před jeho „onemocněním“ v hostinci.¹⁶⁷ Většina zápisů o pozdních nástupech je však bohužel mnohem stručnější.

Jako důvod pozdního nástupu do služby se nejčastěji objevuje údajné pronásledování podezřelých, což je argument, kterým příslušníci finanční stráže obvykle zdůvodňovali i své odchylky z trasy. K dalším drobnějším proviněním patřil například nepovolený chov zvířat ve služebních bytech nebo hovoření o běžných služebních záležitostech v přítomnosti nepovolaných osob. Pokud takovéto prohřešky zůstaly bez

¹⁶⁵ NA Praha, ZČV, kart. 123.

¹⁶⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 8/21.

¹⁶⁷ SOKA Cheb, IFS, sign. 8/72.

následků, nadřízené orgány (zejména u finanční stráže) s provinilci obvykle nakládaly poměrně shovívavě.

K vážnějším přestupkům docházelo jen zřídka, jako jednu z nemnoha výjimek můžeme uvést případ dozorce finanční stráže Františka Bejra, který byl obviněn ze zpronevěry 30 Kč. Tohoto činu se měl dotýčný údajně dopustit během své služby v Mühlbachu počátkem třicátých let, nicméně v době, kdy se případem začaly zabývat nadřízené orgány, již obviněný žil ve Dvoře Králové.¹⁶⁸ Výsledek vyšetřování bohužel není znám.

Zdá se, že Bejr měl během své služby více kázeňských problémů, mimo jiné jednou údajně zapomněl řádně ohlásit své onemocnění. Jeho nadřízeným rovněž neušlo, že Bejr trávil značnou část svého volného času v hospodách.¹⁶⁹

Pozornost zasluhuje i případ dozorce finanční stráže Antonína Hantáka, který (patrně v roce 1930) obvinil starostu Starého Kynšperka Johanna Franka z urážky finanční stráže. Starosta zareagoval prohlášením, že se Hanták dopustil šikany. Další průběh sporu není bohužel znám.¹⁷⁰

K nepříliš běžným prohřeškům patří i událost, k níž došlo v roce 1922. Tehdy strážmistr pohraniční finanční stráže František Stuřma hovořil se svým kolegou Tomášem Ježem v německém hostinci o služebních záležitostech v domnění, že jim nikdo z přítomných Němců nerozumí. Oba financové patrně podcenili jazykové znalosti ostatních návštěvníků hostince, neboť nadřízené orgány finanční stráže se o této záležitosti záhy dozvěděly. Z dostupných materiálů se zdá, že Stuřma a Jež z této nepříjemné situace vyvázli pouze s pokáráním, nicméně není to zcela jisté.¹⁷¹

Některé zprávy o kázeňských problémech jsou bohužel formulovány velmi obecně, jako například stížnost na „nepřístojné chování“ celního eléva Peštiny z 16. června 1931¹⁷² nebo hlášení o „kázeňské věci“ pracovníka finanční stráže Paška z 6. července téhož roku.¹⁷³ V Peštinově případě mohla stížnost souviset se skutečností, že celní elév choval ve služebním bytě ve Wiesu domácí zvířata, což náměstek zemského inspektora později Peštinovi úředně povolil.¹⁷⁴

¹⁶⁸ SOkA Cheb, IFS, sign. 14/11.

¹⁶⁹ SOkA Cheb, IFS, sign. 14/122.

¹⁷⁰ SOkA Cheb, IFS, sign. 13/187.

¹⁷¹ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–9/18.

¹⁷² SOkA Cheb, IFS, sign. 121–14/147.

¹⁷³ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–14/146.

¹⁷⁴ SOkA Cheb IFS, sign. 121–14/199.

V převážné většině případů se nepodařilo zjistit, jaký trest byl za konkrétní prohřešek udělen, nicméně zdá se, že tresty byly obvykle poměrně mírné (nejčastěji peněžní pokuty), což dosvědčují i paměti Josefa Nevyhoštěného.

V případě státní policie nemáme k dispozici mnoho zpráv o kázeňských problémech, s výjimkou několika poměrně banálních případů, obsažených v denních rozkazech ašského policejního úřadu z druhé poloviny třicátých let, jež se obvykle týkají především nepořádku na ubikacích či nenošení šavlí do služby.

Jak ilustruje výše popsaný spor četníka Kottka s představitelem finanční stráže, nebyly vztahy mezi příslušníky jednotlivých složek bezpečnostního aparátu vždy zcela idylické a kolegiální, k čemuž přispívaly i kompetenční nejasnosti, zejména ve vztahu mezi policií a četnictvem. Četníci měli tendenci vytykat státním policistům, především pak těm neuniformovaným, určitou povýšenost (což doložíme na některých konkrétních případech, uvedených v dalších kapitolách), sami se naopak nezřídka cítili nadřazeni hůře placeným i vybaveným financům.

Jeden slovenský četník se v tomto směru vyjádřil: *Obyčajne žandári financov podceňovali, lebo to byli takí ničnerobiaci ľudia, museli len tie svoje body obházať. (...) Na posmech sme ich mali*.¹⁷⁵ Dotyčný dále uvedl, že oproti četnictvu se u finanční stráže kladl větší důraz na pedantské dodržování zbytečně komplikovaných předpisů.¹⁷⁶ Citované líčení se sice týká první poloviny čtyřicátých let, přesto do značné míry vystihuje i situaci v dřívějším období. Například podle vrchního strážmistra Karla Kříže četnickí důstojníci financům celkově příliš nedůvěřovali, sám údajně roku 1919 dostával úkol nenápadně kontrolovat mužstvo finanční stráže z Mühlbachu.¹⁷⁷

O tom, že i u četnictva a dalších bezpečnostních složek občas existovala určitá protekce, vypovídá případ z roku 1930. 8. října se poslanec a ředitel Zemské vyšší hospodářské školy v Klatovech František Machník¹⁷⁸ obrátil osobním dopisem na Zemského četnického velitele v Praze generála Josefa Hammera a požádal jej o přeložení strážmistra Václava Vávry z Mariánských Lázní, jehož Machník „*potřeboval z rodinných důvodů dostat buď do Kolince, nebo do Janovic na okrese klatovském*“.

¹⁷⁵ Narážka na takzvanou bodovou službu (viz výše).

¹⁷⁶ Lacko, Martin – Sabo, Ján: *Žandár troch režimov*, s. 107. Přezíravý vztah mnoha četníků vůči finanční strážní dokládá i Marek, Jindřich: *Smrt v celním pásnu*.

¹⁷⁷ NA Praha, ZČV, kart. 1041.

¹⁷⁸ Pedagog a politik František Machník (1886–1967) patřil k významným osobnostem agrární strany. Za vrchol jeho politické kariéry lze označit působení ve funkci ministra národní obrany v letech 1935–38.

O tři dny později podal sám Vávra prosbu o přeložení s odůvodněním, že mu 20. dubna 1930 zemřel otec, po němž četník zdědil statek v Běšinech na Klatovsku. Václav Vávra tudíž usiloval o přeložení blíže k domovu, aby mohl pomoci matce a sestře s péčí o hospodářství do doby, než se mu podaří zděděný majetek někomu pronajmout. K žádosti o převelení bylo připojeno prohlášení, potvrzené dvěma svědky, že Vávra výlohy, spojení s přechodem na jinou četnickou stanici, uhradí z vlastních prostředků.¹⁷⁹

Zástupce okresního četnického velitele v Mariánských Lázních – sám okresní velitel poručík Outrata byl v té době nepřítomen – doporučil Vávrově prosbě vyhovět, ovšem za předpokladu, že Zemské četnické velitelství zajistí náhradu za přeloženého četníka. V té době již totiž chyběl do systematizovaného stavu mariánskolázeňské stanice jeden muž. Obdobně se 19. října 1930 vyjádřil sám poručík Outrata, který doplnil, že by Vávrovo místo mohl zaujmout některý svobodný četník z Lázní Kynžvart či Mnichova (míněna obec v okrese Cheb). Pro ženatého četníka s rodinou nebyl k dispozici služební byt.

Zemský četnický velitel Františka Machníka informoval nedochovaným dopisem, o němž víme díky poslancově odpovědi z 27. října. Pisatel reagoval na Hammerův argument, že Vávra nemůže být přeložen do míst, kde žijí jeho příbuzní, jelikož působení v takovéto lokalitě by mohlo mít negativní vliv na četnickovu objektivitu a nezájatost. Machník vzhledem k okolnostem navrhl Vávrovo přeložení do přeštického okresu.

Generál Hammer na poslancův dopis ručně připsal koncept odpovědi, v němž podotkl, že podle stávajících předpisů by četník měl před svým přeložením setrvat na stanici nejméně dva roky, Vávra však v Mariánských Lázních sloužil teprve od července 1929.

10. listopadu se k celé záležitosti vyjádřil velitel chebského četnického oddělení štábní kapitán Karel Borský. Ten doporučil Vávrovu prosbu odmítnout z toho důvodu, že dotyčný četník neúspěšně podal obdobnou žádost již v květnu. Borského názor podpořil i generál Hammer.¹⁸⁰

Ačkoliv tedy v tomto konkrétním případě intervence poslance Machníka dotyčnému četníkovi nepomohla, můžeme se domnívat, že v některých případech byly podobné pokusy o zasahování do služebních záležitostí úspěšnější.

¹⁷⁹ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 16616/30. Václav Vávra se narodil roku 1903 a k četnictvu nastoupil v listopadu 1928.

¹⁸⁰ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 16616/30

Neradostnou, avšak nedílnou součástí života příslušníků bezpečnostních složek bylo pořádání dobročinných sbírek ve prospěch pozůstalých po těch, kteří zahynuli při výkonu služby. Tak tomu bylo i v případě vrchního strážmistra Emila Motla z Jilemnice, zavražděného 8. dubna 1919. Pětačtyřicetiletý četník po sobě zanechal ženu a dvě děti.

Po Motlově smrti byla provedena rozsáhlá sbírka. Záznamy o jejím průběhu na Chebsku jsou zachovány jen torzovitě. Jednotliví četníci z loketského, kraslického a ašského okresu přispívali částkami od 50 haléřů do 3 korun. U loketského okresního velitelství se do sbírky zapojilo 15 mužů, na Kraslicku jich bylo 23 a na Ašsku 18.¹⁸¹ Vybrané částky v jednotlivých okresech spadajících do kompetence četnických oddělení Cheb a Mariánské Lázně byly následující:

¹⁸¹ NA Praha, ZČV, kart. 287.

Tabulka 2

Okres	Aš	Cheb	Kraslice	Loket	Mar. Lázně	Planá
Částka	11	50	47	32	59	23, 50

Stávaly se i případy, kdy vdova po zesnulém příslušníku četnictva sama požádala o uspořádání sbírky. V roce 1930 se na Zemské četnické velitelství v Praze obrátila jistá Aloisie Volštátová, vdova po vrchním strážmistru Josefu Volštátovi z Habrů, který zemřel 11. března 1930. Jmenovaná prosila, aby velitelství „na mne a mojí rodinu uspořádalo peněžitou sbírku“, jelikož její zemřelý manžel, který byl déle jednoho roku nemocen“, se v důsledku výdajů na léčbu značně zadlužil. Volštátová, matka sedmi dětí ve věku od čtyř do šestnácti let, navíc vydala nemalé prostředky na manželův pohřeb.

Zemské četnické velitelství pověřilo velitele Četnického oddělení v Čáslavi, aby prověřil „osobní, majetkové a rodinné poměry žadatelky“. Podle odpovědi z Čáslavi z 1. dubna 1930 „majetkové poměry rodiny byly uspořádány. Teprve dlouhotrvající choroba zemřelého vyčerpala veškeré úspory“. Dále bylo uvedeno, že „vdova jest dlužna bratru zesnulého 4. 000 Kč“.

Čáslavský velitel doporučil žádosti Volštátové vyhovět, „ježto jde o výjimečný případ a okolnosti, že vrchní strážmistr Volštát byl nadobyčej svědomitým četníkem“. Kromě toho zdůraznil, že vdova podala žádost bez jeho vědomí.

Zemské četnické velitelství ovšem konání sbírky nepovolilo, namísto toho bylo rozhodnuto vyplácet Volštátové ročně vdovskou penzi 11 400 Kč, příspěvky na výchovu až do výše 11 400 Kč, výchovné 3 000 Kč a přídavek na dítě 3 600 Kč. K tomu měla vdova obdržet roční úmrtné ve výši 5 700 Kč.¹⁸²

K dalším neradostným jevům, jež také představují součást problematiky pořádkových složek, patřila sebevraždnost. Ačkoliv motivy pro dobrovolný odchod ze světa bývaly u četníků, policistů a financů obvykle dosti podobné jako u zbytku populace, sebevraždám mužů zákona však pochopitelně věnovaly úřady i tisk daleko více pozornosti, příčiny a potenciální prevence těchto jevů byly probírány i na

¹⁸² NA Praha, ZČV, kart. 393, sign. 4674/30.

parlamentní půdě. Ze zkoumaného regionu máme doloženu sebevraždu četníka v Chebu v červenci 1922, za jejíž příčinu byla označena vážná choroba dotyčného.¹⁸³

Na základě uvedených ilustračních příkladů můžeme vymezit několik základních okruhů problémů, které se týkaly mužstva pořádkových složek. Šlo o vskutku širokou škálu záležitostí, mezi něž patřily ubytovací potíže, drahota v pohraničních a hornických regionech či konflikty se soukromými i úředními osobami, jež často mívaly dohru ve formě kázeňských nebo soudních řízení. Běžnou součástí četnické agendy tvořily žádosti o přeložení či o povolení k sňatku. Doložené disciplinární prohřešky byly až na několik výjimek vcelku marginální. K méně obvyklým jevům, jež ještě zmíníme dále, patřily postihy za politickou angažovanost.

¹⁸³ Lidové noviny, 30. července 1922, s. 5.

Stanice a ubytovny

Četnické stanice, často sloužící též jako kasárna pro svobodné četníky, vznikaly buďto v budovách patřících státu nebo v pronajatých domech. Nebylo nijak výjimečné, když se četnictvo o objekt dělilo s jiným státním úřadem, například s poštou. Existují záznamy o případech (mimo zkoumanou oblast), kdy se četnická stanice nacházela například v několika místnostech hostince či v bývalé hospodářské budově kláštera.

Ke zřizování nových stanic docházelo na základě rozhodnutí Zemského četnického velitelství, ale iniciativa v některých případech vycházela od civilních orgánů. Stávalo se, že zastupitelstvo obce samo požádalo o vytvoření či zesílení stanice s ohledem na rostoucí kriminalitu v obvodu, podobné žádosti vznášely i různé spolky. V době sílícího vlivu Henleinova hnutí zástupci *Národní jednoty* a dalších českých sdružení v pohraničí usilovali o zakládání nových četnických stanic v krizových oblastech, většinou však neúspěšně, jelikož četnictvo nedisponovalo potřebným lidským potenciálem.

Žádosti o zesílení již existujících stanic se často řešily provizorně, dočasným odkomandováním několika četníků do inkriminovaného obvodu. Například 19. března 1930 žádal okresní hejtman v Kraslicích, aby byla četnická stanice v Rotavě zesílena o dva muže s odůvodněním, že do konce roku přijde zhruba 1 000 lidí v obvodu této stanice o práci v důsledku chystaného zrušení tamních železáren, které již delší dobu příliš neprosperovaly kvůli odlehle poloze a nedostačujícímu dopravnímu spojení. Nezaměstnaní „*budou stálým nebezpečím pro veř. pokoj a pořádek, tím více, ježto se Rotava již dnes hemží komunistickými agitátory*“.

Situaci navíc komplikovaly vyostřené poměry v nedalekém Oloví a zejména v Dolním Rychnově, kde již o dva měsíce dříve došlo k potyčkám mezi stávkujícími demonstranty a četnictvem. Panovaly tudíž obavy, že by trojčlenné osazenstvo rotavské četnické stanice nemuselo na udržení pořádku stačit.¹⁸⁴

Slova okresního hejtmana potvrdil i velitel Četnického oddělení Cheb štábní kapitán Karel Borský, který ve zprávě pro Zemské četnické velitelství z 5. dubna uvedl, že prostory rotavské četnické stanice jsou dostatečně rozlehlé na to, aby zde mohli být ubytováni další dva muži. „*Nebylo-li by možné dosaditi četníky svobodné, (...) v dohledné době bude možno v Rotavě získati byty v některé z budov, kde dosud bydlí železárenští úředníci*“.

¹⁸⁴ NA Praha, ZČV, kart. 397.

Borský doporučil, aby Zemské četnické velitelství přidělilo do Rotavy četníky z vnitrozemí, „*neboť nyní seslabovati stejně neúplný stav vlastního oddělení, které se stalo rejdištěm komunistů v západní oblasti republiky, nepovažoval bych za vhodné*“. S takovým opatřením by podle Borského zřejmě nesouhlasili ani příslušní okresní hejtmani.

Ani z mariánskolázeňského okresu, kde nebylo komunistické hnutí výrazně aktivní, „*nelze nyní četníky odkomandovati vzhledem na blížící se lázeňskou saissonu*“.¹⁸⁵

Obavy z nepokojů se záhy ukázaly jako oprávněné. V rotavských železárnách zakrátko propukla stávka, k níž se ovšem nepřipojili všichni dělníci. Pět mužů místo toho přijalo nabídku zaměstnavatele na přeřazení do Karlovy Huti v Lískovci na Frýdecku. Tato pětice pochopitelně nebyla ušetřena slovních útoků od účastníků stávky, zejména pak od komunistického předáka Arnošta Huttla.

Když se 25. dubna 1930 v Rotavě konala „*závodní schůze železárenských dělníků organizovaných v kovodělnickém svazu*“, jíž se zřejmě účastnili i někteří ze „*stávkokazů*“, byl pozván i Huttl s jedním důvěrníkem, aby si se svolavatelem schůze Karlem Lorenzem vyjasnili své stanoviska. Huttl však nedorazil sám, ale v doprovodu tří desítek osob, a když jim byl odepřen přístup, vnikli násilím do jednací místnosti, kde „*křikem a nadávkami rušili schůzi*“. 7. května 1930 velitel četnické stanice v Rotavě vrchní strážmistr Kunz hlásil, že 27 účastníků incidentu bylo oznámeno pro útisk kraslickému okresnímu soudu.¹⁸⁶

Po těchto zkušenostech Zemské četnické velitelství rozhodlo vyhovět žádosti o posílení stanice a 17. května pověřilo realizací tohoto úkolu štábního kapitána Borského. Ten o dva dny později oznámil, že do Rotavy byl odkomandován jeden četník z Libštejna a jeden z Hazlova.¹⁸⁷

Některé četnické stanice se postupem času ukázaly jako nepotřebné. 27. října 1927 podala plzeňská četnická expozitura návrh na zrušení několika stanic ve svém obvodu a přemístění mužstva z těchto stanic. V případě chebského oddělení se jednalo o jedinou stanici, jež sídlila v Kulsamu. Ze čtyř četníků, kteří na této stanici sloužili, měli tři po jejím zrušení zůstat na Chebsku, kde pro ně bylo zajištěno odpovídající služební zařazení a ubytování. Pouze vrchního strážmistra Karla Olberta, který byl

¹⁸⁵ NA Praha, ZČV, kart. 397, sign. 9018/30.

¹⁸⁶ NA Praha, ZČV, kart. 397, sign. 9018/30.

¹⁸⁷ NA Praha, ZČV, kart. 397, sign. 9018/30.

německé národnosti, čekalo přeložení do Němčic v klatovském oddělení, ježto „jmenovaný nemůže vzhledem na předpis G–IX–3 přijíti v úvahu na umístění v okrese chebském“.¹⁸⁸

V poslední říjnový den ovšem Velitelství Četnického oddělení v Chebu informovalo Prahu, že „stanice v Kulsamu neobdržela dosud žádného rozkazu ohledně odevzdání kasárenského a kancelářského zařízení“. Jelikož stanice měla být úředně zrušena právě k uvedenému dni, musel vrchní strážmistr Olbert prozatím ponechat veškeré vybavení v prostorách stanice, což mu pronajímatelka budovy, „bývalá baronka“ Olga Haasová, povolila. Úřední spisy stanice hodlal převzít okresní četnický velitel. Do doby, než nadřízené orgány definitivně rozhodnou o Olbertově budoucím zařazení, měl dotyčný prozatímně sloužit na četnické stanici v Chebu.¹⁸⁹

15. listopadu Zemské četnické velitelství nařídilo zrušit četnickou stanici v Lipnici v okrese Loket s tím, že velitel plzeňské expozitury měl v co nejkratším termínu podat návrh na nové zařazení dosavadního lipnického velitele strážmistra Jindřicha Hampla a na rozdělení obvodu zrušené stanice. Správu veškerého vybavení stanice dostal na starost hospodářský referent Zemského četnického velitelství.

Falknovsko–chebská uhelná společnost, která četnictvu pronajímala kasárna v Lipnici, již obdržela patřičné vyrozumění. Datum oficiálního zániku stanice bylo stanoveno na poslední listopadový den. Plzeňská expozitura doporučila, aby si obvod lipnický rozdělily stanice v Novém Sedle a Tatrovicích, jejichž stav měl být v takovém případě navýšen vždy o jednoho muže.¹⁹⁰

Velení četnictva ovšem nevěnovalo péči pouze stanicím a kasárnám, muselo též zajistit byty pro ženaté příslušníky sboru, kteří nedisponovali soukromým bytem ve svém působišti, což nebylo vždy snadné.

Koncem května 1920 si Generální velitelství četnictva vyžádalo podrobnosti o bytových poměrech správních důstojníků v Čechách. V odpovědi Zemského četnického velitelství se dočteme, že velitel mariánskolázeňského oddělení podplukovník František Mally žije v „*naturálním*“, tedy služebním, bytě, je ženatý a má sedmiletou dceru a čtyřletého syna. Zda manželka a děti bydlí společně s Mallym, však z dokumentu nevyplývá. Pokud jde o Cheb, tam se v inkriminované době nacházely dva naturální byty, ty ale obývali úředníci politické správy.

¹⁸⁸ NA Praha, ZČV, kart. 375. Jednalo se o předpis, upravující spolupráci četnictva s armádou v případě války.

¹⁸⁹ NA Praha, ZČV, kart. 376.

¹⁹⁰ NA Praha, ZČV, kart. 376, sign.12447/28.

Pro srovnání uvedme, že někteří správní důstojníci nedisponovali bytem v místě svého služebního zařazení, kupříkladu podplukovník Josef Šustr (pozdější generální velitel četnictva) bydlel v naturálním bytě v Benešově, odkud musel denně dojíždět 52 kilometrů do Prahy, přičemž každá cesta zabrala „2 hod. jízdy vlakem a 25 min. el. dráhou“. Oproti tomu kapitán Josef Laštovka z Litoměřic si na vzdálenost mezi bydlištěm a pracovištěm rozhodně nemohl stěžovat, bydlel totiž přímo ve své kanceláři.¹⁹¹

V dalším přehledu správních důstojníků z prosince 1920 figuruje kapitán Alfred Nowák, který obýval soukromý byt v Chebu. Oba tamní služební byty stále zůstávaly v rukou podnájemníků – pracovníků politické správy.¹⁹²

Mimo bytů, které přímo patřily státním úřadům či místní samosprávě, se používaly i objekty pronajaté od soukromých vlastníků. V takových případech příležitostně docházelo ke konfliktům mezi četnickou správou a pronajímateli.

Výměrem ze dne 27. března 1929 ašský obecní úřad přidělil četnickému nadporučíku Josefu Novákovi byt v Karlově ulici, dříve obývaný kapitánem Josefem Ambrožem. Majitel bytu Adam Popp, který dosud bez potíží pronajímal byt četnictvu (počátkem dvacátých let v Poppově domě dokonce sídlilo okresní četnické velitelství), se však proti tomuto rozhodnutí „v zákonné lhůtě odvolal k zemskému úřadu v Praze“.

Popp kritizoval skutečnost, že byt nebyl četníky užíván k obytným účelům (jak se později potvrdilo, kapitán Ambrož, který tam byl přidělen, v bytě ve skutečnosti nikdy nebydlel), ale slouží jako administrativní místnost okresního velitelství. Klíče od bytu byly uloženy u okresního četnického velitele a zřejmě dle potřeby zapůjčovány různým četníkům.

Zemský úřad uznal oprávněnost Poppových námitek a četnictvu nezbylo, než rezignovat. Velitel chebského oddělení následně informoval Zemské četnické velitelství, že 3. března 1930 (tedy téměř rok po začátku kauzy) byl byt předán majiteli.¹⁹³

Pracovníci finanční stráže obvykle bydleli buďto přímo v budově příslušného oddělení finanční stráže (či na jiném přiděleném místě), nebo v podnájmu. V případě financů, ubytovaných na oddělení, se poněkud nadneseně hovořilo o „kasernovaných“ příslušnících finanční stráže, přestože v některých případech mívala tato oddělení ke kasárnám dosti daleko, například Josef Nevyhoštěný uvádí, že počátkem třicátých let

¹⁹¹ NA Praha, ZČV, kart. 89.

¹⁹² NA Praha, ZČV, kart. 89, sign. 394 dův.

¹⁹³ NA Praha, ZČV, kart. 391, sign. 2299/30.

oddělení finanční stráže v Petrově (na Podkarpatské Rusi) sídlilo v poměrně komfortně zařízeném zámečku, jehož maďarští majitelé trávili většinu času v zahraničí.¹⁹⁴

O ubytování pracovníků chebského inspektorátu máme jen málo zpráv, navíc se obvykle jedná o poměrně banální, bezvýznamná sdělení, jako například zmínka o ubytování financů Hedrycha a Karby ze Starého Kynšperka v soukromém bytě rolníka Josefa Hellera v květnu 1931.¹⁹⁵

Za zmínku stojí skutečnost, že se opakovaně vyskytovaly problémy s nedodržováním předpisů v bytech pro státní zaměstnance. Například v dubnu 1931 vedení inspektorátu požadovalo nápravu poměrů ve Wiesu, kde se vyskytl blíže nespecifikovaný „nepořádek“ ve státních budovách.¹⁹⁶ Objevují se i obecně formulované stížnosti na porušování domovních řádů ve státních bytech.¹⁹⁷

Další problém představovalo chování domácích zvířat ve státních bytech, které bylo úředně zakázáno, ale náměstek zemského inspektora mohl udělit výjimku, jako v případě celního eléva Peštiny z Wiesu, jemuž bylo chování zvířat povoleno v roce 1931.¹⁹⁸ (Nelze vyloučit, že Peština již dříve choval zvířata ilegálně a že právě tato skutečnost vedla k sepsání oné výše zmíněné zprávy o „nepořádku“ ve Wiesu.)

Pokud jde o státní policii na Chebsku, o té máme k dispozici poměrně málo informací. Přesto se dochoval velmi cenný zdroj informací, a to denní rozkazy nadporučíka Ladislava Ostrýda, který se v září 1937, po přeložení z Litoměřic, stal velitelem uniformovaného sboru u Státního policejního úřadu Aš.

Tento důstojník si patrně potrpěl na přísné dodržování předpisů a zdá se, že k poměrům panujícím u ašského policejního úřadu měl jisté výhrady, neboť krátce po svém přidělení do Aše v denním rozkaze z 11. září důrazně apeloval na udržování čistoty v ubikacích a kritizoval skutečnost, že někteří policisté nenosí předepsané šavle.¹⁹⁹

O tři dny později Ostrýd vydal „*zákaz příliš hlučných zábav*“ a udělil jednomu z podřízených písemnou důtku za návštěvu hostince v průběhu služby.²⁰⁰ Nejspíše se jednalo o symbolický trest, který měl ostatní policisty odradit od porušování předpisů, jelikož v budoucnu uděloval Ostrýd tresty jen dosti zřídka.

¹⁹⁴ Nevyhoštěný, Josef: *Financem na Podkarpatské Rusi*, s. 11.

¹⁹⁵ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14/102.

¹⁹⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14/92.

¹⁹⁷ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–13.

¹⁹⁸ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14/199.

¹⁹⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 554/19.

²⁰⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 554/19.

Během následujících měsíců nový velitel sboru ve svých denních rozkazech často nesmlouvavě připomínal svým podřízeným jejich povinnosti. Mimo jiné zdůrazňoval nutnost hlásit zadržení vězně službu konajícímu strážmistřovi, zakazoval karetní hry a používání žehliček v ubikacích, vyžadoval dodržování nočního klidu v kasárnách po 22 hodině a připomínal policistům potřebu dohlížet na dodržování uzavíracích policejních hodin (o půlnoci pro hostince a vinárny, o hodinu později pro kavárny).²⁰¹

Shrneme-li zjištěné skutečnosti, můžeme konstatovat, že s výjimkou prvních let zkoumaného časového úseku chybí údaje o tom, že by se v regionu objevily závažnější potíže s nedostatkem ubytovacích či pracovních prostor ani s neuspokojivým stavem těchto objektů. Výjimku tvořila nově založená pracoviště, například četnická pátrací stanice v Chebu z počátku fungovala v dosti improvizovaných podmínkách. Dokumenty o této problematice jsou bohužel značně kusé, takže vyslovené závěry nelze zcela absolutizovat. Občasnou komplikaci představovala komunikace s pronajímateli ubytoven a stanic, ať už šlo o soukromníky či instituce.

²⁰¹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 554.

Vybavení

Během druhé poloviny dvacátých let, kdy se vnitřně– i mezinárodněpolitická situace Československa poměrně konsolidovala, proběhla u četnictva řada organizačních i modernizačních reforem. K těm organizačním patřilo především zřízení pátracích stanic, modernizace spočívala zejména v postupném vybavování četnických stanic dopravní a komunikační technikou.

11. února chebské oddělení navrhlo opatřit telefonní spojení stanicím v Kirchbergu, Tachovských Třech Sekerách a Liebensteině (Libštejně). Četnická stanice v Kirchbergu ležela v blízkosti hranic a byla „vzhledem na špatné spojení od celého kraje odříznuta“. Obyvatelstvo v obvodu stanice se zabývalo „rolnictvím, po domácku výrobou součástí hudebních nástrojů, lesními krádežemi a podloudnictvím“. Nejbližší telefonní ústředna se nacházela v Kraslicích, vzdálených přes 9 kilometrů.

Rovněž Tachovské Tři Sekery byly situovány v těsné blízkosti státní hranice. Tamní obyvatelstvo, žijící ze zemědělské výroby a v létě též z cestovního ruchu, se jevilo jako „impulsivní“ a „nestálého politického smýšlení“. V obci byla k dispozici telefonní ústředna, ležící přibližně půl kilometru od četnické stanice.

Kraj v okolí Liebensteina byl hornatý a tvořil „klíč k údolí chebskému“. Stanici „možno nazvati zapadlou vzhledem na vzdálené železniční spojení“. V důsledku čilého pohraničního styku se pašování stalo „vedlejší zaměstnáním obyvatelstva“. Nejbližší telefonní ústřednu bylo možno najít v Hazlově, 6 kilometrů od četnické stanice. Nutnost vybavit uvedené tři stanice telefony byla zdůvodněna potřebou včasného „sdělování nutných zpráv o událostech na hranici“.²⁰²

25. září 1924 doporučil Exponovaný štábní četnický důstojník v Plzni přidělení telefonů a bicyklů stanicím v Aši, Neubergu (Podhradí), Kraslicích, Silberbachu (Stříbrná) a Kirchbergu.²⁰³ O jmenovaných stanicích se hovoří i v několika dalších dokumentech.

29. ledna Četnické oddělení Cheb podalo návrh na zřízení telefonních linek pro stanice Sangerberg, Vildštejn, Neuberg, Tršnice, Tatrovice a Libštejn. Žádost o přidělení telefonů je doprovázena stručným popisem poměrů v obvodech jednotlivých stanic. Například o Sangerbergu se dozvídáme, že leží v lesnaté oblasti, kde v letních měsících „panuje dosti čilý ruch turistický“ a tamní obyvatelstvo „jest náchylné k častému

²⁰² NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²⁰³ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

páchání různých trestných činů“. V obci fungovala telefonní ústředna, vzdálená zhruba 20 kroků od četnické stanice.²⁰⁴

Ve Vildštejně, sídle okresního soudu a několika továren, v dané době sílilo komunistické hnutí a *„různé trestné činy často zde přicházejí“*. Nejbližší telefonní ústředna se nacházela v 6 kilometru vzdálených Františkových Lázních. Neuberg ležel poblíž státních hranic na poměrně významné silnici do Saska. V obvodu stanice se nacházelo několik průmyslových podniků a výletních restaurací, telefonní ústředna však chyběla. Nejbližší zařízení tohoto druhu bylo k dispozici v Aši, 7 kilometru od Neubergu.

Tršnická stanice byla situována v blízkosti železniční křižovatky. *„Mnoho služebních úspěchů hlavně v letní době stanici unikne, ježto nemůže rychle prověřiti totožnost podezřelých cizinců meškajících na nádraží“*. Nejbližší telefonní ústředna byla k dispozici v Chebu, ve vzdálenosti přibližně 3700 metrů od četnické stanice.²⁰⁵

Četnické stanici v Tatrovicích připadla *„větší část obvodu po zrušení stanice Lipnice“*. Hornatou oblastí nezřídka procházely skupiny potulných cikánů. Telefonní ústředna se nacházela v 6 a půl kilometru vzdáleném Chodově. Libštejnská stanice ležela *„přímo na hustě zalesněné státní hranici“*. Pěší cesta na nejbližší železniční nádraží do 4 a půl kilometru vzdáleného Hazlova, kde též fungovala telefonní ústředna, trvala kolem půldruhé hodiny. *„Obvod obývá částečně lesní dělnictvo“* a především zaměstnanci textilních továren.²⁰⁶

4. února 1928 byl poručíkem Vachelem z Chebu plzeňské expozituře zaslán odhad *„výše stavebních příspěvků jednotlivých telefonních stanic:“*

Tabulka 3

Stanice	Částka v Kč
Sangerberg	600
Vildštejn	16 000
Neuberg	7 000
Tršnice	5 500
Tatrovice	12 800
Libštejn	9 300

²⁰⁴ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²⁰⁵ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²⁰⁶ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

V návrhu plzeňského exponovaného důstojníka z 8. února 1928 se doporučuje zřízení telefonního připojení na všech výše uvedených četnických stanicích.²⁰⁷

6. září 1924 psal velitel Četnického oddělení Cheb, toho času na přehlídce stanice v Dolním Žandově, do Plzně ohledně přidělování motocyklů pohraničním četnickým stanicím. Ve své zprávě uvedl, že stanice v okresech Aš, Kraslice, Cheb a Mariánské Lázně „jsou více méně všechny pohraniční. Povrh uvedených okresů jest hornatý, najmě v Kraslicích a Mar. Lázních“. Silnice v dotyčných okresech byly v poměrně dobrém stavu, tudíž existovala reálná šance na úspěšné služební využití jízdních i motorových kol.

Velitel oddělení doporučil „vybaviti četnické stanice *koly* a pouze okresní četnické velitelství motorovými koly“. Kromě toho zmínil, že četníci v odlehlých stanicích, které nedisponují služebními bicykly a často ani telefonním spojením, si nezdědka musí půjčovat soukromá jízdní kola, případně ke služebním účelům používají svá vlastní kola.

Dále bylo v citovaném hlášení doporučeno přidělit telefon pětimužové stanici v Silberbachu, v jejímž obvodu žilo kolem 10 000 osob, a stanici v Kirchbergu, ležící v neschůdném terénu u státní hranice.²⁰⁸

26. září 1924 Exponovaný štábní četnický důstojník v Plzni plukovník František Bazala informoval velitele chebského četnického oddělení, že navrhl zemskému velitelství v Praze „přidělení jízdních kol stanicím Aš, Neuberg, Kraslice, Kirchberg a zřízení telefonu na stanicích Kirchberg a Silberbach“.²⁰⁹

V září 1928 byl vypracován seznam četnických stanic v obvodu plzeňské expozitury, jimž měly být přednostně přiděleny služební bicykly. V případě chebského četnického oddělení se jednalo o stanice v Mariánských Lázních a Libštejně, kterým mělo být dodáno po jednom jízdním kole.²¹⁰ Ve zprávě z 21. září 1928 se kromě zmíněných stanic uvažovalo také o Rossbachu, Sangerbergu, Třech Sekerách a Gossengrüně (Krajková).

V říjnu 1930 *Liga československých motoristů* nabídla četnictvu zdarma k užívání vozidla „k projíždění úseků silně frekventovaných silnic za účelem udržování pořádku“.

²⁰⁷ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²⁰⁸ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²⁰⁹ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

²¹⁰ NA Praha, ZČV, kart. 1068.

Zemské četnické velitelství zdvořile poděkovalo za projevenou iniciativu, nicméně návrh odmítlo.²¹¹

Obecně lze shrnout, že telefony a jízdní kola byly přednostně přidělovány stanicím, jejichž obvody vykazovaly jeden z těchto problémových faktorů: neschůdný terén, velká rozloha obvodu, větší vzdálenost od hlavních silnic a železnic, vysoká populace vůči počtu četníků, zvýšená kriminalita, intenzivní činnost komunistického hnutí, častá přítomnost zahraničních turistů. Celkově došlo ke dvěma výrazným rozšířením vozového parku četnictva, jednak při zřízení pátracích stanic a jednak po vzniku pohotovostních oddílů. Obě specializované složky četnického sboru disponovaly vlastními vozidly.

V průběhu třicátých let vybavovalo Zemské četnické velitelství nejprve pátrací a později i „běžné“ četnické stanice rozhlasovými přijímači, o průběhu těchto opatření na Chebsku se však dosavadním badáním nepodařilo zjistit nic bližšího.

Při rozhodování o zavedení nové výzbroje či výstroje velitelství příležitostně žádalo o vyjádření vyšší důstojníky četnictva, kteří měli posoudit použitelnost zamýšlených inovací v praktické službě. Koncem léta 1927 dostali všichni exponovaní štábní četniční důstojníci v obvodu Zemského četnického velitelství v Praze rozkaz posoudit návrh na zavedení nového typu pout. Podplukovník Bohdan Bařka, velitel plzeňské expozitury, do jejíž kompetence spadalo také Chebsko, se při této příležitosti vyjádřil, „*že by postačily svěrací řetízky dosavadního typu*“, avšak dále „*navrhuje pilné školení příkládání svěracích řetízků*“. Z uvedené nekonkrétně formulované zmínky lze nepřímou usuzovat, že v obvodu plzeňské expozitury (a tím pádem dost možná také u Četnického oddělení Cheb) sloužilo nezanedbatelné množství četníků, kteří projevíli nedostatek zručnosti v užívání pout.²¹²

Mimo výzbroje a technického vybavení muselo každé četnické pracoviště disponovat dostatečným množstvím úředních formulářů, jež v převážné většině pocházely od „dvorního dodavatele“ četnictva, tiskárny Jindřicha Guska v Kroměříži. O rozsáhlosti agendy si lze učinit představu ze seznamu tiskopisů pro kvalifikační řízení, které byly vyžádány chebským četnickým oddělením pro rok 1930:

²¹¹ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 15472/30.

²¹² NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10071/27.

Tabulka 4

Typ tiskopisu	Počet kusů
Prvopis kvalifikačních listin se zvláštní vložkou	20
Čistopis kvalifikačních listin se zvláštní vložkou	20
Vložka k čistopisům kvalifikačních listin	188
Prohlášení k sepsání kvalifikační listiny	206
Seznam čistopisů a vložek k čistopisům četnických gážistů	5
Zvláštní vložka k prvopisu kvalifikační listiny	5
Zvláštní vložka k čistopisu kvalifikační listiny	5

Žádost o dodání uvedených tiskopisů, adresovanou Zemskému četnickému velitelství, zdůvodnil štábní kapitán Borský tím, že „za rok 1930 bude nově popisováno 13 strážmistrů letos definitivně převzatých. Ježto není vyloučeno, že se některý tiskopis pokazí (...), dožadují se 20 kusů jak prvopisů, tak i tiskopisů“.²¹³

K méně obvyklému, byť důležitému, vybavení strážců zákona patřily i průkazy pro bezplatné využívání hromadných dopravních prostředků pro služební účely, jak dokládá krom jiného i dopis z listopadu 1928, jímž vrchní strážmistr Mauritz z Lázní Kynžvartu žádal ZEmské četnické velitelství o opravu hodnosti v železniční průkazce jeho podřízeného Josefa Christelbauera, který byl povýšen na štábního strážmistra.²¹⁴

Některé příhraniční úseky železničních tratí na československém území ale patřily říšskoněmeckým drahám.²¹⁵ V květnu 1932 byl pořízen soupis německých železničních úseků, jež spadaly do obvodu Zemského četnického velitelství Praha. Konkrétně se jednalo o saské dráhy z Liberce do Žitavy (Zittau) a z Děčína do Hřenska a z Chebu přes Františkovy Lázně do Plešné, dále pak o dvě oblasti, jež podléhaly správě bavorských státních drah a procházely obvodem chebského četnického oddělení. Šlo o úseky Cheb – Františkovy lázně – Aš a Cheb – Mühlbach. Tři z pěti inkriminovaných tratí se tedy nacházely v oblasti, která je předmětem tohoto výzkumu.

Příslušníci četnictva sloužící ve výše zmíněných pohraničních regionech pochopitelně museli čas od času využívat služby německých železnic, což ovšem představovalo nezanedbatelnou finanční zátěž. Podle zprávy hospodářského referenta

²¹³ NA Praha, ZČV, kart. 400.

²¹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 376, sign. 13120/28.

²¹⁵ Jak před nedávnem poukázal Petr Klinovský na příkladu Děčína, v Hitlerově éře nacisté využívali německé železniční zaměstnance, sloužící na československé straně hranic, k výzvědným a propagandistickým úkolům. Již v dřívější době však německé tratě představovaly pro četnictvo určitý problém, nikoliv však bezpečnostní, nýbrž administrativní.

Zemského četnického velitelství cesty četníků německými vlaky vyšly zhruba na 5 000 korun ročně.²¹⁶ Podrobnosti o způsobu, jakým vedení četnictva uvedenou situaci řešilo, se pramen bohužel nezmiňuje.

Některé součásti vybavení ovšem nadělaly více škody než užítku: Jak již bylo zmíněno výše, k výzbroji meziválečného četnictva patřily i šavle. Součástí života v četnickém sboru tudíž byla pravidelná cvičení v šermu šavlí a bodákem.²¹⁷ O použitelnosti těchto metod v praktické službě lze však pochybovat. Zejména šavle se u četníků (a rovněž u uniformovaných policistů, jak vyplývá mimo jiné i z výše citovaných rozkazů nadporučíka Ostrýda) netěšily dobré pověsti, a to nejen kvůli své zbytečnosti, ale především proto, že pro své nositele představovaly nebezpečí. František Fara udává, že „každou zimu si o ně (t. j. o šavle) při pádu po uklouznutí několik četníků zlomilo žebra“.²¹⁸ O nepraktičnosti služebních šavlí se zmiňují i četné zápisy v archivním fondu Zemského četnického velitelství.

18. listopadu 1931 strážmistr Antonín Janoušek, zařazený na četnickou stanici v Aši, „upadl, a způsobil si pádem na šroub rukojeti služební šavle zranění okostice“. Do služby se mohl vrátit až 10. prosince. Hned následujícího dne byl ovšem přeložen do Kamenice nad Lipou, kde poté sloužil jako psovod.²¹⁹

Kromě šavlí se nejlepší pověsti netěšily ani služební přilby četníků a policistů. Zejména u četnictva jsou doloženy projevy nelibosti vůči poněkud těžkým a nepříliš pohodlným pokrývkám hlavy. Přesto docházelo i k případům, kdy helma či šavle zachránila četníkovi život.

Celkově se dá uzavřít, že základní výzbroj a výstroj neprošla během dvaceti let trvání První republiky zásadními změnami, modernizační trendy u četnictva spočívaly především ve vybavení stanic komunikačními a dopravními prostředky, byť se to netýkalo zdaleka všech pracovišť. Za „zlatou éru“ této modernizace můžeme považovat druhou polovinu dvacátých let.

²¹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 419, sign. 4202/32.

²¹⁷ Fara, František: *Četnické vzpomínky*, s. 34.

²¹⁸ Fara, František: *cit. d.*, s. 80.

²¹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 416, sign. 16395/31.

Výchova, vzdělávání a péče

U československého četnictva a v menší míře též u dalších pořádkových složek panovala snaha o průběžné vzdělávání a zvyšování kvalifikace členů sboru. Mimo školy četníků na zkoušku, kterou musel projít každý nováček, existovala řada specializovaných kurzů, například pátrací, lyžařský či daktyloskopický. Další významný článek četnického vzdělávacího systému představovala škola pro velitele stanic.

Prohlubování znalostí se ale neodehrávalo pouze formou odborných kurzů, vědomosti svých podřízených měli prohlubovat i jednotliví velitelé stanic a okresní velitelé, kteří mužstvu přednášeli o vybraných tématech a zkoušeli četníky ze znalostí služebních předpisů.

O podobě těchto školení si můžeme udělat názornou představu na základě vzpomínek Františka Fary, který barvitě popisuje službu v pohraničí v polovině třicátých let. Fara mimo jiné píše: „*Měli jsme vytištěny knížečky s učivem na každý měsíc v roce, kde byly paragrafy z trestního zákona, ze zákona o četnictvu a četnické služební instrukce (...) Kromě toho vykonával dvakrát či víckrát do roka přehlídku (...) četnický kapitán. (...) Byli na ni svoláni všichni četníci z okolních stanic*“.²²⁰

Bezpečnostní složky navíc spolupracovaly v oblasti osvěty a vzdělávání s řadou organizací, jak státních, tak soukromých. Příslušníci ozbrojených sil bývali zváni na různé přednášky či besedy, v jejichž rámci příležitostně sami vystupovali. Tento trend se samozřejmě projevoval zejména v Praze a dalších velkých městech. Například v březnu 1929 přednášel štábní kapitán Josef Povondra v cyklu *Zločin a trest*, který pořádal Masarykův lidovévýchovný ústav.²²¹

Vědecké ústavy naopak pořádaly odborné kurzy pro četníky a policisty. Dochovaly se dva seznamy četníků, kteří byli v únoru 1928 povoláni „*do soustředěného kriminalistického kursu při kriminologickém ústavu Karlovy university v Praze*“. V prvním z uvedených soupisů, jenž postrádá dataci, figurují dva muži od chebského četnického oddělení, a to kapitán Arnošt Článík a vrchní strážmistr Antonín Cinoltr. Druhý seznam, datovaný 28. února a patrně mladší než předchozí pramen, však uvádí jen jediného muže od chebského oddělení, štábního strážmistra Václava Kříže III.²²²

Některých školení se výjimečně účastnili i městští policisté. V březnu 1930 zahájilo Ústřední četnické pátrací oddělení, které sídlilo v pražské dušní ulici číslo 17,

²²⁰ Fara, František: *Cit. d.*, s. 34.

²²¹ NA Praha, ZČV, kart. 378.

²²² NA Praha, ZČV, kart. 368.

šestitýdenní „kurs pro výcvik náhradních sil pro pátrací stanice“, na který měli mimo četníků docházet i dva příslušníci městské policie z Aše. Ubytování a stravování této dvojice ovšem musel zajistit zaměstnavatel, tedy ašská městská rada.²²³

K rozšiřování vědomostí sloužily i různé odborné publikace, přičemž autoři a vydavatelé knih s kriminalistickou či příbuznou tematikou nezdědka nabízeli své produkty četnictvu a v některých případech Zemské četnické velitelství obesílalo podřízená pracoviště, aby doporučilo vhodné odborné tituly ke koupi. Počátkem roku 1929 byla četnictvu nabídnuta monografie bývalého státního návladního a ředitele plzeňské věznice Františka Kočího *Po stopách spravedlnosti*.²²⁴

Občas nadřízené orgány nabízely a doporučovaly příslušníkům ozbrojených sil i publikace, bezprostředně se netýkající bezpečnostní služby. Obvykle šlo především o literaturu s legionářskou tematikou.

V březnu 1928 Ministerstvo vnitra objednalo pro osvětové knihovny zemských četnických velitelství knihu plukovníka generálního štábu Zdeňka Ježka s názvem *Boj Slovensko v letech 1918–1919*. Pražské zemské velitelství bylo v této souvislosti ministerstvem informováno, že „vzhledem k cennému obsahu díla, v němž je poprvé souvisle pojednáno o činnosti našeho vojska na Slovensku (...), doporučuje se tato kniha četnictvu“. Cena publikace neměla podle předběžných odhadů přesáhnout 40 korun. Pokud by Zemské četnické velitelství v Praze mělo zájem o objednání dalších výtisků, mělo se obrátit přímo na autora knihy plukovníka Ježka.²²⁵

Četnictvo disponovalo také vlastními knihovnami pro mužstvo, které se nacházely v sídlech vyšších orgánů sboru. Od února 1929 byly tyto knihovny zpřístupněny k užívání i pracovníkům pátracích stanic.²²⁶

Pozoruhodným počinem, který měl usnadnit vzdělávání četníků, byl pokus o zřízení putovních knihoven. V předposlední zářijový den roku 1927 hlásilo Zemské četnické velitelství v Praze Ministerstvu vnitra, že v Čechách přichází v úvahu 280 četnických stanic, do jejichž obvodu by mohly být vyslány putovní knihovny. Jednalo se především o „stanice v místech, kde není obecních knihoven, nebo, kde sice obecní knihovny jsou, avšak nemají k dispozici českých knih“. Do obou řečených kategorií pochopitelně spadala celá řada stanic v národnostně smíšených pohraničních oblastech, z toho 24 v obvodu Četnického oddělení Cheb.

²²³ NA, ZČV, kart 391, sign. 3001/30.

²²⁴ NA Praha, ZČV, kart. 378.

²²⁵ NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 3215/28.

²²⁶ NA Praha, ZČV, kart. 378, sign. 1692/29.

Putovní knihovny měly fungovat tak, že by zemské velitelství opatřilo 70 dřevěných kufříků, jelikož „*kufříkům dřevěným dává se přednost před jinými vzhledem k jejich upotřebení a trvanlivosti*“. Četnictvo již oslovilo tři potenciální dodavatele, „*z nichž nejlevnější jest nabídka truhlářského závodu Jana Michala z Prahy III*“. Cena byla předběžně odhadnuta na 4 550 korun, a to včetně 3 000 klíčků ke kufrům. (Dále v citovaném dokumentu se píše pouze o třech stovkách klíčů, což se jeví jako pravděpodobnější údaj.)²²⁷

„*Každý kufřík tvořil by jednu putovní knihovničku*“ obsahující zhruba dvě desítky výtisků, přičemž ve všech kufřících měly být zastoupeny publikace „*populárně–naučné, odborného vzdělání a belletrie všeho druhu*“. V případě posledně uvedené kategorie se jednalo zejména o „*romány historické, kulturně historické, z prostředí sociálního atd*“.

Tyto mobilní knihovničky měly postupně cirkulovat mezi jednotlivými četnickými stanicemi, a to především prostřednictvím železniční dopravy. Při předpokládané váze jednoho plného kufříku 13 kilogramů by roční náklady na převážení 70 knihovniček činily přibližně 870 korun. Každá z vybraných četnických stanic měla dostat jednou do roka jednu z knihovniček, kterou by si mohla ponechat po dobu tří měsíců.

Do oběhu hodlalo Zemské četnické velitelství dát zhruba 1 400 knih, tedy většinu svého vlastního knihovního fondu, který v té době čítal 1 712 publikací o 1 963 svazcích. Vysoký počet objednaných klíčů autoři návrhu zdůvodnili snahou, „*aby každá stanice měla svůj vlastní klíček* (na tomto místě připomeňme, že do projektu mělo být zapojeno 280 stanic – pozn. aut.) *a 20 klíčků bylo by záložních. Tím by se zamezilo zasílání klíčků zároveň s knihovničkami a ušetřilo by se vydání za zasílání klíčků*“.

Praktická realizace popisovaného projektu by pochopitelně měla za následek „*značnější opotřebování knih*“ a kromě toho bylo „*nutno též počítati s výdajem na manipulační a kancelářské potřeby* /: *nákladní listy, seznamy knih, záznamy, evidence a. pod* /: *a s výdajem na udržování knihovniček*“. Roční náklady na opravy poškozených výtisků a případné dokupování náhrady za ztracené či zničené knihy se měly pohybovat kolem 500 korun, zatímco výdaje na manipulační a kancelářské potřeby byly odhadnuty na 300 korun. Údržba knihovniček měla podle propočtů vyjít na 150 korun ročně.²²⁸

Autoři projektu se netajili svým optimismem. „*Ježto jde o četnické stanice téměř výlučně v německém pohraničí, vzdálené od kulturních středisk (sic!), lze očekávati, že*

²²⁷ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 9711/27.

²²⁸ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 9711/27.

bude zavedení těchto knihovniček uvítáno s povděkem“. Dále bylo zdůrazněno, že knihovna zemského velitelství vznikla „větším dílem z dobrovolných příspěvků četnictva“.

V závěru písemného návrhu pak jeho původci mimoděk poukázali na určitý nedostatek v odborné výchově četnictva, když uznali, že „veškeré stanice v obvodě zdejšího velitelství jeví čilý zájem o literaturu odbornou, zejména z oboru kriminalistiky. Tato díla jsou však ve zdejší knihovně k dispozici jen ve skrovném počtu“. Nemůžeme vyloučit, že šlo o skrytý apel na Ministerstvo vnitra, jemuž bylo memorandum adresováno, aby zajistilo četnictvu větší množství odborných publikací.²²⁹

K hlášení byla přiložena zpráva osvětového referenta Doplňovacího oddělení Zemského četnického velitelství z 26. září 1927, která udávala, že mnohé stanice vyžadují zasílání alespoň čtyř putovních knihovniček ročně, „podobný rozsah není ovšem prozatím uskutečnitelným s ohledem na omezený počet knih ve zdejší knihovně“. Bylo proto doporučeno začít experimentálně využívat menší množství knihovniček a vyčkat, jak se systém osvědčí, zejména neutrpí-li praktický výkon služby. Řečeno jinými slovy, nebude-li četníky četba odvádět od svědomitého plnění povinností.

Mimo tyto argumenty se citovaná relace osvětového referenta v podstatě shodovala s obsahem již zmíněného hlášení z 29. září 1927. Doplnila pouze, že výrazná poptávka po kriminalistické literatuře existuje i u dalších četnických stanic, v jejichž obvodech fungují obecní knihovny. Vzhledem k nedostatečné vybavenosti bibliotéky Zemského četnického velitelství však bylo řešení zmíněného problému odsunuto na neurčito.²³⁰ Princip putovních knihoven, který se u četnictva nakonec neuchytil, ovšem poměrně úspěšně fungoval u finanční stráže.

Vzhledem k tomu, že se navzdory určitým pokusům nepodařilo prosadit zřízení odborného časopisu pro četnictvo, byli příslušníci tohoto bezpečnostního sboru při doplňování svých kriminalistických vědomostí odkázáni především na literaturu, která byla dostupná ve služebních knihovnách, nebo kterou si případně sami zakoupili, a na stati v tuzemských i zahraničních kriminalistických časopisech, které však, jak jsme již zmínili, nebyly vždy k dispozici v dostatečném množství.

²²⁹ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 9711/27.

²³⁰ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 9711/27.

Existoval však ještě jeden zdroj informací, totiž *Kalendáře čs. četnictva*,²³¹ jejichž některé ročníky obsahovaly odborné stati, jejichž znalost se mohla četníkovi hodit při službě. Například kalendář z roku 1923 obsahoval mimo jiné články o využití psů pro účely pořádkových složek, protipožární ochraně, problematice kleptomanie, tajných písmech a šifrách, myslivosti a dalších záležitostech, s nimiž mohl četník přijít do styku. Nedostatek odborných publikací i beletrie částečně kompenzovalo udělování knižních darů vybraným četníkům, například nejúspěšnější frekvantanti lyžařských kurzů od roku 1923 dostávali od Generálního velitelství četnictva knihy. Šlo především o klasiky české literatury (Alois Jirásek, Božena Němcová) nebo díla s legionářskou tematikou.²³²

Pozornost byla ovšem věnována nejen výchově a vzdělávání příslušníků pořádkových složek, ale (byť v daleko menší míře) též osvětě veřejnosti, jež měla být náležitě informována a poučována o úkolech a významu bezpečnostních sborů. Zejména někteří představitelé četnictva měli tendenci se vymezovat vůči negativnímu pohledu řady občanů na četnický sbor a poukazovat na fakt, že se nejpočetnější součást těší menší popularitě než policie²³³ a že četníci jsou v očích mnoha lidí stále spojováni s dřívějším rakousko-uherským režimem.

Kupříkladu anonymní přispěvatel do četnické ročenky na léta 1937 a 1938, tedy v době, kdy od vzniku Československa uplynuly již téměř dvě dekády, upozorňoval na skutečnost, že ve školních čítankách stále figurují negativně líčené postavy c. k. četníků a bez vysvětlujícího „výkladu učitelova jsou ony články s to vzbuditi v dětských duších animositu proti četnictvu“. Kromě toho autor kritizoval i případy, kdy „nerozumná matka pohrozí nezbednému dítěti, že zavolá četníka, nebude-li hodné“.²³⁴

Ve stejném vydání byla otištěna i další stať reagující na neoblíbenost četnictva, jejíž příčiny pisatel spatřoval mimo jiné v rakousko-uherských reminiscencích, na druhou stranu však zdůrazňoval zásluhy členů sboru v bojích na Slovensku a význam udržování veřejné bezpečnosti a pořádku. Především se ovšem pozastavoval nad averzí

²³¹ Dále existovaly i ročenky četnictva a různé příležitostné tisky, které vydávalo jak oficiální vedení sboru, tak „opoziční“ skupina bývalých četníků soustředěná kolem Bohumila Mladého a časopisu *Četnický obzor* (viz níže).

²³² Skořepa, Miloš: *Lyžařské kursy četnictva*, s. 112.

²³³ Toto tvrzení bylo do značné míry oprávněné. Například zatímco o pensionování policejního prezidenta Bienerta referovala řada významných československých novin, padesátiny generálního velitele četnictva Karla Vyčítala v roce 1922 i jeho odchod z funkce roku 1930 zůstaly většinou médií zcela nepovšimnuty.

²³⁴ *Školní výchova dětí a veřejná bezpečnost*. In: *Propagační ročenka československého četnictva a četnické služby na rok 1937/38*, s. 30–32.

dělnictva vůči četníkům, již údajně zapříčinila agitace tisku, čímž je patrně míněn tisk komunistický.²³⁵

Je však třeba doplnit, že celostátní periodika vydávaná státem či „prorežimními“ politickými subjekty usilovala o vylepšení prestiže četnictva v očích občanů. Nejmarkantněji se to projevilo v případě oficiálního armádního listu *Bratrství*. V jednom čísle z roku 1925 žurnalista, píšící pod zkratkou „gel“ (pravděpodobně se jednalo o Františka Feigela²³⁶), načrtl imaginární spor vypravěče se sousedem, který je příznačně pojmenován jako Nemyslil, o významu četnictva.

V článku mimo jiné čtete: „*A až se budete dívat do té temnoty (...), pak si vzpomeňte, že pouští té noci jde četník. Jen Bůh a jeho manlicherka je s ním. A stane se, že jde na pochůzku, ale nedojde. A pak se napíše protokol, že... „z neznámé příčiny manlicherka selhala“.*“²³⁷

Příslušníci bezpečnostního aparátu disponovali coby státní zaměstnanci řadou výhod a benefitů. Z korespondence chebského inspektorátu finanční stráže vyplývá, že počátkem třicátých let někteří pracovníci finanční stráže měli (bohužel není uvedeno, za jakých podmínek) nárok na bezplatný lázeňský pobyt, a to v Jáchymově, Luhačovicích nebo Piešťanech.²³⁸ V Karlových Varech mohli financové využít ubytování v lázeňském domě Sirius za 10–20 Kč za noc. V tomtéž městě byl pracovníkům finanční správy k dispozici též hotel Brasilie.²³⁹ V Luhačovicích počátkem třicátých let spolek celního úřednictva zakoupil vilu Maják.²⁴⁰

V roce 1931 Zemské finanční ředitelství informovalo podřízené úřady, že studující dcery financů mohou žádat o ubytování v ústavech YWCA a dalších podobných zařízeních.²⁴¹ Finanční stráž měla své vlastní odborové organizace (viz monografii Jaroslava Beneše), o činnosti těchto spolků však nenacházíme v agendě chebského inspektorátu žádné údaje.

Péčí o vysloužilé či invalidní členy bezpečnostních sborů se zabývaly i svépomocné organizace a podpůrné fondy, v případě četnictva šlo zejména

²³⁵ *Náš četník*. In: *Propagační ročenka československého četnictva a četnické služby na rok 1937/38*, s. 61–63.

²³⁶ František Feigel (1901–1972), vystupující též jako Gel, byl významný československý novinář, který v meziválečném období přispíval mimo jiné do *Lidových novin*. Za druhé světové války působil jako válečný zpravodaj.

²³⁷ *Bratrství*. *List československého vojska*, 15/1925.

²³⁸ SOKA Cheb, IFS, sign. 14.

²³⁹ SOKA Cheb, IFS, sign. 14/51 a 14/53.

²⁴⁰ SOKA Cheb, IFS, sign. 14/107.

²⁴¹ SOKA Cheb, IFS, sign. 14/87 YWCA–Young Women's Christian Association, mezinárodní charitativní a vzdělávací organizace, založená roku 1855 v Londýně.

o *Masarykův četnický podpůrný fond* (později *Masarykův četnický vzdělávací a podpůrný fond*), který krom jiného inicioval i vydávání výše zmíněných kalendářů četnictva.

Od příslušníků pořádkových složek se očekávalo, že i mimo službu půjdou svým chováním příkladem ostatním občanům. Například roku 1930 vyzývali nadřízení finance ke vstupu do Červeného kříže apod.²⁴² Důležitou roli hrála i legionářská tradice. Ačkoliv nejsme schopni říci, kolik členů bezpečnostních sborů na Chebsku mělo za sebou službu v legiích, víme, že se policisté, četníci a finanční významnou měrou podíleli na organizaci různých legionářských oslav (například výročí bitvy u Zborova)²⁴³ a že například mezi úředními spisy chebského inspektorátu finanční stráže byly evidovány i dvě publikace o československých legiích v Rusku.²⁴⁴ Dokumenty Státního policejního úřadu Cheb vypovídají o aktivitách četníků a zejména financů v Československé obci legionářské a jiných veteránských spolecích.

Legionářská jubilea a s nimi spojená pietní shromáždění vyvolávala u německého obyvatelstva zkoumaného regionu spíše negativní či apatické reakce. V době desátého výročí bitvy u Zborova kronikář Okresního četnického velitelství Mariánské Lázně lakonicky poznamenal: „*V okrese nekonaly se tohoto dne nějaké oslavy*“. Odbdobné informace podává i kronika četnické stanice v Ovesných Kladrubech: „*V naší obci nekonaly se žádné oslavy. Velitel stanice krátkou přednáškou objasnil význam bitvy u Zborova*“.

Velice zajímavá (nicméně málo zdokumentovaná a tudíž obtížně uchopitelná) je otázka náboženských poměrů u bezpečnostních složek meziválečného Československa. V této souvislosti je třeba zmínit nanejvýš neobvyklou písemnou žádost z roku 1930, jejímž autorem byl respicient finanční stráže Bohumil Štětka z oddělení Libštejn.

Štětka prohlašoval, že tehdejší služební předpisy nebraly ohledy na náboženské cítění členů finanční stráže a nepřímo naznačoval, že katolíci v řadách finanční stráže byli diskriminováni, ačkoliv toto tvrzení nijak blíže nespecifikoval. V textu, který svědčí o autorově stylistické zdatnosti a nemalých znalostech literatury, Štětka s použitím citátů Masaryka, Havlíčka a Březiny zdůrazňoval význam náboženství a požadoval, aby připravovaný nový služební předpis věnoval této záležitosti větší pozornost. Jeho žádost však byla zamítnuta jakožto bezpředmětná.²⁴⁵

²⁴² SOKA Cheb, IFS, sign. 13/388.

²⁴³ SOKA Cheb, IFS, sign. 10.

²⁴⁴ SOKA Cheb, IFS, sign. 6.

²⁴⁵ SOKA Cheb, IFS, sign. 13/18.

Velmi pozoruhodný fenomén představovaly „ilegální“ časopisy *Bezpečnost* a *Četnický obzor*, vydávané bývalým vrchním strážmistrem Bohumilem Mladým.²⁴⁶ Na stránkách dotyčných listů četníci, píšící obvykle pod pseudonymy, publikovali nejen humorné a satirické příběhy ze služby, ale také články, poukazující na problémy četnictva. Kritika se týkala především přebujelé byrokracie, za jejíž představitele byli považováni důstojníci správní.²⁴⁷ Další výtky se týkaly například nevyhovující výzbroje.²⁴⁸

Vedení četnictva samozřejmě nebylo z činnosti časopisu příliš nadšeno, tím spíše, že *Četnický obzor* býval kvůli svému názvu veřejností často považován za oficiální tiskový orgán četnictva, což vedlo k řadě nedorozumění. Aby se však předešlo nežádoucím mediálním polemikám, generální velitel četnictva vydal zákaz reagovat na články v *Četnickém obzoru*.²⁴⁹ Z dostupných zdrojů se zdá, že četníci zapojení do vydávání časopisu nebyli svými nadřízenými postihováni příliš přísně.²⁵⁰

9. února 1920 generál Řezáč nařídil „všem příslušníkům četnictva odpovídati na dotaz redakce časopisu *Bezpečnost* ohledně hlasování pro vojenskou neb občanskou organizaci četnictva“.

O tři dny později vydalo Generální velitelství četnictva „zákaz odebírání, držby a podporování časopisu „*Bezpečnost*“ příslušníky čs. četnictva“. Jako důvod byl uveden nedávný incident, kdy redakce zmíněného periodika rozeslala všem četnickým stanicím leták obsahující požadavek na reorganizaci sboru a na odstranění jeho vojenského charakteru.²⁵¹

Na jaře 1923 se začalo uvažovat o zřízení samostatného četnického časopisu, a to především z popudu moravského zemského velitele plukovníka Jirky, který zamýšlel touto metodou „čeliti nepřátelskému novinářskému býlí“, čímž zjevně narážel na aktivity žurnalistické skupiny kolem Bohumila Mladého. Jirkovu iniciativu podpořil

²⁴⁶ Plosová, Jaroslava: *Cit. d.*, s. 87. Fenomén neoficiálních četnických oborových periodik, nezdědka kritických k poměrům u sboru, má své kořeny již v době rakousko-uherské monarchie. Od roku 1903 vydávala skupina bývalých četníků a jejich podporovatelů časopis *Gendarmerie Zeitung*. S obdobnými jevy se lze setkat i v zahraničí, například ve Velké Británii začalo již roku 1893 vycházet periodikum prosazující lepší hmotné zabezpečení policistů. Viz Klein, Joanne: *Blue-Collar Job, Blue-Collar Career: English Policemen's Perplexing Struggle for a Voice in the Early 20th Century*.

²⁴⁷ Důstojníci četnictva byli rozděleni na „důstojníky správní“ a „důstojníky výkonné“.

²⁴⁸ Dlouhý, Michal: *Četnické trampoty*, s. 37–38.

²⁴⁹ Plosová, Jaroslava: *Cit. d.*, s. 89.

²⁵⁰ Plosová, Jaroslava: *Cit. d.*, s. 91.

²⁵¹ NA Praha, ZČV, kart. 89, sign. 116/20.

i tehdejší zemský četnický velitel v Praze generál Karel Skorkovský, přesto nakonec k realizaci záměru nedošlo.²⁵²

Přesto se četníkům občas dostalo určité možnosti prezentovat se v tisku. Například *Lidové noviny* během jara 1924 publikovaly výsledky ankety na téma „*Proč mám rád své povolání?*“ V jejím rámci novináři dotazovali i několik četníků a policistů, ovšem bez uvedení jejich jmen. Rovněž odpovědi jednotlivých respondentů obvykle zůstaly pouze povrchní a obecně formulované (hájení zájmů státu, potírání bezpráví apod.).²⁵³ Většina dotazovaných navíc sloužila na Slovensku, takže informační hodnota citovaného článku pro téma předkládané studie je minimální. Přesto má uvedená novinová stať svůj význam, jelikož vypovídá o tom, jak nejlivnější prvorepublikové periodikum vnímalo úlohu příslušníků pořádkových složek, kteří jsou charakterizováni jako „*prostředníci mezi státní mocí a lidem*“.²⁵⁴

O něco barvitější než vyjádření četníků a policistů byly argumenty „*celníků*“, mezi něž redaktoři zařadili i členy finanční stráže. Jeden z respondentů vyjádřil hrdost nad starobylostí své profese s odůvodněním, že „*už v písmě svatém se mluví o celníkovi*“. Další strážce hranic se odvolal na tradici Chodů. V textu rovněž najdeme pozoruhodný popis práce celníků a financů z pera jednoho z nich:

„*Celník musí znáti vše, musí být tak trochu u něho vším živnostníkem, průmyslníkem, obchodníkem, neboť zbožíznařství a technologie je u něho hlavní podmínkou správného výkonu služby*“.²⁵⁵

Jak již bylo uvedeno výše, kromě této výjimky se pisatelé blíže obvykle nevyjadřovali k náplni své práce, v několika případech se ovšem podělili o informace, z jakého důvodu si vybrali povolání strážců zákona. Vysloužilého policejního inspektora přivedla do řad bezpečnostního aparátu touha velet a organizovat, naopak mladší policista zdůvodnil svůj vstup do státních služeb svou úslušnou povahou a snahou vyhovět každému člověku.

Zatímco příslušníci policie a zejména finanční stráže, která vydávala vlastní časopis *Naše pohraničí*, měli více prostoru pro mediální prezentaci svých dojmů a názorů, četníci byli převážně odkázáni na podobné ankety.

²⁵² NA Praha, ZČV, kart. 96, sign. 611/23.

²⁵³ Více představitosti projevil pouze policejní inspektor v Prešově, který svou práci přirovnal k činnosti lékaře, jelikož oba musí odstraňovat nezdravé jevy, jeden z lidského těla, druhý ze společnosti.

²⁵⁴ *Lidové noviny*, 17. května 1924, s. 6.

²⁵⁵ *Lidové noviny*, 17. května 1924, s. 6.

Vzhledem ke snahám o udržení apolitického charakteru bezpečnostního aparátu bylo četníkům bráněno ve členství v různých spolcích, s výjimkou odborných (například kynologických) nebo legionářských sdružení.²⁵⁶ Tento trend pochopitelně ještě vzrostl poté, co četníci roku 1927 ztratili volební právo.²⁵⁷

Již v dřívější době ovšem vedení četnictva považovalo přílišnou společenskou angažovanost příslušníků sboru za nežádoucí. Během jara a léta 1921 se strážmistr Vojtěch Pikaus z Velké Hleďsebe v Mariánskolázeňském oddělení dostal hned do několika problémových situací, které souvisely s jeho vazbami na *Národní jednotu pošumavskou*, jejíchž schůzí se jmenovaný často účastnil, což mu jeho nadřízený vrchní strážmistr Hanich vytýkal. To si Pikaus vykládal tak, „že mu velitel stanice, němec (sic!), dělá překážky ve vlastenecké činnosti“.²⁵⁸

Pikaus se navíc s Hanichem dostal do sporu kvůli tomu, že vrchní strážmistr odmítal stíhat učitele Völkla za blíže nespecifikované výroky, které Pikaus v rozporu s míněním nadřízeného považoval za velezrádné. Pikaus poté údajně sám napsal udání na Völkla, které však nepodal osobně, nýbrž prostřednictvím *Národní jednoty*.

Když měl být Pikaus v červenci 1921 dočasně přeložen do Konstantinových Lázní, neúspěšně žádal nadporučíka Schönfeldera, který dočasně vedl četnické oddělení, o zrušení rozkazu. Poté četník intervenoval u předáka *Národní jednoty pošumavské* hoteliéra ing. mečíře z Mariánských Lázní, kterému se podařilo získat podporu od Okresní správy politické, jež vyjádřila nesouhlas s Pikausovým převelením.

Za daných okolností Schönfelder rezignoval a povolil Pikausovi návrat do Velké Hleďsebe, přesto se stal předmětem stížnosti, kterou Mečíř zaslal Generálnímu velitelství četnictva a v níž byla kritizována domnělá perzekuce Pikause a dalších četníků, angažujících se v českých vlasteneckých spolcích.

Náčelník plzeňské četnické expozitury podplukovník František Bazala, pověřený vyšetřením záležitosti, jednotlivé body stížnosti vyvrátil a zhodnotil Schönfelderův postup v Pikausově případě jako ospravedlnitelný, tím spíše, že šlo pouze o prozatímního velitele. K tomu dodal, že okresní hejtman v Mariánských Lázních doktor Adolf Lehrmann, o němž se Bazala vyjádřil dosti nelichotivě, často ochotně ustupuje místní české menšině a zejména inženýru Mečířovi, aby si udržel svou funkci.

²⁵⁶ Blíže viz Plosová, Jaroslava: *Spolkový život četnictva ve 20. letech 20. století*.

²⁵⁷ Po takzvané Gajdově aféře roku 1926, kdy byl generál československé armády Radola Gajda obviněn ze špionáže a příprav fašistického puče, zintenzivnily debaty o oprávněnosti politických aktivit příslušníků ozbrojených sil, které vyvrcholily odejmutím volebního práva vojákům a četníkům v následujícím roce.

²⁵⁸ NA Praha, GVC, kart. 6, sign. 279dův/1921.

Generální velitel četnictva Karel Vyčítal 18. srpna 1921 v reakci na Bazalovu zprávu konstatoval, že tato obsahuje „*tak ostrých výrazů, že lze s jistotou očekávat vyvození důsledků pro jmenovaného štábního důstojníka velice nepříjemných*“ a odmítl stávající znění textu předložit Ministerstvu vnitra. Nařídil přepracování zprávy a propříště doporučil „*hlásiti věcně bez vášnivosti*“.

Kromě toho Vyčítal odmítl Bazalův návrh ustanovit novým velitelem oddělení v Mariánských Lázních kapitána Jiřího Jeschkeho, který teprve krátce působil jako Bazalův pobočník. Místo něho funkci získal bývalý šéf příbramského oddělení František Doležal.²⁵⁹

Po prostudování dostupných materiálů lze konstatovat, že zejména četnictvo a do značné míry i ostatní bezpečnostní složky kladly důraz na průběžné vzdělávání a zvyšování kvalifikace. K tomu sloužily přednášky nadřízených, odborné kurzy, konané v rámci sboru, ale také přednášky a školení na univerzitách nebo jiných vzdělávacích institucích. Mimo prohlubování odborných znalostí byla věnována pozornost i ideologické výchově, kterou zajišťovaly proslovy velitelů při různých slavnostních příležitostech (narozeniny prezidenta, 28. říjen, výročí bitvy u Zborova), legionářská literatura a případně též členství ve veteránských organizacích příslušníků zahraničního odboje. Od ostatních pořádkových složek se četnictvo lišilo výrazným omezováním spolkového života členů sboru a snahou o apolitičnost.

²⁵⁹ NA Praha, GVC, kart. 6, sign. 279dův/1921.

Část 2: „Nepřítel“

Kriminalita

Ačkoliv je tento výzkum zaměřen především na popis a analýzu boje československých pořádkových orgánů proti „politickým nepřítelům“ tehdejšího státního zřízení, nelze zapomínat, že primární úkol četnictva a policie – a do značné míry i finanční stráž – představovalo potírání „běžné“ kriminality.

Komplexní zmapování vývoje kriminality ve sledovaném časoprostoru představuje nesnadný úkol, jehož splnění je mimo rámec této studie. Musíme mít na paměti výše uvedenou skutečnost, že na regionální úrovni se písemnosti policie a zejména četnictva dochovaly ve značně torzovité podobě, zatímco archivní fondy centrálních institucí v Praze v převážné míře obsahují pouze informace o závažných trestných činech, avšak drobnou kriminalitu reflektují pouze tehdy, pokud se daný případ stal součástí kázeňského řízení či interního sporu v rámci ozbrojených složek, například pokud si obviněný stěžoval na chování vyšetřovatele nebo tehdy, byl-li vyšetřující orgán pokárán nadřízeným pro nesprávný postup.

Výjimku představují dokumenty finanční stráž uložené v chebském okresním archivu, na jejichž základě lze částečně rekonstruovat vývoj pašeráctví v první polovině třicátých let, jak bude dále ukázáno.

Pro podrobný rozbor trestné činnosti na meziválečném Chebsku nepostačí pouze archivní materiály z provenience pořádkových sil, cenné poznatky by jistě přinesl i rozbor dochovaných soudních spisů a regionálního tisku. Využití obou typů pramenů ovšem naráží na jisté limity.

Ne všichni zločinci, zatčení ve zkoumané oblasti, byli souzeni tamtéž, řada z nich z nejrůznějších důvodů stanula před jinými soudy, nebo se před soud vůbec nedostala. Dále je třeba počítat s omezenou přístupností a útržkovitostí příslušných fondů. Pokud jde o tisk, ten pochopitelně registroval pouze velké, kuriózní či jinak mediálně zajímavé případy, navíc často přebíral neověřené a nepřesné informace, jak dokládají dochované stížnosti četnictva na nepravdivé údaje v novinových člancích.

Vzhledem k tematickému zaměření předkládané práce se zaměříme pouze na základní nástin vývoje a forem kriminality v daném regionu.

Neutěšená ekonomická situace prvních let samostatného Československa vedla k řadě krádeží a incidentů. Například 8. června 1920 skupina 28 dělníků vtrhla do

Parklova mlýna v Raušenbachu a rozkradla zásoby potravin. Zadržení pachatelé byli odsouzeni k trestům na svobodě.²⁶⁰

Některé krádeže potravin se bohužel neobešly bez násilností. 6. září 1921 dvoučlenná četnická hlídka v Závěšíně zaskočila skupinu zlodějů brambor, vyzbrojených palnými zbraněmi. V nastalé přestřelce utrpěl strážmistr František Rambousek zranění. Ačkoliv se pachatelům podařilo z místa činu uprchnout, již následujícího dne byla trojice zlodějů dopadena. Jak vyšlo najevo, jeden z pachatelů, Josef Kardinál, byl při předchozím střetu s četníky postřelen. Topič Josef Klemm, který zranil strážmistra Rambouska, byl v Chebu odsouzen k dvouletému žaláři.²⁶¹

V letech 1921 a 1922 došlo k sérii vloupání, jejichž pachatelem se ukázal být Adam Rossmeisl ze Sangerbergu, kterého nakonec dopadl vrchní strážmistr Oskar Hüller. Ten za svůj úspěch obdržel v listopadu 1922 pochvalu.²⁶²

V některých případech museli strážci zákona čelit ozbrojeným pachatelům. Například 25. května 1923 velitel četnické stanice ve Třech Sekerách vrchní strážmistr Josef Flöger během obchůzky spatřil pytláka Josefa Könhausena, jak nese na zádech srnce. Po četníkově výzvě k zastavení pytlák sáhl po zbraní. Flöger v sebeobraně vypálil ze služební pistole, ale minul. Könhausen po četníkově výstřelu zpanikařil a dal se na útěk, zakrátko však byl dopaden. Krajský soud v Chebu ho odsoudil k pěti letům vězení, ztrátě volebního práva a úhradě soudních výloh.²⁶³

Stejně jako pytlák Könhausen, i zloděj Jan Tausch se při střetnutí s četníky nezdráhal použít střelnou zbraň. Když se četníci v Mariánských Lázních 1. října 1927 pokusili Tausche zatknout, dotyčný se bránil s pistolí v ruce. Nakonec ho přemohl a odzbrojil strážmistr Vojtěch Bemischek, který byl v té době na dovolené, neměl u sebe zbraň a na místě se objevil čistě náhodou.²⁶⁴

Na Mariánskolázeňsku došlo ve zkoumaném období k několika násilnostem a vraždám, v jejichž pozadí často byly rodinné či sousedské spory. Například 21. dubna 1923 kolem půl desáté dopoledne starosta obce Staré Vody Antonín Seidl telefonicky oznámil na četnickou stanici v Lázních Kynžvart, že rolník Jan Hartl spáchal sebevraždu zastřelením. Během vyšetřování však vyšlo najevo, že se ve skutečnosti jednalo

²⁶⁰ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶¹ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶² SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶³ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶⁴ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

o vraždu, z níž byl usvědčen bratr a švagrová oběti.²⁶⁵ Rodinné spory byly rovněž příčinou tragédie, k níž došlo roku 1925. Jistý hajný po hádce zastřelil manželku a poté se sám zabil.²⁶⁶

Mnohé násilné trestné činy byly spáchány ze zcela banálních příčin. Například v noci z 21. na 22. října 1928 se na taneční zábavě v Tatrovicích několik mužů obořilo na mladíka, který omylem převrhl sklenici piva. Dotyčnému přispěchal na pomoc jeho známý Antonín Keilwerth, který začal protivníkům vyhrožovat, načež byl z hostince vykázán. Opilý Keilwerth poté ve vzteku mrštil kamenem do okna pivnice, za což si vysloužil výprask, po kterém zůstal ležet na ulici. O několik hodin později ke Keilwerthovi přistoupil jistý Josef Röhml, aby mu pomohl vstát. Keilwerth ho však udeřil kamenem do hlavy. Na následky tohoto zranění Röhml zemřel.²⁶⁷

5. května 1930 byl na silnici v Sangerbergu zbit místní jednapadesátiletý povozník Josef Kohl, který o pět dní později v nemocnici v Plané u Mariánských Lázní svým zraněním podlehl. Při vyšetřování vyšlo najevo, že se Kohl pár hodin před incidentem v opilosti pohádal s dcerou a manželkou a házel po obou ženách nádobím, přičemž manželku zranil na hlavě. Devatenáctiletý syn Josef pak odvedl svou matku ke svému staršímu bratru Rudolfovi, který již nebydlel s rodinou.

Oba bratři se poté vydali zpět do otcova domu. Četníkům později tvrdili, že otec po hádce v rozčilení vyskočil z okna, čímž si přivodil zranění. Sousedka ovšem vypověděla, že Josef mladší a Rudolf pronásledovali starého Kohla s klacký v ruce.

Na základě důvodného podezření četnictvo 7. května Rudolfa zatklo. Mladší z bratrů uprchl ze Sangerbergu, po dvou dnech se ale sám přihlásil u Okresního soudu v Mariánských Lázních.

Oba zatčení poté připustili, že mezi nimi a otcem došlo k potyčce (Rudolfova a Josefova verze se od sebe mírně lišily), přesto dále trvali na tom, že příčinou zranění byl skok z okna.²⁶⁸

Příležitostně se objevovaly i případy profesionálních lupičů. 18. března 1927 došlo k nočnímu vloupání do objektu chodovského poštovního úřadu, odkud pachatelé odcizili příruční pokladnu, v níž se nacházelo 961 korun a 28 haléřů. Prázdnou kasu poté lupiči odhodili na nedalekém hnojišti, kde byla objevena ještě téhož dne. Ve stejný den byl vyloupen i textilní obchod Františka Brücknera, odkud zmizelo různé konfekční

²⁶⁵ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶⁶ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁶⁷ NA Praha, ZČV, kart. 376, sign. 11630/28.

²⁶⁸ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8339/30.

zboží v hodnotě přesahující 10 000 korun. Pachatelé se pokusili dostat i do ohnivzdorné pokladny, ale po zlomení vrtáku tuto snahu vzdali.

Strážmistr Karel Kopper ve zprávě pro Zemské četnické velitelství vyjádřil logickou domněnku, že obě vloupání mají na svědomí stejní pachatelé. Za hlavní podezřelé Kopper označil tři muže viděné v blízkosti místa činu, z jejichž popisu zaujme především údaj, že jeden z nich „*mluvil nářečím teplickým*“.²⁶⁹

V noci na 16. března 1928 neznámí pachatelé vyloupili dvě ohnivzdorné pokladny v kanceláři firmy C. B. Göldner v Hazlově, odkud odcizili hotovost ve výši 66 000 korun.²⁷⁰

K úkolům četnictva patřilo i stýkání a potýkání s kočovnými cikány, kteří se ve sledované oblasti patrně nevyskytovali tak často jako ve vnitrozemských regionech, přesto příležitostně docházelo k incidentům.

V únoru 1930 tábořila v okolí Kynšperka nad Ohří skupina cikánů, tvořená převážně příslušníky rodiny Růžičků. 13. února přistihl domkář Deisinger z Golddorfu Janu Růžičkovou, jak kradla v jeho domě. Deisinger zlodějku rázně vykázal, přičemž mezi nimi došlo k potyčce. Růžičková spustila povyk, který přivolal cikány Františka a Eduarda Růžičkovy a Karla Wintera. Následovala hádka, při níž František Růžička udeřil domkáře holí do nohy. Nakonec musel zakročit vrchní strážmistr Kožíšek. Tomu se po krátké strkanici s Františkem Růžičkou podařilo skupinu uklidnit.

Krajský soud v Chebu potrestal Janu Růžičkovou za krádež a Františka Růžičku za napadení Deisingera. František Růžička a Karel Winter byli dále shledáni vinnými z toho, že „*kočovali a tábořili v tlupách přesahující (sic!) rámeček rodiny, ačkoliv má každý z nich vystavený pro svou rodinu kočovný list*“.

Kromě toho se jak Winter, tak František i Eduard Růžičkovi zpovídali z obvinění z pokusu o vraždu Deisingera, vražedný úmysl se ovšem nepodařilo prokázat, tím spíše, že domkáře fyzicky napadl pouze jeden z obviněných, František Růžička. Tomu navíc hrozil trest za napadení četníka, sám vrchní strážmistr Kožíšek ale připustil, že do něj Růžička patrně strčil v rozčlenění, aniž by šlo o cílený útok na úřední osobu.²⁷¹

Patrně nejzávažnějším kriminálním činem, který bezpečnostní orgány ve zkoumané oblasti vyšetřovaly, bylo vyvraždění rodiny rolníka Rudolfa Döllnera z Horního Rockendorfu. Manželé Döllnerovi a jejich tři děti byli v noci 9. dubna 1926

²⁶⁹ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 4040/27.

²⁷⁰ NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 3030/28.

²⁷¹ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8399/30.

ve spánku ubyti sekyrou. Následovalo rozsáhlé pátrání, vedené okresním četnickým velitelem z Mariánských Lázní Arnoštem Člaňkem.

Jako pachatel byl nakonec usvědčen bývalý Döllnerův čeledín František Sander, toho času vojín pěšího pluku 14 v Prešově. Sander se narodil roku 1903 ve vězení v Mostě, kde si jeho matka odpykávala trest za krádež. Když o dva roky později spáchala sebevraždu, byl Sander dán na vychování do kláštera svaté Alžběty v Kadani, kde žil do svých čtrnácti let. Poté často střídal zaměstnání.

Jelikož se jednalo o příslušníka armády, byl Sander souzen divizním soudem v Plzni, který dospěl k jednoznačnému verdiktu. Sander měl být popraven oběšením. Ani odvolání Sanderova advokáta, ani žádost o prezidentskou milost, nepřinesly žádný výsledek a rozsudek byl vykonán v plzeňské věznici.²⁷²

21. dubna 1926 zástupce zemského četnického velitele oznámil chebskému četnickému oddělení, že pražské velitelství očekává „*návrhy na vyslovení pochvaly za vypátrání, usvědčení a zatčení vraha zúčastněným příslušníkům sboru*“.²⁷³ Kronika Okresního četnického velitelství v Mariánských Lázních potvrzuje, že několik četníků, kteří se na případu podíleli, bylo vyznamenáno. Mezi nimi nechyběl ani okresní velitel Arnošt Člaňek, který 11. listopadu 1927 dostal od nadřízených orgánů písemnou pochvalu.²⁷⁴

Kromě Sanderovy kauzy vzbudil značný rozruch i případ, k němuž došlo 28. ledna 1931 v obvodu černošínské četnické stanice na Mariánskolázeňsku. Tehdy bylo četnictvu oznámeno loupežné přepadení lékaře Maiera a jeho choti. Ta byla údajně lupiči zavražděna, zatímco její manžel utrpěl střelné zranění. Vyšetřováním, na němž se podíleli muži z pátrací stanice v Chebu, ovšem vyšlo najevo, že Maier svou ženu zastřelil a sám se úmyslně zranil, aby fingoval přepadení. Motivem byla snaha získat peníze z manželčiny pojistky.²⁷⁵

Další nepříliš častou, ale o to tragičtější formu kriminality představovaly vraždy novorozenců a malých dětí. 17. dubna 1931 odpoledne byla v žumpě rukavičkárný *Max Eisenschimmel a spol.* v Aši nalezena mrtvola novorozeněte. Podle pitvy se dítě narodilo zdravé a příčinou smrti se stalo zadušení. Na krku navíc lékaři objevili dvě menší řezné rány. Dalo se tudíž předpokládat, že se matka pokusila dítě zabít již dříve.

²⁷² SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁷³ NA Praha, ZČV, kart. 350.

²⁷⁴ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

²⁷⁵ Dlouhý, Michal: *Humoresky vážně*, s. 68–71. Popsaný případ se stal předlohou jedné z epizod seriálu *Četnické humoresky*, tvůrci však děj zasadili nikoliv do západočeské lázeňské oblasti, nýbrž do Luhačovic.

Vyšetřovatele čekal nelehký úkol – vyslechnout 240 zaměstnankyň rukavičkářny. Výsledkem této mravenčí práce bylo zjištění, že domácí dělnice Hedvika Reiterová, narozena roku 1914 a bydlící v Tachově, udržovala po jistou dobu během předcházejícího roku poměr se studentem práv Hanušem Weisem z Oldřichova u Tachova. V únoru 1931 se Reiterová začala zaučovat pro práci v ašské továrně. Po dobu učení bydlela v Nassengrubu, kde 27. února porodila dítě, aniž by o tom však kohokoliv oficiálně informovala.

Jak četníci následně zjistili, Reiterová se hned po porodu pokusila dítě usmrtit kapesním nožem a poté jej, v domění, že je mrtvé, uložila do batochu, v němž se patrně udusilo. Následujícího dne pak pachatelka odhodila mrtvolu do žumpy. Po svém zatčení 23. dubna 1931 Hedvika Reiterová uvedla, že svůj čin spáchala „z hanby a ze strachu před pomluvou“.²⁷⁶

Kromě toho ovšem zatčená prohlásila, že ji Weis ještě předtím, než se spolu začali pravidelně scházet, znásilnil a že ji později po jejím otěhotnění „sváděl k vyhnání plodu“, za což byl dotyčný četnictvem zatčen. 24. dubna 1931, tedy pouhý týden po nález mrtvoly, mohl okresní četnický velitel v Aši informovat Zemské četnické velitelství o vyšetření případu.²⁷⁷

Nešlo však o jedinou kauzu tohoto druhu. 7. června 1930 skupina dělníků cestou do práce náhodně objevila v lese zvaném Schpitzberg poblíž Nové Role mrtvolu několik týdnů starého chlapce. Podle odhadu soudní komise tělo leželo v lese dva až čtyři týdny a pravděpodobnou příčinou smrti bylo uškrcení nebo udušení. Vrchní strážmistr Karel Kopper z Chodova označil za pravděpodobného pachatele tuláka, který 1. června nocoval v Nové Roli se svou družkou a zhruba šestitýdenním dítětem a po němž bylo z Kopperova popudu zahájeno pátrání.²⁷⁸

Četníci a policisté rovněž příležitostně vyšetřovali také sebevraždy. 27. dubna 1930 skupina výletníků náhodně objevila v lese nedaleko Löwenhofu mrtvolu ženy, zabitou střelou do hlavy. Četníkům ze Svatavy se podařilo oběť identifikovat jako třiatvacetiletou Bedřišku Ebertovou z Albeřova, která pracovala jako služka v Ústí nad Labem. Ze záznamů v zápisníku mrtvé bylo zjištěno, že se Ebertová stýkala s o rok mladším Josefem Schmidkunzem z Citic. Při domovní prohlídce vyšetřovatelé zjistili,

²⁷⁶ NA Praha, ZČV, kart. 408, sign. 7860/31.

²⁷⁷ NA Praha, ZČV, kart. 408, sign. 7860/31.

²⁷⁸ NA Praha, ZČV, kart. 397, sign. 9931.

že Schmidkunz leží ve falknovské nemocnici, údajně po pádu z kola, nicméně v jeho pokoji se našla krabička od německé poloautomatické pistole značky Walther.

Následoval výslech Schmidkunze, který v důsledku zranění nemohl mluvit, takže na otázky četníků odpovídal pouze gestikulací nebo písemně. Ukázalo se, že se Schmidkunz s Ebertovou předem dohodli na společné sebevraždě. Schmidkunz 26. dubna zastřelil svou družku, nicméně když se sám pokusil zabít, kulka jej pouze zranila. Proto předstíral, že spadl z bicyklu, a o smrti Ebertové nikomu neřekl. Na základě svého doznání byl obviněn z vraždy a přestupku zbrojního patentu, jelikož si zbraň pořídil ilegálně.²⁷⁹

Mezi méně obvyklé jevy můžeme počítat padělání či šíření falešných peněz. V květnu 1930 byli zatčeni dva muži ze Sangerbergu, kteří nabízeli hostinskému Zerklerovi z Dvorů na Karlovarsku padělané československé bankovky, údajně vyráběné v Německu. Oba zadržení potvrdili, že navštívili Zerklerův podnik, ale popřeli, že by s hostinským hovořili o padělcích. Při domovních prohlídkách u obou podezřelých se žádné padělky ani jiné podezřelé předměty nenašly. Vyšetřující strážmistr Jaroslav Pícha vyslovil domněnku, že pachatelé ve skutečnosti chtěli Zerklera podvést tím, že si od něho vyžádají zálohu na nákup padělků a poté se již nevrátí.²⁸⁰

V zimě roku 1932 se Antonínu Bayerovi z Křinova za nezjištěných okolností dostala do rukou dvě stokorunové bankovky, o nichž později zjistil, že jsou falešné. Místo, aby případ ohlásil, se Bayer počátkem března rozhodl peníze rozměnit v obchodě. Realizací tohoto plánu pověřil svou manželku, která však byla zadržena četnictvem a předána policii v Plané u Mariánských Lázní, kde přiznala, že o původu bankovek věděla.²⁸¹

Dosti zvláštní příhoda se stala strážmistru Antonu Lenartovi z Chodova, kterému se za neznámých okolností dostala do rukou tisícikorunová bankovka s falešným kolkem. Ke své smůle si Lenart již nevzpomínal, kde k bankovce přišel. 1. března 1920 se obrátil na Zemské četnické velitelství s žádostí (psanou lámanou češtinou), aby mu tato neplatná tisícikoruna byla vyměněna za pravou, jelikož jako otec dvou dětí nemá peněz nazbyt. Výsledek bohužel není znám.²⁸²

Další kategorií trestních kauz bylo žhářství. 12. května 1930 krátce před polednem vypukl na statku Karla Ullspergera požár, který způsobil škody za 25 000 korun.

²⁷⁹ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 7569/30.

²⁸⁰ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8282/30.

²⁸¹ NA Praha, ZČV, kart. 419, sign. 3106/32.

²⁸² NA Praha, ZČV, kart. 300.

Podrobnosti o vyšetřování chybí, nicméně hned následujícího dne mohla četnická stanice v Chodově hlásit odhalení pachatele, sedmnáctiletého Ullspergerova zaměstnance Františka Waldnera, který při výslechu přiznal, že oheň založil úmyslně, aby se statkáři pomstil za nadávky, jež si od něho musel opakovaně vyslechnout.²⁸³

6. března 1933 po jedné hodině odpolední vypukl ve stodole manželů Höringových ve Stráži u Tachova požár, který se vzápětí přenesl i na několik okolních stavení. Na likvidaci požáru se podíleli hasiči z jedenácti obcí.

Četníci, pověřeni vyšetřením případu, se museli potýkat s nejasnostmi ve svědeckých výpovědích, nicméně záhy vyloučili tvrzení Adolfa Höringa, že požár byl zaviněn zkratem na elektrickém vedení. Podrobným prozkoumáním místa činu bylo zjištěno, že oheň kdosi založil úmyslně. Podezření padlo na majitele stodoly, čemuž nasvědčovala i Höringova pochybná minulost.

Bývalý ruský legionář Höring podle zjištění četnictva zacházel se svou první ženou tak krutě, že ji dohnal k sebevraždě, a navíc byl již pětkrát soudně trestán. Kromě toho se již delší čas soudil s dcerami z prvního manželství o dědictví po jejich matce. Höring měl patrně sklony k alkoholismu, podle velitele četnické stanice ve Stráži u Tachova štábního strážmistra Františka Foltýna, který případ vyšetřoval, byl Höring podnapilý i v době vypuknutí požáru.²⁸⁴

K méně obvyklým případům, jimiž se četnictvo zabývalo, patřil požár Grandhotelu ve Františkových Lázních, k němuž došlo krátce po poledni 14. února 1929. Oheň vznikl v podkroví budovy a následné hašení komplikoval mráz, v jehož důsledku zamrzala voda v hadicích. Zatímco hasiči likvidovali oheň, četníci museli rozehnat dav zvědavců, kteří překáželi při záchranných pracích. Zásahu se zúčastnilo i několik četníků z Chebu v čele s okresním velitelem poručíkem Janem Vachelem.

Za pravděpodobného viníka štábní strážmistři Josef Radosta a Stanislav Šimon označili montéra Richarda Rickauera, který večer před požárem pracoval v podkroví, vybaven mimo jiné svící a letovací lampou, přičemž patrně zažehl piliny, jež následně vznikly požár.²⁸⁵

Postup policie či četnictva se nezdá stávat předmětem zájmu novinářů, kteří se příležitostně dostávali do konfliktu s četnickou správou kvůli zveřejňování zavádějících informací. 11. února 1927 vyšel v regionálním periodiku *Egerer Zeitung* článek

²⁸³ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8340/30.

²⁸⁴ NA Praha, ZČV, kart. 447.

²⁸⁵ NA Praha, ZČV, kart. 378, sign. 1921/29.

o loupežné vraždě obchodníka s dobytkem Pauluse. Anonymní autor obvinil vyšetřující orgány z liknavosti. S tímto hodnocením zásadně nesouhlasil nadporučík výkonný Josef Ambrož z Aše, který se účastnil pátrání po pachatelích vraždy. Podle jeho názoru četnictvo „*neopomenulo učiniti ničeho*“. Kromě toho Ambrož připomněl, že „*vyšetřování vraždy na místě činu bylo provedeno pod dozorem a za přítomnosti velitele četnického oddělení v Chebu, škpt. Karla Borského (sic!)*“.

Jelikož vydavatel odmítl uvést jméno pisatele článku, Ambrož se obrátil na redaktora Hanse Dworzáka z Františkových Lázní. Ten argumentoval skutečností, „*že se o vraždě Paulusa dozvěděl ihned druhého dne a to z Berlína a z několika říšskoněmeckých časopisů, zatím co četnictvo a policie v Chebu dne 10./2. 1927 dopoledne o vraždě nic nevědělo*“. Proto souhlasil s uveřejněním kritického článku v *Egerer Zeitung*.²⁸⁶

Nadporučík Ambrož se s tímto vysvětlením nespokojil a žádal potrestání Dworzáka za „*přečin urážky četnictva*“. Státní zastupitelství však dospělo k závěru, že redaktorovo počínání nenaplňuje skutkovou podstatu dotyčného přestupku a že od případného podání žaloby si nelze slibovat úspěch. Proto bylo doporučeno upustit od soudního stíhání.²⁸⁷

Za určitý mezník v boji s kriminalitou se dá označit zřízení četnických pátracích stanic. Počátek jejich činnosti se ovšem neobešel bez potíží v oblasti komunikace s lokální samosprávou. Počátkem roku 1928 si chebská pátrací stanice stěžovala Zemskému četnickému velitelství na to, že pracovníci obecních úřadů v obvodu stanice „*neznají povinnosti uložené jim zákonem, aby spolupůsobili při pátrání po pachatelích trestných činů*“. Velitel „pátračky“ štábní strážmistr Alois Č. Teplý počátkem února řečeného roku hlásil poručíku Vachelovi (který záhy informoval Prahu), že během jediného měsíce došlo ke čtyřem případům, které dokazovaly, „*že zpravodajská služba, pokud se týče styku obyvatelstva s četnickými stanicemi, není vždy a všady řádně organisována*“.²⁸⁸

Jako první kauzu Teplý zmínil vloupání v Seebergu dne 12. ledna, které poškozený nahlásil až následujícího odpoledne, čímž vznikla značná prodleva. 21. ledna došlo v Kraslicích ke vloupání, které nejprve vyšetřovala městská policie, jež až po několika hodinách upozornila četnictvo. Třetí incident se odehrál 28. ledna v Třebouni.

²⁸⁶ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 4210/27.

²⁸⁷ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 4210/27.

²⁸⁸ NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 1655/28.

V tomto případě bylo sice četnictvo o spáchané krádeži vyrozuměno poměrně záhy, avšak než se vyšetřující hlídka dostala na místo činu, byly stopy znehodnoceny davem zvědavců. Obdobný problém nastal také 31. ledna v Bošřanech, kde byla kromě toho krádež nahlášena až po 13 hodinách.

Štábní strážmistr Teplý na základě uvedených zkušeností doporučil, aby byla v obcích vylepena písemná poučení o tom, jak postupovat v případě spáchání trestného činu, a sám vypracoval návrh znění zmíněných instrukcí. Podle Aloise Teplého mělo Zemské četnické velitelství vydat četnickým stanicím rozkaz, aby zajistily otištění těchto instrukcí v regionálních časopisech, které vycházejí v jejich obvodech. Na závěr si velitel chebské pátrací stanice postěžoval, že „*nemá rozmnožovacího přístroje a kancelářský paušál (26 Kč) mu nestačí ani pro vnitřní agendu*“. Žádal proto, aby výlohy na distribuci osvětových materiálů uhradily nadřízené orgány v Praze.

Šéf plzeňské četnické expozitury plukovník Maischeider²⁸⁹ k Teplého a Vachelově zprávě, která jej zastihla 11. února na inspekci v Jáchymově, doplnil, že každý příslušník četnictva by měl v rámci svých osobních možností rozvíjet osvětu mezi obyvatelstvem, přičemž „*příležitost k tomu (k poučení veřejnosti – pozn. aut.) jeví se hlavně při obchůzkách výkonných orgánů a při stycích se starosty obcí, důvěryhodnými osobnostmi a občanstvem vůbec*“.

Teplého návrh podle Maischeidera vychází z již dlouhodobě známých skutečností, „*kteřé se nyní, v době stoupání zločinnosti, zvýšené rafinovanosti a technického zdokonalování se zločinných individuí budou jevíti v míře zvětšené*“. Plukovník radil intervenovat u Zemské správy politické, která mohla působit na obecní úřady.

Zemské četnické velitelství 14. února 1928 nařídilo Ústřednímu četnickému pátracímu oddělení, aby záležitost prověřilo a vypracovalo „*návrh na stylizaci poučení, o jehož vyhlášení v úředních listech a časopisech byly by pak požádány zemská správa politická a redakce listů*“.²⁹⁰

V odpovědi štábního kapitána Povondry²⁹¹ z 8. března 1928, která potvrdila oprávněnost chebské stížnosti, bylo konstatováno, že k povinnostem obecních úřadů „*náleží nesporně zabezpečení místa činu a uvědomění nejbližší četnické stanice. Obecní*

²⁸⁹ Matěj Theodor Maischeider byl jmenován do funkce exponovaného četnického štábního důstojníka v Plzni výnosem Ministerstva vnitra z 29. listopadu 1927 poté, co dříve zastával obdobný post v Banské Bystrici. V srpnu 1929 se opět vrátil na Slovensko, tentokrát jako člen štábu Zemského četnického velitelství v Bratislavě. Blíže viz <http://www.historiepolicie.estranky.cz/>

²⁹⁰ NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 1655/28.

²⁹¹ Josef Povondra patřil k předním osobnostem meziválečné československé kriminalistiky. Blíže viz například Rulc, Jiří: *Dějiny služební kynologie*.

starosta, obecní strážník, lesní, polní a poříční personal (sic!) doví se pravidelně o zločinu bezprostředně po jeho spáchání. Neučiní-li ničeho více, než -li že uzavře místo činu, zamezí přístup zvědavcům a podá co nejrychleji zprávu četnictvu, vykonali dosti pro pátrací službu“. Následoval koncept znění tiskové zprávy o povinnostech úřadů i obyvatelstva při vyšetřování kriminálních činů.²⁹²

Krom kriminálních kauz se pořádkový aparát přirozeně zabýval i dopravními přestupky. Obvykle šlo o banální případy, ale najdou se i výjimky. Například 6. října 1932 kolem půl osmé večer jel barvířský dělník Albert Lorenz ze Steinpöhl (narozen 1909) na neosvětleném bicyklu ve společnosti svého krajana Kristiána Rahma, jehož jízdní kolo ovšem bylo řádně osvětleno. Dvojici potkal strážmistr Josef Vomáčka z četnické stanice v Thonbrunnu, který sice nebyl právě ve službě, ale přesto se rozhodl Lorenze zastavit a pokutovat za jízdu na neosvětleném kole.

Na Vomáčkův světelný signál a zvolání „*Jménem zákona stát, četnictvo!*“ však Lorenz nereagoval, proto se za ním četník rozběhl a pokusil se jej zastavit s použitím síly. Cyklista vlekl zakročujícího četníka za sebou několik desítek metrů, než sám zavrával a spadl z kola. Teprve pak jej Vomáčka zadržel.

Jelikož Lorenz při pádu utrpěl drobné odřeniny, byl transportován nejprve do Rossbachu k praktickému lékaři Richardu Seifertovi a poté do ašské nemocnice. Následovalo obvinění cyklisty ze zločinu veřejného násilí. Okresní soud v Aši ale dospěl k závěru, že nelze bezpečně prokázat, zda Lorenz ve tmě skutečně poznal četníka a vyšetřování bylo zastaveno.

Dochované záznamy bohužel neprozrazují žádné podrobnosti, ale z několika stručných zmínek lze usuzovat, že se Lorenz patrně hájil tvrzením, že Vomáčkově česky pronesené výzvě nerozuměl (což se vzhledem k jeho německé národnosti nejeví jako nereálné) a že kvůli tmě nerozeznal Vomáčkovu uniformu. Když se jej četník pokusil zastavit, Lorenz se mohl domnívat, že jde o loupežné přepadení.

Soud se s uvedeným vysvětlením spokojil, jiný názor však zastával Vomáčkův nadřízený, major četnictva Karel Borský. Ten ve zprávě o incidentu uvedl, že strážmistr Vomáčka jednal zcela v souladu s předpisy a že tudíž vina leží zcela jednoznačně na Lorenzově straně.²⁹³

Někteří zločinci zneužívali blízkosti státní hranice tím, že po spáchání krádeže uprchli na čas do Německa. Zloději a lupiči z řad německého obyvatelstva se nemuseli

²⁹² NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 1655/28.

²⁹³ NA Praha, ZČV, kart. 430, sign. 3072/33.

po útěku potýkat s jazykovou bariérou, mnozí navíc měli za hranicemi příbuzné a známé. Rovněž říšští Němci občas přecházeli hranice do ČSR, aby pašovali různé zboží nebo páchali ozbrojené loupeže. Při pátrání proto museli četníci často spolupracovat s německými kolegy, jak dokládá pár následujících příkladů.

Při obchůzce 20. června 1926 vrchní strážmistr Julius Kirchner z četnické stanice v Mühlbachu zjistil „*od důvěryhodné osoby*“, že Ondřej Jäger, hledaný stanicí ve Třech Sekerách pro pokus loupežné vraždy, se zdržuje u svých příbuzných v bavorském Schirndingu.

Po obdržení této informace se Kirchner vypravil přes státní hranici a v Schirndingu se sešel s tamním bezpečnostním komisařem Leonhardem Freundem, který neprodleně provedl prohlídku údajného Jägerova úkrytu, ovšem bez výsledku. Nabízí se otázka, zda se hledaný zločinec nedoslechl o příchodu československého četníka do obce a neutekl. Kirchner se s nepořízenou vrátil na kmenovou stanici, přičemž v Německu strávil zhruba tři hodiny.

Popsaný případ měl nečekané rozuzlení, jelikož Ondřej Jäger, nyní stíhaný československými i německými úřady, se ještě téhož dne sám přihlásil na chebském policejním komisařství.²⁹⁴

21. března 1927 četničtí strážmistři František Šaroch a Jan Liška II. z Rossbachu překročili státní hranici do Saska, aby zde pátrali po dvojici pachatelů útoku na tkalce Rudolfa Frische. Po úspěšném splnění úkolu se oba četníci téhož dne vrátili.²⁹⁵

Podobných příkladů přeshraniční spolupráce při pronásledování kriminálních bychom přirozeně našli více, například 18. dubna 1927 přepadla trojice lupičů v bavorském Themenreuthu hostinského Josefa Seidla a jeho ženu. Podle šetření německých bezpečnostních orgánů ve Wernersreuthu a československých četníků ze Starého Kynšperka byli za hlavní podezřelé označeni dva českoslovenští občané, třetího muže se nepodařilo identifikovat.

Do vyšetřování se zapojili i pracovníci chebské četnické pátrací stanice, kteří se rozhodli vyslechnout vrchního lesního správce Otto Düllu z Hatzenreuthu v Bavorsku, který byl jedním ze svědků trestného činu. Proto 8. května 1930 strážmistři Antonín Konopáč a Karel Kavka z „pátračky“ v doprovodu štábního strážmistra Karla Kněze ze Starého Kynšperka překročili stanice a společně s velitelem stanice ve Wernersreuthu

²⁹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 352, sign. 7193/26.

²⁹⁵ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 4184/27.

Ondřejem Gerstackerem provedli výslech Dülla, na jehož základě byla zjištěna identita třetího zločince, který, jak se ukázalo, byl synem jednoho z již známých pachatelů.²⁹⁶

Mimo přímou spolupráci při vyšetřování konkrétních případů docházelo v dobách, kdy mezi oběma státy panovaly relativně poklidné poměry, k pokusům o koordinaci činnosti československých a německých pořádkových složek. 11. října 1930 se ve Varnsdorfu konala schůzka zástupců četnictva „s bezpečnostními orgány saskými“, na níž bylo rozhodnuto o uspořádání obdobné porady v lednu následujícího roku v německém Zhořelci (Görlitz).²⁹⁷ Obdobné akce v chebském prostoru nejsou doloženy.

Jeden z dokladů spolupráce a komunikace mezi československými a zahraničními bezpečnostními sbory představuje také zasílání německých pátracích oběžníků, mezi něž patřil kupříkladu *Sächsisches Fahndungsblatt*, jehož doručování četnictvu v pohraničních oblastech občas poněkud vážlo, jak dokládá hlášení plzeňské expozitury Zemskému četnickému velitelství v Praze z 9. září 1927.

Podle zmíněného zdroje mělo být Četnickému oddělení Cheb doručováno 29 kusů každého vydání *Sächsisches Fahndungsblattu*, ve skutečnosti však obvykle docházelo pouhých pět výtisků. Obdobným problémem trpěla rovněž oddělení v Karlových Varech, kam se z dvou desítek objednaných exemplářů dostávaly pouze čtyři, a v Chomutově, kam byly dodávány dva výtisky místo čtrnácti. Nejhorší situace ovšem panovala u mosteckého oddělení, které „*potřebuje 37 výtisků, nedostává však vůbec zmíněného listu*“.

6. října 1927 zemské velitelství rozhodlo, že bude pro pohraniční četnická oddělení ze Saska objednávat 40 výtisků každého vydání místo dosavadních čtyřiaadvaceti. I toto množství se jevilo jako zcela nedostatečné, zřízení Zemského četnického velitelství si uvědomovali, že k pokrytí poptávky by bylo zapotřebí 209 kusů. Takový počet však drážďanský *Landeskriminalamt* (L. K. A.) nebyl schopen dodat.²⁹⁸

Určitý problém vyvstal v souvislosti s eskortami vězňů, předaných československým úřadům z Německa. Přepravu těchto osob původně zajišťovalo chebské policejní komisařství, jemuž výlohy za eskorty hradil Vrchní soud v Praze. V říjnu 1930 však pracovníci komisařství informovali velitele četnické stanice v Chebu, že transport vězňů má být napříště svěřen četnictvu. „*Jelikož jde o dosti nákladné*

²⁹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8294/30.

²⁹⁷ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 15912/30.

²⁹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10353/27, 11933/27.

eskorty, jichž výlohy ani prozatímně ze staničních paušálů hraditi nelze“, zaslali chebsští četníci Zemskému četnickému velitelství dotaz, zda se smějí obrátit na Vrchní soud s prosbou o zaplacení výdajů, což bylo schváleno.²⁹⁹

Kromě kriminálních činů a přestupků četníci vyšetřovali i dopravní nehody, a to nejen na silnicích, ale též na dráze. 12. března 1920 v 6:40 se na žandovském nádraží srazil osobní vlak, jedoucí ve směru od Plzně, se stojícím nákladním vlakem. Tři cestující utrpěli lehká zranění, šest nákladních vagonů bylo zničeno a několik dalších poškozeno. Vyšetřováním se zjistilo, že „srážka byla zaviněna postavením nepravé výhybky“.³⁰⁰

Neopomenutelnou roli v boji s kriminalitou, především ekonomickou, hrála i finanční stráž. Doklady o její činnosti se dochovaly v poněkud útržkovité podobě, která nám umožňuje, zejména pro období dvacátých let, provést jen základní nástin problematiky.

Roku 1921 finanční na Chebsku čelili záplavě německých bankovek,³⁰¹ prověřovali zvěsti o vývozu cenných papírů³⁰² či ilegálním importu textilu. O této i jiné podloudné činnosti informovalo pohraničnické Zemské finanční ředitelství. Někdy se však na pohraniční finanční stráž obraceli i soukromníci, kteří se domnívali, že jejich živnost je ohrožena činností pašeráků. Kupříkladu firma *Christof und Schmidt Eger* zaslala oznámení o údajném pašování gramofonových jehel.³⁰³ 27. listopadu 1922 varoval *Spolek továrníků obuvi* před pašováním bot.³⁰⁴ V průběhu let 1922–1923 se objevily záznamy o pašování čokolády, lihovin a hliníkového zboží.³⁰⁵ Informace o ilegálním dovozu cizího střeliva se nepotvrdily.³⁰⁶

Ne všechno pašování však bylo postihováno. Vrchní strážmistr četnictva Karel Kříž koncem třicátých let vzpomínal, že v prvních letech československé samostatnosti se v okoli Mühlbachu pašovali koně pro potřebu armády, která trpěla nedostatkem tažných zvířat. V úředních pramenech pochopitelně jakákoliv zmínka o podobných případech, pokud k nim skutečně došlo, chybí.³⁰⁷

²⁹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 15404/30.

³⁰⁰ SOKA Cheb, *Četnická stanice Dolní Žandov, pamětní kniha*.

³⁰¹ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–8/11.

³⁰² SOKA Cheb, IFS, sign. 121–8/17.

³⁰³ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9.

³⁰⁴ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/18.

³⁰⁵ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9.

³⁰⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/9,10.

³⁰⁷ NA Praha, ZČV, kart. 1041.

Finanční stráž příležitostně asistovala také u vyšetřování kriminálních případů, které se přímo netýkaly ostrahy hranic a celních záležitostí. Víme například, že inspektor II. třídy finanční stráže Adolf Tykač se během roku 1931 podílel na vyšetřování sedmi trestních případů, nejsou však známy žádné podrobnosti.

Jednu z mála dochovaných zpráv, týkajících se trestné činnosti, představuje zápis o poněkud kuriózním „zločinu veřejného násilí“, spáchaném 22. dubna 1930. Když uvedeného dne dvojice financů vyslychala jistého Vavřince Taubera (ročník 1857), podezřelého z důchodkových přestupků, více než sedmdesátiletý Tauber oba muže fyzicky napadl a financové museli k jeho zadržení vynaložit značné úsilí. Jakým způsobem byl Tauber potrestán, bohužel nevíme.³⁰⁸

Pro období třicátých let máme k dispozici bližší informace o pašování zboží ve sledované oblasti. „Záznam důchodkových přestupků“, vedený v letech 1933–1935 u chebského inspektorátu, eviduje nejrůznější komodity, přičemž ve větší míře se vyskytují jízdní kola, fotoaparáty, umělá sladidla, alkohol, textil, mýdlo, gumové zboží, nádobí, šperky a zapalovače, případně i rádia. Rovněž v nemalé míře docházelo k vývozu valut z ČSR.³⁰⁹ Ačkoliv o podloudné dopravě zapalovačů se v převážné většině odborné literatury nedočteme, jednalo se o dosti rozšířený jev (přínejmenším na Chebsku). Pro vysvětlení tohoto faktu je nutno uvést, že „daň ze zapalovadel“ patřila v meziválečném Československu ke státním monopolům.³¹⁰

Největší známý úlovek padl chebským financům do rukou v říjnu 1934, kdy se podařilo zabavit zásilku šperků v hodnotě přibližně 100 000 Kč.³¹¹ Stejně jako ve většině ostatních evidovaných případů není naneštěstí známo, zda se pašeráci pokoušeli dopravit zboží z ČSR do Německa či naopak.

Obvykle se však pašovalo zboží mnohem menší hodnoty. Co se týče pašeráků, šlo v převážné míře o příslušníky nižších vrstev, jednu z mála výjimek představuje případ z 1. února 1938, kdy pracovníci finanční stráže zadrželi chebského advokáta Bedřicha Zuckermanna a jakéhosi továrníka z Markredwitz, jehož jméno v záznamu je bohužel nečitelné. Této dvojici podloudníků bylo zabaveno zboží v hodnotě 10 395 Kč 50 hal.³¹² O profesionálních zločincích, ilegálně přepravujících zboží přes hranice, se

³⁰⁸ SOkA Cheb, IFS, sign. 13/353.

³⁰⁹ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–3.

³¹⁰ *Deset let Československé republiky. Svazek druhý*, s. 71.

³¹¹ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–3/16.

³¹² SOkA Cheb, IFS, sign. 121–3/15.

v dokumentech chebského inspektorátu dočteme jen výjimečně, jeden z nemnoha případů bude zmíněn níže.

Přestože většinou chybí podrobnější údaje o konkrétních okolnostech zadržení pašeráka či zabavení zásilky, lze z dostupných pramenů usuzovat, že k většině pozastávek došlo přímo na hraničních přechodech a že značnou část zadržených tvořili spíše náhodní pašeráci, zatímco pouze menší část podloudníků byla zadržena při pokusu o ilegální přechod hranice.

Zemské finanční ředitelství průběžně informovalo inspektoráty o zjištěné podloudné činnosti, přičemž se převážně jednalo o informace značně obecného a nepříliš konkrétního charakteru.

Například v květnu roku 1931 bylo chebským financům zasláno upozornění, že v severních Čechách dochází k pašování margarínu.³¹³ Takových zpráv lze najít celou řadu, neboť Zemské finanční ředitelství tato upozornění patrně rozesílalo všem inspektorátům finanční stráže, bez ohledu na to, zda se konkrétní podloudná činnost týkala příslušného inspektorátu.

Výjimečně se ovšem můžeme také setkat s podrobnějšími zprávami Zemského finančního ředitelství, z nichž obzvláště jedna obsahuje velmi konkrétní údaje o podloudné činnosti, která se značně vymyká případům, s nimiž se chebscí financové běžně potýkali. Podle uvedené zprávy se jistý Goldmüntz (Němec či Polák) spolu s E. Engelsovou (Němka s rodiči v Praze), oba z Antverp (50 Rue de l' Orient), podílí na pašování diamantů.³¹⁴ Bohužel neznáme ani původ této informace ani osudy obou podezřelých.

V korespondenci inspektorátu z počátku třicátých let se částečně dochovala pravidelná měsíční hlášení o počtu pozastávek. Nejpodrobnější údaje jsou k dispozici pro rok 1931.

Tabulka 5	Starý Kynšperk	Wies	Mühlbach	Libštejn
leden	6?	2	10	3
únor	–	7	1	3
březen	3	15	4	2
duben	2	12	3	(4)
květen	3	5	5	30

³¹³ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14.

³¹⁴ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14/46.

červen	3	6	12	5
červenec	(4)	8	18	5
srpen	1	9	38	3
září	3	11	13	5
říjen	7	7	3	1
listopad	–	3	5	3
prosinec	–	–	–	–

Poznámka: Udávaný počet pozastávek v oddělení finanční stráže Starý Kynšperk v lednu 1931 je v rozporu se všemi pozdějšími statistikami, které toto oddělení vykazovalo po zbytek roku a podle kterých došlo u tohoto oddělení dohromady za leden a únor ke dvěma pozastávkám. Údaje v závorkách nejsou výslovně uvedeny v hlášeních, ale byly vypočítány ze statistik pozastávek, provedených od začátku roku. (Tyto statistiky tvořily součást měsíčních hlášení.)³¹⁵

Z roku 1931 pochází i služební deník inspektora II. třídy Adolfa Tykače, který v daném roce velel nejprve oddělení v Mühlbachu a poté byl od 11. července přednostou oddělení ve Wiesu.³¹⁶

Tabulka 6	pozastávky	trestní případy
leden	12	0
únor	0	1
březen	2	0
duben	1	1
květen	3	2
červen	10	0
červenec	6	0
srpen	5	1
září	5	1
říjen	4	1
listopad	0	0
prosinec	0	0

³¹⁵ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–14.

³¹⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–15.

V obdobném duchu vyznívají i záznamy dalšího finance, vrchního respicienta Františka Vortela. Vzhledem k tomu, že všechny uvedené statistiky pocházejí z roku 1931 a že pro pozdější období existuje jen málo zpráv o počtu pozastávek, nelze bohužel vyvodit žádné obecnější závěry. (Jediné, co můžeme vypožorovat, je fakt, že onoho roku byla zvýšená intenzita důchodkových přestupků zaznamenána nejprve v lednu a poté v období od května do srpna.)

Je sice k dispozici *Záznam důchodkových přestupků z let 1933–1938*, údaje v něm obsažené však působí poněkud nevěrohodně, navíc není jasné, zda tento dokument zaznamenává všechny pozastávky, k nimž u inspektorátu došlo, nebo jen pozastávky v některých odděleních.

V roce 1933 je evidováno 83 pozastávek, následujícího roku 65 pozastávek, roku 1935 22 pozastávek, v příštích dvou letech po čtyřech pozastávkách a v posledním předválečném roce jen 2 pozastávky.³¹⁷ Značný úbytek zaznamenaných pozastávek od roku 1935 se jeví jako velmi nepravděpodobný. Zdá se, že od roku 1936 byla evidence pozastávek vedena méně pečlivě než dříve, což mohlo být způsobeno tím, že příslušníci finanční stráže v té době museli čelit řadě potíží, způsobených situací v Německu a silícím separatistickým sudetoněmeckým hnutím. Nelze ovšem vyloučit, že zhoršující se kvalita záznamů byla zapříčiněna výměnou přednosta inspektorátu v roce 1935.

Pokud bychom věřili údajům pro období 1933–35 a srovnali je i se statistikami z roku 1931, dalo by se usuzovat na klesající tendenci podloudné činnosti, což by korespondovalo s tehdejšími hospodářským a politickým vývojem (konec hospodářské krize, utužování totalitního režimu v Německu), nicméně z výše uvedených důvodů se zdá, že *Záznam důchodkových přestupků* je nutno brát s určitou rezervou.

O některých celních přestupcích se financové dozvěděli od svých informátorů. Takto získané zprávy (v pramenech uváděné jako „šedy“ či „osvědčení“) se zapisovaly do *Rejstříků tajných udání* a byly (obvykle ještě téhož dne, kdy došlo k udání) předávány Okresnímu finančnímu úřadu v Chebu. Tyto materiály mezi písemnostmi inspektorátu nenajdeme, nicméně máme k dispozici pravidelná hlášení o počtu šed a rejstříků.³¹⁸

Tabulka 7	rejstříky	šedy
------------------	-----------	------

³¹⁷ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–3.

³¹⁸ SOkA Cheb, IFS, sign. 121–4.

1934	7	24
1935	6	17
1. pololetí 1936	4	10
2. pololetí 1936	4	7
1. pololetí 1937	2	6
2. pololetí 1937	2	5
1. pololetí 1938	2	5
2. pololetí 1938	2	3

Z tabulky vyplývá, že počet tajných udání postupně klesal, což mohlo být zaviněno politickým vývojem, v jehož důsledku rostla neochota německých obyvatel pohraničí spolupracovat s československými úřady a zároveň byla finanční stráž stále více zaměstnána přípravami na válku a nezbyval tudíž čas na plnění všech běžných úkolů.

Dochovalo se pouze několik zmínek o využití zpráv od informátorů a jediné udání (psané německy), jehož anonymní autor 7. srpna 1935 oznamoval, že jistý Gustav Leimer z Varnsdorfu údajně propašoval přes státní hranici několik plnicích per.

K použití zbraně proti podloudníkům patrně docházelo dosti zřídka, záznamy v chebském archivu uvádějí dva případy z první poloviny dvacátých let. Podle zápisu z 5. prosince 1922 vrchní strážmistr Wenschub a strážmistr Ečer za blíže nespecifikovaných okolností vypálili několik ran do vzduchu.³¹⁹ O druhém případě použití zbraně máme k dispozici o něco podrobnější informace, naneštěstí chybí přesná datace této události. Příslušník finanční stráže František Sklenář tehdy pronásledoval dvojici podezřelých mužů, z nichž jeden se po Sklenářově výstražném výstřelu zastavil a byl zadržen, zatímco druhý muž unikl. Při následném vyšetřování vyšlo najevo, že se jednalo o pašeráky knih.³²⁰ Bohužel se již nejspíše nepodaří zjistit, zda dotyční muži pašovali knihy výhradně kvůli zisku, nebo zda šlo o zakázanou politickou literaturu.

Nabízí se otázka, jakým způsobem samotní strážci pořádku pohlíželi na kriminalitu. Dá se předpokládat, že závažné a zejména násilné trestné činy byly jejich vyšetřovateli všeobecně odsuzovány, u menších porušení zákona však nelze vyslovovat jednoznačné soudy. Například pan Rudolf Urban mladší, jehož otec ve třicátých letech působil jako velitel četnické stanice v pohraničí (byť ne přímo na Chebsku), vzpomínal,

³¹⁹ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/14.

³²⁰ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/148–149.

že v době všeobecné hospodářské krize někteří četníci projevovali určitý soucit vůči příležitostným pašerákům pocházejícím z chudých poměrů.³²¹ Nedostatek podobných pramenů osobní povahy nám však neumožňuje posoudit, do jaké míry byl podobný způsob uvažování rozšířen.

Povaha pramenů nám neumožňuje podrobněji specifikovat trendy vývoje kriminality ve zkoumaném časoprostoru, lze vyslovit pouze několik základních tezí. Z prostudovaných zdrojů se zdá, že pachatelé obvykle pocházeli z nižších či středních vrstev společnosti a obvykle se jednalo o osoby, trvale žijící na Chebsku nebo v blízkém okolí. K rozšířeným jevům patřilo zejména pašování. Ve zdokumentovaných trestních případech se často jednalo spíše o příležitostné zločince, v menší míře se ale objevovali i „profesionálové“. Ti nezřídka využívali blízkosti státní hranice a střídavě loupili, nebo se skrývali v Československu i Německu. Mimo kriminálních činů, motivovaných vidinou vlastního obohacení či získání jiného prospěchu, docházelo též k různým rvačkám, výtržnostem a jiným násilnostem, v jejichž pozadí patrně nezřídka stál alkohol, k němuž se řada obyvatel sledované oblasti uchýlovala v důsledku těžké ekonomické situace.

³²¹ Záznam z rozhovoru autora a Bc. Zdeňka Skalického s Rudolfem Urbanem mladším v prosinci 2010.

Iredenta

Německý iredentismus patřil k hlavním problémům, s nimiž se československé úřady musely potýkat bezprostředně po vytvoření samostatného státu.

Již 27. října 1918 deklarovali političtí reprezentanti Chebska nezávislost na českých zemích a vyjádřili přání stát se součástí Deutschböhmen, byť existovaly určité spory o to, zda se má oblast v budoucnu přičlenit k Německu, či Rakousku. S chápáním Chebska jako samostatné územní jednotky nesouhlasili zástupci sociální demokracie, kteří prosazovali co nejužší spolupráci všech rakouských Němců.³²² Již den po vyhlášení samostatnosti Československa byla provincie Deutschböhmen, zřízená 21. října, prohlášena za součást Republiky Německé Rakousko.³²³

V oblasti, jež je předmětem našeho zájmu, se poměrně záhy začaly formovat správní a bezpečnostní instituce provincie Deutschböhmen, přičemž Cheb se stal jedním z přirozených center německého iredentismu na západě Čech.³²⁴

31. října zveřejnilo okresní hejtmanství v Chebu zprávu o zřízení provincie Deutschböhmen jakožto součásti Německého Rakouska. Zároveň vešlo v platnost nařízení o ustavení Volkswehru, jemuž velel major Grillmayr. 7. listopadu 1918 přísahali státní zaměstnanci v Chebu věrnost Deutschböhmen.³²⁵

Vojáci české či slovenské národnosti (zejména od 29. zeměbraneckého pluku) postupně opustili Chebsko, aniž by jim v tom někdo bránil. Naopak se postupně vraceli domů odvedenci, pocházející z Chebska. Za pozornost stojí, že mnozí z nich vyměnili staré rakousko-uherské insignie za říšskoněmecké, patrně v očekávání, že se jejich domovina brzy připojí k Německu.³²⁶ V pozdních hodinách 14. listopadu 1918 došlo k návratu vojáků chebského 73. pěšího pluku „*Albrecht Herzog von Württemberg*“ a 6. zeměbraneckého pluku z italské fronty do Chebu.³²⁷

Počátkem listopadu bylo davem civilních obyvatel i vojáků rozkradeno vybavení chebského tábora pro válečné zajatce z východní fronty.³²⁸ Jelikož v reakci na uzavření Brest litevského míru již od srpna 1918 probíhaly repatriace zajatých ruských vojáků

³²² Knoll, Vilém: „*Nie und niemmer*“. *Chebský podzim roku 1918*, s. 3–4.

³²³ Řeháček, Karel: *Cit. d.*, s. 12.

³²⁴ Knoll, Vilém: *Cit. d.*

³²⁵ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 5–6.

³²⁶ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 8.

³²⁷ Černý, Zbyněk – Dostál, Tomáš: *Bolest v kameni*, s. 24 a 29. Pěší pluk 73. byl založen roku 1866 a za války 1866 se proslavil v bojích u Mnichova Hradiště a Jičína. Byl znám pod přezdívkou „*Rudí d'áblové*“ a také pod označením „*Skopčáci*“. 6. zeměbranecký (od roku 1917 střelecký) pluk vznikl v roce 1889 a za bojů v Srbsku roku 1914 si vysloužil pojmenování „*Železná šestka*“.

³²⁸ Černý, Zbyněk – Dostál, Tomáš: *Cit. d.*, s. 44.

zpět do vlasti, není známo, jak velké množství zajatců v táboře v inkriminované době pobývalo.

O situaci na Mariánskolázeňsku tamní četnická kronika udává: „*Zdejší německé obyvatelstvo chovalo se (...) klidně, avšak vyčkávavě, jsouc přesvědčeno, že nový stát se neudrží*“.³²⁹ V Mariánských Lázních byl pár dní po vzniku ČSR zřízen *Volkswehr*, do jehož čela se postavil městský policejní komisař Karl Lorber. Účelem této organizace bylo především „*z pole se vracející vojíny odzbrojovati*“ a „*veřejný pořádek...udržovati*“.³³⁰

Poměry ve sledované oblasti navíc ztěžovala činnost různých polovojenských organizací, zejména takzvaných *Soldatenräte* a *Heimkehrenräte*, proti nimž bezpečnostní složky Deutschböhmen nedokázaly účinně bojovat, což se projevilo především na Ašsku, kde se počátkem listopadu 1918 podařilo skupině navrátilců z fronty ovládnout téměř celý okres.³³¹

Rovněž v Sangerbergu v okrese Mariánské Lázně se ustavilo ozbrojené sdružení vojenských navrátilců s názvem *Soldatenrat*, které odmítlo respektovat autoritu československých bezpečnostních orgánů a provádělo rekvizice u civilních obyvatel. O dalších osudech této organizace se prameny nezmiňují.³³²

Již 2. listopadu 1918 se Národní výbor v Praze zabýval událostmi v Aši, kde došlo k demonstracím a výhrůžkám pracovníkům okresního hejtmanství, kteří se následně obrátili s žádostí o pomoc na Cheb i na Prahu. Člen branného výboru Národního výboru František Udržal se vyjádřil: „*Když se nedovolají ty vrstvy, které volají o pomoc, nás, budou volati o pomoc do říše*“.³³³ Některí účastníci jednání se k ozbrojenému zákroku proti demonstrantům stavěli odmítavě. Proti těmto názorům, prezentovaným zejména Antonínem Němcem, vystoupil Josef Schreiner výrokem: „*Kde se drancuje a plení, musí přijíti branná moc, aby tomu zabránila*“.³³³

Jelikož Československo patřilo k vítězným státům, měla jeho armáda dle směrnic Dohody právo v případě potřeby obsadit strategicky významná místa na území poražených států. Tím bylo možno ospravedlnit vojenské operace v pohraničních oblastech, o jejichž příslušnosti k ČSR zatím nebylo definitivně rozhodnuto.³³⁴

³²⁹ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³³⁰ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³³¹ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 6.

³³² SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³³³ Řeháček, Karel: *Cit. d.*, s. 32.

³³⁴ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 14.

Vojenský zásah prosazovali i představitelé plzeňské samosprávy, kteří si vymohli Udržalův opatrný souhlas s obsazením železniční trati z Plzně do Chebu. Ještě předtím ovšem plzeňské policejní a správní orgány provedly několik intervencí a inspekcí v pohraničních oblastech. Z hlediska zkoumaného tématu je důležitá zejména cesta správce plzeňského policejního komisařství Vladimíra Kráčmara³³⁵ do Mariánských Lázní. Podle Kráčmarových zjištění byla značná část obyvatel mariánskolázeňska pročeskoslovensky orientována.³³⁶

19. listopadu 1918 vyrazila komise Národního výboru v Plzni s podporou vojáků pěšího pluku 35 po chebské železniční trati. Po poklidném záboru Stříbra oddíl kolem poledne dorazil do Mariánských Lázní. Na tamním nádraží se vojáci zmocnili právě dorazivšího vlaku z Chebu, který vezl zbraně pro *Volkswehr*. Okresní hejtman JUDr. Adolf Lehrmann se zavázal respektovat pokyny pražských úřadů, ale prozatím odmítl složit úřední slib.³³⁷

V průběhu jednání československých představitelů s Lehmannem se před budovou hejtmanství shromáždil dav místních Němců, z jejichž řad byla vybrána deputace, která požadovala okamžitý odchod vojska a navrácení zabavené výzbroje *Volkswehru*. Po telefonické konzultaci s pražským místodržitelstvím plzeňští delegáti souhlasili se stažením vojska, jehož počet (130 mužů) by v případě nepokojů byl stejně nedostačující.³³⁸

K vojenskému zajištění Chebska došlo až během prosince, nicméně již předtím obyvatelé Chebu a okolí zažili jedno setkání s československou brannou mocí, když 11. listopadu 1918 československý oddíl, částečně tvořený bývalými rakousko-uherskými námořníky českého původu, zabral chebské vojenské letiště, zajistil přelet tamních letadel do vnitrozemí a poté se opět stáhl.³³⁹

Obsazení letiště přirozeně vedlo k prohloubení napětí. Když se krátce poté přes Cheb vracel z fronty dělostřelecký pluk, složený převážně z Čechů, byl na tamním nádraží odzbrojen. V posledních dnech před obsazením Chebu československými jednotkami značně polevila orientace tamních politiků na Rakousko a naopak vzrostla snaha o navázání spolupráce s Německem, které bylo vzhledem ke geografickým

³³⁵ Blíže k této významné osobnosti československého bezpečnostního aparátu viz Herajt, Tomáš: *Historie policie 1918–1945. Policejní ředitelství v Plzni*.

³³⁶ Řeháček, Karel: *Cit. d.*, s. 32.

³³⁷ Řeháček, Karel: *Cit. d.*, s. 35.

³³⁸ Řeháček, Karel: *Cit. d.*, s. 35.

³³⁹ Knoll, Vilém: *Cit. d.*

podmínkám spíše schopno poskytnout pomoc v případě otevřeného ozbrojeného střetu.³⁴⁰

8. prosince 1918 dorazil do Mariánských Lázní vojenský oddíl pod vedením podplukovníka Slezáčka.³⁴¹ O dva dny později ve městě proběhla schůzka zástupců chebské samosprávy se Slezáčkem, který oznámil, že na základě příkazů z Prahy hodlá obsadit Chebsko, přičemž tento postup byl oficiálně zdůvodněn obavami z šíření bolševismu v regionu. Následovala další jednání, načež 16. prosince do Chebu vstoupily československé jednotky. Hned dalšího dne přišly na řadu Františkovy Lázně a 22. prosince Aš.³⁴²

V následujících měsících armáda asistovala při střežení státních hranic. 8. ledna 1919 došlo k incidentu, když dvanáctičlenná hlídka pěšího pluku 35 omylem překročila hranice, načež byla zadržena a odzbrojena německými orgány.³⁴³ 22. dubna 1919 došlo k vystřídání vojenských hlídek pěšího pluku 35 příslušníky 22. a 33. praporu československé domobrany z Itálie.³⁴⁴ Mezitím docházelo k pozvolnému posilování četnictva a zřizování nových stanic. K prvním z nich patřila četnická stanice v Milíkově, ustavená k 1. listopadu 1918.

Někteří četníci v pohraničí zachovávali v prvních popřevratových týdnech určitý vyčkávací a obojaký postoj – plnili příkazy úřadů Deutschböhmen, ale zároveň udržovali komunikaci s Plzní či Prahou a deklarovali svou loajalitu Československu.³⁴⁵

V prvních měsících existence republiky docházelo u četnictva k určitým zmatkům, jak dosvědčuje případ, kdy se Zemské četnické velitelství Praha dotazovalo Četnického oddělení Cheb na čtveřici četníků na zkoušku údajně sloužících u řečeného oddělení. V Chebu však ani o jednom z těchto mužů nebylo nic známo. Veliteli oddělení nezbylo, než požádat o sdělení „*dat, pod kterými tito muži k zdejšímu velitelství přijati byli*“. Hlášení o této záležitosti bylo vyhotoveno dvojjazyčně.³⁴⁶

Iredentistická agitace v pohraničí pokračovala. V Tachově tamní právní zástupce JUDr. Josef Pergner rozeslal do několika okolních obcí jakési podpisové archy, „*na kterých se obyvatelstvo německé národnosti za účelem projevení příslušnosti k německému národu podepsalo*“.

³⁴⁰ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 11.

³⁴¹ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³⁴² Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 12–13.

³⁴³ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³⁴⁴ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³⁴⁵ Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 5.

³⁴⁶ NA Praha, ZČV, kart. 286.

Z dokumentů bohužel nevysvítá, kdy přesně k tomu došlo, ale s největší pravděpodobností se tak muselo stát v prvních týdnech po vzniku ČSR, jelikož podle pozdějších četnických záznamů se Pergner již v průběhu listopadu 1918 dostal do rozporu s „radikální stranou“ (zřejmě s velkoněmeckými radikály) a stáhl se z veřejného života. Později spolupracoval se státními orgány při kolkování rakousko-uherských bankovek československými kolky, tachovští četníci se však netajili pochybami o Pergnerově spolehlivosti.³⁴⁷

Celkově se však prvních z měsíců existence republiky pro zkoumanou oblast dochovalo poměrně malé množství zpráv o národnostních či politických nepokojích. Z jiných pohraničních regionů v Čechách, jako z Liberecka, Ústecka a Kadaňska, přicházelo na Zemské četnické velitelství výrazně vyšší množství informací o různých incidentech.³⁴⁸ Četnická oddělení v Chebu a Mariánských Lázních však s Prahou obvykle komunikovala o podstatně banálnějších záležitostech, jako bylo například udělení dovolené okresnímu četnickému inspektoru Františku Müllerovi z Lokte v prosinci 1919.³⁴⁹

Absenci záznamů o konfliktech by si badatel mohl vyložit tak, že na Chebsku panovala klidnější a stabilnější situace než v jiných částech pohraničí, svou úlohu zde ale patrně sehrála i skutečnost, že velitelské funkce v regionu, jenž je předmětem tohoto výzkumu, zastávali převážně četníci německé národnosti, kteří se kvůli neznalosti češtiny (a dost možná i v důsledku skepse či averze vůči novému státu) omezovali jen na vedení nejnужnější agendy.

Vzhledem k tomu, že většina dělníků v oblasti byla rozeseta v různých drobných venkovských továrnách či dolech, se komunistické hnutí na Chebsku patrně rozvíjelo pomaleji než ve větších průmyslových centrech. I tak nelze pochybovat o tom, že v západním výběžku Československa panovalo nezanedbatelné sociální i nacionální napětí, jak se lze přesvědčit z celé řady zdrojů.

Pro nepočtená četnická hlášení o incidentech politického rázu na Chebsku z prvních popřevratových měsíců je charakteristický věcný a střízlivý tón. Autoři relací se převážně omezují na popis daného problému a zdržují se subjektivního hodnocení. Nenajdeme zde osočování „vlastizrádců“ ani apely na obranu národní myšlenky, jež se v oné době poměrně běžně objevují v řadě četnických zpráv z jiných regionů.

³⁴⁷ NA Praha, ZČV, kart. 286.

³⁴⁸ NA Praha, ZČV, kart. 87, 88.

³⁴⁹ NA Praha, ZČV, kart. 88.

Na 4. března 1919 byly plánovány volby do rakouského parlamentu. 2. března 1919 byla „všem oddělením a okresním četn. velitelstvím v německém území“ zaslána zpráva Zemského četnického velitelství, která s odvoláním na informace z Presidia Zemského místodržitelství oznamovala, že němečtí sociální demokraté připravují na 4. březen „veliké projevy na oslavu zasedání něm. rakouského shromáždění“. Hrozilo, že k určitým nepokojům může dojít již 3. března, což se nakonec skutečně stalo. Okresní četnická velitelství dostala poněkud fádňě formulovaný pokyn provést „nutná opatření k udržení klidu a pořádku“.³⁵⁰

V řadě pohraničních měst 4. března německé obyvatelstvo uspořádalo manifestace, kterými chtělo dát najevo svou přináležitost k Rakousku. Na několika místech došlo ke střetům demonstrantů s československými ozbrojenými silami. Tyto potyčky si vyžádaly celkem 53 obětí, z toho dvě v Chebu.³⁵¹

Tyto události pouze zdůraznily nutnost redukce počtu střelných zbraní, které po nedávné válce kolovaly mezi obyvatelstvem. 13. března 1919 chebské okresní hejtmanství nařídilo všem civilistům, aby do dvou dnů odevzdali veškeré palné zbraně.³⁵² V průběhu května se četnictvo podílelo na domovních prohlídkách, jejichž účelem bylo zabavení ilegálně držných zbraní.³⁵³

Mezi potenciální nepřátele mladého státu pochopitelně patřili mimo jiné i bývalí příslušníci rakousko-uherské armády německé národnosti. Proto nepřekvapí, že československý bezpečnostní aparát zejména v prvních letech samostatnosti monitoroval činnost sudetoněmeckých organizací vojenských vysloužilců.

Kupříkladu 2. března 1919 četnictvo v Litoměřicích vypracovalo zprávu pro Zemské četnické velitelství, podle níž příslušníci sdružení *Militärgagistenverband* a spolku bývalých c. k. dělesloužících poddůstojníků udržují styky s exilovými orgány bývalé provincie *Deutschböhmen*, konkrétně s *Deutschböhmische Landesregierung* a *Landesbafahlshäber für Deutschböhmen*. Obě uvedené instituce sídlily ve Vídni, přičemž v čele posledně uvedené stál podmaršálek Goldbach.

Zmíněné veteránské spolky měly své pobočky i v Chebu, organizace dělesloužících poddůstojníků navíc fungovala i v Plané u Mariánských Lázní. O aktivitách těchto regionálních poboček a o reakci četnictva na ně však chybí

³⁵⁰ NA Praha, ZČV, kart. 87.

³⁵¹ Topinka, Jirí: *Cit. d.*, s. 33. V Chebu při střetu s ozbrojenými složkami zahynula jistá Markéta Teindlová a „kandidát učitelství“ Josef Christl. Student Herbert Pattig byl raněn. Viz Harna, Josef – Šebek, Jaroslav: *Cit. d.*, s. 85

³⁵² Knoll, Vilém: *Cit. d.*, s. 15.

³⁵³ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

podrobnější zprávy. Na Ústecku a Děčínsku podle výše citovaného hlášení z Litoměřic vznikla i organizace finančních zřízenců německé národnosti, „*pravděpodobně s velezrádnou tendencí*“.³⁵⁴

K potenciálním hrozbám patřily i emigrantské polovojenské oddíly sudetských Němců, které se formovaly v Německu a Rakousku. Jednalo se mimo jiné o takzvanou Bílou gardu (*Weisse Garde*).

Již 28. ledna 1919 podalo chebské četnické oddělení Zemskému četnickému velitelství zprávu o činnosti Bílé gardy ve svém obvodu. Podle německy psaného hlášení v prosinci předchozího roku „*v místním klášteře*“ („*im hiesigen Kloster*“) – bohužel není uvedeno, o jaký klášter se jednalo – působila verbovací kancelář („*Werbekanzlei*“) Bílé gardy. V čele místního uskupení této paramilitární organizace v Chebu stál jistý podplukovník („*Oberstleutnant*“) Mayer, který se s oddílem svých mužů neúspěšně pokusil o noční přepad zeměbraneckých kasáren.

Po uvedeném incidentu byla činnost Bílé gardy v Chebu a okolí silně utlumena. Místní tisk dokonce celou událost bagatelizoval a označoval ji jako důsledek svévolného jednání jakéhosi mladého důstojníka a jeho milenky. Podle četnického vyšetřování však v pozadí stáli aššití podnikatelé, kteří Mayera a jeho společníky finančně podporovali. V hlášení o případu bylo dále uvedeno, že k významným příslušníkům Bílé gardy na Chebsku patřili kromě Mayera ještě poručík („*Leutnant*“) Mages a štábní šikovatel („*Stabsfeldwebel*“) Bäuml.³⁵⁵

Na Liberecku kolovaly počátkem února 1919 zvěsti, podle nichž se v rámci 9. sboru německé armády formovaly oddíly sudetoněmeckých emigrantů. Plat těchto dobrovolníků údajně činil šest marek denně a stravné. Československé četnictvo předpokládalo, „*že tvoření těchto legií se zprávami o verbování bílé gardy pro Vídeň souvisí*“.³⁵⁶

Další hrozbu představovali špioni, sabotéři a agitátoři. V polovině ledna 1919 získalo Zemské četnické velitelství Praha důvěrnou zprávu, podle níž *přijíždí z Vídně – a to i se zajižd'kou přes Slovensko/ více osob penězi opatřených, aby v naší republice prováděli (sic!) politickou agitaci*“.³⁵⁷

³⁵⁴ NA Praha, ZČV, kart. 87.

³⁵⁵ NA Praha, ZČV, kart. 87.

³⁵⁶ NA Praha, ZČV, kart. 87.

³⁵⁷ NA Praha, ZČV, kart. 87.

Počátkem léta 1919 se na Chebsku podařilo zachytit stopu rozsáhlé výzvědné sítě. Následovalo vyšetřování, jehož výsledek shrnulo „přísně důvěrné“ a „velmi nutné“ memorandum Ministerstva národní obrany z 13. července 1919.

Špionážní síť byla podle dostupných informací řízena z Vídně a Drážďan (Dresden) a k jejím příslušníkům patřili především bývalí důstojníci a dělesloužící poddůstojníci rakousko-uherské armády německé národnosti. Jako „zvláště podezřelí“ se jeví členové veteránských sdružení *Berufsmilitärgagistenverband* a *Verband der Berufsunteroffiziere*. Výzvědná agentura zatím patrně působila jen v oblasti *Deutschböhmen* (jak dále uvidíme, tímto termínem autor zprávy neoznačoval pouze území někdejší stejnojmenné provincie, ale celou oblast bývalých německých provincií v ČSR), nicméně „zdá se pravděpodobným, že byly neb budou podniknuty kroky, by byla rozšířena též na ostatní Němci obývané území našeho státu“.³⁵⁸

Ústředna organizace se nazývala *Oberkommando für Deutschböhmen* (též *Deutschböhmisches Oberkommando*) a sídlila ve Vídni, na adrese jistého doktora Viktora Pitschmanna v Pfeilgasse 71. „Hlavní středisko pro Čechy (*Deutschböhmen*) v Drážďanech“ vedl bývalý c. k. nadporučík inženýr Tengl. V čele pobočky pro severní Moravu a Slezsko, tedy pro oblast *Sudetenlandu*, stáli zubní lékař Blaha a nadporučík Müller v Hlucholazích. Sekci pro *Deutschsüdmähren* řídil jakýsi Teufel či Taufel z Retzu.

Pod drážďanskou ústřednu, označovanou jako Německo–česká pomocná kancelář (*Deutschböhmisches Hilfsbureau*), spadala Západní a Východní ústředna v Aue a v Žitavě, přičemž každá z těchto centrál měla pod sebou dvě župy (*Kreisleitungen*). Západní ústředně podléhala chebská a chomutovská župa, Žitava měla na starost Litoměřice a Liberec. Z hlediska tohoto výzkumu je zajisté nejpodstatnější chebská župa. Ta se dělila na čtyři podžupy (*Unterkreise*) se sídly v Chebu, Karlových Varech, Mariánských Lázních a Stříbře. Podžupy se dále členily na skupiny (*Gruppen*), obce (*Gemeinden*) a desítky (*Zehnerschaften*).³⁵⁹

Příslušníci desítek byli rozděleni do dvou tříd (*Klasse*). První, s kódovým označením „alfa“, tvořili „ti, kteří se zaváží na výzvu překročiti na určitých místech hranice a odebrati se na určená místa (*Sammelorte*)“. Členové třídy „beta“ měli

³⁵⁸ NA Praha, ZČV, kart. 88. Částečné znění dokumentu je dostupné též v edici: Harna, Josef – Šebek, Jaroslav: *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918–1920*, s. 137–138. Editoři ovšem využili exemplář uložený ve fondu Presidia Ministerstva vnitra a nezahrnuli do edice nákres struktury špionážní sítě, jenž obsahuje podrobnější informace než samotná textová část.

³⁵⁹ NA Praha, ZČV, kart. 88.

povinnost „*vykonávati v čas potřeby ve vnitrozemí jakoukoliv vojenskou službu*“. Jednalo se především o osoby, které z různých důvodů nemohly v případě nutnosti odejít za hranice.

Ze tříd „*beta*“ měli být vyčleněny přepadové oddíly (*Putschtruppen*), jednotky vybavené výbušninami (*Sprengmittelpatrouillen*), spojky (*Verbindungen*) a telefonisté.

Pro organizaci byla dle dosavadních zjištění charakteristická „*přísná disciplína*“ a pevná hierarchie. Vídeňskou centrálu řídil *Hauptleiter*, jenž měl k dispozici zpravodajského důstojníka, čtyři kurýry a technického referenta, „*jakož i zbraně, municie a hlídky vyzbrojené třaskavinami*“. Vedení všech nižších organizačních uskupení od župy níže tvořili čtyři muži, konkrétně místně příslušní velitelé tříd „*alfa*“ a „*beta*“ a jejich zástupci. Každý regionální vedoucí pracovník používal krycí jméno, k němuž připojoval název svého působiště, například „*Mayer – Rumburg*“. Členové organizace užívali při vzájemném styku hesla, z nichž jedno znělo „*Lieber Tod als Knecht*“. (Raději smrt než otroctví.)³⁶⁰

Hesla byla předávána pouze ústně, stejně jako jiné důležité údaje. Funkcionáři organizace nesměli z konspiračních důvodů pořizovat seznamy spolupracovníků. Pro členy sítě i pro různé vybavení existovala kódová označení, například *Obsthändler* pro velitele desítky, *Obstsack* pro desítku, *Kilo* pro řadového příslušníka, *Klammer* pro kulomet, *Mauerhacken* pro pušku, *Schraube* pro nábojový pás, *Negel* pro patronu, *Packet Nägel* pro bednu munice, *Zement* pro výbušninu atd.

Zpravodajská síť byla organizována následovně. Na strategických místech, nazývaných *Hauptpunkte*, zpravodajský referent po dohodě s hlavním vůdcem zakládal tajné kanceláře (*Konfidentenstellen*), a to „*netoliko na zněmčeném území, ale i v přiléhajících, ústřednou mu přidělených krajinách. Zprávy zasílá ústředně týdně*“. O opatrování, uložení a evidenci zbraní se staral zvláštní pověřenec. K financování celé organizace podle výsledků vyšetřování sloužil mimo jiné zisk z „*pašování jedno a dvoukorunových bankovek a silně zdaněných předmětů*“.³⁶¹

Činnost vídeňské ústředny, nazývané též „*Geschäftsstelle*“, měla pochopitelně nejen vojenský a zpravodajský, ale též politický rozměr. Její vedení udržovalo kontakty se zástupci německých politických stran a chystalo se zahájit propagační a diplomatickou aktivitu v cizině, aby zajistila sudetoněmeckým iredentistům zahraniční podporu. Organizace též využívala tisk, „*aby objasnil novinám německých provincií,*

³⁶⁰ NA Praha, ZČV, kart. 88.

³⁶¹ NA Praha, ZČV, kart. 88.

*hraničících s naším státem těžké postavení a svízelné poměry, v nichž státní čs. příslušníci německé národnosti žijí a získal tím i sousedící obyvatelstvo německé říše pro jejich úsilí na získání samostatnosti“.*³⁶²

Ministerstvo národní obrany předpokládalo, že výzvědná síť spolupracuje s tajnými spolky německých studentů, jejichž činnost bezpečnostní složky již nějaký čas monitorovaly. Zatčení spolupracovníci špionážní agentury měli být policií a četnictvem předáváni k vyslechnutí vojenským orgánům.³⁶³

Z uvedeného memoranda se nelze dozvědět nic bližšího o zdroji, z něhož citované informace pocházely. Je pouze zmíněno, že údaje pochází od vojenské policie z Chebska.

Více podrobností lze nalézt v německy psaném hlášení Okresního četnického velitelství v Chebu z 1. srpna 1919. Jeho autor v reakci na zprávy došlé z Prahy (jejichž přesný obsah není znám) zpochybňuje tvrzení, že chebská vojenská policie zadržela 30. června poblíž Neuengrünü u Aše dva bývalé rakousko-uherské důstojníky, Leopolda Nitscheho a Heinricha Baumgärtnera. Oba muže prý ve skutečnosti dopadli četníci z Vildštejna, nadstrážmistr II. třídy Martin Ertl a strážmistr Leopold Eisert.

Při vyšetřování se ukázalo, že Nitsche, u něhož se mimo jiné našla vojenská pistole, pracoval jako kurýr pro německou iredentistickou emigraci, přičemž příležitostně využíval Baumgärtnera jako svého pomocníka. Na základě dopisů, jež četníci objevili u zatčených, se podařilo částečně rekonstruovat strukturu iredentistické výzvědné sítě.³⁶⁴

Zprávy o špionážní a propagandistické činnosti německé emigrace přicházely i z řady dalších zdrojů. Koncem července 1919 získalo Presidium Zemské vlády slezské informaci, že v drážďanském domě, v pramenech označovaném jako „*Kaiserhof Stadt Wien*“, v ulici Am Markt 12 sídlí centrála organizace *Hilfstelle für das Sudetenland und Deutschböhmen*. V Pragergasse 33 se nacházela pobočka s názvem „*Schutzstelle für deutschböhmisches Flüchtlinge*“, která se zabývá „*verbováním do německo–rakouských legií*“. V čele tohoto uskupení stál sekretář Reiman. Celá *Hilfstelle* měla podle dostupných zdrojů podléhat vídeňské *Deutschböhmisches Landesregierung* a údajně byla financována rakouskou vládou.³⁶⁵

³⁶² NA Praha, ZČV, kart. 88.

³⁶³ NA Praha, ZČV, kart. 88.

³⁶⁴ Harna, Josef – Šebek, Jaroslav: *Cit. d.*, s. 146–147.

³⁶⁵ Harna, Josef – Šebek, Jaroslav: *Cit. d.*

Pozoruhodným a spíše okrajovým jevem je propojení německého iredentismu a komunismu. 4. dubna 1919 Presidium zemské správy politické v Praze rozeslalo oběžník, že „*podle časopiseckých zpráv*“ byly v národnostně smíšených pohraničních oblastech šířeny letáky, jejichž vydavatelem byla „*Komunistická strana v Deutschböhmen*“. V letáčích mimo jiné stálo, že „*hlavy největších lumpů, Kramáře a Masaryka musí padnouti*“ a že „*komunistické Velkoněmecko*“ s pomocí ruských bolševiků brzy zahájí válku proti Francii.³⁶⁶

Zůstává otázkou, jak přesně stanovit konec první vlny německého iredentismu v Československu. Za určitý mezník lze považovat podepsání mírových smluv s Německem a Rakouskem, které definitivně stanovily hranice nově vzniknuvšího státu a pohřbily naděje na brzké odtržení německých provincií od ČSR. Z pramenů však zřetelně vyplývá, že i po uzavření dohod ve Versailles (jejíž ratifikaci předcházely fámy o plánovaném německém vpádu na Chebsko)³⁶⁷ a Saint–Germain v pohraničí nadále docházelo k ostrým národnostním střetům.

Další ránu iredentistickým snahám zasadil krach pokusu o restauraci Karla Habsburského na uherský trůn, ani tuto událost však nemůžeme jednoznačně označit za definitivní konec sudetoněmecké iredenty. Úpadek protičeskoslovenského odporu v pohraničních územích byl spíše postupným jevem, který pozvolna probíhal od poloviny roku 1919 zhruba do období let 1922–1923, kdy se poměry v národnostně smíšených oblastech do značné míry stabilizovaly.

5. srpna 1919 bylo Zemské četnické velitelství informováno z Mostu, že koncem předchozího měsíce německá armáda propustila řadu československých Němců, kteří sloužili v jejich řadách.³⁶⁸ Jeden z nich, Karel Schacherl z Teplic, který od března do července 1919 působil u německého letectva, se přihlásil na československém konzulátu v Drážďanech, načež byl odeslán do Podmokel, kde jej převzala vojenská policie.

Při výslechu u Okresního četnického velitelství Teplice uvedl, že mnozí propuštění sudetoněmečtí legionáři, jak byli označováni, se obávají návratu do Československa, kde jim hrozí soudní stíhání. Část z nich se sdružuje do zlodějských tlup, „*takže věznice s takovýmito legionáři v Německu prý přeplněny jsou*“. Velitel

³⁶⁶ NA Praha, ZČV, kart. 291.

³⁶⁷ NA Praha, ZČV, kart. 1041. Podle pozdějšího tvrzení četníka Karla Kříže tehdy byly v regionu podmínovány mosty a četníci dostali příkaz v případě války žádat o posily z Plzně, jelikož chebská vojenská posádka byla početně slabá.

³⁶⁸ Důvodem tohoto propuštění byla výrazná regulace početních stavů německých ozbrojených sil na základě rozhodnutí mírové konference.

mosteckého oddělení proto doporučil, „by všechny pohraniční kontrolní stanice a pohraniční hlídky na toto nebezpečí upozorněni (sic!) byly“.³⁶⁹

Přelom let 1919–1920 poskytoval určitou naději na zklidnění situace v pohraničí, nicméně realita byla jiná. V dubnu 1920 vypukly v Chebu a na dalších místech nepokoje, způsobené špatnou zásobovací situací. Městští policisté nedokázali sami zabránit drancování obchodů, pročež byla vyžádána nejprve asistence četnictva a poté i zákrok armády.³⁷⁰

Později téhož roku došlo v Chebu k dalšímu incidentu. Po konfrontaci skupiny německých aktivistů s několika vojáky před sochou císaře Josefa II.³⁷¹ na Tržním náměstí, načež se mezi příslušníky chebské vojenské posádky zrodil plán na demonstrativní likvidaci pomníku. K té došlo v noci na 14. listopad 1920 a údajně se na ní podílelo zhruba 250 vojáků pěšího pluku 33.

Tato událost měla za následek revoltu místních Němců. Během pouličních bojů byly kromě palných zbraní použity dokonce i ruční granáty. Nepokoje se přenesly i do Aše, kde si vyžádaly tři lidské životy.³⁷² Spolu s obdobnými incidenty v Teplicích, které byly rovněž vyvolány stržením tamního pomníku Josefa II., vyvolaly tyto události vlnu protiněmeckých demonstrací v Praze, Brně a na dalších místech.³⁷³

Ani v jiných pohraničních regionech nepanoval klid. Koncem září 1920 kolovaly v obvodu Četnického oddělení Litoměřice „pověsti o brzkém násilném prohlášení autonomie t. zv. *Deutschböhmen*“, k němuž mělo dojít 16. října.³⁷⁴ 22. ledna následujícího roku byl z Trutnovska hlášen případ „pašování válečného materiálu z Německa do čs. republiky“.³⁷⁵

O vypjatosti tehdejších poměrů a obavách z nepokojů mezi německým obyvatelstvem svědčí mimo jiné skutečnost, že si rada Ulm, přednosta Okresní správy politické v Aši, v roce 1920 vyžádal jednoho četníka, který jej denně eskortoval z domova do úřadu a zpět. Zůstává otázkou, do jaké míry bylo toto opatření účelné, jelikož jediný četník by Ulma jen stěží ochránil před davem rozvášněných Němců, navíc

³⁶⁹ NA Praha, ZČV, kart. 88.

³⁷⁰ Topinka, Jiří: *Cit. d.*, s. 33.

³⁷¹ Sochy tohoto císaře se v prvních letech stávaly častým terčem útoků českých nacionalistů. Příčinu lze spatřovat v tom, že v době vyhrocených národnostních třenic v závěru 19. století Němci nezřídka zdůrazňovali Josefovu germanizační politiku, což přirozeně příliš neprospělo reputaci dotyčného panovníka v očích Čechů.

³⁷² Topinka, Jiří: *Cit. d.*, s. 33–34.

³⁷³ Blíže viz Peroutka, Ferdinand: *Budování státu III*, s. 1280–1301.

³⁷⁴ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 815/20.

³⁷⁵ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 119.

se dá předpokládat, že takové chování příliš neprospělo Ulmově reputaci u místních obyvatel.

Jak se na Ulmovo chování dívali samotní četníci, dobové prameny výslovně neuvádějí, ale na základě určitých indicií můžeme předpokládat, že mezi strážci zákona byl rozšířen názor, že si pan rada počíná až příliš opatrně. Ještě na jaře 1927 velitel Četnického oddělení Cheb připomněl v jedné ze svých relací výše popsanou příhodu, již považoval za doklad Ulmovy přehnané vystrašenosti.³⁷⁶

Politickou reprezentaci i představitele bezpečnostního aparátu stále znepokojovala vidina dalšího konfliktu s Německem. Všechny informace o pohybech německých ozbrojených sil poblíž státních hranic byly monitorovány. 12. března 1921 hlásil ašský okresní velitel nadporučík Günzel do Prahy, že téhož dne ráno nad Aší přelétla tři německá vojenská letadla, z nichž dvě potom zamířila směrem do Saska a jedno do Bavorska. Podle autora relace šlo nejspíše o reakci na kolující fámy o zamýšlené československé mobilizaci proti Německu.³⁷⁷ Na přelomu dubna a května 1921 byly československé úřady na Liberecku znepokojeny soustředěním německých vojsk v blízkosti hranic.³⁷⁸ Počátkem února 1923 četnická stanice v Markhausenu informovala Zemské četnické velitelství, že v Klingenthalu v Sasku proběhl lyžařský kurz „*německé říšské obrany*“, jehož se zúčastnilo přibližně dvacet mužů.³⁷⁹

O tom, že se během první poloviny dvacátých let nadále počítalo s možností ozbrojeného střetu s Německem, svědčí i skutečnost, že v rámci bojového cvičení při četnickém lyžařském kurzu v Železné Rudě roku 1924 frekventanti mimo jiné nacvičovali provedení bezpečnostních opatření pro případ útoku bavorské armády.³⁸⁰

Mimo německých iredentistických snah bylo třeba čelit i velkomad'arským tendencím. V listopadu 1920 získalo četnictvo zprávy o skupině bývalých maďarských důstojníků, kteří udržovali styky s výzvědnými a sabotážními organizacemi v Polsku a kteří patrně v blízké době hodlají cestovat přes československé území do Polska. Část z nich údajně měla jet oklikou přes Mariánské Lázně.³⁸¹

V inkriminované době došlo ve zkoumaném regionu k řadě drobných nacionálně motivovaných konfliktů, jejichž vyšetřováním se zabývalo četnictvo. 29. února 1920 probíhala v hostinci Kristiana Flagera v Niederreuthu (Dolní Paseky) taneční zábava,

³⁷⁶ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 5775/27.

³⁷⁷ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 313.

³⁷⁸ NA Praha, ZČV, kart. 90.

³⁷⁹ NA Praha, ZČV, kart. 329.

³⁸⁰ Skořepa, Miloš: *Lyžařské kursy četnictva*, s. 111.

³⁸¹ NA Praha, ZČV, kart. 89, sign. 1017.

v jejímž průběhu se strhla rvačka. Osm vojáků 42. domobraneckého praporu pohraniční stráže, kteří byli přítomni, si došlo pro pušky, s nimiž se poté vrátili do sálu a napadli účastníky rvačky.

Hostinský poslal několik mladíků na četnickou stanici pro pomoc. Strážmistr Václav Mráz a četník na zkoušku Václav Blažek okamžitě zamířili do hostince, kam však dorazili až po odchodu vojáků. Na místě činu se nacházelo větší množství rozbitého nádobí a poškozeného nábytku. V kuchyňském okně chyběla jedna tabule, zničená při útěku hostů před vojáky. Kromě toho byla na místě nalezena jedna patrona.

Škoda způsobená při rvačce byla vyčíslena na 168 korun a 59 haléřů. Zprávu o incidentu četnictvo zaslalo vojenskému zastupitelství v Plzni, posádkovému velitelství v Aši a Okresní správě politické tamtéž.³⁸²

Vyšetřováním se podařilo zjistit, že jeden z vojáků, desátník František Zdeněk, toho večera tančil s jistou Lisettou Huscherovou. Během čekání na další tanec se Zdeněk své tanečnice na cosi česky zeptal. Jelikož tázaná nerozuměla, odpověděla pouze „*Ja*“, jelikož „*prý si myslela, že jest lépe říci ja než-li né*“. Huscherová desátníka zřejmě nevědomky urazila, jelikož dotyčný ji vzápětí udeřil. Synovec hostinského Ota Flager se pokusil Zdeněka zpacifikovat, načež vypukla rvačka.

Po odchodu vojáků prý v hostinci nastal klid, avšak pouze do doby, než se tito vrátili se zbraněmi. Následovala strkanice a útěk většiny přítomných. Když se hudebníci pokusili opustit sál, byli ozbrojenými vojáky přinuceni pokračovat v hraní.

Den po incidentu strážmistr Václav Mráz vyslechl zúčastněné vojáky. Ti se hájili tím, že se při návratu do hostince chtěli zmocnit Oty Flagera, kterého považovali za původce konfliktu. Když se ostatní přítomní Flagera zastali, následovala potyčka. František Zdeněk vypověděl, že s ním Lisetta Huscherová odmítla tancovat, pročež do ní v rozčilení strčil a následně byl napaden Otou Flagerem. Dále bylo zjištěno, že vojín Koutný fyzicky inzultoval hostinského a vojín Šebek vyhrožoval kapelníkovi. Jaké tresty v této záležitosti padly, dokumenty neudávají.³⁸³

V březnu 1921 (přesný den se pozdějším vyšetřováním nepodařilo zjistit) navštívili hostinec Emanuela Lausmana v Kraslicích dva železničáři české národnosti,

³⁸² NA Praha, ZČV, kart. 300.

³⁸³ Údajné konfliktní a radikální chování vojáků kritizovali četníci i v dalších případech, například vrchní strážmistr Karel Kříž později vzpomínal, že po zastřelení vojína 35. pluku německou pohraniční hlídkou u Mühlbachu v červnu 1919 byli němečtí civilisté zhrozeni výrokem příslušníků československých domobraneckých jednotek z Itálie, kteří slibovali za každého padlého Čecha zastřelit deset Němců. NA Praha, ZČV, kart. 1041

Rudolf Roubal a Václav Holub. Oba měli na šatech připnuty sokolské odznaky a hovořili mezi sebou česky. Jeden z návštěvníků podniku je vyzval, aby s ohledem na převahu Němců v místnosti mluvili buďto německy, nebo se alespoň nebavili česky tak hlasitě. Oba Češi poté raději zaplatili a odešli, aniž by o záležitosti informovali četnictvo. To se o případu zprostředkovaně dozvědělo až 22. května. O průběhu a výsledcích vyšetřování ale prameny mlčí.³⁸⁴

Poměrně krátce poté došlo v Kraslicích k dalšímu incidentu, který se odehrál „v *hostinci Gambrinus, to' nejradiálnějši místnosti města Kraslice*“. Konkrétní datum bohužel z dochovaných materiálů nevyplývá, patrně se ovšem jednalo o květen 1921. Uvedenou restauraci navštívil četnický strážmistr František Vitouš v doprovodu dvou kolegů. Vitouš byl oděn v civilním obleku se sokolským odznakem na klopě, zda byli zbylí dva četníci uniformováni, není známo. V době jejich příchodu se v sále zpívala rakouská hymna a píseň „*Wacht am Rhein*“.

Později se za poněkud nejasných okolností vyskytly fámy o tom, že přítomní Němci začali se zpěvem až v reakci na příchod četníků a že se v sále nacházelo několik československých vojáků (patrně německé národnosti), kteří při zpěvu salutovali. Tato tvrzení všichni četníci popřeli a jiné věrohodné svědky se nepodařilo zjistit. Přesto četnictvo sestavilo seznam vojnů, kteří v inkriminované době pobývali v Kraslicích na dovolené, jenž měl sloužit jako podklad pro případné další vyšetřování. Dále bylo konstatováno, že „*hraní a zpívání německých písní jako Wacht am Rein a podobně je v místnostech hostince Gambrinus (...) na denním pořádku*“.³⁸⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného, hlavní tíhu boje s iredentismem neslo četnictvo, nicméně v určité míře se zapojily i ostatní bezpečnostní složky. Počátkem dvacátých let úřady příležitostně žádaly finanční stráž o pomoc při sledování osob, podezřelých ze špionáže. 29. července 1922 upozorňovalo Zemské vojenské velitelství v Praze na bývalého rotmistra rakousko-uherské armády Rudolfa Holuba, který jako obchodní cestující často nabízel své zboží v blízkosti vojenských objektů a navazoval kontakty zejména s poddůstojníky, jejichž důvěru si vzhledem ke své předchozí vojenské službě získával poměrně snadno. V dokumentech byl Holub charakterizován jako abstinent, značně nedůvěřivý, byl „*člověkem úžasně rychlé huby*“. Předpokládalo se, že s Holubem spolupracuje jeho krajan z Horšovského Týna Josef Švejda, který byl stejně jako Holub

³⁸⁴ NA Praha, ZČV, kart. 90.

³⁸⁵ NA Praha, ZČV, kart. 90, sign. 599.

původním povoláním hodinář.³⁸⁶ Téhož roku byli chebští finanční upozorněni na „komunistku“ Annu Kodýtkovou, podezřelou z protistátní činnosti.³⁸⁷

Jak již bylo uvedeno výše, patrně nejtěžší prověrku schopností strážců československých hranic ve dvacátých letech představovala pohotovost, nařízená v důsledku pokusu o restauraci Habsburků v Maďarsku. 25. října 1921 došlo k vyhlášení částečné mobilizace. Z této pohnuté doby se v chebském okresním archivu dochovalo několik zápisů o mimořádných opatřeních. 28. října 1921 byl vyhlášen dočasný zákaz vydávat pasy Čechům, narozeným v letech 1902–1904 a byly zrušeny dovolené pracovníků finanční stráže. 24. listopadu bylo nařízeno zostření pohraniční kontroly. Úřady rovněž zakázaly vývoz koní, dobytka, léčiv a automobilů.³⁸⁸

Na Mariánskolázeňsku nedošlo k vážnějším komplikacím. Německé obyvatelstvo v převážné většině přijalo mimořádná opatření klidně, byť s nevalným nadšením. Četnictvo provádělo rekvizice koní a automobilů, pohraniční četnické stanice byly dočasně posíleny. K důsledkům mobilizace patřilo mimo jiné i zdražování základních životních potřeb, takže demobilizace, vyhlášená 26. listopadu, byla přijata s všeobecným uspokojením.³⁸⁹

Bezproblémový průběh mobilizačních opatření potvrzuje i pamětní kniha četnické stanice v Dolním Žandově, podle které se mobilizace „ve zdejší obvodu potkala s dobrým výsledkem a měla hladký průběh“.³⁹⁰

Prameny z provenience četnictva a finanční stráže tedy hovoří o vcelku poklidném průběhu mobilizace na Chebsku. Je však potřeba uvést, že v jiných částech republiky příležitostně docházelo k projevům odporu proti mobilizaci, zejména mezi občany německé národnosti. Například olomoucký státní zástupce JUDr. Jan Knaibl ve svých pamětech zmiňuje drobné incidenty v Mohelnici, Horním Městě, Přerově a na dalších místech.³⁹¹

V této době však již iredentistické tendence postupně utichaly a sudetští Němci se museli smířit s vědomím, že se politický vývoj nedává, alespoň prozatím, mnoho nadějí na změnu hranic československého státu. To však rozhodně neznamenalo, že by v pohraničí nastal klid.

³⁸⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/70.

³⁸⁷ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/136.

³⁸⁸ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–9/136.

³⁸⁹ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

³⁹⁰ SOKA Cheb, ČS Dolní Žandov, pamětní kniha.

³⁹¹ Knaibl, Jan: *Vzpomínky státního zástupce.*, s. 84–86.

22. října 1922 proběhl v Chebu zájezd národních jednot, u příležitosti oslav šestistého výročí připojení Chebska k českým zemím. K udržení klidu bylo povoláno vojsko a četnický asistenční oddíl. Ani tato zvýšená bezpečnostní opatření nedokázala zabránit výtržnostem, ba právě naopak, přítomnost ozbrojených složek byla německým obyvatelstvem vnímána jako provokace.

Podle tehdejšího generálního inspektora československé armády Josefa Svatopluka Machara byly zprávy německého tisku o údajných násilnostech československých vojáků nepravdivé, zároveň však Machar podrobil ostré kritice organizátory akce i československé správní orgány, neboť se domníval, že podobné české národnostně manifestační akce v pohraničí zbytečně jítří vášně a že incidenty výrazně zhoršují reputaci armády u německého obyvatelstva.³⁹² To do značné míry platilo také o ostatních ozbrojených složkách, zejména o četnictvu.

I v dalších letech byla česká vlastenecká shromáždění trnem v oku německým nacionalistům. Když se na konci června roku 1925 v Chebu připravovaly velkolepé oslavy *Dne legií* u příležitosti výročí bitvy u Zborova, městská rada ostře protestovala a v písemné stížnosti označila chystanou akci za provokaci („*Herausforderung*“).³⁹³ Tentokrát však zůstalo pouze u formálního protestu a navzdory obavám přednosta policejního úřadu k žádným výtržnostem nedošlo. Nacionální radikalismus na obou stranách v té době již poněkud opadl a Češi i Němci si tentokrát počínali rozvážněji než o tři roky dříve.

Ti z Němců, kteří se v první polovině dvacátých let stále nedokázali smířit se situací, dávali v této době svůj nesouhlas najevo spíše symbolickými protesty, jako byl bojkot českých firem či ničení českých nápisů, ozbrojený odpor již nebyl myslitelný.

V lednu 1923 nařídilo Zemské četnické velitelství prověřit pravdivost článku z *Národní politiky*, který kritizoval četnictvo v Schönbachu v chebském okrese za laxní přístup k iredentistickému chování tamních Němců. Zpráva o výsledku vyšetřování z 28. února 1923 udává, že v listopadu předchozího roku kdosi zamazal několik českých nápisů v Schönbachu. Velitel místní četnické stanice vrchní strážmistr Josef Böhm zjistil, že pachatelé použili dehet, který lze snadno smýt lihem. V tomto duchu také informoval obecní úřad.

Představitelé místní samosprávy však s čištěním tabulí nijak nespěchali. Na Böhmovy opakované urgencye pracovníci obecního úřadu odpovídali, že vzhledem

³⁹² Fučík, Josef: *Generál Podhajský*, s. 274.

³⁹³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 38/126/25.

k panujícím mrazům nelze dehet odstranit a že je tudíž nutno počkat na teplejší počasí. Jelikož se Böhm přesvědčil, že dehet je možné lehce smýt i v mrazu, považoval argument obecních představitelů za pouhou výmluvu. Proto podal oznámení Okresní správě politické v Chebu na obecní úřad. Na neznámé pachatele, kteří nápisy zamazali, bylo učiněno udání Okresnímu soudu ve Vildštejně.

K dalšímu incidentu došlo v Schönbachu 9. ledna 1923, kdy zástupci spolků *Jugendliche Eiche* a *Tischgesellschaft Edelweis* uspořádali slavnost, při níž byla za účasti zhruba 300 osob vrácena na své místo hlava sochy Josefa II., která byla uražena v prvních popřevratových dnech. Jelikož pořadatelé předem nepožádali o povolení k uskutečnění akce, byly oba spolky oznámeny vildštejnskému soudu „*pro přestupek shromažďovacího zákona*“.

V době popisovaných událostí velel četnické stanici v Schönbachu již zmíněný Josef Böhm, Němec, který složil zkoušku z československého jazyka. Dále zde sloužili dva čeští a jeden německý četník.³⁹⁴ Žádnému z nich ovšem nebylo prokázáno pochybení, novinová zpráva se ukázala jako zavádějící.

Obecně se dá shrnout, že obsazení Chebska československými ozbrojenými silami na podzim 1918 se obešlo bez větších ozbrojených střetů. Němečtí iredentisté na nastalou situaci reagovali především formou propagandy, agitace a špionáže ve prospěch Rakouska a Německa, ale též zakládáním emigrantských bojových oddílů v těchto státech.

Po podpisu mírových smluv s oběma zeměmi získaly projevy nepřátelství části německé populace vůči republice spíše podobu pasivního či symbolického odporu. Tragickou výjimku představovaly nepokoje roku 1920 vyvolané poškozením pomníku Josefa II. Za pozornost stojí, že dokumentované projevy iredenty na sledovaném území nebyly obvykle úžeji napojeny na konkrétní německé politické strany, alespoň tedy o podobných vazbách chybí záznamy. Za zmínku rovněž stojí fakt, že československý pořádkový aparát nevěnoval pozornost pouze domácím iredentům, nýbrž i pohybům německých ozbrojených sil v blízkosti hranic.

³⁹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 329, sign. 1049/23.

Komunismus

V závěru první světové války se rakousko-uherské zázemí potýkalo se zásobovacími potížemi a potravinovou nouzí, jejíž následky přetrvávaly ještě dlouho po vzniku ČSR, což pochopitelně vedlo k sociálním nepokojům. K tomu přispívaly i ohlasy událostí v bolševickém Rusku, které šířili především navrátilci z východní fronty, zradikalizovaní traumatizujícími válečnými zážitky a částečně ovlivnění osobními zkušenostmi s ruským komunismem. (To se týkalo především bývalých válečných zajatců, kteří měli možnost sledovat vývoj v Rusku „zevnitř“)

V západočeském pohraničí, které již dlouho patřilo k chudším oblastem, se v prvních letech existence Československa nezdálo být sociální a nacionální problémy. V regionu chyběla významnější průmyslová centra a většina dělníků byla zaměstnána v menších, převážně textilních továrnách. Výjimku představovaly pouze uhelné doly na Falknovsku a kaolinový průmysl v okolí Chodova, uvedené oblasti byly ovšem počátkem třicátých let z kompetence chebského četnictva vyňaty a podřízeny karlovarskému četnickému oddělení. Svěbytné postavení v ekonomické struktuře Chebska zaujímal lázeňská města. Sociální nepokoje se v největší míře projevovaly právě v okolí Falknova nad Ohří, ale též v okrese Aš.

Informace o sociálních bouřích z počátečního období republiky jsou poněkud kusé. V poslední listopadový den roku 1919 proběhla v loketském okrese demonstrace invalidů, vdov a sirotků. Šest stovek účastníků zvolilo deputaci, která byla vyslána na Okresní hejtmanství, k násilnostem a výtržnostem nakonec nedošlo.³⁹⁵ V prosinci 1919 a počátkem června 1920 se konaly hornické stávkové akce na Falknovsku.³⁹⁶

Zpočátku se jednalo převážně o spontánní akce, nicméně poměrně brzy, ještě před vznikem KSČ, začali mezi obyvatelstvem agitovat komunističtí aktivisté, nabádající ke svržení vládnoucího režimu. 16. dubna 1920 se skupině mariánskolázeňských četníků, vedené vrchním strážmistrem Vendelínem Hönigem, podařilo zadržet komunistického předáka Maxe Hölze a jeho spolupracovníka Karla Webera. Hölz při zatýkání kladl odpor a ohrožoval četníky granátem. Incident se naštěstí nakonec obešel bez zranění.³⁹⁷

Roku 1921 byla úředně ustavena Komunistická strana Československa, v národnostně smíšeném pohraničí však její lokální pobočky zprvu nevyvíjely výraznou činnost. K pomalejšímu „rozjezdu“ KSČ na Chebsku patrně přispěla i národnostní

³⁹⁵ NA Praha, GVC, kart. 49, sign. 3837/19.

³⁹⁶ NA Praha, GVC, kart. 49, sign. 3927/19, kart. 51, sign. 1630/20.

³⁹⁷ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

a jazyková bariéra mezi představiteli ústředí strany a místními komunisty. Kromě toho geografické podmínky a absence větších průmyslových center (s výjimkou falknovského okresu) ztěžovaly koordinaci komunistických akcí a aktivizaci většího počtu pracujících. S tím, jak se československá ekonomika v první polovině dvacátých let zlepšovala, navíc částečně opadly důvody k sociálnímu radikalismu.

Z uvedené doby máme zprávy jen o několika drobnějších incidentech, kupříkladu někdy v druhé polovině roku 1922, nebo v prvních týdnech roku 1923 kdosi vyvěsil na budovu Okresní politické správy v Aši sovětský prapor.³⁹⁸

Jedna z těchto menších kauz byla však probírána i na půdě parlamentu, kde 30. října 1923 skupina sociálně demokratických poslanců interpelovala ministra vnitra kvůli případu, kdy četník v Hartessenreuthu (Hartoušov) u Chebu střílel po rolnících, kteří sbírali zbylé brambory z již sklizeného pole.³⁹⁹ Vyšetřováním ovšem vyšlo najevo, že dotyčný strážce zákona pouze vystřelil pro výstrahu do země, aby zastrašil venkovany plenící dosud nesklizené brambořiště. Užití zbraně bylo hodnoceno jako nepřiměřené a vyneslo četníkovi, jehož jméno prameny nezmiňují, disciplinární trest.⁴⁰⁰

K větší aktivizaci komunistů dochází ve sledované oblasti až během druhé poloviny dvacátých let v souvislosti s úsilím Kominterny o bolševizaci komunistických stran a v reakci na vládu pravicové „panské koalice“. V srpnu 1926 vedení kaolinových závodů v Božičanech propustilo dva dělníky, oficiálně kvůli jejich nadpočetnosti. Kolovaly však zvěsti, že pravou příčinou byla angažovanost obou propuštěných v KSČ. Zakrátko vypukla stávka, jíž se zúčastnilo přibližně 250 zaměstnanců, s cílem vynutit znovupřijetí této dvojice, k čemuž nakonec skutečně došlo. Podle hlášení velitele četnické stanice v Chodově Karla Koppera se stávka obešla bez výtržností.⁴⁰¹

Při táborech lidu pořádaných komunisty a sociálními demokraty 1. července 1926 v Aši, jehož se zúčastnilo kolem 6 000 lidí, zajišťovaly pořádek čtyři desítky četníků povolovaných od jiných oddělení, konkrétně od plzeňského, klatovského, chomutovského a karlovarského.⁴⁰²

11. dubna 1927 kaolinové doły v Božičanech dočasně zastavily svou činnost a vedení závodu propustilo 370 horníků. Kvůli obavám z možných nepokojů se strážmistr Karel Kopper z četnické stanice v Chodově obrátil na představitele firmy,

³⁹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 329.

³⁹⁹ Tisky Poslanecké sněmovny Národního shromáždění (dále jen PS NS) za období 1920–1925, sign. XIII./4256. (Dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/>)

⁴⁰⁰ Tisky PS NS za období 1920–1925, sign. VI./4420.

⁴⁰¹ NA Praha, ZČV, kart. 352, sign. 8717/26.

⁴⁰² NA Praha, ZČV, kart. 352, sign. 7155/26.

kteří mu sdělili, že dělníci budou v průběhu několika týdnů opět přijati do práce a doly budou nadále fungovat. Jako příčinu krátkodobého zastavení práce vedení společnosti uvedlo probíhající stávku v německých příhraničních porcelánových továrnách, v jejímž důsledku doly přišly o odbytíště kaolinu.⁴⁰³

V srpnu 1928 muselo být v Mariánských Lázních soustředěno 15 četníků, aby čelili případným nepokojům při probíhající stávce drožkářů, kteří se již dříve dostali do střetu s policií.⁴⁰⁴

V některých případech se zákroky bezpečnostních složek neobešly bez neshod s představiteli politické správy. 21. června 1926 kolem 20. hodiny obdrželo Zemské četnické velitelství v Praze zprávu od Zemské správy politické, podle níž si Okresní správa politická ve Falknově nad Ohří vyžádala na následující den deset četníků od chebského oddělení pro zajištění pořádku při chystaném táboře lidu. Požadovaná posila však nedorazila.

Při následném vyšetřování vrchní strážmistr Vachel z Chebu uvedl, že 21. června zhruba v 16:30 přednosta falknovské politické správy dr. Walter skutečně žádal o přidělení deseti četníků ze stanic mimo falknovský okres. Velitel oddělení v inkriminované době právě pobýval na dovolené a jeho zástupce vrchní strážmistr Vachel měl jednání u krajského soudu, Walterovu telefonickou zprávu tudíž převzal kancelářský pomocník strážmistr Jan Kouba.

Ten Walterovi sdělil, že vyslání četníků z jiného okresu musí schválit zemské velitelství na základě žádosti Zemské správy politické, načež Walter prohlásil, že vše potřebné vyjedná s Prahou. Vachel se o zmíněné záležitosti dozvěděl až po návratu od soudu kolem sedmnácté hodiny a rozhodl se o věci pro jistotu informovat chebskou politickou správu. Vzhledem k pozdní hodině však již v úřadě nikoho nezastihl. Spokojil se tedy s čekáním na instrukce z Prahy.

Následujícího dne, tedy 22. června, vrchní strážmistr Vachel informoval přednostu Okresní správy politické v Chebu, který jeho vyčkávací postup schválil. Zhruba hodinu po poledni ale Vachelovi telefonoval dr. Walter a vytkl mu, že nebyli vyslání požadovaní četníci.

Vachel reagoval zopakováním argumentů, které již předešlého dne použil Kouba, načež Walter „rozčileně odpověděl, že jsou to formality, kterých pro krátký čas nelze dodržeti, a že nám musilo postačiti, když sdělil, že si to se zemskou správou vyjedná“.

⁴⁰³ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 4904/27.

⁴⁰⁴ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

Vrchní strážmistr trval na svém a podotkl, že očekával rozkaz zemského velitele, ovšem Walter se s jeho vysvětlením nespokojil a pohrozil mu stížností, již následně skutečně podal.

Vachel ještě téhož dne sepsal apologické hlášení Zemskému četnickému velitelství, v jehož závěru požádal o instrukci, „*jak bych měl postupovati v budoucnu, kdyby se takový případ opakoval a bylo nebezpečí z prodlení*“. Vzhledem k závažnosti případu Vachel zaslal zprávu rovnou do Prahy, přičemž plzeňská četnická expozitura obdržela pouze opis.

Na výsledek šetření se Zemského četnického velitelství v Praze následně dotazovalo i Presidium Zemské správy politické, jemuž se v poslední srpnový den roku 1926 dostalo odpovědi, že příslušní pracovníci chebského četnického oddělení obdrželi instrukci následujícího znění:

„Trvá-li úředník, dožadující se asistence, a odeslání četníků do jiného okresu, ježto jest nebezpečí v prodlení, jest jeho žádosti vyhověti. Zemskému četnickému velitelství jest o tom ihned a přímo učiniti písemné hlášení“. Zemské velitelství tedy dalo politické správě za pravdu.⁴⁰⁵

V tentýž den, kdy došlo k oné falknovské demonstraci, tedy 22. června 1926, se konala obdobná akce i v Lokti, kam bylo na ústní příkaz přednosty Okresní správy politické, rady Andreise, povoláno šest strážmistrů ze stanic v Novém Sedle, Chodově a Schönfeldu. Okolo jedenácté dopolední byl zahájen protestní tábor lidu proti zavedení hospodářských (agrárních) cel. Počet účastníků z řad příznivců KSČ a sociální demokracie údajně dosáhl 8 000 osob.

Po projevech několika řečníků byla akce zhruba v poledne pořadatelé ukončena. Sociální demokrat Neubert se sice pokusil pronést další proslov, ale na žádost pořadatelů od svého záměru upustil. Poté ale na tribunu vstoupil neznámý muž, „*kterému přítomný vládní komisař zakázal mluvit, proto, že (sic!) tábor byl ukončen*“. Přítomní účastníci manifestace se však začali dožadovat, aby bylo řečníkovi umožněno promluvit, a vyhrožovali přítomným státním úředníkům.

Situace se záhy vymkla kontrole a dav se dokonce pokusil násilím vniknout do budovy Okresní správy politické, kde se tou dobou zdržovala i desetičlenná četnická asistence. Rada Iterheim doporučil „*náměstí četnictvem vykliditi*“, takové řešení by se však vzhledem k počtu a rozvášněnosti demonstrantů nejspíše neobešlo bez použití střelných zbraní, což se veliteli četníků jevilo jako krajní řešení. Nakonec se četníkům

⁴⁰⁵ NA Praha, ZČV, kart. 352.

a pracovníkům politické správy podařilo dohodnout s několika umírněnými pořadateli tábora lidu, kteří se nabídli, že se pokusí vzbouřený dav uklidnit. Po půl hodině se demonstranti skutečně rozešli.

V hlášení o incidentu autor zdůraznil skutečnost, že se v průběhu tábora lidu objevila skupina 14 uniformovaných pořadatelů, kteří během projevů obklopovali tribunu a v závěrečné fázi akce se podíleli na uklidňování demonstrujícího davu. Jejich stejnokroj dobová relace popisuje následovně: šedá čapka „*četnického tvaru*“, černá košile, rudá vázanka a hůl.

Jelikož přítomní četníci předpokládali, že se jedná o příslušníky jakési úředně nepovolené socialistické či komunistické polovojenské organizace, loketský velitel ve své zprávě ujistil Zemské četnické velitelství, že „*o tomto ilegálním sdružení bude se konati četnictvem šetření*“.⁴⁰⁶

Ne vždy však komunistické akce měly u obyvatelstva takový ohlas, jak by si jejich pořadatelé přáli. V Kynšperku nad Ohří proběhl 28. srpna 1927 takzvaný „*Červený den*“,⁴⁰⁷ jehož organizátoři počítali s účastí 3 000 osob, nakonec ale dorazilo pouze 500 hostů. Součástí shromáždění byly tři projevy, přičemž „*řeč poslance Wünsche by se mohla považovati jako agitační řeč k příštím volbám*“ do obecních zastupitelstev, zatímco teplický sekretář krajského svazu KSČ Oppl „*mluvil ponejvíce o sovětském Rusku*“. Řeč komunistky Breitschneiderové ze Svatavy hodnotil autor zprávy pro Zemské četnické velitelství jako „*bezvýznamnou*“.⁴⁰⁸

S příchodem všeobecné hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let se ale poměry vyhrotily. Ekonomická situace v regionu se během této doby výrazně zhoršila. Podle zprávy z 27. ledna 1933 bylo jen v ašském okrese přes 8 000 nezaměstnaných.⁴⁰⁹ Komunistická strana na vývoj reagovala častými a intenzivními manifestacemi, veřejnými shromážděními a v neposlední řadě organizováním stávek. Do lokalit, kde byly ohlášeny či očekávány demonstrace, byly vysílány takzvané „*soustředěné oddíly*“ četníků, posbíraných dle potřeby z různých stanic. Pokud se dělnické protestní akce obešly bez výtržností, bezpečnostní orgány obvykle

⁴⁰⁶ NA Praha, ZČV, kart. 352, sign. 7031/26. Blíže k uniformovaným složkám politických stran v meziválečném Československu viz: Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků*. V popsaném případě šlo zřejmě o takzvané Pořadatelské sbory komunistické strany, jejichž stejnokroje se v různých regionech odlišovaly.

⁴⁰⁷ Patrně se jednalo o Rudý den, organizovaný zřejmě pouze na lokální úrovni. Nezaměňovat s Rudým dnem, který KSČ vyhlásila celostátně na 6. července 1928 a který představoval jeden z mezníků v procesu bolševizace strany..

⁴⁰⁸ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10573/27.

⁴⁰⁹ NA Praha, ZČV, kart. 430, sign. 2965/33.

nezasahovaly, omezovaly se pouze na hlídkování a na zaznamenávání obsahu proslovů řečníků. Jestliže však shromáždění nebylo předem řádně ohlášeno a povoleno, nebo pokud v jeho průběhu zazněly protizákonné výroky (urážky představitelů státu, nabádání k násilí apod.), museli četníci vyzvat účastníky k rozchodu a případně podat příslušnému soudu trestní oznámení na organizátory.

Vzhledem k výše zmíněné struktuře průmyslu v daném regionu jednotlivé stávky v různých lokálních továrnách probíhaly často nekoordinovaně. Jsou ovšem známy i případy, zejména ze Sokolovska, kdy se komunističtí agitátoři snažili podněcovat zaměstnance továren, aby se připojili ke svým stávkujícím kolegům z jiných podniků.

Prvomájové oslavy roku 1930 proběhly ve Falknově, kam bylo u této příležitosti soustředěno osm četníků, zcela klidně.⁴¹⁰ V květnu 1930 zažádal komunistický předák Ondřej März o povolení k uspořádání veřejného shromáždění na téma „*Hospodářská krise a nezaměstnanost*“, které se mělo uskutečnit 1. června ve Vildštejně. Politické úřady daly souhlas s konáním akce a do Vildštějna bylo vysláno šest četníků z chebského okresu, aby asistovali osazenstvu tamní stanice při zajištění klidu a pořádku. Toto opatření se nakonec ukázalo jako zcela zbytečné, jelikož hlavní řečník, který měl na shromáždění vystoupit, se nedostavil, takže komunisté od provedení zamýšlené akce upustili.⁴¹¹

28. března 1932 bylo z ašského okresu dočasně převeleno pět četníků na soustředění do Ervěnic. 19. dubna zažádal okresní hejtman v Aši o návrat těchto četníků na kmenové stanice s odůvodněním, že v souvislosti s blížícími se prvomájovými oslavami se zintenzivňuje aktivita politických stran a v nejbližších dnech se očekávají komunistická a nacionálně socialistická shromáždění v Aši.

Major Borský ve zprávě pro Zemské četnické velitelství uvedl, že „z obvodu zdejšího oddělení jest až dosud odveleno 53 četníků na soustředění do uhelných revírů a bylo proto nutno 5 četníků odeslati také z okresu ašského, ze kterého zpravidla četníky na soustředění neodesílám“. Vzhledem k tomu, že soustředění v Ervěnicích 21. dubna 1932 skončilo, mohlo být prosbě okresního hejtmána vyhověno.⁴¹²

Ve dnech 25. a 26. srpna 1928 konala chebská pobočka organizace *Verband der Arbeiterradfahrervereine ČSR* dvoudenní krajskou cyklistickou slavnost, „které se

⁴¹⁰ NA Praha, ZČV, kart. 396, sign. 8437/30.

⁴¹¹ NA Praha, ZČV, kart. 397, sign. 9524/30.

⁴¹² NA Praha, ZČV, kart. 123.

súčastnilo (sic!) též vícero ciklistických (sic!) spolků říšskoněmeckých“. Z obav před pronikáním příslušníků komunistické organizace *Rote Kampfer* z Německa si Okresní správa politická v Chebu vyžádala asistenci 30 četníků od plzeňského oddělení, „jichž bylo použito ku strážení státních hranic“. Z těchto mužů pocházelo šest z tachovského okresu, stejný počet z kralovického, pět jich bylo vysláno z okresu Planá u Mariánských Lázní, pět sloužilo v plzeňském okrese. Nejvíce, tedy osm, mužů bylo z okresu Stříbro.⁴¹³

8. dubna 1928 Zemská správa politická v Praze upozornila četnictvo, že na 11. dubna se chystá jednodenní komunistická stávková akce proti novele zákona o sociálním pojištění. Ve Falknově nad Ohří bylo na řečený den nařízeno soustředění četnictva, „ačkoliv nebylo poznatků, že by se v okrese uvedená demonstrace konala“.

Z falknovského okresu bylo povoláno šest strážmistrů, čímž počet četníků ve městě vzrostl na dvanáct mužů, jejichž řady záhy posílilo dalších dvacet četníků z ostatních okresů vlastního oddělení. Okresní velitel v hlášení, sepsaném následujícího dne, podotkl, že tyto posily byly vyžádány Okresní politickou správou, „aniž by k tomu bylo zvláštní příčiny“. Vzhledem k tomu, že 11. duben proběhl ve Falknově naprosto klidně, byl soustředěný oddíl po dohodě mezi Okresním četnickým velitelstvím a Okresní správou politickou kolem sedmnácté hodiny rozpuštěn.⁴¹⁴

Na 28. října 1928 svolala KSČ v Aši veřejné shromáždění na téma *Deset let čsl. demokracie a situace dělnictva*. Okresní správa politická však neudělila povolení ke konání akce, „ježto bylo zřejmo, že jde o demonstrační schůzi protistátního rázu“. Jelikož panovaly obavy, že se komunisté pokusí manifestaci uspořádat i tak, byla četnická stanice v Aši v den desátého výročí vzniku republiky posílena o deset četníků od plzeňského oddělení, jejichž zákrok nakonec nebyl zapotřebí.⁴¹⁵

Vzhledem k internacionálnímu charakteru komunistického hnutí se některých akcí KSČ ve zkomunizovaném regionu účastnili i zahraniční komunisté. Během oslav „*Rudého dne*“ 3. července 1927 ve Vildštejně říšskoněmecký státní příslušník Adolf Dietz ze saského Adorfu prohlašoval, „že obdrží-li vojáci komunisté v případě mobilisace zbraně, rozbijí jim lebky těm, kdo jim je vydá“.⁴¹⁶

Za povšimnutí stojí i způsob, jímž byla organizována pohotovost četnictva při uvedeném shromáždění. Na příkaz okresního komisaře Roberta Klímy z Okresní správy

⁴¹³ NA Praha, ZČV, kart. 373, sign. 8640/28.

⁴¹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 368, sign. 3935/28.

⁴¹⁵ NA Praha, ZČV, kart. 375, sign. 11444/28.

⁴¹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10695/27.

politické v Chebu zůstal asistenční oddíl vedený chebským okresním velitelem Janem Vachelem na vildštejnské stanici, zatímco Klímu, pověřeného dohledem nad průběhem komunistické manifestace, doprovázel pouze strážmistr Jan Morwitz z Vildštejna.

Toto opatření mělo patrně zamezit případným podrážděným reakcím účastníků akce na přítomnost většího počtu četníků. Morwitz jakožto znalec místních poměrů měl zřejmě největší šanci smírně vyřešit eventuální konflikty, k nimž mohlo během shromáždění dojít.

Morwitz upozornil Klímu, že mezi řečníky, jejichž projevy si okresní komisař stenografoval, je i německý občan, jehož Klíma identifikoval jako Adolfa Dietze. Ten však nepředstavoval jediného německého občana mezi účastníky akce. Objevilo se totiž *„několik mužů ve stejnokroji saských Frontkämpferů a 2 z nich šli pak podle průvodu městem“*. Pochodu se zúčastnilo rovněž 20–30 školáků.

Jelikož *„nošení stejnokroje i účast školních dětí na průvodu a schůzi bylo okresní správou politickou v Chebu na výměru uděleného povolení pořádání „Rudého dne“ zakázáno“*, strážmistr Jan Morwitz na uvedené přestupky neprodleně upozornil komisaře Klímu.⁴¹⁷

Ten ovšem po skončení manifestace a následném návratu na četnickou stanici sdělil okresnímu veliteli Vachelovi, že dle jeho mínění bylo dětí v davu výrazně méně, než uváděl Morwitz, a mnohé z nich již patrně dosáhly věku 14 let a *„že není vyloučeno, že do průvodu vběhly samy“*. Přesto nařídil, aby četnická stanice ve Vildštejně věc prošetřila.

Dále Robert Klíma vydal rozkaz, aby četnictvo vypátralo původ uniformovaných účastníků shromáždění a upozornilo organizátora manifestace Ondřeje Märze na možné důsledky nerespektování předpisů. Vildštejnským četníkům vrchnímu strážmistru Martinu Ertlovi a již zmíněnému Janu Morwitzovi, kteří okamžitě zahájili vyšetřování, se nepodařilo zjistit identitu uniformovaných mužů, März dokonce prohlásil, že si během průvodu žádných osob ve stejnokrojích nevšiml.

Mezitím Klíma na četnické stanici pořídil české přepisy svých těsnopisných záznamů vystoupení jednotlivých řečníků. Jan Vachel v pozdějším hlášení uvedl, že do těchto zápisů bez komisařova vědomí nahlédl a pořídil si z nich poznámky pro vlastní potřebu.

Četnická hlášení se obvykle soustředila především na bezpečnostní a organizační stránku věci, v některých případech jsou přesto zaznamenány i požadavky demonstrantů

⁴¹⁷ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10695/27.

či obsah proslovů řečníků. Například v lednu 1930 žádali dělníci v loketském okrese vyplacení podpory ve výši 25 000 korun, provedení ošacovací akce a zavedení nouzových prací pro nezaměstnané. V relaci Ministerstva vnitra o této události bylo zdůrazněno, že v samotném Lokti již bylo na podporu nezaměstnaných vydáno 10 000 korun. Jak velká částka byla vyplacena v celém okrese, není známo. Autor zprávy se vyjádřil, že „*dělníci, štvaní komunistickými předáky na schůzích, kladou obecním úřadům těžko splnitelné požadavky*“. To platilo nejen o Lokti a okolí, ale také o Chodově, kde bylo nezaměstnaným vyplaceno přes 25 000 a kde si přetrvávající sociální nepokoje vyžádaly rezignaci starosty.⁴¹⁸

Ne vždy se manifestace a stávky obešly bez nepokojů, příležitostně docházelo k násilnostem, jejichž oběťmi se podle dostupných zpráv o těchto incidentech nestávali ani tak představitelé „kapitálu“ (tedy vlastníci továren či dolů a podnikoví úředníci) či četníci nebo jiní reprezentanti státní moci, ale zejména „vnitřní nepřátelé“ – dělníci, kteří se odmítli připojit ke stávce.

20. června 1930 četnická hlídka pod vedením vrchního strážmistra Karla Koppera doprovázela třináct „stávkokazů“ do kaolínky „*Margareta*“ ve Vintířově, když skupině zastoupilo cestu zhruba 150 stávkujících dělníků. Poté, co demonstranti nereagovali na opakované výzvy k rozchodu, „*musili býti bodákovým útokem rozeznáni*“. V nastalé strkanici „stávkokazi“ „*utrpěli od demonstrujících žen několik políčků*“.

Iniciátor této manifestace, jednatřicetiletý Josef Keilwert z Doglasgrínu (Vřesová), byl strážmistrem Antonínem Stumpfem vyzván k odchodu, načež do četníka oběma rukama strčil. Stumpf proto Keilwerta zadržel a odvedl do areálu továrny, kam se krátce po skončení manifestace dostavila deputace demonstrantů, žádající Keilwertovo propuštění a hrozící výtržnostmi. Tomuto požadavku vrchní strážmistr Kopper odmítl vyhovět.

Keilwert své jednání vysvětloval svou nespavostí a zní plynoucí nervozitou, sám si prý přesně nepamatoval, jak se věci sebehly. Výzvy k rozpuštění shromáždění zpočátku ignoroval proto, že „*jako vůdce stávkujících nemohl prý prvý ustoupiti*“, tudíž čekal, jak se zachovají ostatní dělníci. Keilwertovo jednání bylo hodnoceno jako „*zločin veřejného násilí*“ a zadrženého čekala eskorta k loketskému soudu.⁴¹⁹

Za zmínku stojí i další případ útoku na „stávkokazy“. 8. srpna 1930 začala v továrně na koberce v Rossbachu stávka, která trvala až do 27. října, kdy se podařilo

⁴¹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 391.

⁴¹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 397.

dojednat kompromis mezi stávkujícími a zaměstnavatelem. Po tuto dobu byl v Rossbachu soustředěn četnický oddíl.

Někteří dělníci v Rossbachu se odmítli připojit ke stávce, nebo po čase od stávkování upustili, mezi nimi i tři bratři Stössovi, kteří vyslovili obavu, že by se mohli stát terčem odplaty ze strany stávkujících. Proto byli denně cestou z práce doprovázeni domů četnickou hlídkou.

15. října 1930 byli Stössovi i se svým četnickým doprovodem, jemuž velel strážmistr Karel Staníček, obstoupeni skupinou zhruba osmdesáti dělníků. Četníkům se podařilo dav uklidnit a přimět stávkující k rozchodu, na místě zůstal pouze jeden muž, který se zdráhal uposlechnout Staníčkovy výzvy k předložení legitimace, nakonec však předložil doklad totožnosti.

Když ostatní stávkující viděli, jak se jejich společník dohaduje s četníkem, patrně usoudili, že dotyčnému hrozí zatčení, a začali se opět srocovat. Staníček musel opět uklidnit dav, přičemž neznámý muž se v nastalém zmatku ztratil, aniž by si vzal od strážmistra zpět své doklady. Až po uklidnění situace měl Staníček možnost si legitimaci prohlédnout a zjistil, že se jedná o průkaz člena Národního shromáždění Karla Haiblicka.⁴²⁰

Následujícího dne skupina deseti demonstrantů bránila dělníkům ve vstupu do továrny. Na výzvu štábního strážmistra Jana Jiříka se stávkující rozešli, na místě zůstal pouze Haiblick, který tvrdil, že mu četníci předešlého dne ukradli legitimaci. Jiřík se rozhodl předvést Haiblicka na četnickou stanici, vzdálenou asi 400 metrů, za účelem ověření totožnosti. Poté si Haiblick s velitelem stanice vše vyjasnil a byl mu vrácen jeho průkaz.⁴²¹

Dlouhodobé soustředění četnictva v Rossbachu si vybralo svou daň na morálce mužstva. 24. října 1930 hlásil velitel Četnického oddělení v Chebu štábní kapitán Karel Borský, že četníci z Plzeňska, soustředění v Rossbachu „*počínají býti jeden po druhém nemocní, což působí dojem, jako by se jim soustředění v Rossbachu již znechutilo*“. Borského nedůvěra vůči „nemocným“ četníkům byla navíc posílena tím, že se obvykle jednalo o „*nemoce podřadného rázu*“. Další hlášené případy onemocnění měly proto být náležitě prověřeny MUDr. Antonínem Uhlíkem.

⁴²⁰ Haiblick se narodil roku 1883, od roku 1925 působil jako poslanec za KSČ. V roce 1931 byl rozhodnutím volebního soudu zbaven mandátu.

⁴²¹ NA Praha, ZČV, kart. 1008, sign. 16.154/30.

Borský nařídil veliteli stanice v Rossbachu, aby prověřil, zda není zvýšený počet onemocnění způsoben nevyhovujícím ubytováním či stravou. Dále upozornil, že „*nepořádek nastalý v posledních dnech hromadným odchodem nemocných trpěti nebudu*“. Pokud některý ze soustředěných četníků chtěl být vystřídán, ať už z osobních, nebo služebních důvodů, měl podat písemnou žádost.⁴²²

Napadání stávkokazů, jako tomu bylo v Rossbachu, a provolávání různých politických hesel patřilo k nejčastějším formám projevů nespokojenosti při dělnických nepokojích. K otevřeným střetům s představiteli státní moci docházelo na Chebsku jen výjimečně, pomineme-li první léta po vzniku republiky. K jednomu z mála doložených případů z pozdější doby došlo 6. března 1930 v Chodově, kde několik stávkujících dělníků začalo házet kamením po četnících. Jeden z útočníků, jistá Karel Nowák z Nového Sedla, byl následně zatčen za shluknutí a veřejné násilí.⁴²³

K použití zbraní proti demonstrantům docházelo ve zkoumané oblasti zcela výjimečně a zakročující četníci se obvykle snažili postupovat tak, aby nedocházelo ke zbytečným zraněním.

Na 27. února 1930 byl v Kraslicích plánován nepovolený komunistický průvod k okresnímu úřadu. Na místo bylo v očekávání nepokojů již před začátkem průvodu povoláno sedm četníků kraslického okresu, aby asistovali osazenstvu tamní stanice.

Když se kolem desáté hodiny shromáždilo na náměstí zhruba 200 osob, okresní četnický velitel Josef Freund vyzval přítomné k rozchodu „*a když se tak nestalo, dal shromáždění bodákovým útokem deseti četníky rozptýliti*“. Freundův rázný zákrok, spoléhající především na zastrašovací efekt, se vydařil a demonstranti se rozutekli, aniž by došlo k násilnostem.

O něco později se účastníci manifestace shromáždili na jiném místě „*byli však opětně četnictvem rozehnáni*“. Po tomto zákroku již nastal klid. Oba zásahy četníků se obešly bez poranění na obou stranách.⁴²⁴

Počátkem února 1931 došlo v Aši k demonstracím spojeným s násilnostmi a rabováním, po nichž následovalo rozsáhlé vyšetřování a obvinění nejméně 55 osob z různých přečinů, nejčastěji šlo o pozdvižení, veřejné násilí a shluknutí. Mezi zatčenými převládali mladíci pod 18 let, „*jakož i několik známých zde zlodějů, zločinců z povolání a osob vícekrátě trestaných*“. Tajemník komunistické strany Emil Russ sice

⁴²² NA Praha, ZČV, kart. 1008, sign. 16.154/30.

⁴²³ NA, ZČV, kart 391.

⁴²⁴ NA Praha, ZČV, kart. 391, sign. 2582/30

uprchl z Aše, nicméně po několika dnech se vrátil a 13. května byl zadržen ve svém bytě. Poté jej četníci urychleně eskortovali ke Krajskému soudu v Chebu, „*aby se předešlo případným intervencím o jeho propuštění na svobodu u zdejšího okresního úřadu*“.⁴²⁵

Kromě lokálních stranických předáků, mezi něž patřil Emil Russ, se na organizaci komunistických aktivit na Chebsku podílelo i několik poslanců KSČ, z nichž nejagilnějším byl již zmíněný Karel Haiblick (v pramenech též uváděn jako Haiblik, Heiblick či Haiplick), již zmíněný v souvislosti s napadením „stávkokazů“ v Rossbachu. Tento muž na přelomu dvacátých a třicátých let působil zejména na Chodovsku a Loketsku a nezdá se dostávat do konfliktu s představiteli státní moci. Incident v Rossbachu nepředstavoval zdaleka jedinou Haiblickovu konfrontaci s četnictvem.

V červenci 1929 se jmenovaný podílel na přípravě protidemonstrace proti chystanému shromáždění válečných veteránů v Oloví, v tomto případě se nakonec vše obešlo bez vážnějších incidentů.⁴²⁶ Vyhrčenější situace nastala během shromáždění v Lokti 23. února 1930, kdy Haiblick ignoroval výzvu okresního četnického velitele k rozpuštění schůze, načež četníci rozehnali přítomné bodákovým útokem. Na poslance bylo následně učiněno udání u Okresního soudu v Lokti „*pro přestupek shromažďovacího zákona*“.⁴²⁷ V následujícím roce čekalo dotyčného další vyšetřování kvůli podobnému incidentu.

Haiblick ovšem nebyl jediným poslancem KSČ, který se dostal do konfliktu s četnictvem. 28. února 1929 se v Chodově rozšířily zvěsti o tom, že se v tamní porcelánce *Haas a Čížek* chystá stávka na podporu stávkujících dělníků v Božíčanech. Praporčík Kopper se kolem sedmnácté hodiny vydal do uvedené továrny ověřit pravdivost těchto informací.

V době Kopperova příchodu bylo na ulici před továrnou shromážděno asi 150 dělníků, naslouchajících proslovu neznámého muže. Podle své pozdější výpovědi Kopper slyšel řečnickovu výzvu: „*Vstupte do stávky ze solidarity k dělnictvu kaolinových závodů*“. Někteří z dělníků již zpozorovali přicházejícího četníka a upozornili na něj neznámého agitátora. Ten prohlásil, „*že si nenechá od četnictva ničeho zakazovati*“.

Kopper, ozbrojený pouze služební šavlí, se prodral davem a „*Jménem zákona*“ vyzval řečníka, aby ho následoval. Neznámý muž však dále nerušeně pokračoval

⁴²⁵ NA Praha, ZČV, kart. 403, sign. 1886/31.

⁴²⁶ NA Praha, ZČV, kart. 384, sign. 8878/29.

⁴²⁷ NA Praha, ZČV, kart. 391, sign. 2356/30.

v proslovu. Kopper tedy řečníka popadl za ruku a stáhl ho dolů z bedny, která sloužila jako improvizované podium. Četník měl v úmyslu odvést dotyčného na stanici za účelem zjištění jeho totožnosti. Řečník však kladl odpor a někteří z dělníků mu přispěchali na pomoc. Za dané situace praporčíku Kopperovi nezbylo, než tasit šavli, čímž dělníky odradil od dalších útoků. Poté se mu bez dalších incidentů podařilo odvést zadrženého do strážního domku továrny.

Zpráva o incidentu se okamžitě roznesla po městě, takže zanedlouho na místo dorazila četnická hlídka vedená strážmistrem Václavem Donátem. Řečník byl identifikován jako poslanec dr. Viktor Stern, na něhož bylo následně učiněno „*oznámení okresnímu soudu v Lokti pro přestupek shromažďovacího zákona*“.⁴²⁸

Některé komunistické akce přesáhly regionální i celostátní charakter. Jako příklad nám může posloužit mezinárodní sjezd komunistické mládeže konaný v hostinci *Antonienhöhe* u Františkových Lázní 4. září 1927. Tato akce, uspořádaná u příležitosti dvacátého výročí stuttgartské konference mládeže socialistické internacionály a zároveň desetiletého jubilea ustavení Komunistické internacionály, nám může posloužit jako ilustrační příklad toho, jaká témata a jaké argumenty figurovaly na programu tehdejších komunistických shromáždění.

Veřejné schůze se zúčastnilo „*asi 300 osob obojího pohlaví mladistvých i starších*“ a program, zahájený kolem druhé odpolední, trval přibližně hodinu. Na akci vystoupil jediný řečník, a to tachovský tajemník KSČ Hynek Jacob. Ten v úvodu promluvil o významu oslavovaných výročí, načež přešel k údajně hrozící agresii západních mocností vedených Velkou Británií proti SSSR. Následovala kritika agrárních cel, daňové reformy, rozšíření pravomocí daňových úřadů. Dále Jacob „*poukázal na případ zastřelení dělníka policejním strážníkem v Praze a na řadu jiných případů bezpráví*“. V závěru se řečník ohradil proti odebrání volebního práva vojákům a „*pronesl řadu různých požadavků pro dělnictvo a komunistickou mládež*“.

Po skončení projevu byla přečtena jakási rezoluce, načež přítomní sborem zapěli „*píseň práce*“. Poté chebský okresní hejtman Preisler interpeloval organizátory shromáždění. Relace chebského okresního četnického velitele vrchního strážmistra Jana Vachela (jehož osobní přítomnost u popisované události lze označit za poněkud

⁴²⁸ NA Praha, ZČV, kart. 1008.

překvapivou) neudává, čeho se interpelace týkala, ani zda po ní následovala nějaká diskuse.⁴²⁹

Kvůli obavám z možných výtržností byla četnická stanice ve Františkových Lázních v den konání zmíněného shromáždění „zesílena o 5 četníků ze sousedních stanic vlastního okresu“. Vzhledem k tomu, že akce probíhala na odlehlém místě vzdáleném půl hodiny cesty od Františkových Lázní, musel vrchní strážmistr Vachel své muže „umístiti v lese nedaleko dotyčného hostince, aby v případě potřeby zakročení mohli být ihned pohotově“.

Ačkoliv v průběhu samotné komunistické schůze nedošlo k žádným nepříjemnostem, jež by si vyžádaly zákrok četnictva, přece jen se akce neobešla bez incidentu. Vpodvečer se totiž dvě desítky mladíků, vracejících se s dvěma svinutými prapory z místa shromáždění, pokusila o provedení manifestačního průvodu centem Františkových Lázní, „v čemž jim bylo četnickou hlídkou zabráněno, ježto nějaký průvod tímto směrem nebyl úředně povolen“.⁴³⁰

Vztah komunistického hnutí k četnictvu ovšem nelze charakterizovat jako vysloveně antagonistický, postupem času se vedení strany naopak začalo snažit získat četníky na svou stranu. 11. května 1932 rozeslalo Zemské četnické velitelství tajný oběžník s upozorněním, že podle neověřených zpráv se KSČ rozhodla přehodnotit svůj přístup k policii a četnictvu, jelikož dosavadní kritika těchto sborů pouze posilovala averzi příslušníků pořádkových složek vůči komunistům. Proto vedení strany údajně nařídilo regionálním funkcionářům „při veřejných shromážděních poukazovati na třídní rozdíly mezi podřízeným mužstvem a četnickými důstojníky, respektive mezi strážníky a policejními úředníky“.⁴³¹ O tom, že by tato propagandistická taktika slavila na Chebsku zaznamenaníhodné úspěchy, ale prameny mlčí.

V březnu 1927 si Okresní správa politická v Aši vyžádala podrobnější informace o stavu četnictva v tamějším okrese. V odpovědi z 25. března velitel chebského oddělení Karel Borský uvedl, že systematizovaný stav ašského okresu tvoří šest vrchních strážmistrů a dvacet strážmistrů, v uvedené době však do předepsaného počtu chybí jeden velitel stanice a pět četníků.

Obdobné poměry dle Borského panovaly i v ostatních okresech podřízených Četnickému oddělení Cheb. Příčina tkvěla „v tom, že řada četníků odešla k státní

⁴²⁹ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10737/27.

⁴³⁰ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10737/27.

⁴³¹ NA Praha, ZČV, kart. 123.

policii, jiní byli penzionováni, ale náhrada nemohla býti poskytnuta“ z toho důvodu, že Zemské četnické velitelství v důsledku zákona o restrikci dočasně zastavilo přijímání nových četníků na zkoušku. Doplnit stavy přeložením mužstva z jiných okresů chebského oddělení nepřicházelo v úvahu, jako jediné – byť pouze dočasné řešení – se jevilo vytváření soustředěných četnických oddílů v místech, kde akutně hrozily nepokoje.⁴³²

O měsíc později, 26. dubna 1927, se rada Ulm z ašské politické správy obrátil přímo na Zemské četnické velitelství, aby pořádal o doplnění stavu četnictva na systematizovaný počet s odůvodněním, že *„v ašském okrese jsou neustále schůze a demonstrace, že nezaměstnanost není ještě odstraněna a průmysl se těžce probíjí“*. Ulm prý již dříve žádal chebské četnické oddělení alespoň o poskytnutí posil na období kolem 1. května, kdy se dala očekávat vlna komunistických a sociálně demokratických manifestací. Bylo mu však sděleno, že se k věci musí vyjádřit zemské velitelství, jehož stanovisko však dosud nebylo sděleno. Jedinou odpověď na Ulmovu urgenci představovala zpráva z Chebu, že *„není naděje, že stav bude doplněn, pokud nebude rozhodnuto o přijetí četníků na zkoušku“*.⁴³³

Na prvomájové oslavy, jejichž průběhu se politická správa obávala, bylo nakonec na Ulmovu žádost vysláno 15 četníků jako posila. Toto opatření se ale záhy ukázalo jako zbytečné, jelikož četnictvo nakonec vůbec nemuselo zakročovat. V hlášení z 12. května 1927 se představitelé Velitelství Četnického oddělení Cheb pozastavovali nad tím, proč politická správa nežádala pouze o šest četníků, kteří chyběli do předepsaného počtu, ale rovnou o patnáct, což vedlo ke zbytečnému plýtvání finančními prostředky.

Ulmovo hodnocení poměrů na Ašsku se pisateli jevilo jako přehnaně negativní a sám Ulm se stal terčem kritiky. *„Ač nerad bych postavil přednostu okresní správy politické v Aši do nepříznivého světla, musím zdůraznit, že jeho opatrnost hraničí se zbytečným strachem, jak se ukázalo v roce 1920, kdy se dával voditi z bytu do úřadu a zpět četníkem s nasazeným bodákem“*.

Rovněž plzeňská četnická expozitura 15. května hlásila, že *„bezpečnostní poměry v okrese Aš, který má silnou indistrii s dělnictvem smýšlení většinou komunistického a je okresem pohraničním, jsou normální“* a neliší se od situace v okolních okresech.⁴³⁴

⁴³² NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 5775/27.

⁴³³ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 5775/27.

⁴³⁴ NA Praha, ZČV, kart. 357, sign. 5775/27.

Nedostatek mužstva v ašském okrese přetrvával i nadále a politická správa stále volala po nápravě. 12. října 1928, tedy rok a půl po výše zmíněných událostech, bylo proto rozhodnuto, že po ukončení probíhajícího kurzu četníků na zkoušku má být přednostně doplněn stav četnictva na Ašsku. I po realizaci tohoto opatření měly v listopadu 1928 pouze četnické stanice v Aši a Rossbachu předepsaný početní stav, zatímco v Hazlově, Neubergu a Thonbrunnu chyběl vždy jeden četník. Tato situace se však z pohledu Zemského četnického velitelství jevila jako vcelku normální, neboť „*příznivější stav četnictva není u žádného okresu v Čechách*“.⁴³⁵

Za zmínku jistě stojí, že velitel chebského oddělení Karel Borský, který opakovaně napadal údaje politické správy o neuspokojivých bezpečnostních poměrech na Ašsku jakožto přehnané, se při jiné příležitosti vyjádřil, že v okrese žije mnoho komunisticky orientovaných dělníků a řada obyvatel se živí drobnými krádežemi či pašováním.⁴³⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že ekonomická situace řady obyvatel pohraničí byla v první polovině třicátých let skutečně neradostná a ani komunisté, ani ostatní politické strany nedokázaly těmto problémům účinně čelit. Za daných okolností nepřekvapí, že se bývalí voliči a příslušníci jiných stran postupně přikláněli k SdP. Za pozornost jistě stojí fakt, že v Rossbachu, kde byli komunisté na přelomu dvacátých a třicátých let značně aktivní, v lednu 1938 četnictvo evidovalo přes 60 obyvatel této obce, podezřelých z činnosti ve prospěch nacistických tajných služeb. Tento počet tvořil více než polovinu osob z ašského okresu, vyšetřovaných pro špionáž.⁴³⁷

Lze jen spekulovat o tom, zda mezi tyto přísluhovače nacismu patřili i lidé, kteří se o necelou dekádu dříve zapojovali do komunistických stávek a demonstrací. Příklad Rossbachu svádí k vyslovení hypotézy, že řada německých obyvatel pohraničí, zejména v chudších oblastech s náročnými přírodními podmínkami, inklinovala k sociálnímu a často též nacionálnímu radikalismu bez pevného ideologického ukotvení.

Řadě nemajetných dělníků a maloročníků se v době všeobecné hospodářské krize mohl komunismus jevit jako přijatelné východisko a dá se předpokládat, že v některých případech titíž lidé ve druhé polovině třicátých let spatřovali nejlepší alternativu v nacismu, který jim zdánlivě nabízel řešení jejich hospodářských i národnostních problémů. Alespoň částečné zodpovězení otázky, do jaké míry byly podobné tendence

⁴³⁵ NA Praha, ZČV, kart. 375, sign. 10153/28.

⁴³⁶ NA Praha, ZČV, kart. 400, sign. 16311/30.

⁴³⁷ Blíže viz: Kolář, Ondřej: *Nacistické hnutí na Chebsku očima československých bezpečnostních složek 1933–1938*.

v pohraničí rozšířeny, by ovšem vyžadovalo dlouhodobý výzkum množství různorodých pramenů, což se již vymyká účelu této studie.

Závěrem této kapitoly můžeme říci, že komunistické aktivity na Chebsku probíhaly po celou éru první československé republiky, pochopitelně především v době všeobecné ekonomické krize, nicméně během třicátých let vliv KSČ v oblasti postupně klesal v důsledku sílících preferencí Henleinova hnutí. Úkoly bezpečnostních složek při komunistických shromážděních a dělnických manifestacích či stávkách spočívaly jednak v zaznamenávání průběhu akcí, aby bylo možno posoudit, zda došlo k porušení zákona, jednak v udržování klidu a pořádku.

K přímým střetům s demonstranty docházelo poměrně zřídka, nejčastější přečiny, k nimž při komunistických a obecně dělnických nepokojích docházelo, představovaly urážky republiky a jejích představitelů, nabádání k násilnostem, porušování shromažďovacího zákona a neuposlechnutí výzvy k rozchodu, méně často se objevovalo napadání stávkokazů a výjimečně také rabování.

Nacismus

Aktivita pronacisticky orientovaných organizací v československém pohraničí nezačala až po nástupu Hitlera k moci. Již v dřívějších letech československé úřady znepokojovala činnost *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP), která byla roku 1933 úředně zrušena a jejíž mnozí přívrženci později přešli k nově ustavené Henleinově *Sudetendeutsche Heimatsfront*, zakrátko přejmenované na *Sudetendeutsche Partei* (SdP).

V době vrcholící hospodářské krize na počátku třicátých let samozřejmě nedochází pouze k aktivizaci komunistů a sociálních demokratů, ale také radikálních německých nacionalistů, sdružených zejména kolem nacionálně socialistické strany DNSAP. Rovněž situace v Německu se zdramatizovala tak, že jí československý bezpečnostní aparát musel začít věnovat zvýšenou pozornost.

V únoru 1932 informovala četnická stanice v Königshanu (Královec) na Trutnovsku Presidium Zemského úřadu, že v souvislosti s nadcházejícími prezidentskými volbami v Německu a volbami do pruského zemského sněmu lze v německých příhraničních oblastech očekávat množství nacistických a komunistických shromáždění, která mohou vyvolat určité nepokoje i na československé straně hranic. Mimo jiné hrozilo, že němečtí pravíkoví i levíkoví radikálové se mohou pokoušet o útěk do ČSR před pronásledováním státními úřady. Proto bylo navrženo dočasné posílení některých pohraničních kontrolních stanic.⁴³⁸

O tom, že četnictvo již před nástupem Hitlera k moci věnovalo pozornost sílícímu nacistickému vlivu v Německu, svědčí také hlášení velitele oddělení v České Lípě o přeletu třímotorového jednoplošníku nad Rumburkem 18. dubna 1932. Letoun nesl číselné označení „1720“.

Srovnáním se staršími fotografiemi z tisku vyšlo najevo, že jde o stroj, který v minulosti používal Adolf Hitler při letech na předvolební shromáždění. Podle německých novinových zpráv šéf NSDAP v inkriminované době cestoval z Mnichova (München) na veřejnou schůzi v Gleiwitz, četníci tudíž předpokládali, že letadlo, jež bylo viděno nad Rumburkem, patřilo Hitlerovi.⁴³⁹

K dokladům o zpravodajské činnosti četnictva v tomto období patří zpráva chebského oddělení z 25. března 1932 pro Zemské četnické velitelství o fungování „*Hnědého domu*“ v saském Bad Brambach v König Auguststrasse. Jednalo se

⁴³⁸ NA Praha, ZČV, kart. 419, sign. 2414/32.

⁴³⁹ NA Praha, ZČV, kart. 123.

o hostinec „*Zur schwarzen Ross*“, který si místní nacistická organizace pronajala po pozůstalých po jeho dřívějším majiteli Walteru Renzovi.

Přes den byl na budově vždy vyvěšován prapor s hákovým křížem a nacisté tam měli zřízenou jakousi bezpečnostní centrálu, kde konali nepřetržitou pohotovostní službu. Tu přes den zajišťovali především nezaměstnaní „*hakenkreuzleři*“, v nočních hodinách před hostincem střídavě hlídkovali vybraní jedinci. Cílem této činnosti byla kontrola pohybu na hranicích (budova se nacházela v blízkosti pracoviště finanční stráže), „*aby prý udánlivě němečtí komunisté nepřenášeli od nás pro sebe do Saska zbraně*“.

O síle a výzbroji hlídek zatím chyběly podrobnosti, stejně tak se nepodařilo zjistit, kdo stojí v čele těchto oddílů. Z dokumentu ani nevysvítá, k jaké nacistické organizaci uvedené hlídky patřily, zda šlo o členy SA či jiného polovojenského uskupení. Podle majora Borského, jenž citované hlášení podepsal, šlo v té době o první podobný doložený případ v pohraničí a neexistovaly doklady, zda NSDAP organizuje obdobné akce i na jiných hraničních přechodech.

Průklep zprávy obdrželo kromě Zemského četnického velitelství i Zemské vojenské velitelství v Praze, 2. pěší divize v Plzni, chebské posádkové velitelství a hraničářský prapor 5.⁴⁴⁰

V Německu byl později vydán zákaz činnosti úderných oddílů NSDAP, tehdejší vládnoucí kruhy však nedokázaly dlouhodobě vzdorovat rostoucímu nacistickému tlaku a byly nuceny své nařízení odvolat. 25. srpna 1932 Borský hlásil do Prahy, že nacisté začali v Bad Brambach opět hlídkovat. V jejich čele v té době stál obchodník Hans Beer.⁴⁴¹

20. května 1932 hlásil major Karel Borský, toho času na inspekční cestě v Novém Losmitále, že koncem předešlého roku v bavorském Langenau vznikla pobočka organizace *Sudetendeutsche Heimatsbund* (dále jen SH), „*jejíž členové mají za úkol navazovati, případně udržovati stálé spojení se zdejšími příslušníky německé národnosti a takto spolupracovati na utvoření Sudetendeutschlandu*“.

Pobočku tvořily čtyři desítky mužů, pocházejících především z Langenau a Selbu. Podle zpráv z důvěrného zdroje stál v čele skupiny asi pětatřicetiletý tovární dělník Rustler, jenž o sobě prohlašoval, že pochází z Chebu a roku 1921 dezertoval z československé armády. To se ale Borskému nepodařilo potvrdit.

⁴⁴⁰ NA Praha, ZČV, kart. 123.

⁴⁴¹ NA Praha, ZČV, kart. 123.

SH v Langenau prý krátce před vznikem citované relace obdržela instrukce z drážďanské centrály ke zintenzivnění propagandy na československém území v rámci akce s krycím jménem *Werbejahr*. Součástí této kampaně se měly stát slavnosti německých spolků ve Falknově nad Ohří a Ústí nad Labem, případně i v dalších lokalitách. Členové SH prý také plánovali distribuci časopisu *Sudetendeutschland*, který *Rustler* odebíral z Vídně, na území ČSR. Karel Borský přikázal podřízeným okresním velitelstvím prověřit *Rustlerovu* totožnost a pátrat po sympatizantech SH. Kopii zprávy zaslal velitelství plzeňské pěší divize č. 2.⁴⁴²

3. března 1932 obdržel velitel chebského četnického oddělení Karel Borský na návrh vojenských orgánů pochvalné vysvědčení od Zemského četnického velitelství. Zemské vojenské velitelství rovněž navrhlo vyznamenat spolu s Borským pět dalších četníků za „*obratnou a trpělivou činnost (...) zdůraznivši vzácné pochopení potřeb voj. zprav. služby*“. Sám Borský „*pochopil plně a správně důležitou složku služebních povinností četnického důstojníka správného v řízení defenzivní služby zpravodajské*“, čímž přispěl k dopadení vyzvědačů Knobla, Kriegelsteina, Wenera a bratrů Wilferových.⁴⁴³

Spis neobsahuje bližší podrobnosti o průběhu vyšetřování, pouze je zmíněno, že 29. října 1931 Borský osobně provedl výslech jednoho z obviněných, Adama Wenera z Lázní Kynžvartu, a v prosinci téhož roku podnikl nespécifikované šetření v Aši, Lázních Kynžvartu, Mnichově, Rossbachu a Schönbachu. Z kontextu nevyplývá, jednalo-li se v této kauze přímo o nacistické agenty, nebo o spolupracovníky německé vojenské rozvědky, jež tehdy ještě nebyla v rukou nacistů.

Příležitostně docházelo k narušování hranic členy německých ozbrojených sil, a to nejen na Chebsku. V únoru 1932 skupina příslušníků *Schutzpolizei* během lyžařského kurzu překročila u Velké Úpy na Trutnovsku československé hranice. Zemský četnický velitel generál Hammer sice předpokládal, že „*zatím nešlo snad o nic jiného než poznání kraje a terénu*“, přesto pro jistotu nechal prověřit, „*bylo-li v tomto směru pozorováno něco podezřelého*“.⁴⁴⁴ Citované vyjádření dokládá obezřetnost československého pořádkového aparátu vůči Německu již před uchopením moci nacisty.

V této době začalo v národnostně smíšeném pohraničí docházet drobným k incidentům, vyvolaným nacisty. 21. srpna 1932 seděli v Dobnerově hostinci

⁴⁴² NA Praha, ZČV, kart. 123.

⁴⁴³ NA Praha, ZČV, kart. 123.

⁴⁴⁴ NA Praha, ZČV, kart. 123.

v Rozvadově strážmistři četnictva Jan Mikuláš Benír a Jan Špaček společně s dozorcem finanční stráže Janem Kristkem a Janem Naarem, vedoucím místní prodejny firmy Baťa. U stejného stolu sedělo též několik místních Němců, včetně trojice dělníků z Nového Losmitálu, kteří se v průběhu večera dostali do hádky.

Jeden z trojice, Jiří Klier, začal vztekle tlouct pěstí do stolu. Poté, co se hostinskému Adamu Dobnerovi nepodařilo agresivního hosta pacifikovat a situace hrozila přerůst ve rvačku, rozhodl se strážmistr Benír, který byl na rozdíl od svého kolegy Špačka oblečen ve stejnokroji, zakročít. I přes jeho dvojí výzvu „*Jménem zákona!*“ však dělníci pokračovali v hádce.

Klier dokonce mrštil po četníkovi pěstí. Svůj cíl sice minul, ale zasáhl strážmistra Špačka. Poté již Benírovi došla trpělivost. Oznámil Klierovi, že ho zatýká, a společně s hostinským, Špaček a Kristkem se pokusil vyvléct vzpouzejícího se výtržníka ven z lokálu. Ve vchodu do hostince se Klier, údajně vlastním zaviněním, udeřil obličejem o dveře, v důsledku čehož začal krváčet z nosu. To jej rozzuřilo ještě více, takže začal četníkům a dozorcům finanční stráže nadávat do „*českých psů*“ a „*českých lumpů*“. Dále se nechal slyšet: „*Tak jako teče moje německá krev, poteče vám i česká*“.⁴⁴⁵

Poté se dvojice četníků spolu s Kristkem rozhodla odvést zatčeného k okresnímu soudu do Přimdy. Po pár krocích se však Klier zhroutil do příkopu u cesty a odmítl pokračovat v cestě. Záhy se objevili Klierovi dva společníci z hostince, kteří spustili na trojici strážců zákona urážlivý pokřik, přičemž použili téměř identické výroky jako Klier při vyvádění z hostince. V důsledku nastalého hluku se na místo seběhla řada okolních obyvatel.

Situace se nebezpečně vyhrotila, jelikož „*někteří Němci smýšlení „Hittlerova“ odsuzovali, že teče Klierovi krev, že leží v příkopu a již snad umírá*“.

Benír se rozhodl „*sjednati dopravní prostředek a Kliera nechati odvésti jako zatčeného k okr. soudu do Přimdy nákladním autem*“. Na místě určení prý zatčený úmyslně předstíral, že je jeho zdravotní stav velmi vážný, proto jej strážmistr Jan Benír nechal prohlédnout lékařem Schwarzem, který Kliera označil za simulanta. Následovalo obvinění zadrženého z „*násilného zprotivení se četnictvu při výkonu služby*“. Jeho dva kumpány čekalo přelíčení před tachovským okresním soudem.⁴⁴⁶

⁴⁴⁵ NA Praha, ZČV, kart. 423, sign. 9329/32.

⁴⁴⁶ NA Praha, ZČV, kart. 423, sign. 9329/32.

Novinové články však podobné případy často neúměrně zveličovaly. Kupříkladu velitel Četnického oddělení v Karlových Varech štábní kapitán Leopold Kann si 30. srpna 1932 postěžoval, že „*zkreslenými zprávami, jimiž se poslední dobou hemží pražské časopisy, jest vzbuzován dojem, že v pohraničí panují abnormální poměry – ač skutečnost jest jiná*“.⁴⁴⁷

Některé zjištěné případy však byly skutečně alarmující. 14. února 1932 jistý František Ebert z Bohatic na Karlovarsku bez úředního povolení cvičil v Andělské Hoře skupinu 50–60 členů sdružení *Bund der Deutschen in Böhmen*. Velitel četnické stanice v Hůrkách vrchní strážmistr Mach výsledkem svědků zjistil, že Ebert se svými svěřenci prováděl „*Kriegsspiel*“, tedy jakousi bojovou hru či spíše bojový nácvik.

Dále vyšlo najevo, že Ebert „*k protistátnímu jednání písemně nabádal*“, mimo jiné v jakémsi oběžníku, v němž upozorňoval na činnost kočovného učitele Josefa Schwarze z Lubence, který byl již v listopadu 1931 zatčen četníky z Eisendorfu (Železná) pro blíže nespecifikované porušení zákona na ochranu republiky. 15. února vrchní strážmistr Mach Eberta zadržel a předal do vazby karlovarského okresního soudu.⁴⁴⁸

Československé úřady reagovaly na vývoj v pohraničí zákazem činnosti DNSAP.⁴⁴⁹ Na podzim roku 1933 se četnictvo podílelo na domovních prohlídkách u funkcionářů rozpuštěné strany. Dochované zápisy četnických stanic v Zádubu a Mariánských Lázních se zmiňují o množství zabavených písemností, jakékoliv detaily však bohužel chybí.⁴⁵⁰ Kronika zádubské četnické stanice hodnotila rázný zásah proti DNSAP velmi kladně. Podle mínění jejího autora „*energický postup... vůči protistátním živlům získal si jednak respekt, jednak uspokojení občanů loyálně smýšlejících*“.⁴⁵¹ Četnická kronika z Mariánských Lázní zase udává, že se díky likvidaci DNSAP upevnilo postavení demokratických německých stran.⁴⁵²

Optimismus československých úřadů byl navíc posílen úspěšným průběhem oslav patnáctého výročí založení republiky. Vzpomínkových akcí se podle četnických záznamů zúčastnila i řada německých obyvatel pohraničí.⁴⁵³

⁴⁴⁷ NA Praha, ZČV, kart. 423, sign. 9457/32.

⁴⁴⁸ NA Praha, ZČV, kart. 419, sign. 2467/32.

⁴⁴⁹ Úředně rozpuštěna byla též *Deutsche Nationalpartei* (dále jen DNP), v případě zkoumaného regionu však nemáme doklady o tom, že by se bezpečnostní orgány podílely na zákrocích proti představitelům zmíněné strany.

⁴⁵⁰ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha, ČS Zádub, pamětní kniha.

⁴⁵¹ SOKA Cheb, ČS Zádub, pamětní kniha.

⁴⁵² SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

⁴⁵³ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha, ČS Zádub, pamětní kniha.

Soudě podle dostupných materiálů, československé úřady na zkoumaném území v dané době znepokojovala spíše probíhající hospodářská krize a činnost komunistické strany, než německá otázka. O prvotních reakcích na aktivity rodící se Henleinovy strany máme jen málo zpráv. Když kronikář mariánskolázeňské četnické stanice 31. prosince 1933 hodnotil vývoj v uplynulém roce, konstatoval, že „*pokus Konrada Henleina o vytvoření nové strany „Sudetendeutsche Heimatsfront“ projevil se...v celém okresu velmi chabě a nenašel u zdejšího obyvatelstva žádného většího ohlasu*“.⁴⁵⁴

O rok později však byl autor kroniky nucen konstatovat, že nově vzniklá strana „*získala v důsledku velmi úporné politické agitace značný počet přívrženců*“.⁴⁵⁵ Podobné znepokojivé zprávy se opakovaly i v následujících letech. Henleinovci získali popularitu mimo jiné i díky založení svépomocné organizace *Sudetendeutsche Volkshilfe*, jejíž úspěchy v boji s rostoucí nezaměstnaností uznali i četníci, kteří v zápise z roku 1936 jako další z důvodů rostoucího vlivu SdP uvedli pasivitu ostatních německých politických stran.⁴⁵⁶

Zádubský četnický kronikář se domníval, že Henleinovu úspěchu paradoxně napomohlo i rozpuštění DNSAP, v jehož důsledku se dosud nejednotní separatisté spojili pod vedením SdP.⁴⁵⁷ Bylo by bezesporu zajímavé podrobit tuto teorii podrobné historické analýze, to ovšem není předmětem této práce.

Pro srovnání se podívejme, jak vypadaly okolnosti zániku DNSAP na Teplicku. „*Jelikož bylo od jara 1933 rozšiřování nacistické propagandy zakazováno, nabyli nacisté vědomí, že už nemají co ztratit, začali často zcela otevřeně provokovat nošením hákových křížů a nacistických odznaků. Množily se potyčky mezi Čechy a Němci*“.⁴⁵⁸

Prohlídky a výslechy po zákazu činnosti DNSAP probíhaly v teplickém regionu následovně: „*Při vyslýchání se (...) členové německých spolků a hnutí chovali k četníkům drze a vzpurně, snažili se je ignorovat a i četníkům správně německy mluvícím dělali těžkosti a předstírali, že nerozumějí*“.⁴⁵⁹ Některým funkcionářům DNSAP bylo nařízeno pravidelně se hlásit na příslušné četnické stanici.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

⁴⁵⁵ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

⁴⁵⁶ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha. Henleinovci se snažili využít probíhající hospodářskou krizi ve svůj prospěch i na poli zahraniční propagandy prostřednictvím argumentu, že sudetští Němci byly krizí postiženi více než Češi a Slováci, údajně proto, že oproti „průmyslovému“ pohraničí byl zbytek republiky spíše „agrární“. Viz: Henlein, Konrad: *The German Minority in Czechoslovakia*.

⁴⁵⁷ SOKA Cheb, ČS Zádub, pamětní kniha.

⁴⁵⁸ Mašťalřová, Kateřina: *Četnické stanice na Teplicku v období první republiky*, s. 50.

⁴⁵⁹ Mašťalřová, Kateřina: *Cit. d.*, s. 53.

⁴⁶⁰ Mašťalřová, Kateřina: *Cit. d.*, s. 56.

Veškerá přijatá opatření ale nedokázala zabránit sílícímu vlivu nacismu mezi sudetskými Němci. Ve výbušné atmosféře třicátých let, vyvolané hospodářskou krizí a rostoucím mezinárodním napětím, na Chebsku nadále docházelo k poměrně častým manifestacím radikálních politických uskupení, především komunistů a nacistů.

Kupříkladu prvomájových oslav ve Vildštejně se kromě tří desítek komunistů zúčastnili také „*hakenkreicléři*“, kteří uspořádali svůj vlastní průvod z Chebu do Vildštejna. Podle zprávy okresního četnického velitele zmíněný průvod čítal přibližně čtyři stovky osob, mezi nimiž nechyběli příslušníci *Volssportu* a nacionálně socialistického *Jugendverbandu*. Na vildštejnském náměstí ke shromážděným promluvil poslanec Knirsch. Celá akce se naštěstí obešla bez nepokojů, takže devět četníků z chebského okresu, kteří byli do města vysláni jako posily, nemuselo zasahovat.⁴⁶¹

Zvláště komplikovaná situace nastala 24. března 1933 v Horních Lomanech, kde téměř současně probíhalo setkání nezaměstnaných, pořádané komunistickou stranou, a „*voličská schůze hakenkreuzlerů*“.⁴⁶² Četnická stanice ve Františkových Lázních byla při této příležitosti posílána o tři četníky z Chebu, dva z Mühlbachu a dva z Tršnice.

S podobnými událostmi se lze setkat i v pramenech z pozdějších let. Při prvomájových oslavách roku 1936 byl ve Vildštejně soustředěn oddíl četníků pod vedením vrchního strážmistra Holého, který měl zabránit střetu mezi manifestujícími henleinovci a komunisty. Holého muži včas vytvořili neprostupný kordon mezi oběma znepřátelenými skupinami, takže se celá událost obešla bez násilností.⁴⁶³

Ještě složitější situace nastala téhož dne v Tachově, kde se prvomájových oslav zúčastnili kromě nacistů a komunistů ještě němečtí sociální demokraté a němečtí křesťanští socialisté. „*K udržení veřejného klidu a pořádku nařídil přednosta okresního úřadu soustředění četnictva*“, takže během oslav zajišťovalo klid v ulicích celkem dvacet četníků pod vedením okresního četnického velitele.⁴⁶⁴

Z hlášení sepsaného o této události si můžeme učinit určitou představu o rozložení politických sil. Zatímco na shromáždění SdP dorazilo dle četnických odhadů zhruba 1 400 osob, sociálně demokratického shromáždění se zúčastnilo přibližně 1 100 lidí a křesťanských sociálů bylo pouze kolem padesáti. Komunistický průvod čítal všehovšudy 40 osob, na následný tábor lidu jich dorazilo kolem čtyř stovek. Značnou

⁴⁶¹ NA Praha, ZČV, kart. 408, sign. 8150/37.

⁴⁶² NA Praha, ZČV, kart. 434, 7669/33.

⁴⁶³ NA Praha, ZČV, kart. 559, 9977/36.

⁴⁶⁴ NA Praha, ZČV, kart. 559, 9981/36.

část návštěvníků ovšem tvořili příznivci opozice (zejména členové SdP), kteří se pokoušeli vyvolat výtržnost.⁴⁶⁵

Stejného dne se v Aši zúčastnilo henleinovského shromáždění asi 750 lidí, zatímco komunistů bylo zhruba o 50 méně. Křesťanských sociálů dorazilo pouze 150. (Relativně vysoký počet komunistů byl patrně zapříčiněn neúčastí sociálních demokratů.) Proslovy všech řečníků byly shledány nezávadnými a k žádným výtržnostem nedošlo, takže okresní četnický velitel Karel Kopper neměl důvod k zásahu.⁴⁶⁶

V některých případech četnictvo nejen asistovalo při zajišťování klidu v průběhu oslav a manifestací, ale rovněž se pokoušelo bránit účasti československých státních příslušníků na nacistických shromážděních, pořádaných v Říši. Když 23. a 24. září 1933 probíhaly v bavorském Mähringu oslavy pro „východní marku“ za účasti oddílů SA a Hitlerjugend, nařídil okresní úřad v Mariánských Lázních „zostřené střežení státních hranic a soustředění 4 četníků z vlastního okresu na stanici ve Třech Sekerách“. V obvodu příslušného okresního úřadu byly navíc v uvedených dnech zcela zakázány přechody hranic.

Soustředění četníci spolu s osazenstvem stanice ve Třech Sekerách pod vedením vrchního strážmistra Václava spolu s příslušníky finanční stráže obsadili hraniční přechody. Během dvoudenní pohotovosti se o překročení hranic pokusilo přibližně dvacet osob, v převážné míře žen, které údajně chtěly jít do Německa sbírat brusinky a o mimořádných událostech na hranici neměly ani tušení. Jinak střežení hranic proběhlo bez incidentů.⁴⁶⁷

K podobným případům pochopitelně docházelo i v jiných částech pohraničí. Například Maštalířová uvádí případ z Teplicka z dubna 1933, kdy proběhlo v německém Hermsdorfu slavnostní svěcení praporu Hitlerjugend. Při této příležitosti byly podél hranic rozestaveny četnické hlídky, které měly za úkol identifikovat sudetoněmecké aktivisty, kteří se slavnosti zúčastnili.⁴⁶⁸

Dohled nad akcemi, které pořádaly sudetoněmecké separatistické organizace, ovšem nezajišťovalo pouze četnictvo, ale také policie. Například 5. května 1938 policisté zajišťovali klid při oslavách narozenin Konrada Henleina v Aši. 19. dne téhož

⁴⁶⁵ NA Praha, ZČV, kart. 559, 9981/36. Autor hlášení udává, že okresní organizace KSČ v té době prodělávala závažnou krizi, k níž patrně přispěly i rychle rostoucí preference SdP.

⁴⁶⁶ NA Praha, ZČV, kart. 559, 9989/36.

⁴⁶⁷ NA Praha, ZČV, kart. 444, 23423/33.

⁴⁶⁸ Maštalířová, Kateřina: *Cit. d.*, s. 52.

měsíce pracovníci Státního policejního úřadu Aš sledovali průběh srazu ordnerů v hotelu Tell.

Na základě výše uvedených případů můžeme konstatovat, že k manifestacím docházelo v průběhu celého zkoumaného období, ve většině případů však nedošlo k větším výtržnostem, tedy s výjimkou posledních měsíců před odstoupením pohraničí, jak bude zmíněno dále.

Řada henleinovských agitátorů byla vyšetřována kvůli protistátním výrokům, v některých případech však soud podezřelé nakonec osvobodil. Došlo i k situacím, kdy si tito lidé po svém propuštění stěžovali na nevhodné zacházení ze strany četnictva.

Jako příklad můžeme použít kauzu sekretáře krajského vedení SdP z Mariánských Lázní Jana Maiera. Ten byl obviněn, že se na stranické schůzi, konané 14. března 1937 ve Skelné Huti, dopustil protistátních výroků. Poté, co vrchní strážmistr Josef Šik ze stanice Krsy vyslechl svědky, kteří se ovšem nedokázali shodnout na přesném znění Maierových výroků, byl Maier zatčen četníky za policejní asistence.

Eskortováním zadrženého vlakem k chebskému soudu byl pověřen strážmistr Josef Česal, který ve vlaku Maierovi v rozporu s rozkazy nasadil pouta. Česal později své rozhodnutí odůvodnil tím, že fyzicky zdatnější Maier mohl četníka snadno přeprat a uprchnout. Navíc se Česal již před odjezdem dozvěděl, že sudetoněmecký senátor Frank, poté co u úřadů neúspěšně intervenoval v Maierův prospěch, prý vyrazil osobním automobilem na cestu, patrně do Mariánských Lázní, či Chebu. Česala se tedy zmocnily obavy, že by Frank mohl zorganizovat násilný pokus o Maierovu záchranu.

Soud nakonec uznal Maiera nevinným a kromě toho se četníci, podílející se na Maierově zadržení, stali předmětem vyšetřování. Vyslýchán byl i vrchní strážmistr Šik, přeložený mezitím do Hostomic pod Brdy. Šikovi ani jeho bývalému spolupracovníku z Krs Hovorkovi ovšem nebylo prokázáno žádné pochybení. Zda nadřízené úřady potrestaly Josefa Česala za neoprávněné použití pout, se z dochovaných záznamů nedozvídáme.⁴⁶⁹

Bezpečnostní orgány pochopitelně získávaly informace o skutečné i domnělé protizákonné činnosti z velice různorodých zdrojů, k nimž patřila i anonymní udání, jejichž výpovědní hodnota však často bývala dosti sporná. Dochované prameny zmiňují několik případů, kdy četnictvo bezvýsledně vyšetřovalo osoby obviněné neznámými udavači z protistátních aktivit. Nepravdivá udání mohla být projevem osobní zášti, ale také se mohlo jednat o pouhé nedorozumění.

⁴⁶⁹ NA Praha, ZČV, kart. 612, 5987/37.

Udání sehrálo zásadní roli i v případě, který začal 3. listopadu 1936 a na němž lze díky jedinečnému množství dochované agendy velmi přesně rekonstruovat postup československých orgánů při prověřování podezřelých osob.

Ve výše zmíněný den četnická stanice v Chodově v okrese Loket v obvodu Četnického oddělení Karlovy Vary obdržela anonymní udání, podle něhož byly v chodovské továrně *Richter – Fenkl – Hahn* ukryty tajné dokumenty a zbraně, které tam údajně umístili ředitel (ve skutečnosti pouze úředník) Klug a domovník Fischer, kteří prý sympatizovali s henleinovským hnutím.

Velitel stanice praporčík Antonín Šmíd neprodleně informoval okresního velitele, poručíka výkonného Františka Hesouna. Zakrátko se objevil další anonymní dopis, patrně od téhož autora, s upozorněním, že se v řečené továrně pracuje přes čas. Četnictvo nechalo sledovat jak továrnu, tak Fischera, což ovšem nevedlo k žádnému výsledku. V poslední listopadové dekádě Hesoun o této záležitosti informoval státní zastupitelství v Chebu, které doporučilo krajskému soudu vykonání prohlídky v továrně.

28. listopadu 1936 velitel chebské pátrací stanice vrchní strážmistr Václav Novotný telefonicky oznámil poručíku Hesounovi, že na rozkaz majora Václava Uhlíře, velitele četnického oddělení v Chebu, bude následujícího dne provedena prohlídka podezřelé továrny.

V uvedený den o osmé hodině ranní dorazil na loketskou četnickou stanici prokurátor státního zastupitelství v Chebu Karel Apfelbach, doprovázený vyšetřujícím soudcem JUDr. Františkem Titmannem, zástupcem chebského četnického oddělení nadporučíkem Otakarem Stehlíkem a hlídkou chebské „pátračky“ v čele s vrchním strážmistrem Novotným.

Spolu s okresním velitelem Hesounem a šesti loketskými četníky skupina zamířila do Chodova, přičemž cestou přibrala ještě šest četníků z Nového Sedla. V Chodově se připojilo dalších pět mužů zákona, čímž se konečný počet četníků zvýšil na 27.

Po výslechu nejdůležitějších úředníků nařídil prokurátor Apfelbach prohlídku továrny, v jejímž průběhu se podařilo nalézt určité množství podezřelých písemností, patřících domovníku Fischerovi. Když krátce po poledni byla prohlídka ukončena, Hesoun odeslal četníky z Lokte a Nového Sedla na jejich kmenové stanice.

Prokurátor poté nařídil převézt Fischera i nalezené písemnosti na chodovskou četnickou stanici. Tam proběhl Fischerův výslech, po jehož skončení soudní úředníci i příslušníci pátrací stanice odjeli. Na odchodu však prokurátor nařídil okresnímu veliteli Hesounovi, aby podezřelého ještě jednou důkladně vyslechl, přičemž se měl zaměřit

zejména na zjištění původu nalezených spisů. Následně četnická stanice v Chodově učinila na Fischera udání u státního zastupitelství v Chebu, přesto ale Fischer nebyl vzat do vazby.

O několik týdnů později došlo v továrně, kde Fischer pracoval, k požáru, který však s největší pravděpodobností vznikl nešťastnou náhodou a tudíž nesouvisel s výše popsaným případem. Přesto se mezi místními obyvateli začaly šířit nejrůznější fámy, a to nejen o požáru, ale o celém Fischerově případu.

Objevily se zprávy, že se na prohlídce továrny podílelo přes 50 četníků z Prahy a Plzně, vedených jakýmsi zmocněncem ministerstva národní obrany. Časopis *Egerer Zeitung* z 11. prosince 1936 přinesl zprávu, že četníci provádějící prohlídku továrny údajně považovali automobil označený písmenem D, zaparkovaný na dvoře továrny, za německý vůz, zatímco ve skutečnosti uvedené písmeno značilo, že se jedná o vozidlo Československých drah. Aby kolujících fám nebylo málo, začal Fischer rozhlašovat, že mu bylo při výslechu vyhrožováno.

V reakci na tyto události si Zemské četnické velitelství vyžádalo vyjádření zúčastněných orgánů. Výsledek řízení však neznáme.

Mimořádnou pozornost bezpečnostní aparát pochopitelně věnoval vůdčím postavám sudetoněmeckého hnutí. Četníci z Aše sestavili v lednu 1938 seznam funkcionářů SdP a jiných separatistických organizací.⁴⁷⁰

Zvýšenou pozornost československé bezpečnostní složky samozřejmě věnovaly Konradu Henleinovi, o jehož cestách pojednává značná část dochovaných materiálů Státního policejního úřadu Aš. Policisté zaznamenávali příjezdy a odjezdy Henleinova automobilu, a to i tehdy, pokud v něm nejel vůdce SdP, ale jen jeden z jeho řidičů, Schrott či Ludwig. Finanční stráž hlásila policejnímu úřadu, kdykoliv Henleinův vůz překročil hranice. Rovněž byly evidovány osoby, které navštěvovaly Henleinův dům. K nejčastějším hostům u vůdce SdP patřil inženýr Rummler, redaktor novin *Rundschau*.⁴⁷¹

Sledování Henleina se neobešlo bez incidentů. Například 1. září 1938 ve večerních hodinách hlídka zadržela v blízkosti Henleinova domu v Masarykově ulici dva muže, kteří na otázku, co zde dělají, odpověděli, že se chtějí projít na čerstvém vzduchu. Vzhledem k deštivému počasí toto vysvětlení neznělo příliš věrohodně.

⁴⁷⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sig. 560/8.

⁴⁷¹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 561.

Jelikož ani jeden z mužů u sebe neměl platné doklady, chystali se je policisté zadržet, načež jeden z neznámých prohlásil, že jejich totožnost může potvrdit Henlein.

Když policisté zakleпали u šéfa SdP, přišli jim otevřít muži, kteří po spatření uniformovaných Čechoslováků zpanikařili a rychle přibouchli dveře. Když policisté vysvětlili, že jim jde pouze o ověření identity zadržených, Henleinovi společníci vyšli ven a oba neznámé identifikovali.⁴⁷² Ze záznamů bohužel nevyplývá, kdo byli oni dva zadrženi, a neznáme ani identitu mužů, zdržujících se u Henleina.

Pořádkové složky se samozřejmě snažily pátrat po nacistických špionech. Dochoval se *Seznam zatčených vyzvědačů a osob podezřelých z protistátní činnosti*, pořázený 28. ledna 1938 Okresním četnickým velitelstvím v Aši, ve kterém můžeme najít 102 jmen, z toho 21 žen. Sedm osob obviněných z vojenské zrady se v té době nacházelo ve vazbě. Jeden muž, taktéž zatčený pro vojenskou zradu, spáchal ve vězení sebevraždu. Šest podezřelých pobývalo v Říši. Většina osob zmíněných v seznamu (přes 60) pocházela z Rossbachu.⁴⁷³

V dokumentech Státního policejního úřadu Aš je zaznamenáno 7 osob, zatčených na základě druhého a šestého paragrafu zákona na ochranu republiky v době od 28. února 1936 do 21. září 1938, mezi nimiž figuruje Alfons Wunderlich, který se objevuje i ve výše uvedeném seznamu Okresního četnického velitelství v Aši. Z uvedených osob byly v září 1938 čtyři ve vazbě, jedna propuštěna na kauci, jedna se zdržovala v Německu a v jednom případě bylo trestní řízení zastaveno.⁴⁷⁴

Koncem roku 1937 byl Státní policejní úřad Aš dotazován na československého státního příslušníka Simona Märze, malíře pokojů původem ze Starého Rybníka, podezřelého z porušení druhého paragrafu zákona na ochranu republiky. V té době žil März se svou manželkou, rozenou Wunderlichovou (dost možná se jednalo o příbuznou nám již známého henleinovského aktivisty Alfonse Wunderlicha), v německém Selbu a angažoval se v NSDAP a SA. Jelikož März v Aši nikdy nebydlel, tamní policisté nemohli poskytnout relevantní informace.⁴⁷⁵

Některé kauzy se neobešly bez kompetenčních sporů vyšetřujících orgánů. V poslední lednový den roku 1938 se na četnickou stanici v Rossbachu dostavil plzeňský policejní inspektor Alois Sedláček, který si od velitele stanice praporečka Hořčičky vyžádal informace o místním učiteli tělocviku Josefu Zeidlerovi, narozeném

⁴⁷² SOKA Cheb, SPÚ, sign. 561/213.

⁴⁷³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 560/1–7.

⁴⁷⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/1.

⁴⁷⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/30.

roku 1908 ve Vildštejně. Po zjištění Ziedlerovy adresy policista prozradil, že učitel je podezřelý ze špionáže ve prospěch nacistického Německa, konkrétně z předání dokumentů o opevnění v okolí Stříbra Hitlerovým agentům.

Na Hořčičkovu nabídku, že četnictvo pomůže se Zeidlerovým zatčením, Sedláček odvětil, že má rozkaz od vyšetřujícího soudce provést zákrok bez zbytečného rozruchu, takže podezřelého zajistí sám se svým řidičem a ašským inspektorem Braunem.

Toto rozhodnutí se ukázalo jako ne zcela optimální, jelikož Zeidler se při zatýkání pokusil o útěk k nedaleké státní hranici. Poté, co inspektor Sedláček vypálil za prchajícím ránu z pistole, tento mírně zavrával, ale záhy pokračoval v běhu a dosáhl říšského území dříve, než policisté mohli nějak zakročit.⁴⁷⁶

Okresní četnický velitel v Aši Karel Kopper v relaci o uvedeném případě poznamenal: „*Spatřuji v tom taktickou chybu, že si měl onen policejní orgán vyžádati k výkonu služebního aktu četnickou asistenci. Zdejší obyvatelstvo respektuje jen četníky*“. Policisty prý místní populace považuje za obyčejné státní úředníky, „*kdežto v četníku vidí vojáka, jemuž se obává vzepřítí*“.

Velitel Četnického oddělení Cheb štábní kapitán Vacovský doplnil, že policisté, zejména pak pracovníci zpravodajských ústředen, „*konají často zákroky v obvodech četnických stanic bez četnické asistence a mnohdy i bez vědomí četnictva vůbec*“, což vede k případům útěků hledaných osob za hranice, jež jsou někdy doprovázeny střelbou.⁴⁷⁷

Vacovského tvrzení vyvolalo určité překvapení na Zemském četnickém velitelství, které velitele chebského oddělení vyzvalo, aby doložil konkrétní případy naznačeného selhání policistů. V odpovědi z 8. února 1938 Vacovský připoměl incident z 11. prosince předchozího roku, kdy čtveřice chebských policistů prováděla domovní prohlídky v Eichenbergu (Dubá) v obvodě Četnické stanice Libštejn bez vědomí místních četníků.

Jistý Josef Lüftner, který měl být vyšetřován pro „*podezření ze zločinu vojenské zrady a loupeže lidí*“, se pokusil před policisty utéct, jeden ze strážců zákona jej však pronásledoval a několikrát za ním vystřelil. Těsně po překročení hranic se Lüftner zhroutil, „*událnivě vysílením*“. Střelba přilákala patnáctičlennou skupinu členů SA z Hohenbergu, kteří následně zaujali postavení u příhraničního mostu přes Ohři

⁴⁷⁶ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁴⁷⁷ NA Praha, ZČV, kart. 187.

a nějakou dobu vyčkávali dalšího vývoje. O těchto událostech se však libštejnští četníci dozvěděli až později od obyvatel Eichenbergu.

Dále Vacovský zmínil policejní zákrok – četnictvu předem neohlášený – proti profesionálnímu zloději Arnoštu Kozovi z 13. září 1937, k němuž došlo v obvodu Četnické stanice Tršnice. Zločinec byl při pokusu o útěk zastřelen policistou Veselým.

Po obdržení Vacovského zprávy Zemské četnické velitelství vyhodnotilo dřívější tvrzení šéfa chebského oddělení o častých selháních policejních orgánů jako „*přehnané a neodůvodněné*“. Štábnímu kapitánu Vacovskému bylo důrazně připomenuto, že podle předpisů „*musí býti všechny služební údaje pravdivé a spolehlivé*“.⁴⁷⁸

O většině osob podezřelých ze špionáže máme poměrně skoupé informace. Podrobnější údaje se dochovaly pouze k případu Josefa Brandla. První zmínka o uvedené kauze pochází z 1. června roku 1935, kdy Presidium Zemského úřadu upozornilo ašskou četnickou stanicí na jistou Elfridu Geisovou, která žila se svým manželem, bývalým pekařem a členem SA, v Selbu a často navštěvovala své rodiče v Aši.

Existovalo ovšem podezření, že tyto návštěvy slouží pouze jako zástěrka pro špionážní činnost. Geisová měla údajně v Aši získávat tajné dokumenty od tamního úředníka jménem Brantel či Brandt, který spolupracuje s dalšími informátory, mezi něž patří i jakýsi Brabetz, který je s nejvyšší pravděpodobností totožný s vrchním komisařem politické správy Juliánem Vrabcem.

Podle informací Presidia Zemského úřadu Geisová pracovala pro německého tajného policistu Adolfa Buchtu. Další říšský policista Grüllmann údajně dojížděl do Aše, aby předával Brantelovi instrukce.⁴⁷⁹

Původ těchto zpráv neznáme, dá se však předpokládat, že byly získány československým vyzvědačem v Říši, nebo vyplynuly z výsledku zadrženého německého špiona. Presidium zemského úřadu žádalo, aby bylo toto udání prověřeno do osmi dnů.

Během vyšetřování, které četnictvo neprodleně zahájilo, se sice nepodařilo nic zjistit o Grüllmannovi, na druhou stranu Buchta byl identifikován jako bývalý pracovník ašské elektrárny Adolf Gustav Puchta, zatčený již roku 1933 pro sdružování státu nepřátelské. Trestu se však tehdy vyhnul útekem do Německa. Tvrzení, že Puchta

⁴⁷⁸ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁴⁷⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/102.

pracuje pro říšskou tajnou policii, nebo jinou bezpečnostní či výzvědnou organizaci, se ašským četníkům nejevilo jako příliš pravděpodobné.

Brantel byl podle vyšetřovatelů s nejvyšší pravděpodobností totožný s Josefem Brandlem, zaměstnancem okresního úřadu, žijícím v Masarykově ulici v blízkosti domu, kde bydlela matka Elfridy Geisové, Emma Heubererová. Vztahy mezi oběma rodinami se nepodařilo prokázat. Brandl se hlásil k německé národnosti a jeho syn patřil mezi příslušníky *Sudetendeutsche Heimatfront*. V hlášení pro Presidium Zemského úřadu bylo zdůrazněno, že ve své funkci přicházel Brandl do styku i s vojenskou agendou.

Co se týče Juliána Vrabce, ten byl podle zjištění vyšetřovatelů přednedávnm přeložen do Mimoně. Vrabec během svého působení v Aši pracoval jako Brandlův nadřízený. Neexistovaly však žádné náznaky, že by se ti dva stýkali i mimo službu. Rovněž výslech Emmy Heubererové, jejíž dcera měla údajně předávat Brandlovy informace německé rozvědce, nepřinesl žádný výsledek⁴⁸⁰

Navzdory podezření, které úřady chovaly vůči Brandlovi, dotyčný dále pokračoval ve své práci na okresním úřadě. Na dotaz Presidia zemského úřadu z 11. června 1935, zda lze Brandla „*pokládati...za zcela spolehlivého*“, četnictvo, které v té době stále postrádalo jakékoliv důkazy, muselo odpovědět kladně, ačkoliv ve stručné charakteristice označilo Brandla za nacionalisticky laděného Němce.⁴⁸¹

22. října 1935 dodalo Presidium Zemského úřadu ašské četnické stanici další informace, získané patrně od konfidentů. Podle těchto informací Geisová, uváděná zde jako Irma, dvakrát týdně přecházela státní hranice u Wildenau, kde navštěvovala rolníka Wunderlicha.⁴⁸² V oblasti podle zjištění četnictva žili dva rolníci toho jména (Richard a Jan Adam), ani proti jednomu z nich se ale nenašly žádné důkazy. Seznam osob z Ašska odsouzených podle „*zákona na obranu republiky*“ ze září 1938 ovšem uvádí jistého Alfonse Wunderlicha.⁴⁸³

Informace o dalším vývoji celé této záležitosti jsou poměrně strohé. Vše dokonce nasvědčovalo tomu, že se na podezření vůči Brandlovi a ostatním zapomnělo. Když se v listopadu 1936, tedy téměř rok a půl po vypuknutí popisované aféry, ašský okresní

⁴⁸⁰ SOkA Cheb, SPÚ, sign. 562/103, 104.

⁴⁸¹ SOkA Cheb, SPÚ, sign. 562/105.

⁴⁸² SOkA Cheb, SPÚ, sign. 562/107.

⁴⁸³ SOkA Cheb, SPÚ, sign. 559/1. Patrně je míněn Zákon o obraně státu z května 1936, který bývá někdy v pramenech zaměňován se Zákonem na ochranu republiky z března 1923, a pokud není specifikován konkrétní paragraf, nelze vždy spolehlivě určit, o který zákon jde.

hejtman Gustav Kolář dotazoval, zda je možno zvýšit Josefu Brandlovi od Nového roku služné, Presidium Zemského úřadu nemělo námitek.⁴⁸⁴

25. dne téhož měsíce však okresní hejtman obdržel zprávu, že Brandl byl obviněn ze zločinu vojenské zrady.⁴⁸⁵ V té době již Brandl pobýval ve vazbě. Četníci jej na rozkaz vrchního tajemníka Habána ze Zpravodajské ústředny v Praze zadrželi již 20. listopadu 1936. Ihned po zatčení byl Brandl neprodleně převezen k výslechu do Prahy a v jeho bytě četníci vykonali bezvýslednou domovní prohlídku.⁴⁸⁶

Kromě toho, že měl předávat důvěrné zprávy německým výzvědným orgánům, byl Brandl též obviněn z toho, že tajně obstaral cestovní pasy pro uměleckého malíře Jiřího Richtera z Heslova a punčocháře Adolfa Lochmüllera z Aše. V tomto případě se však ukázalo, že Brandl jednal z rozkazu svého nadřízeného doktora Lojdy, který uvedené pasy opatřil na žádost vojenských orgánů, pro něž Richter s Lochmüllerem pracovali jako důvěrní informátoři.⁴⁸⁷

Během soudního přelíčení se Brandl přiznal, že pracoval pro Němce od podzimu roku 1934, údajně z finančních důvodů. Jeho nadřízení však tvrdili, že Brandl žil poměrně prostě. Záznamy o domovní prohlídce se nezmiňují o tom, že by se v bytě obviněného našel větší peněžní obnos, a ani stručný zápis z Brandlova výslechu neobsahuje žádné bližší informace o částkách, které měl obžalovaný od nacistické rozvědky převzít.

Nelze tedy vyloučit, že Brandl, na jehož silně nacionalistické cítění policie upozorňovala již na počátku celého případu, lhal o své motivaci z obavy, že kdyby se otevřeně přiznal ke svému nepřátelství k československému státu, mohlo by mu to vynést vyšší trest. Na druhou stranu existuje podezření, že Brandl již v roce 1921 přijal přinejmenším jeden úplatek, vůči penězům tedy zřejmě lhostejný nebyl.

Josef Brandl, v zápisu ze soudního přelíčení chybně uvedený jako Petr, podle vlastní výpovědi pracoval pro německého vyzvědače Krellmanna, který byl s největší pravděpodobností totožný s oním záhadným Grüllmannem, o němž se zmiňovalo udání z jara 1935, které v podstatě odstartovalo Brandlovu aféru.

Obžalovaný, jenž používal krycí jméno Fuchs, podle vlastní výpovědi osobně přecházel hranice a nosil tajné zprávy Krellmannovi do Německa. Sám Krellmann několikrát navštívil svého podřízeného v Aši, aby mu předal instrukce. O tom, že by

⁴⁸⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/112.

⁴⁸⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/109.

⁴⁸⁶ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/110.

⁴⁸⁷ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/116.

Brandl s Krellmannem používali jako kurýra Geisovou nebo kohokoliv jiného, se dokumenty nezmiňují, stejně tak v protokolu z výslechu nenajdeme žádné údaje o Adolfu Puchtovi ani o Brandlově domnělé spolupráci s Juliánem Vrabcem či jinými informátory.

Je možné, že Brandl účast dalších osob jednoduše zamlčel a vzal všechno na sebe. Jelikož však byl citovaný protokol určen pro potřeby ašského okresního úřadu, nelze rovněž vyloučit, že se příslušná místa postarala o vypuštění některých citlivých dat z textu, možná i proto, že četnictvo či vojenská rozvědka podezíraly i některé Brandlovy kolegy.

Brandl přiznal, že z Krellmannova pověření opatroval zejména údaje o německých emigrantech a záležitostech, týkajících se vojenských odvodů. Měl rovněž zjistit, jaké mají ašské úřady instrukce pro případ mobilizace. Kromě toho sháněl informace o bývalém tajemníkovi DNSAP Hoffmannovi, který v době Brandlova soudního procesu žil v Německu. Ve špionážní činnosti obviněnému napomáhal i jeho syn Vilém.

Krajský soud v Praze 15. prosince 1937, tedy téměř rok po jeho zatčení, odsoudil Josefa Brandla, narozeného roku 1887 v Souši v okrese Most, bývalého poddůstojníka tereziánského pěšího pluku 42, k trestu smrti za zločin vojenské zrady. 25. února 1938 změnil Nejvyšší soud v Brně toto rozhodnutí na doživotí.⁴⁸⁸

Brandlovým odsouzením však aféra neskončila, neboť přednosta okresního úřadu byl pohnán k zodpovědnosti, protože nedokázal zabránit svému podřízenému ve vynášení citlivých dat. Nařčený se však v dopise z 15. dubna 1938 hájil, že hned v červnu 1935, jakmile obdržel od Presidia Zemského úřadu první zprávy o Brandlově údajné protistátní činnosti, sám upozornil na tento případ četníky a policejního inspektora Zavřela. Kromě toho požádal Brandlova přímého nadřízeného Lojdu, aby na podezřelého bedlivě dohlížel. Byla rovněž učiněna opatření k tomu, aby Brandl nezískal přístup k nejdůležitějším materiálům, týkajícím se postupu v případě mobilizace. Sám Brandl si prý u okresního četnického velitele poručíka výkonného Koppera stěžoval na nedůvěru svých nadřízených.

Jelikož chyběly důkazy proti Brandlovi, nemělo vedení okresního úřadu důvod podnikat další opatření. Brandl působil nenápadně, žil poměrně skromně a navíc ani neměl doklady k vycestování do ciziny. Přednosta okresního úřadu se prý pravidelně

⁴⁸⁸ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/117.

dotazoval na postup vyšetřování na ašské četnické stanici, jejíž velitel odmítal sdělit detaily s odvoláním na předpisy o utajení.⁴⁸⁹

Na Presidiu Zemského úřadu došli k poněkud zvláštnímu závěru, že se přednosta okresního úřadu vymlouvá a pokouší se svalit veškerou zodpovědnost na doktora Lojdu.⁴⁹⁰ Osočený přednosta reagoval rozhořčeným dopisem, v němž celkem logicky argumentoval, že ve své funkci má na práci i jiné věci, než sledování jednoho podezřelého úředníka. Ve službě se Brandl choval zcela normálně a do toho, co dělal ve svém volném čase, jeho nadřízeným nic nebylo. Jak autor dopisu podotkl, pronásledování špiónů bylo starostí policie a četnictva, nikoliv okresního úřadu.⁴⁹¹ Měla-li tato aféra nějakou dohru, není známo.⁴⁹²

Politická a ekonomická situace v národnostně smíšeném pohraničí vytvářela vhodné podmínky pro činnost profesionálních vyzvědačů a informátorů, pracujících nikoliv z přesvědčení, ale pro peníze. K těm náležel mimo jiné německý občan Wilhelm Binner, který v letech 1933–1938 pobýval střídavě v ČSR a v Říši. Tento muž udal liberecké policii několik členů DNSAP a nacistických vyzvědačů. Zároveň však pravděpodobně dodával do Německa zprávy o levicové emigraci z Říše.⁴⁹³

Za „přeborníka“ v tomto ohledu můžeme označit českého Němce Eduarda Heidla, který počátkem dvacátých let poskytl vojenské kontrarozvědce cenné informace o německých špionech a i nadále působil jako příležitostný informátor armádních zpravodajcův Plzni a okresního četnického velitele ve Stříbře, přičemž při sběru zpráv příležitostně zajížděl i do Chebu.

V lednu 1925 ale vzbudil pozornost četnictva na Domažlicku tím, že se po hospodách otevřeně chlubil svými známostmi s tajnou službou a četnickými důstojníky. Incident se neobešel bez následků, bezpečnostní orgány však od té doby věnovaly Heidlovi zvýšenou pozornost. V době rostoucího napětí mezi ČSR a nacistickým Německem Heidl opakovaně jezdil svým vozem do Německa, kde údajně plnil úkoly pro vojenské zpravodajství. Objevilo se ovšem podezření, že dotyčný „hraje na obě strany“, jelikož podle svědků říšská ostraha hranic při celních kontrolách Heidla prověřovala jen nedbale, nebo vůbec ne.

⁴⁸⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/118,119.

⁴⁹⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/159.

⁴⁹¹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562/158.

⁴⁹² Josef Brandl po svém propuštění zastával různé správní funkce v Aši až do roku 1945, kdy uprchl do Německa. Viz Biman, Stanislav – Dušková, Sabina: *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety*.

⁴⁹³ Gawrecki, Dan: *Případ Binner. K osudům německých emigrantů v severovýchodních Čechách*.

V roce 1938 byl Eduard Heidl v Německu několik měsíců vězněn. On sám později tvrdil, že se tak stalo pro podezření ze špionáže ve prospěch Československa. Podle jiných zdrojů se však příčinou jeho zatčení bylo to, že se pokoušel tajně zprostředkovat prodej bytu po německém antinacistovi, který emigroval do ČSR.⁴⁹⁴

Bylo by jistě zajímavé zjistit, jak se vyvíjely Heidlovy další osudy po Mnichovu a následné nacistické okupaci Československa, především pak, zda byl tento protřelý informátor perzekuován kvůli dřívější spolupráci s armádními zpravodajci, nebo zda se nacisté naopak rozhodli Heidla převzít do svých služeb. Hledání odpovědi na tyto otázky se ovšem vymyká tématu předkládané studie.

Kromě špionáže a nacistické agitace představovaly další hrozbu henleinovské polovojskové organizace, které měly v případě konfliktu s Německem vést partyzánskou válku a provádět sabotáže na československém území. V květnu 1936 obdrželo Presidium Ministerstva vnitra zprávu „z důvěryhodného pramene informací o dokumentu, jehož pravost ovšem nebyla dosud prověřena“, jež se týkala struktury, výstroje a výzbroje henleinovské paramilitární organizace *Sudetendeutsche Freiwilligen – Armee* (dále jen SdFA).⁴⁹⁵ Ta údajně vznikla na základě jednání „sudetoněmecké vojenské komise s politicko-branným odborem říšského vedení strany NSDAP v Mnichově“ ve spolupráci s berlínským ministerstvem války, jemuž byla SdFA podřízena.

Podle propozic z Říše prý mělo být teritoriální rozčlenění SdFA dořešeno do poloviny dubna 1936 a v následujícím měsíci organizátoři plánovali započít s výcvikem mužstva, a to pod vedením německých důstojníků. Berlín přislíbil dodat technické vybavení do 15. srpna.⁴⁹⁶

Struktura SdFA měla zhruba odpovídat organizaci SS a SA. Základní jednotku představoval *Sturm*, jenž se dále členil takto: *Sturm*, *Trupp*, *Schar*. Na československém území mělo podle zdrojů Ministerstva vnitra vzniknout 107 *Sturmů* sloučených do devíti brigád se sídly v Českém Krumlově, Chebu, Chomutově, Ústí nad Labem, Liberci, Krnově, Olomouci, Brně a Znojmě. Pod brněnskou brigádu s pořadovým číslem VIII. spadaly i *Sturmbann* 5 a 6 v Praze.

⁴⁹⁴ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁴⁹⁵ Pokud se uvedená informace zakládala na pravdě, pak SdFA existovala pod tímto názvem zřejmě jen krátce, jelikož se o organizaci tohoto jména nepodařilo nalézt bližší informace. Nesporné ovšem je, že některé z popsaných metod se při výcviku henleinovských bojůvek skutečně používaly.

⁴⁹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 187.

Menší útvary SdFA měly vznikat „skrytě pod firmou sportovních a turistických spolků, jakož i kulturních a společenských sdružení“. Nacisté prý předpokládali, že se do hnutí zapojí přibližně „6% všeho zbraně schopného obyvatelstva německé národnosti v ČSR“. Konkrétně se mělo jednat o muže ve věkovém rozmezí 18 až 29 let. Do útvarů nesměli být zařazeni ti členové SdP, „kteří jsou státním bezpečnostním orgánům a úřadům známi jako radikální činovníci“ a kteří by tudíž budili nežádoucí pozornost policie a četnictva.⁴⁹⁷

Do velitelských funkcí hodlali organizátoři dosazovat především členy SdP, kteří prošli službou v československé armádě. Držitelé hodností od *Sturmführera* výše museli absolvovat desetitýdenní výcvik v Německu, kam měli tito muži odjíždět pod různými falešnými záminkami.

Presidium Zemského úřadu, jemuž Ministerstvo vnitra sdělilo své poznatky, se k informacím o SdFA stavělo poněkud skepticky a s určitými pochybnostmi. „Ač se nezdá býti pravděpodobným budování sudetoněmecké dobrovolnické armády v ČSR za přímé účasti ř. něm. armádní správy, třeba věnovati obsahu dokumentu pozornost z toho důvodu, že je odborně sepsán a nástin organizace by mohl býti za určitých příznivých okolností prakticky alespoň částečně uskutečnitelným“.⁴⁹⁸

Nabízelo se ovšem i další vysvětlení, totiž možnost, že nacistická tajná služba záměrně rozšířila nepravdivé zprávy, aby vyvolala paniku, nebo aby odvedla pozornost od svých dalších aktivit.

Dále byla v citované relaci zmíněna jiná zpráva z Říše, podle níž se v československém pohraničí formovaly „teroristické, resp. pomocné skupiny“ zvané „*Unterstützungs – Gruppen, Einheiten und Scharen*“. Ty byly podle dostupných zdrojů složeny pouze z československých státních příslušníků, říšští Němci do nich nesměli vstupovat. Aby uvedené oddíly nebudily pozornost pořádkových složek, měli jejich příslušníci zapovězeno členství v SdP. Velitelé se naopak snažili využívat členy jiných, zejména levicových, politických stran.⁴⁹⁹

Náčelníci jednotlivých skupin prošli výcvikem v Německu pod zástěrkou takzvaných *Jugendlager*. Peníze tito henleinovští aktivisté získávali od říšskoněmeckého vyslanectví v Praze. Distribuci finančních prostředků měl však na starost pouze jeden z diplomatů, aniž by o tom jeho kolegové věděli.

⁴⁹⁷ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁴⁹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁴⁹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 187.

Kolovaly zvěsti o tom, že nacisté plánují v některých pohraničních regionech provést sérii zkušebních diverzních akcí. Konkrétně mělo jít o přerušení telefonního a telegrafního spojení, sabotáže na železničních tratích a mostech a podobně. Zpráva Zemského úřadu pro Zemské četnické velitelství končila následujícím doporučením: „*Věci budiž vzhledem k jejímu významu věnována mimořádná pozornost*“.⁵⁰⁰

Citované memorandum dokládá, že od „pouhé“ agitace a sběru zpravodajských informací nacistické hnutí během druhé poloviny třicátých let pozvolna přešlo k přípravám otevřeného ozbrojeného odporu. Z Říše začaly do „Sudet“ proudit ilegálně pašované zbraně a přicházet vojenští instruktoři. Například v říjnu 1937 četnictvo na Děčínsku odhalilo skupinu studentů z České Kamenice, kteří pašovali vojenské přilby.⁵⁰¹

Československý pořádkový aparát se samozřejmě snažil mít přehled o situaci v nacistickém Německu. Některé informace byly získávány spíše nahodile. Například v září 1933 referoval velitel četnické stanice Tři Sekery vrchní strážmistr Václav Kříž o průběhu nacistických oslav v Mähringu.⁵⁰² Nás však zajímá především systematický sběr informací.

Okresní četnické velitelství Aš vedlo záznamy o stavu německých ozbrojených složek v regionu. Z těchto dokumentů vyplývá, že četnictvu chyběly podrobnější zprávy o německé armádě a úderných oddílech. Na druhou stranu byli četníci poměrně dobře informováni o říšské finanční stráž, celních úřadech a četnictvu. Jelikož českoslovenští četníci příležitostně přicházeli do úředního styku s pracovníky uvedených institucí, znali i mnohé podrobnosti o personálním obsazení těchto německých bezpečnostních složek.⁵⁰³ Podobné záznamy pravděpodobně vedla i ostatní okresní velitelství v obvodu chebského oddělení, tato dokumentace se však bohužel nedochovala.

Bezpečnostní složky také dostávaly informace o některých výsledcích výzvědné činnosti armádních a jiných orgánů, pokud tyto zprávy měly význam pro práci příslušných pořádkových institucí.

Krátce před vypuknutím henleinovského povstání, 9. září 1938, rozeslal vládní rada Dr. Wotawa⁵⁰⁴ oběžník, obsahující seznam 131 osob (v převážné většině Němců), jimž mají říšské celní úřady věnovat zvýšenou pozornost, pokud by hodlaly vstoupit na

⁵⁰⁰ NA Praha, ZČV, kart. 187.

⁵⁰¹ Klinovský, Petr: *Cit. d.*, s. 111.

⁵⁰² NA Praha, ZČV, kart. 444, sign. 23423/33.

⁵⁰³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 560.

⁵⁰⁴ Patrně se jednalo o plzeňského policejního ředitele Adolfa Wotavu, blíže k jeho osobě viz Herajt, Tomáš, *Cit. d.*

německé území. Ve většině případů bohužel neznáme důvod, proč se říšské úřady o dotyčného člověka zajímaly. Pouze u několika jmen je připojena poznámka „*Kommunist*“.⁵⁰⁵

Sběrem strategických informací se zabývala i finanční stráž. Ota Holub i Jaroslav Beneš shodně uvádějí, že ve třicátých letech měl být u každého oddělení finanční stráže přidělen zpravodajsky školený pracovník. Často se jednalo o osoby, které absolvovaly zpravodajský výcvik během vojenské služby. Z písemností Inspektorátu finanční stráže Cheb se dozvídáme, že v první polovině dvacátých let byli někteří financové vysláni do výzvědných kurzů⁵⁰⁶, doklady o konkrétní zpravodajské činnosti ze třicátých let však chybějí.

Celkově lze ovšem říci, že sběr informací o poměrech v Německu, prováděný pořádkovými složkami na Chebsku, byl poměrně nesystematický a nepřilíš podrobný, jelikož se jednalo spíše o jednu z vedlejších aktivit bezpečnostního aparátu, který se primárně soustředil na monitorování tuzemské situace. Získávání zpráv o dění za hranicemi navíc nebylo snadné. Jisté informace bylo možno získat od důvěrníků z řad místních obyvatel, kteří soukromě či pracovní cestovali do Německa, nebo od emigrantů. Emigranti ovšem nepředstavovali příliš početnou skupinu, řada z nich navíc zastávala radikálně levicové názory a nejevila tudíž zájem spolupracovat s československými úřady. A místních informátorů také patrně nebylo mnoho, jelikož i ti Němci, kteří chovali sympatie k československému státnímu zřízení, se mnohdy obávali odvety henleinovců.

Během pozdní zimy a jara došlo ve zkoumaném regionu a jeho okolí k řadě přeletů německých, patrně pozorovacích, letadel.⁵⁰⁷ 19. března 1938 odpoledne se nad karlovarským letištěm objevilo letadlo s imatrikulačním označením DOAFA, které provedlo tři okruhy ve výši necelých sto metrů. Následoval manévr, který se pozorovatelům jevil jako pokus o přistání, poté se však letoun opět vznesl a zamířil přes Chebsko na německé území. Na pokusy pracovníků ruzyňského a mariánskolázeňského letiště o navázání radiové komunikace posádka letadla nereagovala. Na výzvu z Mariánských Lázní se ruzyňský personál obrátil na letiště v Lipsku s dotazem ohledně původu neznámého letounu. V Lipsku však o celé záležitosti údajně nebylo nic známo.

⁵⁰⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/116.

⁵⁰⁶ SOKA Cheb, IFS, sign. 9/70. Jmenovitě je znám pouze příslušník finanční stráže Vlach (pravděpodobně z oddělení Starý Kyšperk), který roku 1923 absolvoval „*kurs pro výzvědné orgány*“.

⁵⁰⁷ Blíže k aktivitám a taktice německých průzkumných letounů nad územím ČSR viz Václavík, Josef: *Četnická letecká hlídka v Dolním Benešově, Moravské Ostravě a Německém Brodě (Jihlavě) 1935–1939*.

Četnická stanice v Ruzyni téhož dne večer hlásila Zemskému četnickému velitelství, Zemskému úřadu (Dr. Hejtman) a velitelství I. armádního sboru (štábní kapitán Vladař), že podle sdělení tamního letiště dráha letu podezřelého letadla odpovídala trase, kterou využívá italská dopravní společnost. *„Že se letadlo nespojilo při přeletu s letištěm v Mar. Lázních, je odborníkům na letišti podezřelé (...). Sdělení Lipska, že o tomto letounu nic neví, lze bráti v pochybnost“*.

Zpráva byla dodatečně doplněna o sdělení Zemského úřadu, že správce letiště v Karlových Varech považuje případ spíše za omyl než za nacistickou špionáž. Důvodem, proč letadlo nereagovalo na vysílání, mohla být absence telegrafisty. *„Že by fotografovalo, nedá se podle učiněných poznatků souditi“*. Za pozornost stojí poněkud zarážející fakt, že příslušníci četnické letecké hlídky nezakročili, jelikož v době incidentu *„nikdo z letců nebyl přítomen“* na letišti.⁵⁰⁸

Četná hlášení z Aše z dubna a května téhož roku dokládají, že neohlášené přelety německých letadel nebyly v té době ničím neobvyklým.

K aktivizaci henleinovců na jaře 1938 přispěl také Hitlerův úspěšný „anšlus“ Rakouska⁵⁰⁹ a následně též vyhlášení takzvaného Karlovarského programu SdP. Množily se zprávy o chystané revoluci v pohraničí. 9. dubna 1938 poručík Holý z Okresního četnického velitelství v Chebu zaslal Zemskému četnickému velitelství telefonogram, založený na zprávách důvěrného informátora z tachovského okresu. *„Nesplní-li čs. vláda všechna přání a požadavky SdP, které budou dnes dopoledne vládě předloženy, učiní tito (sic!) ve zněmčeném území republiky povstání a zavolá si na pomoc říšské němce (sic!)“*. Ve všech sídlech odboček SdP bylo údajně vybráno několik mužů, kteří měli v případě vypuknutí ozbrojeného odporu proti republice *„konati službu bezpečnostní a odzbrojiti četnictvo, policie a pod“*.⁵¹⁰

Navzdory rostoucímu politickému napětí ani v dobách rostoucího politického napětí neutichly kompetenční spory mezi jednotlivými složkami československého bezpečnostního aparátu. Zápis Státního policejního úřadu Aš z 23. dubna 1938 s určitou nelibostí reaguje na „četnické vyšetřování v policejním obvodě“.⁵¹¹ K podobným případům však docházelo jen zřídka.

Květen 1938 měl na Chebsku rušný a dramatický průběh. Již 5. proběhla v Aši manifestace spojená s oslavou Henleinových narozenin. V časopise *„Národní politika“*

⁵⁰⁸ NA Praha, ZČV, kart. 187, sign. 1/19.

⁵⁰⁹ Klinovský, Petr: *Cit. d.*, s. 123.

⁵¹⁰ NA Praha, ZČV, kart. 187, sign. 1/9.

⁵¹¹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 561/28.

se objevily informace, podle kterých během Henleinových oslav kroužila nad Chebskem trojice německých vojenských letadel. Toto tvrzení četnictvo popřelo, nicméně je pravdou, že podle spisů Státního policejního úřadu Aš se již v předchozích týdnech v oblasti vyskytovaly německé letouny.⁵¹²

18. května v některých pohraničních obcích probíhaly oslavy třetího výročí volebního vítězství SdP. V Chodové Plané došlo při této akci k incidentu. Praporčík Václav Draksl, vyzbrojený „*puškou s bodákem, šavlí a obuškem*“, spolu s obecním strážníkem Josefem Dieblem dozírali na udržování veřejného pořádku, zatímco zbytek osazenstva četnické stanice byl ze služebních důvodů v Plané u Mariánských Lázní. Četnická posila, kterou si Draksl hned po vypuknutí manifestace telefonicky vyžádal od Státního policejního úřadu Planá u Mariánských Lázní, do té doby nedorazila.

Henleinovci, shromáždění v počtu asi 300 osob a provolávající různá hesla, byli Drakslem (Diebel v té době hlídkoval na opačném konci obce) dvakrát vyzváni, aby se uklidnili. Jelikož Němci výzvu neuposlechli, nařídil jim praporčík Draksl, aby se rozešli. Když průvod nerušeně pochodoval dále, četník zaútočil obuškem na několik mužů, pochodujících v první řadě.

Poté se henleinovci, kteří patrně nehodlali riskovat otevřený konflikt s představitelem zákona, rozdělili do několika hloučků a z povzdálí pokřikovali politická hesla. Zakrátko si však opět dodali odvahy a začali četníka ohrožovat. V té chvíli dorazil autokar Četnického pohotovostního oddílu Domažlice, v němž přijely slíbené posily, jimž se zakrátko podařilo obnovit pořádek. Ještě předtím však demonstranti vytloukli okna Drakslova bytu.

Z účastníků průvodu, kteří se zúčastnili potyčky s Drakslem, se podařilo identifikovat pouze Josefa Muschicka, který se ospravedlňoval tím, že v hluku přeslechl četníkovu výzvu k rozchodu.⁵¹³

19. května se v ašském hotelu Tell konal sraz ordnerů, který se obešel bez výraznějších komplikací. Následujícího dne propukla stávka německých gymnaziálních studentů. Od 21. května pak byla v souvislosti s probíhající částečnou mobilizací československé armády vyhlášena pohotovost.

Situaci navíc komplikovaly přípravy voleb v některých obcích v okrese, k nimž mělo dojít 29. května. Navzdory všem potížím dokumenty Státního policejního úřadu

⁵¹² NA Praha, ZČV, kart. 670, s. 8361/38.

⁵¹³ NA Praha, ZČV, kart. 671, sign. 8806/38. Drakslu bylo vytknuto, že v rozporu s předpisy použil při běžné obchůzce obušek.

Aš neuvádějí žádné incidenty v době mobilizace.⁵¹⁴ Záznamy okresního četnického velitelství v Mariánských Lázních zmiňují, že řada Němců v obvodu neuposlechla povolání k vojsku.⁵¹⁵

Již několik dní před vyhlášením částečné mobilizace vydalo velitelství 111. praporu 18. pěšího pluku v Chebu rozkaz k odevzdání či utracení poštovních holubů, kteří mohli být v případě henleinovského povstání nebo německého vpádu použiti ke komunikaci mezi nacistickými oddíly.

Poněkud komplikovaná situace nastala v Schönbachu, kde na realizaci tohoto opatření dohlížel četnický strážmistr Vojtěch Šatra, který 21. května 1938 v doprovodu předsedy místního spolku chovatelů poštovních holubů Antonína Wintra obešel všechny chovatele v obci a nařídil jim odevzdat všechny holuby do skladiště Jana Kriegera nejpozději do 19 hodin téhož dne s tím, že „*holubi, kteří nebudou moci býti chyceni, musí býti jejich vlastníky utraceni*“.

Jelikož však chovatelský spolek před krátkou dobou odeslal několik košů se 70 holuby spřátelenému sdružení do Třebíče (kde byli holubi na příkaz četnictva zabaveni), neměli chovatelé k dispozici dostatek košů k předání holubů četnictvu.

Jelikož existovaly uvedené potíže a strážmistr Šatra navíc nemohl chovatelům zaručit, zda své holuby v budoucnu dostanou zpět, někteří chovatelé usoudili, že bude jednodušší holuby utratit a dotázali se Šatry, zda je toto řešení přípustné. Četník s utracením souhlasil.

Zakrátko však Okresní četnické velitelství Cheb obdrželo udání, podle něhož Šatra nařídil chovatelům, aby holuby utratili. Členové chovatelského spolku se od stížností distancovali a potvrdili, že holuby jejich chovatelé utratili sami. Okresní četnický velitel poručík výkonný Holý se ve svém hlášení z 1. srpna 1938 vyjádřil, že „*dopis je patrně dílem strany SdP*“.⁵¹⁶

Během mobilizačních opatření, kdy bylo značné množství četníků povoláno k SOS, dorazily na Chebsko posily z vnitrozemí. 22. května bylo posláno do Plané u Mariánských Lázní 10 četníků z Benešova, kteří měli posílit zdejší četnictvo. O tom, že uvedenou akci doprovázely určité zmatky, svědčí dotaz velitele benešovského četnického oddělení, zda se jedná o soustředění, nebo o dočasné či trvalé odkomandování dotyčných deseti četníků. Jelikož dotaz byl Zemskému četnickému

⁵¹⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/37–38.

⁵¹⁵ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

⁵¹⁶ NA Praha, ZČV, kart. 677, sign. 22144/38.

velitelství zaslán 10. září, lze usuzovat, že tito četníci v té době stále ještě působili na Chebsku.⁵¹⁷

Do Aše zase 23. května dorazilo 7 četníků od klatovského oddělení.⁵¹⁸ S vysokou pravděpodobností byly na Chebsko vyslány i další posily z méně rizikových regionů.

Jeden z benešovských četníků vyslaných do Plané u Mariánských Lázní, štábní strážmistr Antonín Blažek, koncem června 1938 požádal, aby mu ze zdravotních důvodů byl umožněn návrat na kmenovou stanici v Kamenném Přívoze. Jeho prosbě bylo vyhověno.⁵¹⁹

Povolání většiny četníků z Chebska (včetně všech okresních velitelů a většiny velitelů stanic) k SOS v době květnové mobilizace mělo, navzdory příchodu posil z vnitrozemí, za následek vážný nedostatek četníků pro běžnou službu. Tento stav trval až do částečného zrušení pohotovosti 20. června 1938, kdy se část četníků vrátila na svá původní stanoviště.

Velitel četnického oddělení Cheb ve svém hlášení pro Zemské četnické velitelství vyzdvihl zásluhy četnictva, „*kteře veškeré vojenské posily (pro SOS, pozn. aut.) v několika hodinách svolalo, vystrojilo, vyzbrojilo a odpochovalo s nimi na určená stanoviště*“.⁵²⁰ Autor hlášení však připouští, že četníci měli oproti vojenským posilám výhodu, že pohotovost byla vyhlášena v noci.⁵²¹

Získané zprávy předávaly jednotky SOS, stejně jako četnické stanice přímo veliteli příslušného praporu SOS, přičemž velitel chebského četnického oddělení nebyl dle vlastních slov informován. Podle jeho tvrzení nebyly obdržené zprávy nikým prověřovány, nezmiňuje se však o výskytu žádných zásadních dezinformací, ačkoliv určité poplašné zprávy se pochopitelně objevovaly.⁵²² K veliteli četnického oddělení se dostaly pouze ty informace, které obdržel jemu podřízený chebský okresní četnický velitel, plnící rovněž funkci velitele roty SOS.

Za zmínku stojí fakt, že v četnických hlášeních o spolupráci s SOS se opakovaně zdůrazňuje, že v důsledku povolávání k SOS bylo četnictvo citelně personálně oslabeno, ale autoři se nezmiňují o přítomnosti četnických posil z vnitrozemí. Navzdory všem uvedeným komplikacím není známo, že by se v průběhu květnové mobilizace na Chebsku vyskytly závažnější problémy.

⁵¹⁷ NA Praha, ZČV, kart. 671, sign. 8902/38.

⁵¹⁸ NA Praha, ZČV, kart. 671, sign. 8996/38.

⁵¹⁹ NA Praha, ZČV, kart. 674, sign. 20507/38.

⁵²⁰ NA Praha, ZČV, kart. 944.

⁵²¹ NA Praha, ZČV, kart. 944.

⁵²² NA Praha, ZČV, kart. 944.

Za pozornost stojí i skutečnost, že podle dochovaného seznamu telefonických hovorů Zemského četnického velitelství došlo během července 1938 pouze k jedinému telefonátu s chebským četnickým oddělením.⁵²³ V té době tedy situace v regionu nebyla příliš napjatá.

Postupem času se však poměry stále více vyhrocovaly. 9. září zaslal posádkový velitel města Chebu, major pěchoty Hugo Blecha, státním policejním úřadům v Aši, Chebu a Mariánských Lázních a Velitelství četnického oddělení v Chebu důvěrnou zprávu, v níž upozorňoval na šířící se zvěsti o přípravách henleinovského povstání, které má v blízké době vypuknout. Podle Blechových informací měly v tomto povstání sehrát sudetoněmecké polovojenské organizace, ale existovala i možnost, že v malém měřítku budou do bojů nasazeny i říšské bojové jednotky.

Major Blecha žádal, aby byl v případě vypuknutí nepokojů neprodleně informován, dokonce slíbil uhradit výdaje za telefon každému, kdo podá zprávy, týkající se hrozícího povstání.⁵²⁴

10. a 11. září proběhly v Konstantinových Lázních oslavy „*Tag des Egerlandes*“. Okresní četnický velitel v Plané u Mariánských Lázní, nadporučík výkonný Kučera, vyslal na uvedené místo posily k udržení veřejného pořádku.⁵²⁵ Podle pozdějšího hlášení Velitelství četnického oddělení Plzeň došlo během oslav k provolávání protistátních hesel a k několika výtržnostem, celá akce se však nakonec obešla bez násilí.⁵²⁶

Oproti tomu v Chebu 11. září proběhla akce, již lze označit za českou národní manifestaci. Jednalo se o zájezd „*branného sboru čs. motoristů*“, který se konal se souhlasem Státního policejního úřadu Cheb a jehož součástí byla slavnostní přísaha členstva na Masarykově náměstí.

Během proslovu inspektora menšinových škol Jelínka začali přítomní Němci vykřikovat, aby řečník mluvil též německy. Hlídka státní policie pod vedením koncipisty dr. Urbana pohotově oddělila pokřikující dav od účastníků slavnosti, aniž by došlo k násilnostem.

Zatímco motoristé skládali slib, začala skupina Němců zpívat zakázané nacistické písně, pročež policisté dav zatlačili „*kolem budovy okresního úřadu směrem k hlavnímu náměstí*“. Když však slavnost na Masarykově náměstí skončila a její účastníci zamířili

⁵²³ NA Praha, ZČV, kart. 679. Uvedený seznam ovšem obsahuje pouze hovory, které mají být proplaceny. Zůstává otázkou, zda nedošlo k dalším telefonátům, které nejsou v citovaném přehledu zahrnuty. Také je třeba vzít v potaz, že značná část agendy se vyřizovala prostřednictvím telegramů.

⁵²⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/68.

⁵²⁵ NA Praha, ZČV, kart. 679, sign. 30370/38.

⁵²⁶ NA Praha, ZČV, kart. 679.

k Tržnímu náměstí, napadla motoristy skupina nacistů, přičemž bylo několik osob zraněno.

Policie záhy zasáhla, ale zakrátko byla na příkaz správce Státního policejního úřadu Cheb odvolána, jelikož sudetoněmecký senátor Frank z Mariánských Lázní se zavázal, že zjedná klid, aniž by bylo nutno použít násilí. Jelikož se nepodařilo dav uklidnit, krátce před polednem policejní úřad požádal o asistenci četnictva.

Na místo dorazilo nejprve pět příslušníků chebské pátrací stanice, kteří se spolu s policejním oddílem dr. Urbana podíleli na zákroku proti výtržníkům. Během potyčky museli zakročující četníci použít obušky.

Mezitím již na místo vyrazil automobil četnické pátrací stanice, v němž jel i velitel četnického oddělení. Během jízdy Nádražní ulicí na četníky několik henleinovců hanlivě pokřikovalo. Na policejním úřadě se hlásil rovněž okresní četnický velitel Josef Antonín Holý s deseti muži.

Situace na Tržním náměstí se postupem času uklidnila, jelikož se však velitelé policie a četnictva se obávali dalších nepokojů, bylo na rozkaz okresního úřadu a Státního policejního úřadu Cheb povoláno ještě dalších 10 četníků z chebského okresu a 26 mužů od četnického pohotovostního oddílu ve Falknově nad Ohří. Dalších 18 mužů dodal pohotovostní oddíl v Mostě a 13 četníků dorazilo ze Stříbra. V Chebu nakonec bylo přítomno 83 četníků a jeden výkonný důstojník.

Četníci se pod vedením velitele oddělení shromáždili v budově policejního úřadu. Jelikož však k žádným dalším nepokojům nedošlo, byli četníci z chebského okresu hodinu před půlnocí odesláni zpět na své kmenové stanice. Během následujícího dne se rozešli i ostatní shromáždění strážci zákona.⁵²⁷

12. září v ranních hodinách hlásila četnická stanice v Neubergu nález (blíže nespécifikovaného) letáku, přibitého na dveřích stanice. Četníkům se podařilo zadržet jednoho z pěti podezřelých, kteří byli v inkriminované době viděni v blízkosti místa činu, ale nemohli mu nic dokázat. Ve stejném hlášení četníci upozornili Státní policejní úřad Aš na kolující fámy o chystané revoluci, která má propuknout v Aši.⁵²⁸

Po známém Hitlerově rozhlasovém projevu z 12. září vypukly v pohraničí nepokoje. Především v prvních dnech povstání, než došlo k ráznějším opatřením československé armády, se četníci, policisté a financové na Chebsku nacházeli v dosti obtížné situaci. V Neubergu se shromáždilo přibližně 260 osob, v Krugsreuthu

⁵²⁷ NA Praha, ZČV, kart. 680, sign. 31164/38.

⁵²⁸ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/180.

(Kopaniny) asi 260 a v Grünu (Doubrava) zhruba 300. Následoval manifestační pochod, doprovázený zpěvem nacionalistických písní a provoláváním protistátních hesel. Vše se naštěstí obešlo bez násilí, separatisté pouze poničili několik českých nápisů a poté se v klidu rozešli. V ulicích zůstalo pouze pár hlídek henleinovské polovojenské organizace *Freiwilliger Schutzdiens*⁵²⁹

V Plané u Mariánských Lázní proběhla 12. září, okamžitě po odvysílání Hitlerova projevu, demonstrace, v jejímž průběhu „*došlo k porušení veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti*“. Aby se zamezilo opakování podobných jevů, vyžádal tamní policejní úřad vyslání 22 mužů od Četnického pohotovostního oddílu Stříbro. Podle stručných záznamů se tito četníci podíleli na konání domovních prohlídek a střežení důležitých budov.⁵³⁰

Mimořádně podrobné informace se dochovaly o událostech v Bezdruzicích a Polžicích. Na bezdruzickém náměstí se 12. září krátce před devátou hodinou večerní shromáždilo asi 400 henleinovců, kteří „*provolávali různá protistátní hesla a výhrůžky všem občanům, kteří nebyli stoupenci strany SdP*“.⁵³¹ Krátce poté skupina zhruba 150 povstalců zaútočila na nádražní budovu, kde se v té době zdržovali čtyři železniční zaměstnanci, přednosta stanice Václav Král, staniční pomocník Václav Sládek, řidič motoru Jiří Poslední a dělník František Polívka.

Asi 35 Němců se pokusilo proniknout do nádražní kanceláře, v čemž jim však přítomní železničáři dokázali zabránit. Poté henleinovci pomazali železničáře dehtem, který použili i k zamazání českých nápisů na nádražní budově, a pokusili se odvléct Polívku na náměstí. Železničnímu dělníkovi se však podařilo uniknout a vrátit se na nádraží.

Mezitím jiná skupina povstalců na náměstí napadla soudního úředníka Karla Krause, který se pokusil bránit svou soukromou pistolí. Po úporném zápase se Kraus útočníkům vytrhl a utekl na četnickou stanici. Za prchajícím úředníkem nacisté vypálili asi deset ran. Kraus musel být následujícího dne převezen do plzeňské nemocnice.

Když četnická hlídka pod velením praporčíka Antonína Petráška vyzvala jednu ze skupin henleinovců k rozchodu, byla napadena kamením a klacky. Četníkům tedy nezbylo než „*uchýliti se na četnickou stanici a omeziti se na obranu této*“.⁵³²

⁵²⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/198.

⁵³⁰ NA Praha, ZČV, kart. 680, sign. 31205/38.

⁵³¹ NA Praha, ZČV, kart. 681.

⁵³² NA Praha, ZČV, kart. 681.

Skupina asi čtyřiceti či padesáti henleinovců vtrhla do bytu manželů Josefa a Růženy Müllerových, jimž útočníci vyhrožovali zastřelením. Další oddíl nacistů vtrhl do bytu známého antinacisty, pracovníka finanční správy Otakara Jelínka, zastihla zde však pouze Jelínkova spolubydlícího Karla Tumu. Jelínek se včas zachránil útekem na četnickou stanici.

Přibližně hodinu před půlnocí kdosi vystřelil z lovecké pušky do okna bytu manželů Josefa a Julie Drexlerových, kulka našťěstí nikoho nezasáhla. Vzbouřenci se v průběhu noci též vloupali do garáže poštmistra Jana Doubka, kterému zničili auto. Po celém městě byly zamazány české nápisy. V Holdschickově hostinci henleinovci strhli ze stěny obraz prezidenta Beneše, který poté rituálně „oběsili“ na klíce četnické stanice.

Kolem půlnoci do Bezdruzic dorazila v autokaru skupina příslušníků Četnického pohotovostního oddílu Stříbro, po nichž bylo již před příjezdem do města několikrát vystřeleno. Na okraji Bezdruzic tedy četníci raději vystoupili z vozu a v bojové formaci se pomalu přibližovali k četnické stanici, kam dorazili zhruba po hodině. Poté se již poměrně rychle podařilo obnovit pořádek.

Též v nedalekých Polžicích došlo k nacistické manifestaci, během níž přibližně 50 osob zamazalo české nápisy. Poté skupina henleinovců přitáhla ke statku místního starosty Františka Mattise a nutila starostova čeledína Karla Fudingera, aby se připojil k jejich průvodu. Když dotyčný odmítl, byl zbit. Poté se však povstalci rozešli, aniž by musely zasáhnout bezpečnostní orgány.

13. září se rozběhlo vyšetřování. Puška, kterou kdosi střílel do okna rodiny Drexlerových, byla zaslána státnímu zastupitelství v Plzni. Během vyšetřování se četníkům podařilo zadržet několik henleinovců, z nichž někteří se poměrně rychle přiznali k účasti na násilnostech a překvapivě ochotně udali i své spoluviníky.⁵³³

Kromě toho bylo zjištěno, že již den před vypuknutím nepokojů si okresní vedoucí SdP JUDr. Josef Frank svolal všechny stranické funkcionáře do hostince Karla Langa v Bezdruzicích, kde přítomným údajně předal pokyny pro následující den.

K nacistickým manifestacím došlo 12. září i na jiných místech, jak dokládá například pamětní kniha četnické stanice v Ovesných Kladrubech nebo záznamy Okresního četnického velitelství Mariánské Lázně. Na Mariánskolázeňsku navíc ihned po vypuknutí povstání začali ordneři narušovat telefonní a telegrafické spojení.

⁵³³ NA Praha, ZČV, kart. 681.

13. září nařídil zemský prezident Dr. Sobotka státním policejním úřadům konání nepřetržité služby.⁵³⁴ Od 16. do 18. září policisté vedli seznamy automobilů, přijíždějících přes státní hranici do Aše.⁵³⁵ O tom, že i v těchto bouřlivých dnech nadále fungovala byrokracie, svědčí dopis Zemského úřadu pro Státní policejní úřad Aš ze dne 13. září, upozorňující na nedostatečné znalosti některých předpisů mezi policisty.⁵³⁶

Po zahájení henleinovského povstání se řada Čechů i německých antifašistů pochopitelně snažila co nejrychleji opustit pohraničí. Na nastalou situaci reagoval Dr. Rathouský ze Zemského úřadu ve svém oběžníku pro státní policejní úřady z 16. září. Bylo nařízeno zajistit nouzové ubytování a stravování, především však bylo nutno zamezit „*neopodstatněnému hromadnému opouštění bydlišť*“ v pohraničí a zejména zabránit masovému stěhování uprchlíků do Prahy. Autor oběžníku se netají tím, že jeho hlavním cílem je zamezit šíření paniky mezi obyvatelstvem ve vnitrozemí.⁵³⁷

15. září byl vydán rozkaz k rozpuštění sudetoněmecké polovojenské organizace *Freiwilliger Schutzdienst*,⁵³⁸ o den později obdržel Státní policejní úřad Aš žádost od chebského policejního úřadu „*za bezodkladné doručení výměru Konrádu Henleini*“.⁵³⁹ Obě výše uvedená opatření měla pochopitelně spíše formální charakter, neboť v dané situaci nebylo v moci československých bezpečnostních složek zajistit okamžité odzbrojení a rozpuštění *Freiwilliger Schutzdienst* a zastihnout Henleina bylo rovněž nemožné. Obdobně tomu bylo i se zákazem SdP, o němž byli ašští policisté informováni telegramem.⁵⁴⁰

Nejpozději 17. září dorazil do Chebu četnický soustředěný oddíl, složený z 50 četníků z Podkarpatské Rusi a 34 mužů ze Slovenska. Této jednotce velel kapitán Dominik Šimonik od Okresního četnického velitelství Ružomberok.⁵⁴¹

V průběhu henleinovského povstání československý státní aparát musel mimo jiné udržet pod kontrolou tisk, aby se zabránilo šíření paniky a vyvolávání spekulací. Navíc panovala obava, že nacisté mohou využít různé inzeráty a osobní vzkazy v novinách k předávání zašifrovaných zpráv svým spolubojovníkům. 18. září proto byly „rizikové“

⁵³⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/202.

⁵³⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 561/245.

⁵³⁶ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/217.

⁵³⁷ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/213.

⁵³⁸ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/226.

⁵³⁹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/227.

⁵⁴⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/221.

⁵⁴¹ NA Praha, ZČV, kart. 680.

rubriky v tisku zakázány.⁵⁴² Příštího dne následoval zákaz novinových článků, obsahujících dohady o dalším vývoji diplomatických jednání.⁵⁴³

Dne 19. září požádalo posádkové velitelství v Chebu policejní úřady o dodání osobních údajů zjištěných povstalců.⁵⁴⁴ Případná odpověď však bohužel není známa. 20. září vydalo vedení československé armády nařízení, aby všechny neznámé typy zbraní, zabavené vzbouřencům, byly zaslány generálnímu štábu k prostudování.⁵⁴⁵

Do bojů v září 1938 se zapojili i dva příslušníci Četnických leteckých hlídek, kteří dříve sloužili v Chebu a v době henleinovského povstání působili na karlovarském letišti. Jednalo se o kapitána Svozila a strážmistra Josefa Bajera. Bajer dříve sloužil v Dolních Lažanech, ale od 27. května 1938 byl přidělen k četnické letecké hlídce Cheb, s níž se později přesunul do Karlových Varů.⁵⁴⁶

Bajer se Svozilem vykonali v průběhu povstání ordnerů několik hlídkových letů. 14. září v dopoledních hodinách byl Josef Bajer, někdy označovaný za jednoho z nejtalentovanějších četnických letců, na žádost armády vyslán, aby zjistil situaci v obci Schwaderbach (Bublava) na Kraslicku, obsazené nacisty. Během tohoto letu se Bajerův stíhací letoun Avia B-534 dostal pod nepřátelskou palbu, která naštěstí pro pilota nebyla příliš účinná.⁵⁴⁷

Na Chebsku došlo k celé řadě ozbrojených střetů, z nichž patrně nejznámějším je boj o nacistickou centrálu v chebském hotelu Victoria dne 14. září. K bojům však docházelo i na řadě jiných míst. Například 23. září zaútočila skupina zhruba pětadvaceti ordnerů na nádražní budovu v Ovesných Kladrubech, kde se povstalci zmocnili blíže nespécifikovaného množství zbraní. Díky jistému Jaroslavu Frolíkovi se podařilo přivolat vojenskou asistenci z Teplé. V následné přestřelce byl jeden Němec zabit a další, učitel Bohdan Pitroff, zraněn.⁵⁴⁸

Bojovalo se i na hranicích. V noci z 20. na 21. září skupina Němců zaútočila na celnici ve Wiesu, útok byl příslušníky SOS odražen. O den později byla celnice napadena znovu, tentokrát třiceti nacisty, podporovanými kulometnou palbou z německé strany hranice. Ani v tomto případě se nepodařilo celnici dobýt. Vojína Františka

⁵⁴² SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/230.

⁵⁴³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/232.

⁵⁴⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/229.

⁵⁴⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 559/237.

⁵⁴⁶ NA Praha, ZČV, kart. 671, s. 8834/38.

⁵⁴⁷ Marek, Jindřich: *Vzdušní donkichoti*, s. 84.

⁵⁴⁸ SOKA Cheb, ČS Ovesné Kladruby.

Buleje, zraněného při uvedeném střetnutí, odmítli němečtí lékaři v Chebu operovat, k provedení zákroku byli přinuceni až pod pohrůžkou zastřelení.⁵⁴⁹

Následujícího dne byli útočníci úspěšnější. Obsadili Mühlbach, přičemž došlo k zajetí jednoho vojáka a jednoho příslušníka finanční stráže. Ještě větší úlovek ovšem ordneři získali ve Wiesu, kde bylo zajato jedenáct financů a dva vojáci.⁵⁵⁰ Tamní posádka kapitulovala na základě nepravdivých zpráv, že Chebsko bylo převedeno pod správu Říše.⁵⁵¹

Úspěchy henleinovců ovšem neměly dlouhého trvání. Ještě 22. září ve večerních hodinách Čechoslováci osvobodili Mühlbach a následujícího dne se podařilo obnovit kontrolu nad Chebem, jehož část byla od 20. září v rukou sudetoněmeckých povstalců.⁵⁵²

K některým incidentům došlo z příčin, které se vzhledem k vážnosti tehdejší situace jeví jako poměrně malicherné. Na četnické stanici v Plesné se 13. září zastavil správce policejní expozitury ve Vildštejně dr. Josef Hlinovský, který upozornil na skutečnost, že na zahradě obchodníka Arnošta Unterdörfera visí vlajka s hákovým křížem. Hlinovský chtěl Unterdörfera předvolat na četnickou stanici a vyzvat k odstranění vlajky.

Splněním tohoto úkolu byl pověřen pracovník místní četnické stanice strážmistr Antonín Čech. Ten se spolu s neuniformovanými policisty Smolou a Liškou vydal navštívit Unterdörfera. Když dorazili k cíli, Smola vyzval své kolegy, aby počkali v autě, zatímco on vyřídí vše potřebné. Zatímco Smola jednal s Unterdörferem v jeho domě, shlukla se kolem skupina Němců.

Čech se pokusil přítomným vysvětlit, že Unterdörfer není zatčen, ale pouze předvolán na četnickou stanici a požádal jednoho z přítomných ordnerů, aby vyzval shromážděné k rozchodu. Když Unterdörferův syn Ota trval na tom, že jeho otec nikam nepůjde, Čech usoudil, že za daných okolností nemá smysl pokračovat v diskusi a po domluvě s oběma policisty se rozhodl k návratu na stanici.

Přestože jeden z ordnerů nabádal přítomné, jichž tou dobou údajně mělo být 500 až 600, k uvolnění cesty, několik lidí začalo na trojici strážců zákona házet kameny. Jeden z útočníků udeřil strážmistra Čecha do hlavy, načež mu odcizil pušku a přilbu.

⁵⁴⁹ John, Jaromír: *Září 1938, část 2*, s. 604. Marek, Jindřich: *Cit. d.*, s. 91.

⁵⁵⁰ John, Jaromír: *cit. d.*, s. 621–624.

⁵⁵¹ Marek, Jindřich: *cit. d.*, s. 90–91.

⁵⁵² John, Jaromír: *cit. d.*, s. 643.

Jakmile se četník z úderu trochu vzpamatoval, rozběhl se zpět na stanici, kde podal hlášení o incidentu.

Na místo činu neprodleně vyrazila četnická hlídka vedená dr. Hlinovským, která však na místě našla pouze zničený automobil. Z útočníků se podařilo zadržet dva muže a jednu ženu. Zatčení sice přiznali svou přítomnost na místě činu, ale popírali, že by se zúčastnili útoku. Praporčík Mentlík však ve svém hlášení uvedl, že podezřelí „*jsou částečně usvědčeni*“. Pokud jde o Smolu s Liškou, ti také během potyčky utrpěli určitá poranění a ihned po incidentu odjeli vlakem do Chebu, aby vyhledali lékaře, jejich výpovědi tudíž nebyly připojeny k hlášení velitele stanice v Plesné praporčíka Mentlíka z 16. září 1938.⁵⁵³

Během bojů v pohraničí se pochopitelně podařilo zatknout řadu henleinovských povstalců, z nichž některým se ovšem záhy podařilo uprchnout. Štábní strážmistr Rudolf Špaňhel ze stanice Cerhovice na Příbramsku, toho času přidělený do Nového Losmitálu v chebském okrese, dostal od velitele stanice praporčíka Františka Šlajse rozkaz, aby střežil dva zatčené henleinovce Edmunda Keslera a Ondřeje Weidensteinera v opuštěném poštovním autobusu nedaleko Staré Knížecí Huti.

Kesler se však pokusil vytrhnout četníkovi zbraň, přičemž z pušky vyšla rána, která naštěstí nikoho nezasáhla. Němec četníka nakonec přemohl a spolu se svým druhem uprchli i se Špaňhelovou puškou. Velitelství četnického oddělení Příbram, jemuž byl Špaňhel podřízen, doporučilo chebskému oddělení podat na dotyčného četníka trestní oznámení „*pro porušení povinnosti ve službě strážní*“.⁵⁵⁴

Řada příslušníků československých bezpečnostních složek byla v průběhu nacistického povstání zavlčena do Německa. O osudu poručíka Ostrýda a jeho mužů, zajatých v Aši, se ještě zmíníme na jiném místě. V korespondenci Zemského četnického velitelství se údaje o odvečených objevují jen zřídka, většinou v odpovědích na dotazy rodinných příslušníků a přátel zajatých četníků.

Například 7. října 1938 sdělovalo Zemské četnické velitelství jisté Anně Blechové z Poděbrad, že praporčík Josef Šulc z ašské četnické stanice je držen v zajetí v Německu.⁵⁵⁵ O okolnostech Šulcova odvečení do Říše se však pisatel nezmiňuje. Je dost možné, že praporčík Šulc upadl do zajetí spolu s Ostrýdovou skupinou.

⁵⁵³ NA Praha, ZČV, kart. 680, sign. 31179/38.

⁵⁵⁴ NA Praha, ZČV, kart. 681.

⁵⁵⁵ NA Praha, ZČV, kart. 682.

V průběhu henleinovského povstání v regionu pochopitelně došlo k celé řadě dalších incidentů, výše uvedené případy tedy mají čistě ilustrační charakter. Dále je třeba zdůraznit, že v tehdejších hektických poměrech fungoval administrativní aparát pořádkových složek dost sporadicky, takže informace o tehdejší situaci jsou značně kusé.

Následná evakuace z pohraničí byla často provázena organizačními zmatky, ale také hrdinstvím a obětavostí československých vojáků, příslušníků SOS a v neposlední řadě civilistů. To lze ilustrovat mimo jiné i na případu, k němuž došlo v Lokti. Tamní předseda berní správy JUDr. Karel Bláha, pověřený též funkcí evakuačního komisaře, čekal na rozkaz k ústupu ještě poté, co se československé ozbrojené složky stáhly k Bochovu a většina okolních obcí byla obsazena henleinovci, stejně jako některé železniční stanice na trase, po které měl Bláha se svými lidmi ustoupit do vnitrozemí.

Poslední železničáři, stále se zdržující v Lokti, oznámili evakuačnímu komisaři, že hodlají město opustit vlakem 1. října v 00:30 a doporučili Bláhovi, aby odjel s nimi. Komisař, jehož pokusy o navázání kontaktů s nadřízenými orgány selhaly, po krátkém váhání souhlasil. V té době se podle Bláhova svědectví v okolí již ozývala střelba. (Otázkou zůstává, po kom ordneři stříleli, jestliže bylo město prakticky vyklizeno. Je možné, že Bláha ve svém hlášení pro Zemské finanční ředitelství přeháněl vážnost situace.) Během chaotického přesunu k nádraží se sám Bláha údajně ocitl pod palbou, když se vracel pro několik úředníků, kteří se zpozdili. Nakonec však transport opustil Loket a dorazil do bezpečí beze ztrát, přestože projížděl městy obsazenými ordnery.

Při vyklízení pracovišť v pohraničí museli příslušníci pořádkových složek často improvizovat, jelikož se nezdálo, že dostávají do situací, pro jejichž řešení neměli žádné pokyny.

Před opuštěním Mariánských Lázní policisté a příslušníci SOS spálili úřední písemnosti a poté řešili otázku, kterým německým orgánům předat správu policejního úřadu. Jelikož pro podobný případ neexistovaly žádné instrukce, ustupující obránci zaniknuvších prvorepublikových hranic se nakonec spokojili s tím, že formálně předali své lůžkoviny německému zřízenci městského úřadu.⁵⁵⁶ Zádubští četníci zase předali klíče od své stanice vedoucímu místní pobočky SdP v Závěšíně.⁵⁵⁷

Mimořádně komplikovaná situace nastala v Aši. Ačkoliv se nepodařilo najít žádné archivní prameny, podrobněji popisující tamní události, máme k dispozici svědectví

⁵⁵⁶ SOKA Cheb, ČS Mariánské Lázně, pamětní kniha.

⁵⁵⁷ SOKA Cheb, ČS Zádub, pamětní kniha.

bývalého státního policisty Bohuslava Maška⁵⁵⁸, které bylo díky Maškovu vnukovi zveřejněno.

Někdy ve druhé polovině 40. let sepsal tehdejší štábní strážmistr Sboru národní bezpečnosti Bohuslav Mašek hlášení, v němž zachytil události, které následovaly po jeho přeložení od policejního ředitelství v Liberci do Aše v srpnu osudného roku 1938. K téže problematice se později vrátil i v nedatovaném úředním životopisu ze 70. let. Podle Maškových vzpomínek v průběhu sudetoněmeckého povstání působilo v Aši, kde nebyla žádná vojenská posádka, zhruba 70 policistů a 20 četníků, přičemž ne všichni byli plně vyzbrojeni. Velení bezpečnostním složkám měl na starosti nám již známý poručík Ladislav Ostrýd, Maškem označovaný jako „*velitel policie*“.⁵⁵⁹

21. září 1938 se mezi obyvatelstvem Aše rozšířila zpráva o příjezdu Konrada Henleina. V téže době „*přes hranice...přešli (sic!) silné ozbrojené jednotky ordnerů*“.⁵⁶⁰ Za dané situace nezbývalo Ostrýdovi a jeho mužům mnoho možností na výběr. Byl vydán rozkaz stáhnout se do budovy státního policejního úřadu v Masarykově ulici a připravit se k obraně.

Zakrátko se dostavili k vyjednávání velitelé ordnerů, kteří prohlašovali, že celá oblast byla připojena k Říši. Pravdivost této zprávy si Ostrýd nemohl ověřit, jelikož spojení s nadřízenými úřady bylo přerušeno. Nacisté požadovali vydání budovy policejního úřadu a všech zbraní, přičemž slibovali, že zajistí dopravu četníků a policistů do československého vnitrozemí.

Během následující noci ordneři policejní úřad zcela obklíčili. Kvůli nefunkčnímu telefonickému spojení si obránci nemohli vyžádat instrukce ani posily. Jelikož ordneři ovládali celé město, nemělo smysl bránit samotnou budovu policejního úřadu. Naděje na úspěšný ústup se rovněž jevila jako minimální.

Za dané situace Ostrýd usoudil, že nejužitečnější bude, pokud se vzdá a odejde se svým oddílem do vnitrozemí, než aby v boji, který mohl jen stěží přinést užitek, riskoval životy svých podřízených. Rozhodl se dostat své muže do bezpečí, kde mohli být znovu vyzbrojeni a eventuálně opět zasáhnout do boje. Ostrýdovo uvažování bylo dost možná

⁵⁵⁸ Mašek se narodil v říjnu 1933 v Tchořovicích. V poslední lednový den roku 1938 nastoupil do policejní školy uniformované stráže bezpečnosti v Liberci, odkud byl v srpnu téhož roku spolu s 24 kolegy převelen do Aše, kde během henleinovského povstání upadl do německého zajetí. Po návratu z internace sloužil v Praze – Bubenči. Aktivně se zúčastnil květnového povstání roku 1945, v důsledku zranění však ohluchl na levé ucho. V následujících měsících asistoval při zajišťování odsunu Němců z okresu Kaplice, odkud se v létě 1946 vrátil na své předchozí působiště do Prahy, kde pracoval až do odchodu do výslužby v srpnu 1949. Poté se usadil v Záhorčicích, kde do roku 1964 vykonával funkci tajemníka a obecního posla. Až do 70. let aktivně pracoval v tamním Jednotném zemědělském družstvu.

⁵⁵⁹ <http://www.inoboediens.estranky.cz/fotoalbum/stare-fotografie/policista-bohuslav-masek/398>.

⁵⁶⁰ <http://www.inoboediens.estranky.cz/fotoalbum/stare-fotografie/policista-bohuslav-masek/398>.

ovlivněno i obavou, že se zvěsti o připojení Ašska k nacistickému Německu zakládají na pravdě. V takovém případě by ozbrojený konflikt československých četníků a policistů s ordnery mohl mít zapříčinit mezinárodní incident s dalekosáhlými následky. Rozhodnutí poručíka Ostrýda lze vzhledem k závažnosti situace hodnotit jako oprávněné.

Velitel oddílu ovšem nepočítal s tím, že nacisté poruší dohodu a místo do československého vnitrozemí zajatce odvezou do Říše. Odzbrojení četníci a policisté byli naloženi do dvou autobusů a za doprovodu ordnerů (kteří oficiálně měli zajatce bránit před davem zfanatizovaných sudetských Němců) převezeni do německého Hofu.

V tamním vězení strávili dva dny. Poté následoval převoz do Norimberka, kde proběhly výslechy zajatců. Z Maškových vzpomínek se bohužel nedozvídáme, které německé orgány tyto výslechy prováděly a o jaké informace se zajímaly.⁵⁶¹ Po osmi dnech byli vězni deportováni do koncentračního tábora v Altenfurtu, jehož velitel, major německé armády, zajatcům oznámil, že zůstanou za mřížemi do té doby, než ČSR propustí všechny německé občany, zatčené z politických důvodů.

V Altenfurtu Ostrýdovi muži, jimž dozorcí zabavili doklady a veškeré osobní věci, strávili šest týdnů. Tábor shodou okolností opustili právě v den dvacátého výročí československé samostatnosti, tedy 28. října 1938. Následujícího dne je nacisté přepravili vlakem na nově vytyčené hranice poblíž Plzně, kde se navrátilců ujali českoslovenští styční důstojníci.⁵⁶²

I po evakuaci pořádkových složek z území zabraného Německem bylo potřeba dořešit některé administrativní záležitosti, které se z dnešního pohledu jeví jako poměrně malicherné, jak ilustruje například žádost uklízečky Anežky Petulové z listopadu 1938 o vyplacení dlužné částky za udržování čistoty v budově policejního úřadu v Aši.⁵⁶³

Příslušníci bezpečnostních složek evakuovaní ze zabraného pohraničí byli přidělováni k novým útvarům podle aktuální potřeby. Například strážmistři Karel Löffelmann a Josef Vachek z chebské „pátračky“ byli po Mnichovu přeloženi do Kutné

⁵⁶¹ Jiný ašský policista, František Bědajánek, zajatý již 22. září a později rovněž vězněný v Altenfurtu, vzpomínal, že jej vyslýchalo Gestapo (viz Lášek, Radan: *Jednotka určení SOS. Díl první, s. 225.*). Věrohodnost tohoto tvrzení je však sporná, jelikož můžeme těžko posoudit, do jaké míry byl Bědajánek obeznámen se strukturou nacistického bezpečnostního aparátu. Vyslýchání zajatých příslušníků československých bezpečnostních složek spadalo spíše do kompetence Abwehru.

⁵⁶² <http://www.inoboediens.estranky.cz/fotoalbum/stare-fotografie/policista-bohuslav-masek/398>.

⁵⁶³ NA, PPŘ, kart. 106, sign. P-74/4.

Hory na tamní četnickou pátrací stanici, kde prvně jmenovaný četník vykonával funkci řidiče služebního automobilu, zatímco druhý se stal vůdcem služebního psa.⁵⁶⁴

Do kutnohorské oblasti byli po Mnichovu přeloženi i další četníci z Chebska. Jiní se dostali do okolí Jindřichova Hradce. Jeden z četníků sloužících dříve ve Vildštejně našel nové působiště v Kokoříně. Větší množství četníků evakuovaných z Chebska sloužilo u Četnického oddělení Plzeň, v blízkosti svého dřívějšího působiště.⁵⁶⁵ Jak můžeme na základě uvedených skutečností vidět, byli bývalí pracovníci zrušeného chebského četnického oddělení rozptýleni po nejrůznějších koutech Čech.

V řadě případů bylo přeložení na nové pracoviště komplikováno v důsledku toho, že dotčený četník plnil povinnosti v rámci SOS a nemohl tudíž na nově přidělené působiště nastoupit ihned. To se týkalo například strážmistra Emila Mináře, který do září 1938 sloužil na stanici Milíkov v chebském okrese. 5. prosince 1938 byl Minář přidělen do Čisté u Rakovníka, spadající do kompetence Četnického oddělení Plzeň. V rozkaze k přeložení bylo výslovně uvedeno, že má Minář nastoupit až po skončení služby v SOS.⁵⁶⁶

Deziluze po nacistickém záboru pohraničí vedla k tomu, že četníci (zejména ti, kteří měli za sebou boje s henleinovci), začali doslova masově žádat o přeložení do míst, kde měli příbuzné nebo kde by mohli lépe zabezpečit rodinu. Někteří četníci, sloužící v blízkosti nových státních hranic, zdůvodňovali své žádosti o přeložení obavou, že by se mohli stát terčem odplaty ze strany ordnerů. Z dostupných materiálů se jeví, že Zemské četnické velitelství posuzovalo žádosti motivované ryze osobními důvody benevolentněji než dříve.⁵⁶⁷

Výjimečný případ představuje osud Karla Kněze, v jehož životě hrálo Chebsko zásadní úlohu. Oženil se s místní Němkou, během služby ve Starém Kynšperku se narodily jeho dvě děti. Roku 1934 byl přeložen do Vrbatova Kostelce, takže krizové období jara a léta 1938 již prožíval mimo pohraničí, osudnému střetnutí s nacistickou hrozbou se přesto nevyhnul. Po okupaci se zapojil do odboje, mimo jiné spolupracoval s parašutisty v okolí Ležáků a 22. června 1942 spáchal sebevraždu z obav před represemi, jež by v případě odhalení postihly nejen jeho, ale také jeho rodinu a spolupracovníky.

⁵⁶⁴ Dlouhý, Michal: *Kutnohorská pátračka na stopě*, s. 112.

⁵⁶⁵ NA Praha, ZČV, kart. 690.

⁵⁶⁶ NA Praha, ZČV, kart. 690, sign. 34182/38.

⁵⁶⁷ NA Praha, ZČV, kart. 690.

Do zcela opačné kategorie můžeme zařadit poručíka Otakara (též uváděn jako Otokar) Stehlíka, který v roce 1938 působil jako styčný důstojník četnictva u SOS, dokonce utrpěl zranění v bojích s henleinovskými povstalci. Během nacistické okupace se však přihlásil k německé národnosti a jak uvádí Jiří Plachý, „*stal se jedním z nejhorších kolaborantů z řad četnictva*“, pročež po válce skončil na popravišti.⁵⁶⁸

Na závěr této kapitoly je třeba připomenout, že proti nacistům v pohraničí nestáli pouze příslušníci ozbrojených sil. V době rostoucího ohrožení ČSR se řada občanů rozhodla různými způsoby přispět k obraně republiky. K tomu mělo dopomoci i zakládání dobrovolnických organizací. V případě Chebska máme k dispozici informace pouze o Národní gardě.

Přípravná schůze chebské Národní gardy 166 proběhla 7. března 1937 (nevíme, zda datum bylo vybráno úmyslně kvůli narozeninám T. G. Masaryka) v kasárnách pěšího pluku 33⁵⁶⁹. Na tomtéž místě se 18. dubna konala také ustavující valná hromada.⁵⁷⁰ Velitelem Národní gardy se stal major Alexandr Prejda, funkci jednatele získal Cyril Ševčík z Františkových Lázní, „*majitel tabákové prodejny v Chebu–Nádraží*“, který se zároveň angažoval v *Družině československých válečných poškozenců*.⁵⁷¹ V seznamu funkcionářů národní gardy figurovali dva další Ševčíkové, dost možná jednatelovi příbuzní.

Národní garda měla v úmyslu získat prostředky na nákup potřebného vybavení prostřednictvím sbírkové činnosti. 12. října 1937 však ministerstvo vnitra „*vzhledem k velikému přetížení obyvatelstva veřejnými sbírkami*“⁵⁷² zamítlo návrh na uspořádání celostátní sbírky ve prospěch Národních gard.

V následujícím roce požadoval zástupce velitele Národní gardy 166 poručík v záloze Karel Koubek provedení rozsáhlé sbírky od 5. května do 31. října, přičemž peníze měly být vybírány především mezi majetnými lázeňskými hosty.⁵⁷³ Státnímu policejnímu úřadu v Chebu byl předložen vzor letáku, který chtěla Národní garda rozeslat. V úvodu neznámý autor zdůrazňuje, že „*doba žádá semknutí všech kladných složek v pevný šik na obranu státu*“ a dále uvádí, že mnozí členové Národní gardy „*nemohou si opatřiti ani stejnokroj*“⁵⁷⁴. Následuje žádost o finanční podporu.

⁵⁶⁸ Plachý, Jiří: *Problematický vykonavatel jihočeské národní očisty*.

⁵⁶⁹ SOKA Cheb, sign. SPÚ, 524/1.

⁵⁷⁰ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/5.

⁵⁷¹ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/5,7.

⁵⁷² SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/9.

⁵⁷³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/12.

⁵⁷⁴ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/13.

Nakonec chebské policejní úřady povolily konání sbírky ve dnech 15. května až 20. července 1938.⁵⁷⁵ Nový návrh na celostátní sbírku z května 1938 však byl ministerstvem vnitra opět zamítnut.⁵⁷⁶

Dne 13. května 1938 proběhla valná hromada chebské národní gardy v Mráčkově hostinci, který patřil k neoficiálním společensko-kulturním centrům českého veřejného života na Chebsku. V meziválečném období se zde scházeli příslušníci několika legionářských organizací a sám hostinský se angažoval v místní pobočce *Svazu příslušníků bývalé domobrany z Itálie*.⁵⁷⁷

18. října vznikla pobočná četa Národní gardy 166 v Tršnici, vedená poručíkem národních gard JUDr. Adamem Urbanem a jednatelem desátníkem národních gard Zikmundem Doležalem.⁵⁷⁸ O činnosti Národní gardy v průběhu henleinovského povstání nemáme k dispozici žádné záznamy.

Na Chebsku působila i německá sociálnědemokratická polovojenská organizace *Republikanische Wehr*. Její dochované písemnosti se však týkají pouze sportovních a kulturních aktivit. Nevíme tudíž, zda se tato organizace aktivně angažovala proti nacistům. Jisté je pouze to, že němečtí sociální demokraté již od roku 1933 konali řadu přednášek o fašistickém nebezpečí.⁵⁷⁹

Dobrovolnické jednotky na Chebsku sice v roce 1938 nesehrály významnější úlohu, jejich existence však jasně dokládá odhodlání řady obyvatel tohoto regionu (včetně určitého množství Němců) bojovat proti nacistické agresi.

Zobecníme-li získané poznatky, můžeme vyslovit závěr, že problematika nacismu se v pramenech z provenience bezpečnostních složek začala objevovat v průběhu roku 1932. Prvotní reakce na vývoj v pohraničí i v Německu spočívala v zákroku proti DNSAP a ve vytvoření četnických pohotovostních oddílů. Další fáze systematických opatření, zaměřených proti nebezpečí nacismu, nastala až během roku 1936, kdy vznikla Stráž obrany státu a začala vlna zakládání nových policejních úřadů v strategicky důležitých příhraničních oblastech.

⁵⁷⁵ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/10.

⁵⁷⁶ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/15.

⁵⁷⁷ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 450.

⁵⁷⁸ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 524/17.

⁵⁷⁹ SOKA Cheb, SPÚ.

Ostatní

Obraz činnosti policie, četnictva a finanční stráže v západočeském pohraničí by nebyl úplný, kdybychom nezmínili i různé okrajové skupiny obyvatel, jejichž aktivitám bezpečnostní aparát věnoval pozornost.

Zejména v období krátce po první světové válce se ve střední Evropě utvořila široká škála různých radikálních politických uskupení, která okrajově působila i v ČSR. Mimořádně zajímavá zpráva z 8. května 1923 se zmiňuje o skupině maďarských a ukrajinských extrémistů, kteří se údajně ukrývali v Mostu a připravovali atentát na rumunského krále ve Varšavě.⁵⁸⁰

V prvních měsících po vytvoření samostatného státu se tedy pořádkové složky neobávaly pouze iredentistických tendencí mezi národnostními menšinami a hrozícího šíření bolševismu či anarchismu, jako závažný problém se jevila i imigrace polských Židů do Československa.

23. ledna 1919 obdrželo Zemské četnické velitelství upozornění od Presidia Zemské správy politické, že podle informací z Krakova „*příslušníci bohatých obchodních kruhů židovských žádali v mnohých případech o vystavení cestovních listin pro jiné židy do území československého*“. Židé usilující o přesídlení do ČSR údajně spoléhali na pomoc „*politických stran, které propagují naprostou rovnoprávnost konfesí*“. Československé vojenské kruhy vyjádřily obavu z eventuální „*invase polských židů*“ s odůvodněním, že „*židé namnoze jsou vinní rozháranými poměry v Polsce a svou činností podobné poměry u nás by mohli vyvolat*“.⁵⁸¹

Na citovaném memorandu současného čtenáře zaujme nejen značně zjednodušující chápání židovské otázky i polské vnitropolitické situace, ale též určitý, byť ne výslovně zmíněný, despekt vůči Židům a myšlenka konfesijní rovnosti.

Později, zejména ve třicátých letech, se demokratické Československo stalo útočištěm řady uprchlíků z různých koutů Evropy. Již krátce po vzniku ČSR začaly do země proudit zástupy emigrantů z Ruska, zmítaného revolucí. Později následovali Poláci, nespokojení s Pilsudského režimem. Po Hitlerově nástupu k moci hledali v Československu spásu i mnozí Němci.

Podle záznamů ašské četnické stanice 5. února 1935 nařídilo Presidium zemského úřadu pořídit seznamy německých emigrantů a pravidelně, nejpozději do 8. dne každého měsíce, hlásit počty těchto osob v jednotlivých okresech. Jak nedávno ukázali ve své

⁵⁸⁰ SOKA Cheb, IFS, sign. 121–11/8.

⁵⁸¹ NA Praha, ZČV, kart. 87.

monografii Kateřina Čapková a Michal Frankl⁵⁸², evidence emigrantů byla vedena již od roku 1933, způsob jejího provádění se však postupem času měnil. O počtech uprchlíků ve zkoumané oblasti před vydáním výše uvedeného nařízení z února 1935 ovšem nemáme zprávy.

Četnická stanice v Aši v letech 1935 a 1936 evidovala 10 až 15 německých emigrantů, usazených v okrese. Pozornost byla věnována i vystěhovalcům z Rakouska. Ti se v regionu vyskytovali až od července 1936, a to v počtu dvou osob.⁵⁸³

Nízký počet německých uprchlíků v regionu může být na první pohled poněkud překvapivý. Dalo by se předpokládat, že řada emigrantů bude chtít zůstat v blízkosti hranic své vlasti a že někteří z nich budou usilovat o udržování kontaktů s domovem. Musíme si však uvědomit, že separatisticky naladěni sudetští Němci nechovali k uprchlíkům z Říše zvláštní sympatie. V pohraničí navíc hrozilo zvýšené nebezpečí únosu do Říše či fyzické likvidace. Ostatně již několik měsíců po Hitlerově nástupu k moci, 30. srpna 1933, byl v Mariánských Lázních zavražděn německý uprchlík profesor Theodor Lessing.⁵⁸⁴

Seznamy emigrantů, stejně jako spisy věnované komunistickému hnutí, dochované ve Státním okresním archivu Cheb, jsou uloženy v německy nadepsaných složkách. Jelikož tyto materiály byly určeny pro potřebu československého bezpečnostního aparátu, nezdá se příliš pravděpodobné, že by se dostaly do rukou místní meziválečné německé samosprávy. Německé nadpisy na složkách tedy s největší pravděpodobností pocházejí až z doby po Mnichovu, kdy se o zmíněné dokumenty zřejmě zajímaly říšské bezpečnostní orgány.

Dnes můžeme stěží hodnotit jednání československých četníků, kteří v září 1938 pracovali v extrémně náročných podmínkách, nicméně skutečnost, že nebylo zajištěno zničení či ukrytí zmíněných dokladů o odpůrcích hitlerovského režimu, které mohly být (a pravděpodobně skutečně byly) použity k persekuci těchto osob nacisty, se jeví jako závažná profesionální chyba.

Mezi uprchlíky před nacismem, kteří odcházeli do Československa, bylo i určité množství bývalých příslušníků říšské policie a četnictva. Patřil mezi ně kupříkladu

⁵⁸² Čapková, Kateřina – Frankl, Michal: *Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem 1933–1938*. Autoři mimo jiné poukázali na nespolehlivost statistických údajů o počtech emigrantů, zejména v počátečním období, kdy se při sčítání uprchlíků vycházelo především z údajů různých organizací, zabývajících se péčí o utečence.

⁵⁸³ SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562.

⁵⁸⁴ K tomuto případu viz například Cílek, Roman: *Výstřely na objednávku*. V agendě Zemského četnického velitelství se nachází pouze pár zmínek o Lessingově smrti, většinou se jedná o neověřené zvěsti, které o případu kolovaly.

Waldemar Ossowski, dřívější vrchní policejní prezident v Oppeln. Ten přešel státní hranici v červenci 1933 a na četnické stanici v Krutvaldu nabídl své služby československému státu, přičemž poskytl řadu zpravodajsky důležitých informací.⁵⁸⁵

V souvislosti s problematikou emigrantů nelze opomenout případ Františka Schultese z České Vsi v okrese Tachov, který byl za blíže nespecifikovaných okolností zatčen v Německu za „*protistátní činnost*“. Od 3. června 1933 byl vězněn ve Weidenu, odkud se mu v poslední listopadový den téhož roku podařilo uprchnout.

Po návratu se Schultes ohlásil na obecním úřadě ve své domovské vsi. 2. prosince 1933 byl předvolán na četnickou stanici v Novém Losmitálu. Četníci měli v plánu ověřit Schultesovu totožnost a zjistit, zda se nejedná o emigranta, případně zda dotyčný není stíhán pro „*nevyhovění odvodní povinnosti*“ či jiný přestupek.

Schultes, který v důsledku dlouhodobého pobytu v Německu skutečně neměl splněnu odvodní povinnost, dostal strach, že by mohl být poslán do vězení, a při první vhodné příležitosti utekl z četnické stanice oknem u toalet. Nějaký čas se uprchlík ukrýval u příbuzných v Německu, nakonec se však přihlásil československým úřadům a řádně splnil odvodní povinnost, takže velitel četnické stanice v Novém Losmitálu navrhl upustit od dalšího Schultesova stíhání, jelikož jediným Schultesovým faktickým proviněním byl jeho útěk z četnické stanice.⁵⁸⁶

Domnívat se, že přístup československých institucí k emigrantům byl vždy vstřícný, by bylo značně zjednodušující. Jak jsme si již ukázali výše, První republika sice poskytla azyl řadě uprchlíků nejen z Německa, avšak vůči určitým skupinám emigrantů panovala určitá nedůvěra. V případě uprchlíků z Říše se jednalo především o komunisty, kteří podle mínění československých úřadů mohli pro demokratický stát představovat nebezpečí, srovnatelné s hrozbou nacismu. (O obavách oficiálních míst z komunismu svědčí mimo jiné pravidelná hlášení ašských četníků o stavu místní komunistické organizace.)

„Politicky nevyhovujícím“ emigrantům Československo v některých případech odmítlo umožnit vstup na své území a ti, kteří překročili hranice ilegálně, mohli být vráceni do Německa. V takových případech četníci obvykle dotyčného eskortovali na státní hranici na odlehlém místě, kde mohl emigrant přejít zpět do vlasti bez vědomí německých orgánů.

⁵⁸⁵ Gawrecki, Dan: *Cit. d.*, s. 72.

⁵⁸⁶ NA Praha, ZČV, kart. 447, 31308/33.

Takovéto případy ovšem nebyly příliš časté, mimo jiné z toho důvodu, že tisk a různé – především levicové – organizace proti podobnému jednání s emigranty rázně protestovaly. Přesto, jak ve své knize poukazují Čapková s Frankem, československé úřady neměly v úmyslu poskytnout většině uprchlíků, s výjimkou několika prominentů, trvalé útočiště. Oficiální místa se snažila různými způsoby přimět emigranty, aby co nejdříve vycestovali do jiné země. ČSR tedy spíše plnila funkci jakési „tranzitní stanice“.

Mezi podezřelá sdružení patřily i některé náboženské skupiny. Kupříkladu 20. ledna 1927 obdrželo Presidium Policejního ředitelství v Praze upozornění z Brna, že členové „*Mezinárodního sdružení biblických křesťanů*“, z nichž mnozí pocházeli z Německa, jsou podezřelí ze špionáže.⁵⁸⁷ V tomto případě se však s největší pravděpodobností jednalo o nedorozumění.

Škála „problémových“ a podezřelých skupin tedy byla dosti pestrá, s výjimkou otázky emigrantů ovšem máme obvykle k dispozici pouze dílčí a útržkovité údaje.

⁵⁸⁷ NA Praha, ZČV, kart. 355, sign. 1327/27.

Závěr

Chceme-li uceleně shrnout a zobecnit poznatky, získané studiem činnosti pořádkových složek na Chebsku v letech 1918–1938, zjistíme, že dominantním a rozhodujícím faktorem, který měl určující vliv na fungování policie, četnictva i finanční stráže, byla bezpečnostně–politická situace v ČSR a celkově ve střední Evropě. Tomuto faktoru se nutně podřizovalo vše ostatní.

Není náhodou, že převážná většina jak modernizačních (vybavování četnických stanic telefony a dopravními prostředky), tak i organizačních a administrativních (zřízení četnických pátracích stanic, finální restrukturalizace finanční stráže) reforem proběhla (s drobnými časovými přesahy) ve druhé polovině dvacátých let, tedy v éře relativní politické i ekonomické stability, kdy republika nehrozilo závažnější nebezpečí, ať již vnitřní či vnější, takže panovaly příznivé podmínky pro rozsáhlé systematické úpravy bezpečnostní služby, které směřovaly především k zefektivnění boje s kriminalitou.

Ke změně dochází v průběhu všeobecné hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let. Zvýšená intenzita komunistických aktivit v těchto letech si nevyžádala zavedení nových systémových opatření, ostatně dělnické stávky a sociální nepokoje nepředstavovaly žádný nový fenomén, s podobnými potížemi se bezpečnostní orgány potýkaly již v rakousko–uherské éře i v počátcích československé samostatnosti, navíc k pacifikaci podobných incidentů obvykle stačil zákrok soustředěného četnického oddílu či, v extrémních případech, vojenské asistence.

Až kolem roku 1932 se v oblasti, jež je předmětem našeho zájmu, začíná projevovat hrozba nacismu, a to jednak ve formě aktivit říšskoněmeckých organizací, napojených na Hitlerovu NSDAP, jimž v této době začíná československé četnictvo věnovat pozornost, a také ve formě činnosti DNSAP, kterou – navzdory jejímu vyhraněnému protičeskoslovenskému postoji – pořádkové instituce v dřívější době příliš nereflektovaly, respektive ji nevnímaly jako potenciální nebezpečí.

Sílící národnostní a politické napětí v pohraničí mělo za následek zřízení četnických pohotovostních oddílů a později též zakládání nových policejních úřadů. Ačkoliv je vznik pohotovostních oddílů obvykle dáván do souvislosti právě s rostoucím nebezpečím nacismu, nelze vyloučit, že jedním ze zamýšlených účelů těchto jednotek byla asistence při potlačování dělnických nepokojů. Za jistý druh reakce na rostoucí nebezpečí konfliktu s Německem můžeme označit i vytvoření četnických leteckých hlídek. Ty sice měly sloužit i k pronásledování „běžných“ zločinců, nicméně zejména

v posledních předmnichovských měsících hrály důležitou úlohu při střežení československého vzdušného prostoru v příhraničních oblastech.

Další reakce československých ozbrojených sil na vývoj ve druhé polovině třicátých let spočívala v ustavení Stráže obrany státu. Zatímco vznik pohotovostních oddílů a nových policejních pracovišť v pohraničí směřoval především k pacifikaci domácích nacistů, úkolem SOS byla obrana hranic v případě německého vpádu. V této fázi se tedy již počítalo s přímým zapojením příslušníků pořádkových složek do bojových operací v očekávané válce.

Stručně lze shrnout, že zatímco ve dvacátých letech (s výjimkou prvních let československé samostatnosti, kdy bylo nutno čelit iredentistickým tendencím v pohraničí) představovalo hlavní prioritu potírání kriminality (byť bylo nutno věnovat jistou pozornost i nebezpečí komunismu), v průběhu třicátých let postupně narůstaly nároky na plnění politicko–bezpečnostních úkolů, zaměřených především proti domácím i říšskoněmeckým nacistům.

Po celé meziválečné období se hrávaly důležitou úlohu, která výrazně ovlivňovala a určitým způsobem limitovala praktický výkon pořádkové služby, systémové problémy, zejména nízké početní stavy mužstva (u četnictva existoval v podstatě trvalý podstav oproti tabulkovému množství systematizovaných míst) a komplikovaná struktura ozbrojených složek, jež měla za následek jak nevyjasněné vzájemné kompetence jednotlivých institucí, tak i příležitostné potíže při výměně informací. K prvním vážným pokusům o nápravu situace došlo až v souvislosti s ustavením SOS.

Zmíněné vývojové trendy v převážné míře platily nejen pro Chebsko a jeho blízké okolí, nýbrž obecně pro celou oblast československo–německého pohraničí. Zkoumaný region ovšem vykazoval i jistá specifika, k nimž patřila především absence větších industriálních center s výjimkou falknovského okresu. Tento faktor ovlivňoval zejména podobu dělnických a komunistických aktivit v regionu, jež se svou intenzitou zdaleka nevyrovnaly událostem v jiných pohraničních regionech, kde existovala větší koncentrace průmyslu, jako bylo okolí Mostu či Ústí nad Labem.

Další důležitou okolnost, která úzce souvisela s výše uvedeným, představoval poměrně nízký počet Čechů oproti industriálním oblastem (Mostecko, Ústecko), kde hledali pracovní příležitosti jak němečtí, tak čeští dělníci, a oproti územím, která byla dosídlována německými kolonizátory až v období raného novověku (Litoměřicko). Tradiční německý charakter Chebska, mající nezpochybnitelné kořeny již ve

středověku, plnil pro tamní německé nacionalisty i určitou ideologickou a propagandistickou funkci, především v počátečním období iredentistického hnutí na přelomu let 1918–1919, kdy se nezdědka odkazovalo na minulost Chebu coby Barbarosovy císařské falce.

Navzdory těmto dílčím specifikům se na základě provedeného výzkumu dá říci, že všechny vývojové trendy, popsané na předchozích stránkách, se ve větší či menší míře projevovaly i v ostatních pohraničních regionech, což dokládají také dosud publikované studie o četnictvu na Teplicku a Děčínsku. Další cenné výsledky může pochopitelně přinést budoucí bádání v jiných příhraničních regionech, velmi zajímavé by bylo například srovnání poměrů na německé hranici se situací v oblastech sousedících s Rakouskem.

Seznam použitých zkratk

BdL	Bund der Landwirthe
ČS	Četnická stanice
ČSR	Československá republika
DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei
DNP	Deutsche Nationalpartei
DNSAP	Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei
DSDAP	Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei
GVČ	Generální velitel četnictva
IFS	Inspektorát finanční stráže
kart.	Karton
KSČ	Komunistická strana Československa
NA	Národní archiv
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
PMV	Presidium Ministerstva vnitra
PPŘ	Presidium policejního ředitelství
PS NS	Poslanecká sněmovna Národního shromáždění
PZÚ	Presidium Zemského úřadu
s.	Stránka
SdFA	Sudetendeutsche Freiwilligen – Armee
SdP	Sudetendeutsche Partei
sign.	Signatura
SOkA	Státní okresní archiv
SOS	Stráž obrany státu
SPÚ	Státní policejní úřad
ZČV	Zemské četnické velitelství
ZFŘ	Zemské finanční ředitelství

Přílohy

Příloha č. 1

Struktura československých pořádkových složek ve zkoumaném období

Četnictvo

Četnická stanice

Okresní četnické velitelství

Četnické oddělení

Zemské četnické velitelství

Generální velitel četnictva

Policie

Nemá pevnou strukturu, policejní úřady a jim podřízené expozitury jsou zakládány dle momentální potřeby.

Finanční stráž (od roku 1930)

Oddělení finanční stráže

Inspektorát finanční stráže

Zemské finanční ředitelství

Příloha č. 2

Srovnávací tabulka hodnotí – třicátá léta⁵⁸⁸

ČETNICTVO	STÁTNÍ POLICIE	ARMÁDA	FINANČNÍ STRÁŽ
četník na zkoušku	pomocný strážník policie	dělesloužící poddůstojník	pomocný dozorce FS
není	strážník policie v I. polovině čekatelské doby	není	dozorce FS v I. polovině čekatelské doby
není	strážník policie v II. polovině čekatelské doby	není	dozorce FS v II. polovině čekatelské doby
strážmistr četnictva	policejní strážmistr	rotmistr	není
štábní strážmistr	policejní štábní strážmistr	štábní rotmistr	respicient FS
praporčík četnictva	policejní praporčík	praporčík	vrchní respicient FS
vrchní strážmistr četnictva	není	štábní praporčík	není
není	policejní podporučík	podporučík	není
poručík četnictva	policejní poručík	poručík	není
nadporučík četnictva	policejní nadporučík	nadporučík	inspektor FS II. třídy
kapitán četnictva	policejní kapitán	kapitán	inspektor FS I. třídy
štábní kapitán četnictva	policejní štábní kapitán	štábní kapitán	vrchní inspektor II. třídy
major četnictva	policejní major	major	
podplukovník četnictva	policejní podplukovník	podplukovník	vrchní inspektor I. třídy

⁵⁸⁸ Zpracováno dle: Beneš, Jaroslav: *Stráž obrany státu 1936–1939*.

plukovník četnictva	policejní plukovník	plukovník	není
generál četnictva	není	brigádní generál	náměstek zemského inspektora FS
není	není	divizní generál	zemský inspektor FS
není	není	armádní generál	ministerský inspektor FS

Příloha č. 3

Struktura četnictva a finanční stráže na Chebsku ve třicátých letech

Četnické oddělení Cheb

Okresní četnické velitelství Aš

Okresní četnické velitelství Cheb

Okresní četnické velitelství Mariánské Lázně

Okresní četnické velitelství Město Teplá

Okresní četnické velitelství Planá u Mariánských Lázní

Okresní četnické velitelství Tachov

Inspektorát finanční stráže Cheb

Oddělení finanční stráže Libštejn

Oddělení finanční stráže Mühlbach

Oddělení finanční stráže Starý Kynšperk

Oddělení finanční stráže Wies

Příloha č. 4

Dobové a současné názvy obcí uváděných v textu

Doglasgrün	Vřesová
Eichenberg	Dubá
Eisendorf	Železná
Elfhausen	Jedenáctidomí, zaniklá osada u Podhradí
Falknov nad Ohří	Sokolov
Fischern	zaniklá obec u Chebu
Golddorf	Zlatá
Gossengrün	Krajková
Grün	Doubrava
Hartessenreuth	Hartoušov
Horní Rockendorf	Horní Žitná
Kirchberg	Kostelní
Königsberg	Kynšperk nad Ohří
Königshan	Královec
Krugsreuth	Kopaniny
Libštejn	Libá
Markhausen	Hraničná, zaniklá obec u Kraslic ⁵⁸⁹
Matzelbach	Maškov
Mühlbach	Pomezí
Nassengrub	Mokřiny
Neuberg	Podhradí
Niederreuth	Dolní Paseky
Rossbach	Hranice u Aše
Sangerberg	Prameny
Schönbach	Luby
Schönfeld	Krásno

⁵⁸⁹ Ve sledované oblasti, v blízkosti Pomezí, existovala ještě jedna obec se stejným německým názvem, česky označovaná jako Pomezná. Po druhé světové válce rovněž zanikla.

Schwaderbach	Bublava
Silberbach	Stříbrná
Starý Kynšperk	Starý Hroznatov
Thonbrunn	Studánka
Vildštejn	Skalná
Wernerreuth, Wernersreuth	Verněřov
Wies	Háje
Voitersreuth	Vojtanov

Příloha č. 5

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v soudních okresech Aš, Cheb a Mariánské Lázně (nejvlivnější a vybrané strany)⁵⁹⁰

Rok 1920

Okres	Celkem hlasů	DSDAP	DNP+DNSAP ⁵⁹¹	BdL
Aš	20 285	10 352	5 382	2 890
Cheb	22 314	7 786	5 222	3 212
M. Lázně	8 174	3 070	2 206	1 518

Rok 1925

Okres	Celkem hlasů	DSDAP	DNP	DNSAP	KSČ	BdL a partneri ⁵⁹²
Aš	22 325	6 529	3 652	2 632	4 232	3 592
Cheb	23 940	5 639	4 031	2 419	766	4 700
M. Lázně	8 481	1 612	1 834	276	299	2 270

Rok 1929

Okres	Celkem hlasů	DSDAP	DNP ⁵⁹³	DNSAP	KSČ	DCV
Aš	24 544	7 726	3 365	2 965	4 399	2 272
Cheb	24 799	8 124	3 975	2 712	829	4 904
M. Lázně	9 029	2 362	1 752	0	291	2 379

⁵⁹⁰ Do přehledu jsou zahrnuty primárně ty politické strany, jež byly vnímány jako potenciální nositelky a propagátorky „protistátních“ myšlenek a jimž tudíž bezpečnostní aparát věnoval zvýšenou pozornost. Výsledky těchto stran uvádíme i v případech, kdy byl počet jejich hlasů výrazně nižší než výsledky „státotvorných“ stran. Počty hlasů jsou vyjádřeny v takzvaných absolutních číslech dle dobových volebních statistik. Kritérium sčítání hlasů dle soudních okresů užíváme proto, že toto měřítko je uváděno ve všech oficiálních statistických příručkách vydaných k jednotlivým volbám, zatímco výsledky podle politických okresů jsou komplexně zaznamenány jen pro rok 1935.

⁵⁹¹ Obě strany kandidovaly společně pod názvem Německá volební pospolitost.

⁵⁹² BdL vytvořila ve volbách roku 1925 společnou kandidátku s menšími německými a maďarskými středostavovskými stranami. Blíže viz: Náhlovský, Jan – Weyr, František: *Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925*.

⁵⁹³ DNP kandidovala společně se Sudetoněmeckým zemědělským svazem.

Rok 1935

Okres	Celkem hlasů	DSDAP	SdP	BdL	KSČ	DCV
Aš	28 195	3 853	18 493	1 037	3 266	1 002
Cheb	29 051	3 594	19 204	1 281	601	2 053
M. Lázně	10 758	655	8 064	482	116	562

Fotografická příloha

Četníci na přelomu desátých a dvacátých let

(Originál v pozůstalosti Rudolfa Urbana mladšího, fotokopie v archivu autora)

Vrchní strážmistr četnictva

(Originál v držení Františka Švábenického, fotokopie v archivu autora)

Ukázka hodnostních označení četnictva (*Propagační ročenka československého četnictva a četnické služby na rok 1937/8*)

ČS. FINANČNÍ STRÁŽ A CELNÍ ÚŘEDNICTVO.

Odznaky na čepice

Čepicový odznak.

Monogram na límce
větší druh.

Monogram na rukáv
(velký druh).

pro úředníky z tombaku, raž., zlac. 1 kus	Kč 1.10
pro zřízence, čekatele a pomocné zřízence z alpaky ražené, stříbřené ..1 „	Kč —.90
Monogramy na límce FS, kovové, imitace vyšívání, větší druh, zlacené ..1 „	Kč —.70
z alpaky, stříbřené ..1 „	Kč —.65
tytéž monogramy, menšího tvaru, zlacené ..1 „	Kč —.65
z alpaky, stříbřené ..1 „	Kč —.60
Výložky na blůzy a pláště, zhotovené podle předpisu, z la. egalisačního sukna, barvy zelené, se zlatem vyšíványými monogramy FS ..1 pár	Kč 7.—
pro vrchní inspektory se zlatem vyšíványými monogramy FS a zlatem vyšitou lemovkou ..1 „	Kč 14.—
tytéž se zlatem vyšíványými monogramy FS a našitou zlatou drátěnou lemovkou ..1 „	Kč 9.—
výložky bez monogramů ..1 „	Kč 2.60
Zlatá lemovka drátěná na výložky, 2 mm široká ..1 metr	Kč 1.60
Výložky pro respicienty, dozorce a čekatele, se stříbrem vyšíványými monogramy FS ..1 pár	Kč 6.—
tytéž s vyšíványými monogramy a vyšívanou stříbrnou lemovkou, pro přednosty výkon. úřadů ..1 „	Kč 13.—
tytéž, však s našitou stříbrnou, drátěnou lemovkou ..1 „	Kč 8.—
Stříbrná lemovka drátěná, na výložky, 2 mm široká ..1 metr	Kč 1.40
Monogramy RCS na rukávy, kovové, větší druh podle vyobrazení, imitace vyšívání, zlacené ..1 kus	Kč 1.10
stříbřené ..1 „	Kč 1.—

Ukázky insignií finanční stráže v katalogu firmy *Karnet a Kyselý* z ledna 1938

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

Archivní

Národní archiv Praha

Fond Generální velitel četnictva

Presidium policejního ředitelství Praha.

Zemské četnické velitelství Praha.

Zemské finanční ředitelství Praha.

Státní okresní archiv Cheb

Fond Četnická stanice Dolní Žandov.

Četnická stanice Mariánské Lázně.

Četnická stanice Ovesné Kladruby.

Četnická stanice Velká Hleďsebe.

Četnická stanice Zádub.

Místní policejní úřad Cheb.

Státní policejní úřad Aš

Státní policejní úřad Cheb.

Vrchní inspektorát finanční stráže Cheb.

Tištěné

Deset let Československé republiky. Svazek druhý. Praha 1928.

Erhart, Josef – Pinkas, Oldřich: *Sbírka četnických předpisů. Kroměříž 1923.*

Henlein, Konrad: *German Minority in Czechoslovakia. In: International Affairs, Vol. 15, No. London 1936, s. 561–572. (Dostupné online: <http://www.jstor.org>)*

Kalendář čs. četnictva. Praha 1928.

Peroutka, Ferdinand: *Budování státu. Praha 1991.*

Propagační ročenka československého četnictva a četnické služby na rok 1937/8.
České Budějovice 1937.

Ročenka finanční stráže za rok 1937. Praha 1937.

Ročenka svazu civilní stráže bezpečnosti na rok 1938. Praha 1938.

Seznam zaměstnanců finanční správy v zemi české. Praha 1933.

Seznam zaměstnanců finanční správy v zemi české. Praha 1937.

Dobový tisk:

Bratrství. List československého vojska, ročníky 5–8 (1922–26)

Lidové noviny, ročníky 26–33 (1918–1925), 38 (1930), 46 (1938).

Národní listy, ročníky 70 (1930), 78 (1938)

Prager Tagblatt, ročník 55 (1930)

Memoáry

Fara, František: *Četnické vzpomínky.* Praha 2002.

Knaibl, Jan: *Vzpomínky státního zástupce.* Olomouc 1932.

Morrell, Sydney: *Viděl jsem ukřižování.* Brno 2002.

Nevyhoštěný, Josef: *Financem na Podkarpatské Rusi.* Praha 2003.

Edice pramenů

Harna, Josef – Šebek, Jaroslav (eds.): *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918–1920.* Praha 2002.

Koch, Klaus – Rauscher, Walter – Suppan, Arnold (eds.): *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938, Band 3.* Wien 1996.

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. (Dostupné online:
<http://www.psp.cz/eknih/>)

Zelený, Karel (ed.): *Vyhnání Čechů z pohraničí. Vzpomínky.* Praha 1996.

Výpovědi pamětníků

Záznamy z rozhovorů autora a Bc. Zdeňka Skalického s panem Rudolfem Urbanem mladším, synem vrchního strážmistra Rudolfa Urbana, v v Chocni prosinci 2010, v držení autora.

Záznamy z rozhovorů autora s paní Ivanou Konečnou, dcerou vrchního strážmistra Bohuslava Jedličky, v Uherském Brodě v prosinci 2009, v držení autora.

Literatura:

Beneš, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*. Dvůr Králové nad Labem 2005.

Beneš, Jaroslav: *Stráž obrany státu 1936–1939*. Dvůr Králové nad Labem 2007.

Biman, Stanislav – Dušková, Sabina: *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety*. Litoměřice 2008.

Bohata, Ivan: *Místo a úloha policie ve státním aparátu buržoazního Československa v letech 1918–1938*. Praha 1980.

Bohata, Ivan: *Protidivná úloha četnictva v letech 1918–1938*. Praha 1978.

Bruner, Jan: *Nový kancléř v sousedství*. Praha 2011.

César, Jaroslav – Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Díl 1, 1918–1929*. Praha 1962.

César, Jaroslav – Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Díl 2, 1930–1938*. Praha 1962.

Cílek, Roman: *Výstřely na objednávku*. Praha 2000.

Černý, Zbyněk – Dostál, Tomáš: *Bolest v kameni*. Cheb 2007.

Dejmek, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*. Praha 2002.

Gawrecki, Dan: *Případ Binner. K osudům německých emigrantů v severovýchodních Čechách*. In: *Dissertationes Historicae 1/1993*. Hradec Králové 1993, s. 71–77.

Herajt, Tomáš: *Historie policie v letech 1918–1945. Policejní ředitelství v Plzni*. Praha 2010.

Holub, Ota: *Stůj! Finanční stráž!* Praha 1987.

- Chalupníková, Ivana: *Inventář k fondům četnických stanic*. Magisterská diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2010.
- John, Jaromír: *Září 1938, část 2*. Brno 1997.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl 1, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*. Praha 2003.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl 2, Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*. Praha 2002.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl 3, O přežití a život (1936–1938)*. Praha 2003.
- Klein, Joanne: *Blue-Collar Job, Blue-Collar Career: English Policemen's Perplexing Struggle for a Voice in the Early 20th Century*. In: *Crime, History and Societies*, Vol. 6, No. 12, 2002, s. 5–29. (Dostupné online na <http://chs.revues.org/index229.html>.)
- Knoll, Vilém: „*Nie und niemmer*“. *Chebský podzim roku 1918*. In: *Dny práva 2008 – Days of Law*. Brno 2009, s. 450–468.
- Kolář, Ondřej: *Činnost Inspektorátu finanční stráže v Chebu 1931–1938*. In: *Mladá historie*. Olomouc 2008, s. 89–104.
- Kolář, Ondřej: *Formování Stráže obrany státu v obvodu Četnického oddělení Cheb*. In: *Studentské historické sešity II*. Olomouc 2010, s. 181–195.
- Kolář, Ondřej: *Inspektorát finanční stráže Cheb 1930–1938*. Bakalářská diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2007.
- Kolář, Ondřej: *Nacistické hnutí na Chebsku očima československých bezpečnostních složek 1933–1938*. In: *Historica olomucensia 38–2010*. Olomouc, 2010, s. 89–97.
- Kolář, Ondřej: *Opatření československých pořádkových složek proti hrozbě nacismu na příkladu Chebska*. Magisterská diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2009.
- Koukal, Pavel: *Muži 28. října na severu Čech*. Ústí nad Labem 2008.
- Lacko, Martin – Sabo, Ján: *Žandár troch režimov*. Bratislava 2011.
- Lášek, Radan: *Jednotka určení SOS – díl první*. Praha 2006.
- Lášek, Radan: *Jednotka určení SOS – díl druhý*. Praha 2007.
- Lášek, Radan: *Jednotka určení SOS – díl třetí*. Praha 2008.

- Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*. Praha 1997.
- Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*. Praha 1999.
- Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*. Praha 2001.
- Marek, Jindřich: *Hraničářská kalvárie*. Cheb 2004.
- Marek, Jindřich: *Smrt v celním pásmu*. Cheb 2000.
- Marek, Jindřich: *Vzdušní donkichoti*. Cheb 2001.
- Matějček, Luděk: *Chebská křídla*. Cheb 2006.
- Ordáňová, Jana: *Četnictvo na Chebsku ve 30. letech 20. století*. Magisterská diplomová práce Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň 2011.
- Pejčoch, Ivo: *Armády českých politiků*. Cheb 2009.
- Plachý, Jiří: *Problematický vykonavatel jihočeské národní očisty*. In: *Hobby historie 8/2011*. Praha 2011, s. 41–45.
- Plosová, Jaroslava: *Četník*. In: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno 2006, s. 299–318.
- Plosová, Jaroslava: *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. Magisterská diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2006.
- Plosová, Jaroslava: *Spolkový život četnictva ve 20. letech 20. století*. In: *Almanach z V. konference policejních historiků*. Praha 2010. (Vydáno pouze elektronicky.)
- Roubík, František: *Pokusy o zřízení četnictva v Čechách*. In: *Sborník věd právních XXXIX*. Praha 1939, s. 161–188.
- Rulc, Jiří: *Dějiny služební kynologie*. Praha 2010.
- Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*. Plzeň 2008.
- Skořepa, Miloš: *Lyžařské kursy četnictva*. In: *Almanach příspěvků z VI. konference policejních historiků*. Praha 2011, s. 109–113.
- Speychal, Robert a kol: *Stráž obrany státu*. Praha 2002.
- Suchý, Miroslav: *Historie vzdělávání u četnictva a policie Československé republiky*. Bakalářská diplomová práce Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2008.

Topinka, Jiří: *Vznik státní policie v Chebu*. In: *Almanach ze IV. konference policejních historiků*. Praha 2009, s. 31–40.

Václavík, Josef: *Četnická letecká hlídka v Dolním Benešově, Moravské Ostravě a Německém Brodě (Jihlavě) 1935–1939, část 1*. In: *Hobby historie 7/2011*. Praha 2011, s. 42–46.

Václavík, Josef: *Četnická letecká hlídka v Dolním Benešově, Moravské Ostravě a Německém Brodě (Jihlavě) 1935–1939, část 2*. In: *Hobby historie 8/2011*, s. 36–40.

Václavík, Josef: *Četnická letecká hlídka v Dolním Benešově, Moravské Ostravě a Německém Brodě (Jihlavě) 1935–1939, část 3*. In: *Hobby historie 9/2011*, s. 40–44.

Zückert, Martin: *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität: die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918–1938*. München 2006.

Videodokumenty

Alois Staňa aneb Vzpomínky protektorátního četníka. Policista.cz, 2010. (Dostupné online na <http://vimeo.com/21978028>.)

O četnících a humoreskách. Česká televize 2007.

Internetové zdroje (stav k 30. listopadu 2011):

<http://bs-csr.blogspot.com>

<http://financ.wz.cz>

<http://www.codyprint.cz/straz/index.html>

<http://www.inoboediens.estranky.cz>

<http://www.uniforminsignia.net>

http://www.vojenstvi.cz/vasedotazy_70.htm